

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Sevgi ALTUNKAYA

BİR KÜLTÜR COĞRAFYASI ARAŞTIRMASI:
TEKE YÖRESİ TAHTACILARI ÖRNEĞİ

Coğrafya Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Sevgi ALTUNKAYA

BİR KÜLTÜR COĞRAFYASI ARAŞTIRMASI:
TEKE YÖRESİ TAHTACILARI ÖRNEĞİ

Danışman

Doç. Dr. Cemali SARI

Coğrafya Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Sevgi ALTUNKAYA'nın bu çalışması, jürimiz tarafından Coğrafya Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. İbrahim Güner (İmza)

Üye (Danışmanı) : Doç. Dr. Cemali SARI (İmza)

Üye : Prof. Dr. Mustafa Ertürk (İmza)

Tez Başlığı: Bir Kültür Coğrafyası Araştırması: Teke Yöresi Tahtacıları Örneği
--

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi :18/01/2019

Mezuniyet Tarihi :25/01/2019

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Bir Kültür Coğrafyası Araştırması: Teke Yöresi Tahtacıları Örneği” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Sevgi ALTUNKAYA

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Sevgi ALTUNKAYA
Öğrenci Numarası	20155264016
Enstitü Ana Bilim Dalı	Coğrafya
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Cemali SARI
Tez Başlığı	Bir Kültür Coğrafyası Araştırması: Teke Yöresi Tahtacıları Örneği
Turnitin Ödev Numarası	1067412206

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 156 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 23/01/2019 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 7

alıntılar dahil % 9'tür.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

...../...../.....

(imzası)
Danışmanın Unvanı-Adı-Soyadı
Doç. Dr. Cemali SARI

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	v
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	vii
GRAFİKLER LİSTESİ	viii
HARİTALAR LİSTESİ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	x
ÖZET	xi
SUMMARY	xii
TEŞEKKÜR.....	xiii
ÖNSÖZ	xiv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA SAHASININ GENEL COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

1.1. Yerşekilleri.....	11
1.2. İklim Özellikleri.....	13
1.2.1. Sıcaklık Şartları	14
1.2.1.1. Yıllık Ortalama Sıcaklıklar	15
1.2.1.2. Mevsimlik Ortalama Sıcaklıklar	15
1.2.1.3. Aylık Ortalama Sıcaklıklar	17
1.2.2. Yağış Şartları	17
1.2.3. Basınç ve Rüzgâr Şartları	19
1.2.3.1. Basınç.....	19
1.2.3.2. Rüzgârlar.....	20
1.3. Bitki Örtüsü Özellikleri	20
1.4. Toprak Özellikleri.....	24
1.5. Hidrografya Özellikleri.....	26
1.6. Nüfus Özellikleri.....	28
1.7. Yerleşme Özellikleri	36

İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR

2.1. Araştırma Sahasında Tabiatla İlgili İnanış ve Uygulamalar	47
2.1.1. Ağaç ve Orman ile İlgili İnanış ve Uygulamalar.....	49
2.1.1.1. Kutsal Ağaçlar	54
2.1.1.2. Tedavi Ritüellerinde Ağaç	56
2.1.1.3. Rüyada Ağaç Görülmesi	57
2.1.1.4. Ağaç Kesilme Yasakları	57
2.1.1.5. Orman ile İlgili İnanış ve Uygulamalar	57
2.1.2. Su ile İlgili İnanış ve Uygulamalar.....	57
2.1.2.1. Kutsal Mekânlarda Uygulanan Yağmur Duası Ritüeli	57
2.1.2.2. Pingıdık Geleneği	58
2.1.2.3. Tedavi Ritüelinde Su	59
2.1.2.4. Temizlenme Ritüelinde Su.....	59
2.1.2.5. Ölüm Ritüelinde Su	60
2.1.2.6. Suyu Konulan Yasaklar	60
2.1.3. Ateş ile İlgili İnanış ve Uygulamalar.....	60
2.1.3.1. Düğün ile İlgili Ateş Ritüeli	60
2.1.3.2. Eve Taşınma ile İlgili Ateş Ritüeli	60
2.1.3.3. Nekromantik Ateş Ritüeli	61
2.1.3.4. Mezar Ziyaretinde Ateş Ritüeli.....	61
2.1.3.5. Ateşin Verilmediği Zamanlar	62
2.1.3.6. Temizleyici ve Koruyucu olarak Ateş	62
2.1.3.7. Ateşin Söndürülmesi ile İlgili İnanış ve Uygulamalar.....	62
2.1.4. Atalar ve Ölüler ile İlgili İnanış ve Uygulamalar	62
2.1.5. Hayvanlarla İlgili İnanış ve Uygulamalar	63
2.1.6. Doğaüstü Varlıklar ve Olaylar ile İlgili İnanış ve Uygulamalar	64
2.1.6.1. Cin, Şeytan ve Büyü	65
2.1.6.2. Rüya	65
2.1.6.3. Nazar	65
2.1.7. Kutsal Mekânlar	67
2.1.8. Adaklık ve Kurbanlık İnanışı	72
2.1.9. Tahtacıların Bahar Bayramları	74
2.1.9.1. Nevruz Bayramı	75

2.1.9.2. Hidrellez Bayramı	76
2.2. Araştırma Sahasında Hayata Geçiş - Giriş İle İlgili İnanış Ve Uygulamalar	77
2.2.1. Doğum	77
2.2.1.1. Doğum Öncesindeki Uygulamalar	77
2.2.1.1.1. Doğum Hazırlığı	77
2.2.1.1.2. Kısırlılığı Giderme-Gebe Kalma	78
2.2.1.1.2.1. Ziyaret Yerleri ile İlgili Uygulamalar	78
2.2.1.1.2.2. Kırklanan Çocuğu, Çocuk Sahibi Olmak İsteyen Kadına Verme	79
2.2.1.1.2.3. Muska Yazdırma	79
2.2.1.1.2.4. Apıç Arasından (Bacak Arası) Geçirme	79
2.2.1.1.3. Aşerme	79
2.2.1.1.4. Gebe Kadının Kaçınması Gerekenler	80
2.2.1.1.5. Bebeğin Cinsiyetinin Tayini	80
2.2.1.2. Doğum Sırasındaki Uygulamalar	82
2.2.1.2.1. Doğum Anı ve Göbek Bağı	84
2.2.1.2.2. Eş (Plasenta)	84
2.2.1.3. Doğum Sonrasındaki Uygulamalar	84
2.2.1.3.1. Lohusalık	86
2.2.1.3.2. Ad Verme	86
2.2.1.3.3. Kütük Atma	87
2.2.1.3.4. Çocuğun Tuzlanması	88
2.2.1.3.5. Duşak-Köstek Kesme	89
2.2.1.3.6. Diş Köllesi	89
2.2.1.3.7. Kırklama	90
2.2.1.3.8. Albastı (Albasması) ve Kırk Ermesi (Kırk Basması)	90
2.2.1.3.8.1. Albastı (Albasması)	90
2.2.1.3.8.2. Kırk Ermesi (Kırk Basması)	91
2.2.1.3.9. Çocuğu Yaşamayan Kadınların Uygulamaları	92
2.2.1.3.9.1. Kutsal Mekân ile İlgili Uygulamalar	92
2.2.1.3.9.2. Çocuğa Verilen İsimle İlgili Uygulamalar	92
2.2.2. Sünnet	92
2.2.3. Evlenme	94
2.2.3.1. Kız İsteme, Söz, Nişan	96
2.2.3.2. Oku (Davetiye) Dağıtma	97

2.2.3.3. Urba Görme (Pırtı Alma).....	97
2.2.3.4. Ağırlık Parası	100
2.2.3.5. Düğün Töreni	100
2.2.3.6. Kına Yakma	101
2.2.3.7. Gelin İndirme (İndirmelik)	101
2.2.3.8. Nikah.....	102
2.2.3.9. Yüz Görümlüğü	102
2.2.3.10. Baş Bağlama (Gelin Yüzü, Duvak) Töreni.....	102
2.2.3.11. Gelinlik Etme	103
2.2.3.12. Ocak Kazma.....	103
2.2.3.13. Boşanma-Ayrılma	104
2.2.3.14. Levirat	104
2.2.4. Ölüm	104
2.2.4.1. Ölüm Öncesi İnanış ve Uygulamalar	105
2.2.4.1.1. Ölümü Düşündüren İnanışlar	105
2.2.4.1.2. Ölümden Sakınmalar	106
2.2.4.2. Ölüm Sırasında Yapılan İşlemler.....	107
2.2.4.3. Ölüm Olayının Ardından Yapılan İşlemler.....	107
2.2.4.3.1. Ölüünün Yıkanması.....	109
2.2.4.3.2. Ölüye Elbise Giydirilmesi	112
2.2.4.3.3. Ölüünün Keflenmesi	112
2.2.4.3.4. Cenazenin Taşınması.....	112
2.2.4.3.5. Cenaze Namazı	112
2.2.4.3.6. Mezarın Kazılması.....	113
2.2.4.3.7. Ölüünün Defnedilmesi.....	113
2.2.4.3.8. Ölü Elbisesi	115
2.2.4.3.9. Ölüm Sonrası Yapılan Uygulamalar	116
2.2.4.3.9.1. Baş Sağlığı ve Yas Evindeki Uygulamalar.....	116
2.2.4.3.9.2. Ölüyü Anma Törenleri.....	118
SONUÇ	120
KAYNAKÇA.....	127
EK 1- Görüşme Formu	133
ÖZGEÇMİŞ	136

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Mevsimlik Ortalama Sıcaklıklar (°C)	16
Tablo 1.2 Aylık Ortalama Sıcaklıklar (°C)	17
Tablo 1.3 Yağışın Mevsimlere Göre Dağılışı ve Yıllık Toplam Yağış Miktarına Oranı	18
Tablo 1.4 Aylık Ortalama Yağışlar (mm)	18
Tablo 1.5 Sayım Yıllarına Göre Finike, Kumluca ve Elmalı İlçelerinin Toplam Nüfus Miktarları	30
Tablo 1.6 Tahtacı Yerleşim Birimlerinin 2007-2017 Yılları Arasındaki Nüfusu	31
Tablo 1.7 2016 Yılı Genel Nüfus Sayımına göre Tahtacı Yerleşim Birimlerinin Nüfusu ve Hane Sayısı	31
Tablo 1.8 Katılımcıların Köye Nasıl Geldiğinin Dağılım Durumu	36
Tablo 1.9 Katılımcılara Göre Köylerinin Ne Zaman Kurulduğunun Dağılımı (Yıl)	37
Tablo 1.10 Katılımcıların, Yaşadıkları Köylerinin İsimlerinin Anlamının Nereden Geldiğinin Dağılımı	38
Tablo 1.11 Katılımcıların Evlerin Malzemesinin Ne Olduğunun Dağılımı	44
Tablo 1.12 Katılımcıların Evlerinin Kaç Katlı Olduğunun Dağılımı	46
Tablo 2.1 Katılımcıların Yaşadıkları Köylere göre Dağılımı	47
Tablo 2.2 Katılımcıların İmandıkları Kültlerin Dağılımı	48
Tablo 2.3 Katılımcılara Göre Tahtacılığın Tanımının Dağılımı	50
Tablo 2.4 Katılımcıların Bağlı Bulundukları Ocakların Dağılımı	52
Tablo 2.5 Katılımcıların Oymaklarının Dağılımı	53
Tablo 2.6 Katılımcıların Olağanüstü Varlıklar ve Olaylar ile İlgili İnanışlarının Dağılımı	64
Tablo 2.7 Katılımcıların “Yatırınız Var mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Dağılımı	69
Tablo 2.8 Katılımcıların Adaklık ve Kurbanlık Adetlerinin Dağılımı	72
Tablo 2.9 Katılımcıların, Nevruz ve Hıdırellez’de Yaptığı Uygulamaların Dağılımı	75
Tablo 2.10 Doğum Öncesinde Uygulanan Adetlere Göre Katılımcıların Dağılımı	77
Tablo 2.11 Katılımcıların Doğum Öncesi Yaptıkları Uygulamaların Dağılımı	81
Tablo 2.12 Doğum Sırasında Uygulanan Adetlere Göre Katılımcıların Dağılımı	82
Tablo 2.13 Katılımcıların Doğum Sırası Yaptıkları Uygulamaların Dağılımı	83
Tablo 2.14 Doğum Sonrasında Uygulanan Adetlere Göre Katılımcıların Dağılımı	85
Tablo 2.15 Katılımcıların Doğum Sonrası Yaptıkları Uygulamaların Dağılımı	85
Tablo 2.16 Katılımcıların Medeni Durum Tablosu	94
Tablo 2.17 Evlenirken Uygulanan Adetlere Göre Katılımcıların Dağılımı	95

Tablo 2.18 Katılımcıların Evlenirken Yaptıkları Uygulamaların Dağılımı	95
Tablo 2.19 Katılımcıların Geleneksel Kıyafet Giyme Durumunu Gösteren Dağılım.....	97
Tablo 2.20 Katılımcıların Geleneksel Kıyafetleri Nerede ve Ne Zaman Giyindiklerini Gösteren Dağılım.....	97
Tablo 2.21 Ölüm Öncesi Uygulanan Adetlere Göre Katılımcıların Dağılımı.....	104
Tablo 2.22 Katılımcıların Ölüm Öncesinde Yaptıkları Uygulamaların Dağılımı	105
Tablo 2.23 Ölüm Sonrası Uygulanan Adetlere Göre Katılımcıların Dağılımı.....	107
Tablo 2.24 Katılımcıların Ölüm Sonrasında Yaptıkları Uygulamaların Dağılımı	107
Tablo 2.25 Katılımcıların En Çok Bilinen Yemeklerinin Dağılımı	116

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1.1 Hızırkahya Mezarlığı	40
Fotoğraf 1.2 Gökbük Köyü'nün Doğudan Görünümü	41
Fotoğraf 1.3 Gökbük - Türkmen Köyü.....	41
Fotoğraf 1.4 Eski Mezarlık (Çatallar).....	42
Fotoğraf 1.5 Eski Değirmen Yıkıntısı (Çatallar)	43
Fotoğraf 1.6 Yeni Mezarlık (Çatallar).....	43
Fotoğraf 1.7 Gökbük Köyü'nde İki Katlı Cumbalı Kerpiç Ev	45
Fotoğraf 2.1 Ağaç Figürlü Mezartaşları (Menevşelik)	49
Fotoğraf 2.2 Çift Başlı Kılıç Figürlü Mezartaşı (Çatallar)	51
Fotoğraf 2.3 Oniki İmam Figürlü Mezartaşı (Akçenış).....	51
Fotoğraf 2.4 Spor Kulübü ve Atatürk Temalı Mezartaşı Örneği (Menevşelik)	52
Fotoğraf 2.5 Abdal Musa Türbesi'nde Çaput Bağlanan Bölüm	55
Fotoğraf 2.6 Abdal Musa Türbesi'nde Yeşil ve Kırmızı Renk Çaput Bağlanan Mezar Taşı...55	
Fotoğraf 2.7 Sazak Bağlanan Mezartaşı (Beşikçi)	56
Fotoğraf 2.8 Mum Yakılan Bölüm (Abdal Musa Türbesi).....	61
Fotoğraf 2.9 Yumurta Kabuğu ve Süs Kabağı Asılı Köy Evi (Gökbük).....	66
Fotoğraf 2.10 Üzerlik (Gökbük).....	67
Fotoğraf 2.11 Abdal Musa'nın Ayak İzi (Tekke).....	68
Fotoğraf 2.12 Kerametlin Dede Türbesi (Akçenış)	70
Fotoğraf 2.13 Abdal Musa Türbesi'nin Doğudan Görünümü (Tekke Köyü)	70
Fotoğraf 2.14 Abdal Musa Yatırı ve Niyaz Etme Ritüeli (Tekke Köyü)	71
Fotoğraf 2.15 Saçı Kınalı, Üsdonlu ve Başı Çelgi Yazmalı Tahtacı Kadın (Çelik, F. (2018). yş 70, K, Çatallar)	99
Fotoğraf 2.16 Buhur ve Tütsü Uygulamasının İzleri (Toptaş)	109
Fotoğraf 2.17 Ölünün Yıkandığı Teneşir Tahtası (Gökbük)	110
Fotoğraf 2.18 Mezarlık İçindeki Ölü Yıkama Yeri (Gökbük)	111
Fotoğraf 2.19 Mezarlık İçindeki Ölü Yıkama Yeri (Toptaş)	111
Fotoğraf 2.20 Cami ve Şadırvan (Menevşelik)	113
Fotoğraf 2.21 Türk Bayraklı Mezar (Menevşelik)	114
Fotoğraf 2.22 Al Yazmalı Kadın Mezarı (Akçainiş).....	115
Fotoğraf 2.23 Eski Mezara Yiyecek Bırakılması İnancı (Beşikçi).....	115
Fotoğraf 2.24 Su Şişesi ve Yiyecek Bırakılan Mezarlar (Toptaş)	118
Fotoğraf 2.25 Ölünün Yıl Yemeğinde Sunulan Kırmızı Sulu Et ve Keşkek Örneği (Toptaş)	119

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1.1 Katılımcıların Evde Kaç Kişi Yaşadıklarının Dağılımı	32
Grafik 1.2 Katılımcıların Yaş Özellik Dağılımı	33
Grafik 1.3 Katılımcıların Cinsiyet Özellik Dağılımı	33
Grafik 1.4 Katılımcıların Eğitim Durumu Dağılımı	34
Grafik 1.5 Katılımcıların Sosyal Güvencelerinin Dağılımı	35
Grafik 1.6 Katılımcıların Çocuk Sayılarının Dağılımı	35
Grafik 1.7 Katılımcıların Köye Nasıl Geldiğinin Dağılım Durumu.....	36
Grafik 1.8 Katılımcılara Göre Köylerinin Ne Zaman Kurulduğunun Dağılımı (Yıl)	37
Grafik 1.9 Katılımcıların, Yaşadıkları Köylerinin İsimlerinin Anlamının Nereden Geldiğinin Dağılımı.....	38
Grafik 1.10 Katılımcıların Evlerin Malzemesinin Ne Olduğunun Dağılımı	45
Grafik 1.11 Katılımcıların Evlerinin Kaç Katlı Olduğunun Dağılımı.....	46
Grafik 2.1 Katılımcıların Yaşadıkları Köylere göre Dağılımı.....	47
Grafik 2.2 Katılımcıların İnadıkları Kültlerin Dağılımı	48
Grafik 2.3 Katılımcılara Göre Tahtacılığın Tanımının Dağılımı	50
Grafik 2.4 Katılımcıların Bağlı Bulundukları Ocakların Dağılımı.....	53
Grafik 2.5 Katılımcıların Oymaklarının Dağılımı.....	54
Grafik 2.6 Katılımcıların Olağanüstü Varlıklar ve Olaylar ile İlgili İnanışlarının Dağılımı....	64
Grafik 2.7 Katılımcıların “Yatırınız Var mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Dağılımı	69
Grafik 2.8 Katılımcıların Adaklık ve Kurbanlık Adetlerinin Dağılımı	72
Grafik 2.9 Katılımcıların, Nevruz ve Hıdırellez’de Yaptığı Uygulamaların Dağılımı	75
Grafik 2.10 Katılımcıların Doğum Öncesi Yaptıkları Uygulamaların Dağılımı.....	81
Grafik 2.11 Katılımcıların Doğum Sırası Yaptıkları Uygulamaların Dağılımı.....	83
Grafik 2.12 Katılımcıların Doğum Sonrası Yaptıkları Uygulamaların Dağılımı.....	86
Grafik 2.13 Katılımcıların Evlenirken Yaptıkları Uygulamaların Dağılımı	96
Grafik 2.14 Katılımcıların Geleneksel Kıyafetleri Nerede ve Ne Zaman Giyindiklerini Gösteren Dağılım.....	98
Grafik 2.15 Katılımcıların Ölüm Öncesinde Yaptıkları Uygulamaların Dağılımı.....	105
Grafik 2.16 Katılımcıların Ölüm Sonrasında Yaptıkları Uygulamaların Dağılımı	108
Grafik 2.17 Katılımcıların En Çok Bilinen Yemeklerinin Dağılımı	117

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1 Araştırma Sahasının Yeri ve Sınırları.....	5
Harita 2 Teke Yöresi'nde Araştırma Yapılan Yerleşim Birimlerinin Dağılışı.....	6
Harita 1.1 Türkiye'de Alevi Nüfusun Coğrafi Dağılımı	29

KISALTMALAR LİSTESİ

Bk	: Bakınız
DSİ	: Devlet Su İşleri
Foto	: Fotoğraf
G	: Görüşme
Vb	: Ve benzerleri
Vd	: Ve diğerleri
Vs	: Vesaire

ÖZET

Kültür coğrafyası, beşerî coğrafyanın bir alt koludur. Bir coğrafyada yaşayan insanların, yaşadıkları bölgede karşılaştıkları coğrafi öğeleri kendi sahip oldukları kültürlerine göre anlamlandırmalarıdır. Her kültür, kendi değerleri ve değerlerini besleyen din, dil, tarih ve ekonomi gibi unsurlar ile öne çıkar. Söz konusu bu unsurların hepsi ile ve birbiri ile ilişkisi olduğu gibi coğrafya ile de yakından ilişkilidir. Pek çok unsurun farklı kültürlerde, birbirinden farklı anlamlar kazanması, o unsurların coğrafyaya göre değişkenlik göstermesinden kaynaklanır. Tarihin en eski devirlerinden itibaren insan topluluklarının hayat ve düşünme tarzlarının, sosyal aktivasyonlarının, tutum ve davranış şekillerinin yaşanılan coğrafya ile doğrudan ilişkili olduğu bilimsel bir veridir.

Araştırma, dünyanın farklı bölgelerinde ortaya çıkan kültürel toplumların meydana getirdiği kültür coğrafyalarının analiz edilmesi ilkesinden hareketle Teke Yöresi kültür coğrafyasının oluşmasına sebep olan özelliklerin tespit ve değerlendirilmesini amaçlamaktadır.

Bu çalışmada, verilerin tespiti aşamasında, katılım, gözlem ve mülakat yöntemleri uygulanmıştır. Bir saha araştırması olan çalışmanın konusu, Teke Yöresi'ndeki Tahtacı Köyleri'nin kültür coğrafyası açısından incelenmesidir. Araştırma sahası, Antalya'nın batı ilçelerinden Elmalı'nın Tekke ve Akçeniş; Finike'nin Gökbük, Çatallar ve Menevşelik; Kumluca'nın Toptaş, Beşikçi ve Hızırkahya Tahtacı Köyleri ile sınırlıdır.

Araştırmanın kavramsal çerçevesi, Anadolu Aleviliği içinde yer alan Tahtacı Kimliğinin ortaya çıkardığı sosyo-kültürel değerleri saha araştırmasına dayalı coğrafi gözlem ve mülakatlarla ortaya koymak ve kültür coğrafyası açısından mekân-insan ilişkileri bağlamında irdelemektir.

Araştırmanın en önemli bulgusu, Teke Yöresi coğrafyasındaki birçok uygulamanın diğer topluluklardakilerle benzerlik gösterdiği ve birçoğunun terk edildiği saptanmış yani aynı coğrafyada bulunmak, inanış ve uygulamalardaki farklılığı ortadan kaldırmıştır. Dini kimliklerinin etkisiyle dışa kapalı bir toplum karakteristiği sergileyen, Türkmen ve Alevilikleri genel kabul gören Tahtacıların, Tahtacı kimliğini Alevi kimliğinden üstün tuttukları, monogaminin tümüyle devam ettiği ve az da olsa egzogaminin görüldüğü tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Teke Yöresi, Tahtacı Yerleşimleri, Tahtacı, İnanış ve Uygulamalar.

SUMMARY

A RESEARCH ON THE GEOGRAPHY OF CULTURE: THE SAMPLE OF TEKE REGION TAHTACANS

Cultural geography is a subordinate of human geography. It is the way people interpret geographical things according to their own cultures. Every culture stands out with elements such as religion, language, history and economy which are their own values. In other words, They are related to all of these elements as well as closely related to geography. Many elements have different meanings in different cultures. It is due to the fact that the elements vary according to geography. From the earliest periods of history, it is a scientific fact that human communities' life and thinking styles, social activities, attitudes and behaviors are directly related to the geography in which they live.

Our research aims to identify and evaluate the features that cause the formation of the Teke Region cultural geography based on the analysis of the cultural geographies brought about by the cultural societies emerging in different regions of the world.

In this study, participation, observation and interview methods were applied for the determination of data. The subject of the research, which is a field research, is to examine the Teke region from the perspective of cultural geography of the Tahtacı villagers. The research area is limited to the Tahtacı Villagers. These villagers are Elmalı-Tekke and Akçenış; Finike-Gökbük, Çatallar ve Menevşelik; Kumluca-Toptaş, Beşikçi ve Hızırkahya.

The conceptual framework of the research is the socio-cultural values of the Tahtacı in the Anatolian Alewites. This thesis has been put forward by geographical observation based on field research and interviews.

The most important finding of the research is that many applications in Teke Region geography are similar to those in other communities and most of them have been abandoned. That is, in the same geography, eliminated the differences in beliefs and practices among the people. It has been determined that the Tahtacans who exhibit an implicit society characteristics under the influence of their religious identities and whose Turkmen and Alawism are generally considered superior to the Alawi identity of Tahtacı, and that monogamy is completely continued and a little exogenous is seen.

Keywords: Teke's Region, Tahtacı Residential, Tahtacı, Belief and Applications.

TEŞEKKÜR

Araştırma süresince, başta köy muhtarları ve mülakata katılanlar olmak üzere, yardımlarını esirgemeyen Teke Yöresi'nde meskûn bulunan Tahtacı-Türkmenlere samimiyet ile verdikleri katkıdan dolayı teşekkür ederim. Ayrıca, sahada her daim yanımda olan sevgili kızım Hatice ALTUNKAYA'ya teşekkür ederim.

Öncelikle araştırmanın konusu olmak üzere, çalışmanın her aşamasında engin tecrübe ve bilgilerinden faydalandığım, her fırsatta beni çalışmaya teşvik eden sevgili hocam Doç. Dr. Cemali SARI'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Sevgi ALTUNKAYA

Antalya, 2019

ÖNSÖZ

Alanı ve sınırları belli bir yerde, belirli bir zaman diliminde yaşayan insan topluluklarının tarih boyunca inşa ettikleri bir yaşam tarzı olarak tanımlanabilen kültür, günlük alışkanlıklardan başlayıp sanat, edebiyat, yemek ve giyim şekilleri, mimari ve her türlü yaklaşım modeline kadar birçok değeri etkileyen bir sosyal gerçekliktir. Sürekli varlığını hissettiren ve bulunduğu coğrafyaya rengini veren kültürel yapı, canlı bir organizma gibi gelişen ve bazen de yavaşlayan bir ivme ile yayılma özelliği taşır. Toplumların yaşadığı coğrafi çevre, kültürel farklılaşmalarını ortaya çıkarmış ve bu farklılaşmaları da bir bilim dalı olan Kültür Coğrafyası inceleme alanı olarak benimsemiştir.

Çevresel özelliklerin ve çevrede yaşayan insan faaliyetlerinin yaşanılan ortamla etkileşimini araştıran Kültür Coğrafyası, etkileşimin yarattığı farklılaşmanın sebep ve sonuçları üzerinde durarak, beşeri olguları ve ortaya çıktığı toplumu deskriptif bir yöntemle tetkik etmeyi gaye edinmiştir. İnsanlar ile ilgili olgulara yönelmekle beşeri coğrafya, fiziki coğrafyadan ayrılmıştır. Alan uzmanları coğrafyada yapılması beklenen bölgesel inceleme ve araştırmaların nihai hedefinin, bölgesel bir bilinç düzeyi oluşturmak olduğunu ifade etmişlerdir. Kültürel coğrafya, daha kuşatıcı olan beşeri coğrafyanın bir alt alanı kültür coğrafyasında, toplumun çevreyi anlayıp algılaması, insanın çevresinden etkilenmesi, yerleşim ve demografik yapıların oluşması, şehir ve kırsal kesimde yaşayan insanların davranış farklılıkları gibi konular sistematik olarak ele alınıp tartışılmıştır.

Kültür Coğrafyası metodolojik yaklaşımları ile tamamladığımız bu çalışma, kuramsal bilgilerin metodik bir şekilde uygulandığı bir alan araştırması hüviyeti de taşımaktadır. Tez, etüt edilen “Teke Yöresi Tahtacı Köyleri’nin Kültür Coğrafyasını” içermektedir. Bunlar: Finike’de Gökbük Mahallesi, Çatallar ve Menevşelik Sokakları; Kumluca’da Beşikçi, Toptaş ve Hızırkahya Mahalleleri; Elmalı’da Tekke ve Akçeniş Mahalleleri’dir. Araştırma, 2015 ve 2018 yılları arasında Finike, Kumluca ve Elmalı ilçe sınırları içerisindeki Tahtacı yerleşim birimlerinde yapılmıştır.

Tez, üç bölümden oluşmaktadır. Girişte, araştırmanın konusu ve sınırları, amacı ve önemi, yöntemi ve bu alanda daha önce yapılmış çalışmalar hakkında bilgiler verilmiştir. Birinci Bölümde, araştırma sahasının genel coğrafya özellikleri ele alınmıştır. İkinci Bölümde, tabiat ile ilgili inanış-uygulamalar ve Tahtacıların doğum, sünnet, evlenme ve ölümden oluşan hayata geçiş-giriş ritüelleri üzerinde durulmuştur. Araştırma sonuç, kaynakça ve eklerle sona ermektedir. Ekler; kaynak kişiler, kaynak kurumlar, terimler sözlüğü, grafikler, tablolar, fotoğraflar, haritalar ve kısaltmalar listesinden oluşmaktadır.

GİRİŞ

Coğrafya, zamana ve mekâna bağılı olarak meydana gelen fiziki ve beşeri değişiklikleri ele alan bir mekân bilimidir. İnsanın, mekânı mekânın, insanı şekillendirmesi bir bilim olarak coğrafyanın özünü oluşturmaktadır. Bu anlamda coğrafya canlı ve cansız varlıkların ortak bilimidir. Şehir ve sanayi bölgeleri ile kırsal kesimlerin lokasyonunun ve tarım alanlarının belirlenmesi, jeopolitik konumlar ve lojistik ihtiyaçlarının karşılanması, fiziki ve siyasi haritaların çıkarılması, yeryüzü, insan ilişkileri gibi pek çok problematiğin varlığı coğrafyanın değerini her geçen gün artırmaktadır (Tümertekin, 1972: 4). Coğrafyanın buradaki hedefi insanın yaşadığı, çalıştığı, bir araya geldiği ve başta kendi yaşam alanı olmak üzere yüzeyini değiştirmekte olduğu yeryüzünü tanımak ve değerlendirebilmekten ibarettir.

İnsan, çevresini ve tabiatı etkilediği gibi, aynı zamanda karşılıklı bir etkileşimi doğurmaktadır. Doğa ve insan ilişkilerinin karşılıklı olması, insanın tabiatın şartlarına uymak zorunda kaldığı gibi, onu teknik olarak değişikliğe uğratması ile açığa çıkmaktadır. Coğrafyanın esas amacı mekân farklılıklarının, daha farklı bir deyişle yeryüzünde mevcut olan değişik coğrafi görünümünün sebep-sonuç ilişkilerinin incelenmesinden ibarettir.

Kültür ise, insanın doğayla her alandaki etkileşiminin bir sonucu olarak ortaya çıkan beşeri faaliyetlerin bir ürünüdür. Bu yönüyle de coğrafyanın inceleme ve araştırma konuları arasında yer almıştır. Bir bilim olarak Coğrafya; kültürü de beşerî coğrafyanın içerisinde kabul etmiştir. İnsanın yaşadığı mekânı ve mekânın insan yaşamındaki doğrudan etkisi kültür ve kültürel coğrafyanın temel ilkeleri ve ana sorunları üzerinde çok zengin bir literatüre sahip olduğu bilinmektedir. Beşeri coğrafyanın bilimsel temellerinden birisini oluşturan kültür ve kültürel yaklaşım biçimlerine, tarihin, coğrafyanın ve siyasal oluşumların etkilerinin olması bir vakıadır. Tarihte ortaya çıkan coğrafyacı ve seyyahların eserlerinde coğrafi isimlerin, şahıs isimlerinin, siyasî-kültürel kavramların, giyim kuşam ve yeme içmeyle alakalı tespitlerin olması coğrafya ve kültürün birbiriyle yoğun ilişkisini ortaya koymaktadır (Tanci, 2005). Bu açıdan kültürel coğrafya araştırmaları, kültürün öğelerinin belirlenerek özelliklerinin tespit edilmesi ve kültürel bir haritanın çıkarılmasını amaçlamıştır.

Kültürün, toplumların varlıklarını ortaya koydukları devirlerden itibaren kendilerine özgü geliştirdikleri ve gelecek nesillere aktardıkları maddi veya manevi unsurların bütünü olduğu bilinmektedir. Kültürel faaliyetler ise, özel bir topluluk olduklarını düşündüren insanların ortaya koydukları tercih ve tepkileriyle özel bir yaşayış biçimidir. Bu yaşayış biçimi bir yönüyle mensubiyet anlamı taşıyan sosyolojik, sosyo-psikolojik kabulleniş ve tepki veriş dizisidir (Parlak yıldız, 2011: 561).

Bilim uzmanları daha çok kültürün “Belirli bir zamanda belirli bir yerde yaşayan belirli bir grup insanın karakteristik yaşam tarzı” tanımını en doğru tanım olarak görmektedir (Tümerterkin vd., 2009: 96). Öyle ki öğrenilmiş bir davranış kalıbı olan kültür, tarihi süreçte maddi ve manevi değerler üretir ve bunları gelecek kuşaklara aktarır. Maddi (Binalar, sular, ağaçlar, orman, her türlü araç-gereç, giysiler yemekler vb.) ve manevi kültür öğeleri (İnançlar, inanışlar, gelenekler, normlar, düşünce biçimleri vb.) topluluk içindeki insanları birbirine yaklaştırır, topluma şekil ve yön verir. Kültürün maddi ve manevi öğeleri arasında sürekli bir kaynaşma vardır. Birinde meydana gelen bir değişimin diğerini etkilememesi zordur. Kültür, toplumun coğrafi koşullarından etkilenir (Turhan, 2015). Örneğin, sahil kesimindeki tahtacı köylerinin kültürüyle iç kesimlerdeki tahtacı köylerinin kültürü birbirinden farklıdır.

Kültür Coğrafyası (Kültürel Coğrafya) içinde yaşanan fiziki mekândan ziyade insanla ilgilenmiştir. Kültür Coğrafyasının kavramsal alanına girmeden önce kültürü doğru anlamak gerekir. Nitekim kültürün birçok tanımı yapılmıştır. Kültür kavramını her disiplin kendi ilkeleri doğrultusunda inceler ve tanımlar. Coğrafyacı Harris’e göre kültür: *“bir nüfus ya da toplumun öğrenilmiş düşünce ve davranış özellikleridir”*. Bir başka tanıma göre kültür, *“belirli bir zamanda belirli bir yerde yaşayan belirli bir grup insanın karakteristik yaşam tarzıdır”* (Tümerterkin vd., 2009: 95-96). Kültürün en sık kullanılan tanımı ise *“bir grup insanın ortak yaşam tarzı”* şeklindedir. Coğrafyacıların kültüre bakış açıları doğrultusunda kültürü tanımlarsak; *“insanların konuşması, davranışı, siyasi görüşü, uğraş alanları, ahlakı, giyim-kuşamı, gıda tercihleri, meskenleri, gelenek ve görenekleri, toplumsal değerleri gibi maddi olmayan unsurların var olduğu bir ortamda dünyayı anlama ve biçimlendirmelerini kapsayan bir olgudur”* diyebiliriz. Kültür ve medeniyet söz konusu olunca, çalışma hangi disiplinde yapılırsa yapılsın, coğrafyaya eğilmek bir zorunluluktur (Koday vd., 2017: 540).

Coğrafya, insan ve mekân ilişkilerini inceleyen bir bilim dalıdır (Oğan, 2016: 13). Mekân, evrensel ölçekte uzaydan başlayarak yeryüzünde insanın etkileşim halinde bulunduğu her ortamı kapsayan bir kavramdır (Kutluer, 2003: 551). Bugün, Coğrafya genellikle yeryüzünü inceliyor gibi görünse de teknolojinin gelişmesi ve insan yaşamının giderek karmaşıklaşması yüzünden Beşeri Coğrafya ile ilgili araştırmalar günden güne daha da artmaktadır. Sanayi devriminden önce coğrafi araştırmalar genellikle Dünya’nın keşfi, iklim ve hava olaylarının incelenmesi, yerin ve gök cisimlerinin hareketleri gibi Fiziki Coğrafya konuları ağırlıklı iken; sanayi inkılabından sonra görülen hızlı teknolojik gelişmeler sonucunda oluşan şehirleşme ve hızlı nüfus artışından dolayı insan yaşamının incelenmesi yani beşeri coğrafya konuları artış göstermiştir. Coğrafya bilimi ilk başlarda insan-doğal çevre ilişkisini incelemekle bugün insan-doğal çevre, insan-insan ilişkilerini de incelemeye

başlamıştır. Tümertekin ve Özgüç'e göre (1997: 114) Geleneksel olarak coğrafyacılara, maddi kültür unsurlarının mekânsal biçimlerini kültürel coğrafya çalışmalarını temel almışlardır. Yakın geçmişte maddi kültür içinden seçilmiş zengin bir çeşitliliğe sahip unsurlara, maddi olmayan kültür de eklenmiştir. Folklor da dahil, maddi olmayan kültürler, halk şarkıları (türküler), peri masalları, inançlar-batıl inançlar, inanışlar, alışkanlıklar, dille ilgili özellikler (aksanlar, olağan olmayan terminoloji vb) gibi unsurlardır ve yazılı ya da sözlü olarak, geleneğin bir parçası halinde nesilden nesile aktarılırlar (Tümertekin vd., 2009: 115). Yine bunların da bir Coğrafyanın alt dallarından biri olan kültürel coğrafyada çalışmaya başlamadan önce kültür bölgesinin iyi tespit edilmesi gerekmektedir. Kültürel bakış açısı içerisindeki ilk tema *kültür bölgesi* temasıdır (Köse vd., 2005: 52-59). Bunun da coğrafi bir dağılımı vardır ve bunlar da coğrafyacılara tarafından incelenir. Yani, coğrafya birbirinden farklı doğal, beşeri, ekonomik, tarihi, sosyal ortam ve olguların sebep olduğu sorunları, kendi ilke ve yöntemlerine uygun bir şekilde araştırır. Özellikle de insan ve onun yaşama alanı olan doğal ortamı esas alarak çözümler bulmaya çalışır. Örneğin, yerleşme beşeri bir sentez olarak ele alındığında insanla yerleşmenin etkileşiminde, her bir yerleşme birimini oluşturan insanların meydana getirdiği bir beşerî coğrafyadan söz edilebilir. Sosyo ekonomik faktörlerin coğrafyaya ile etkileşiminden de yine ekonomik coğrafya ilkeleri tezahür etmektedir (Güngördü vd., 1997: 49).

Yaşanılan mekânın fiziksel özelliklerini fiziki coğrafya, insanın mekânda oluşturduğu faaliyetleri ise beşeri coğrafya inceler. İnsan ve çevrenin birbirini ne şekilde etkilediği coğrafyanın temel çıkış noktasıdır. İnsanın mekânı kullanmada ekonomik, sosyal ve siyasal faaliyetlerin etkili olduğu ve bu sebeple beşeri coğrafyanın oldukça dinamik ve güncel bir bilim dalı olduğu bilinmektedir. Coğrafya şimdiye kadar fiziki coğrafya ile ilgilenmiştir. Günümüzde ise kültür-çevre ya da insan-çevre konuları daha ağır basmaktadır (Doğanay, 1997: 4-6).

İnsanın yaşamak için seçtiği yerlerin farklı olması kültürüne doğrudan yansımaktadır. Kültür insanın doğa karşısında yaşamını devam ettirebilmesi için ürettiği her şeydir (Güvenç, 1994: 48). Kültür bir toplumun ya da toplumların birikimli uygarlığı olup, ya coğrafyadan etkilenmekte ya da onu etkilemektedir. Yani, insanın yaşamını devam ettirdiği herhangi bir doğal çevrede inşaa ettiği binanın yapı malzemesinden, geçim şekline ve giyim tarzına kadar pek çok öge coğrafyadan etkilenmektedir. Doğal çevrenin farklı olması kültüre yansımakta, kültür hem doğal çevreyi hem de toplumu etkilemektedir. Kültür bir çeşit çevreye uyumdur. Kültür bir topluluğun yalnızca hayat tarzları değil aynı zamanda hâkim değer ve inançlarını da kapsayan bir olgudur (Tümertekin vd., 2009: 112-113).

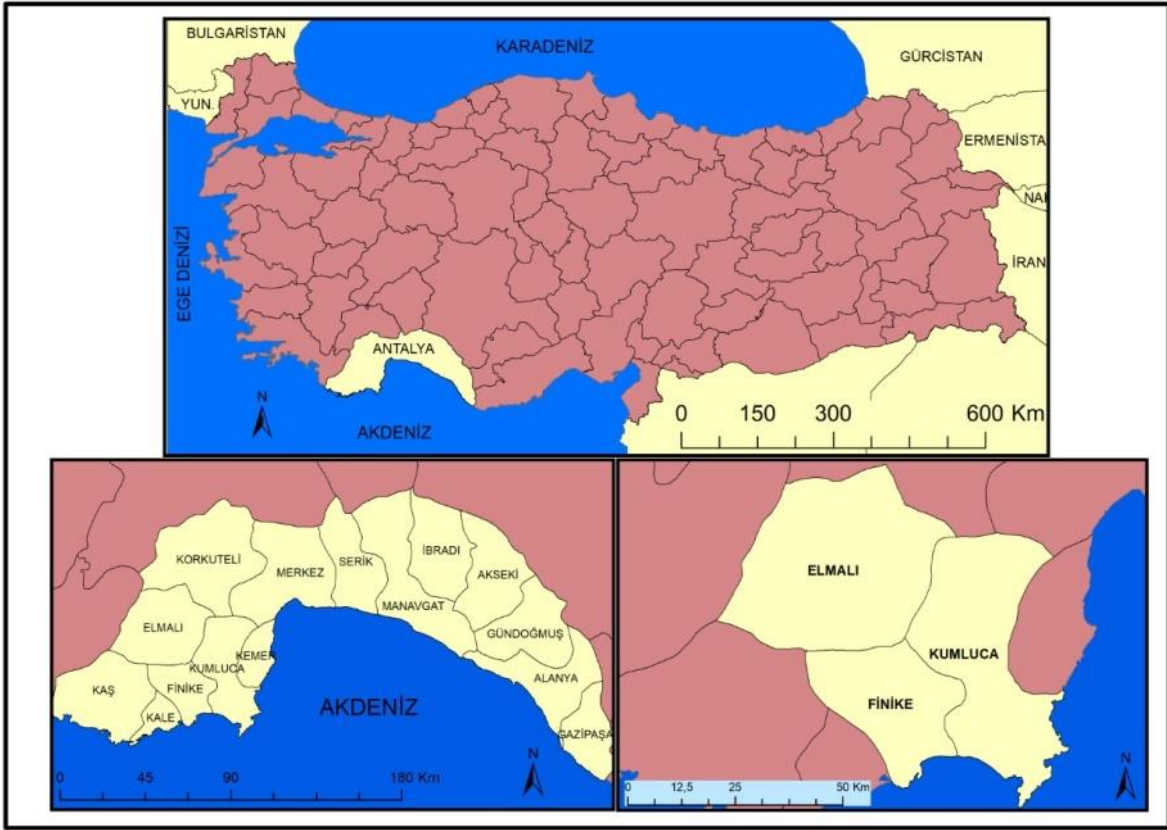
İnsanların yaşaması için elverişli koşullar taşıyan Anadolu, tarihin tüm dönemlerinde rengârenk bir yöresel kültür mozaiğini oluşturmasının yanı sıra farklı kültürel özelliklere sahip yörelere de ayrılmıştır. Araştırma sahamızın coğrafi birimi Teke Yöresi kapsamındaki Elmalı, Finike ve Kumluca'daki Tahtacı Yerleşimleri kültür bölgesidir.

Kültür ile coğrafyanın birleşmesinden oluşan kültürel coğrafya, kültürel toplumlar ve toplumun mekânsal işleyişi bakımından ortaya çıkan mekânsal çeşitlilikleri coğrafi bir yaklaşımla ortaya koymaktadır. Dil, din, ekonomi, yönetim ve diğer kültürel olguların bir yerden diğerine değişme ya da aynı kalma yollarının tasvir ve analizi kültürel coğrafyanın inceleme konusudur ki araştırma sahasındaki Tahtacı Köyleri mekân olarak birbirlerinden uzak olmalarına rağmen özellikle inanç benzerliği nedeniyle çevre tahtacı köylerine kız verebilirken, tahtacı olmayanlara kız vermeme normunu hala devam ettirmektedirler (Köse vd., 2005: 320). Köyden çıkıp başka şehirlerde ikamet eden tahtacılar da bu norm ortadan kaybolmuştur.

1. Araştırmanın Konusu ve Sınırları

Genel olarak, alan araştırması ve Kültürel Coğrafyaya ait kaynakların taranmasına dayalı bu çalışma, yüzyıllardır Antalya ve çevresinde yaşamlarını sürdüren sosyal ve kültürel hayat tarzlarıyla yaşadıkları mekânları şekillendiren Yörüklerin, ekonomik, sosyal, kültürel hayatlarını konu edinmektedir. Bu yönüyle alanda yapılan çalışmaların da olduğu bilinmektedir. Çalışmaya başlarken bölgenin doğal ve kültürel coğrafya özelliklerinin tespit ve değerlendirmesini ele alan literatür taraması yapıldı. Bu kapsamda araştırma sahası ve yakın çevresiyle ilgili olarak daha önceden yapılmış çalışmalara (kitaplar, lisansüstü ve doktora tezleri, makaleler, bildiriler vb.) ulaşılmaya çalışıldı. Konuyu yakından ilgilendiren çağdaş araştırmalar yanında, konuyu genel coğrafya ya da kültürel coğrafya açısından işleyen araştırmalar da gözden geçirilerek bilgiler kaydedildi (Sarı vd., 2017: 164).

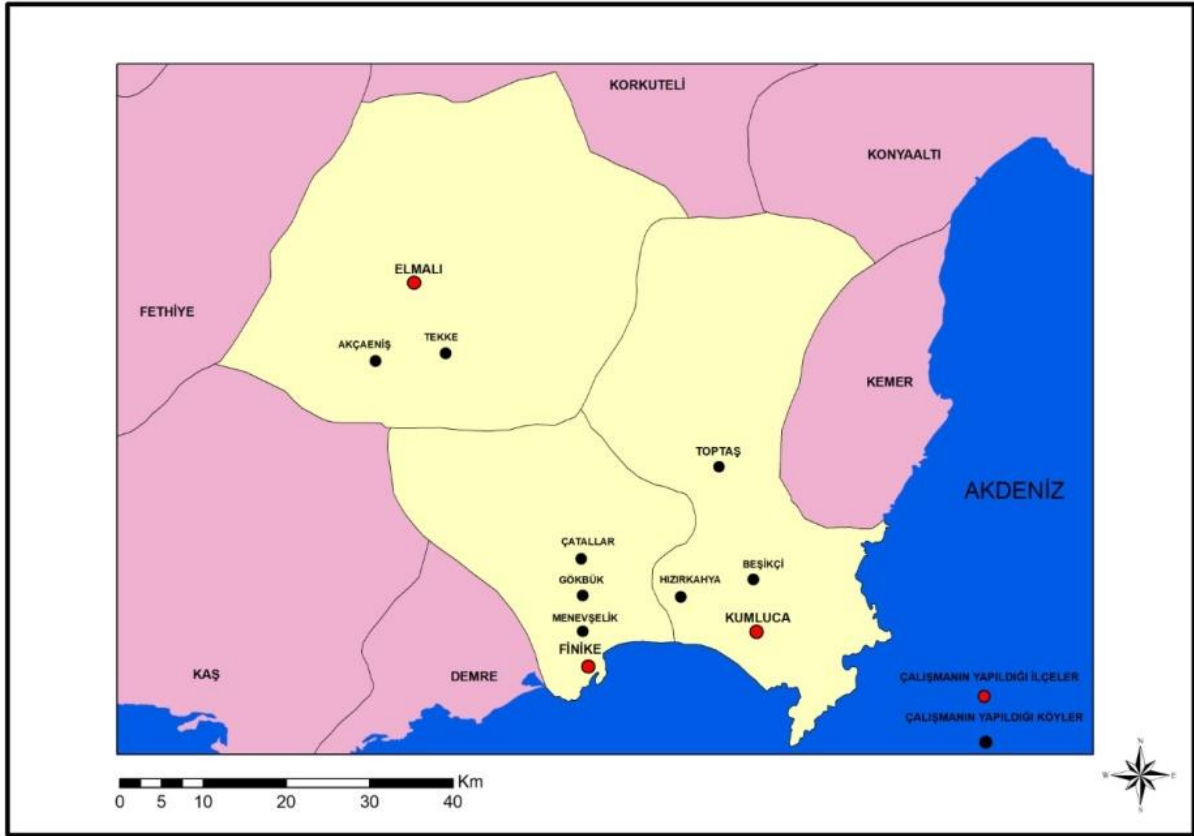
Teke Yöresi, Torosların ve Antalya'nın batısında yer alır. Anadolu'nun tarihi tecrübesinde benzeri çok fazla olmayan Yöre sosyal yapısı, farklı kültürel grupların bir arada yaşamasını mümkün kılan bir toplum modeline örnek teşkil etmiş olduğu için çalışmanın yoğunluğunu, araştırma sahasının konusu olan Teke Yöresi'ndeki Tahtacı Köylerinin kültür coğrafyası açısından incelenmesi oluşturmuştur. Söz konusu bu saha, Antalya'nın batı ilçelerinden Elmalı'nın Tekke ve Akçeniz; Finike'nin Gökbük, Çatallar ve Menevşelik; Kumluca'nın Toptaş, Beşikçi ve Hızırkahya köyleri ile sınırlandırılmıştır (Harita 1).

Harita 1 Araştırma Sahasının Yeri ve Sınırları

Araştırma sahasındaki Tahtacı köylerinden, ilçe merkezlerine yerleşen Tahtacılar mevcut olup araştırma sahasının sınırına dahil edilmiştir. Bununla birlikte araştırma sahasında eğitim, işgücü gibi sosyo-kültürel-ekonomik sebeplerle bağlı bulunduğu il ve çevre illere göç yoğunluğu son yıllarda artmış olduğundan göçlere dayalı nüfus demografisi araştırmanın dışında tutulmuştur.

Araştırmanın evreni Teke Yöresi, örnekleme ise Antalya'nın Kumluca, Finike ve Elmalı ilçelerinde dağılışı gösteren Beşikçi (23), Toptaş (20), Hızırkahya (20), Menevşelik (20), Çatallar (20), Gökbük (21), Akçenış (28) ve Tekke (20) köylerini kapsamakta olup verilerin toplanması amacıyla 28 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu görüşmeyi kabul eden 172 kişiye 2018 yılı içerisinde uygulanmıştır (Harita 2).

Harita 2 Teke Yöresi'nde Araştırma Yapılan Yerleşim Birimlerinin Dağılışı

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Anadolu'nun yoğunlukla güney ve batı bölgelerinde yaşayan Alevî kültür ve düşüncesinin yaşatıldığı topluluklar olarak tarif edilen Tahtacılar hakkında ilk araştırmalar genellikle Batılılar tarafından yapılmıştır. Günümüzde büyük çoğunluğu Batı Anadolu'da yaşayan Tahtacılar hakkında yazılı materyallerin en erken XIII. yüzyılın ilk yarısında rastlanmaktadır. Buna göre yazılı kaynaklarda Tahtacı zümrelerinin Ağaçeri Türkmenleri'nin bir devamı olduğu dile getirilmektedir (Sümer, 2010: 437). Yabancı araştırmacıların çalışmaları; Tahtacıların dini inançlarının Sünni Müslümanlıktan farklı ve dışa kapalı olduğunu, dışa kapalı olma sebebinin de dinsel inanç kurallarından kaynaklandığı sonucunu ortaya çıkarmaları reel bir değerlendirmedir. Fakat, Tahtacıların etnik ve dini kimliği ile ilgili değerlendirmeler bilimsellikten uzak ve önyargılıdır (Türkdoğan, 1995: 117). Çalışmalardan çıkan ortak sonuç Tahtacıların dine dayalı sosyo-kültürel bir sistem geliştirdikleri yönündedir (Engin, 1998: 75). Nitekim bu araştırmalar ışığında Tahtacılar için, Anadolu Aleviliği içinde yer alan ancak mesleki, hukuki, dini ve mitolojik yönden benzerlik ve farklılıklara sahiptir ve etnik açıdan tartışmasız Türk'tür demek yanlış olmaz (Önal, 2013: 42). Oğuz boylarından birisini oluşturan Çepniler ile yakından akrabalıkları bulunan Tahtacıların meslek niteliklerinden dolayı bu adı aldıkları da bilinmektedir (Fırlı, 1983: 352). Alevilik sadece

belirli kurallara (eline, diline, beline sahip olma anlamında) veya Ehli Beyt Sevgisi'ne dayalı bir inanç ve değerler sistemi değildir. Her şeyden önce mistik bir öğreti sistemi, kendi dünya bakış açısına göre İslam'ı yorum biçimidir. Bir başka deyişle "Alevilik sosyal bir olgudur". Bunu ancak, "Alevi doğan bir soy kuşağı anlayabilir." felsefesini taşırlar (Türkdoğan, 1995: 13-14).

Yukarıda genel açıklama ve yorumlardan da yola çıkarak Anadolu Aleviliği içinde yer alan Tahtacı Kimliğinin ortaya çıkardığı sosyo-kültürel değerleri saha araştırmasına dayalı coğrafi gözlem ve mülakatlarla ortaya koymak ve kültür coğrafyası açısından mekân-insan ilişkileri bağlamında araştırmak bu çalışmanın genel amacı olarak belirlenmiştir.

Tahtacılar diğer Alevi topluluklarına göre daha kapalıdırlar. Günümüzde bazı geleneksel törenlerine grup dışındaki Tahtacıları dahil etmemeleri, Orta Asya'dan gelen ataerkil aile yapısının bir gereği olarak topluluk dışından kız alıp, dışarıya kız vermeme kuralının hala devam ediyor olması, topluluk dışından evlenme yasağının hala devam ediyor olması, endogaminin yaygın olması bunu teyit eder niteliktedir. Tüm bunlarla birlikte, Tahtacılar genel itibariyle Anadolu'daki Alevi-Bektaşî topluluklarının bağlı bulundukları Hacı Bektaş Ocağı'ndan farklı olarak İzmir Narlıdere'deki Yanyatır Ocağı ile Aydın'daki Hacı Emirli Ocağı'na bağlıdırlar. Bu tip farklılıkların varlığı, daha önce bu konuda yapılmış araştırmaların azlığı bu tür saha araştırmalarının önemini artırmaktadır.

3. Yöntem

Genel olarak coğrafya, fizikî ve beşerî diye iki kısma ayrılmıştır. Her bilim dalının kendine özgü bir araştırma yöntemi olduğu gibi Coğrafya bilim olarak bölgesel, sistematik, çevreci determinizm gibi yöntemler beşeri coğrafyanın bir alt dalı olan kültürel coğrafyaya uygulanmıştır. Kültür coğrafyası insan topluluklarının içerisinde yaşadıkları fiziki çevreden daha çok kültürün olduğu ortamlarla ve yaşam tarzları ile ilgilenmiştir. Daha da açık ifade edecek olursak kültürel coğrafya bir halkın yaşam tarzları içinde ortaya çıkan egemen değer ve inançlarını irdelemeye çalışmaktadır. Bir coğrafyacının genel amacı, toplumsal kültürdeki mekânsal kalıpları gözlemleyerek bir sonuç çıkarmaktır.

Bu araştırmada, nitel araştırma yöntemi uygulanmıştır. Katılımcılar RANDOM (Rastgele) yöntemiyle belirlenmiş ve 28 maddeden oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formundan elde edilen veriler SPSS 23.0 istatistik programı ile analiz edilmiştir.

Bu araştırma, kültür coğrafyası disiplinine bağlı teorik çerçeveli bir saha araştırmasıdır. Kültürün devamlı değişmesi sebebiyle kültürün oluşmasını sosyoloji, ekonomi, demografi, toplumsal çevre, coğrafya gibi doğal ve beşeri faktörler nezdinde ele almak gerekir. Araştırmada öncelikle Tahtacılarla ilgili yazılı literatürler taranmıştır. Kaynakça

listesi oluşturulmuş ve oluşturulan listedeki kaynaklara ulaşılmaya çalışılmıştır. Alan araştırması için belirlenen köylerle bağlantısı olan tanıdık ve tanınmış kişilerle irtibata geçilmiş, muhtarlara ulaşılmış ve köy halkıyla görüşmeler yapılmıştır. Tanıdık bildik kişilerle görüşmeye gidilmesi köylünün güven duyması ve çalışmanın doğru sonuca ulaşılması açısından önemli olmuştur. Aksi halde, köy halkının çekindiği gözlenmiştir. Bu sebeplerden görüşmelerde sorular kaynak kişilere direkt olarak sorulmak yerine başka örneklerden yola çıkılarak yöneltilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bir yerleşim biriminde tespit edilen verilerle diğer yerleşim birimlerindeki veriler arasındaki benzerlikler ve farklılıklar ile Türkiye’deki Tahtacı ve aleviler arasındaki benzerlikler ve farklılıklar tespit edilmeye çalışılıp analiz yapılmaya çalışılmıştır.

4. Araştırma Sahası ile İlgili Daha Önce Yapılmış Çalışmalar

Tahtacılarla ilgili araştırmalar 19. yüzyılda Batılı araştırmacılar tarafından başlatılmış ve Onların kim oldukları, kökenleri üzerine tezler ileri sürülmüştür. Batılı araştırmacılardan Brown, Tahtacıların ilkel bir Şii Kabilesi, Bent ise, Hristiyan kökenli bir mezhep ya da tarikat olabileceğini ileri sürmektedir (Selçuk, 2004: 19). Coğrafyacı Humann, Tahtacılara “Çepni” diyerek, onların Küçük Asya’nın eski halklarından olabileceğini dile getirmekte; önceleri Hristiyan olmalarına karşın zamanla korkudan İslamiyet’e yöneldiklerine, sonraları onu da unuttuklarına değinmektedir. Babinger ise; bir yandan Tahtacıların _tıpkı Humann gibi_ “kökleri bugüne kadar bilinmeyen Anadolu halkının bir parçası” olduğunu belirtirken, öte yandan da onları “İran’dan Batı Anadolu’ya gelen İranlı göçmenler şeklinde nitelemektedir. Hasluck, Tahtacıların etnik olarak Likyalıların devamı olduğunu belirtmekle beraber Anadolu’nun İslamiyeti benimsemesiyle Şiiliği benimsediğini, Roux ise etnik bakımdan Türk olduğunu belirtmekle birlikte inanç bakımından Şii olduklarını iddia etmektedir (Selçuk, 2004: 20). Genel bir kanaat olarak Batılı araştırmacılar, Tahtacıların Alevi kültürünün ürünü olarak görmektedirler (Yörük, 1998: 11).

Türkiye’de Tahtacı Kimliği ile ilgili ilk araştırmalar Cumhuriyetin ilk yıllarında Baha Said (1910), Süleyman Fikri Erten (1927), Naci Kum Atabeyli (1940) ve Yusuf Ziya Yörük (1927) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmaları takiben 1948 yılında Abdurrahman Yılmaz’ın “Tahtacılarda Gelenekler”; 1972 yılında Kemal Özbayrı’nın “Tahtacılar ve Yörükler”; 1940 yılında Rıza Yetişen’in “Ege Tahtacıları” adlı çalışmaları mevcuttur ancak yeterli değildir (Yılmaz, 1948; Özbayrı, 1976; Yetişen, 1940). Şöyle ki, her Tahtacı Aleviyken, her Alevi Tahtacı değildir ve neticede bugün itibarıyla Türkiye’de Tahtacı nüfus Akdeniz, Ege ve Marmara Bölgelerinin sınırlı kesimlerinde yoğunlaşmış, Alevi nüfus gibi Türkiye Coğrafyası’nın her bölgesine dağılmamıştır. Bu durum da Aleviliğin daha çok araştırılması

sonucunu doğurmuştur. İşte tam da bu sebepten Tahtacılıkla ilgili araştırmalar Alevilik kadar yoğun değildir. Çünkü, araştırmalarda Tahtacılık Aleviliğin içinde geçmekte yani alt dalı gibi ele alınmaktadır. Nitekim, Tahtacılıkla ilgili bireysel ve akademik eserler, süreli yayınlarda yazılar 1990'lı yıllardan itibaren yazılmaya başlanmıştır. 1993 yılında Antalya'da düzenlenen 1. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (TAHTACILAR) Sempozyumu Bildirileri bu konuya dikkat çekmiştir (Kültür Bakanlığı Yayınları, 1994). Bu Sempozyum Bildirileri'nden sonra bu alanda yapılan çalışmalar eskisine oranla artmıştır.

Coğrafyacı Humann (1880), Tahtacılara Çepni diyerek, onların Küçük Asya'nın eski halklarından olabileceğini dile getirmekte; önce Hristiyan olmalarına rağmen, zamanla korkudan İslamiyet'e yöneldiklerine, sonra da unuttuklarına değinmektedir. Oysa 1916 yılından itibaren Tahtacılar üzerine araştırmalara başlayan, Alevilik hakkındaki teferruatlı yazıları 1926-1927 yılları arasında Türk Yurdu'nda yayınlanan (Baha Sait' in bu makaleleri Nejat Birdoğan (1994) tarafından günümüz Türkçesine çevrilmiştir.) Baha Sait' e göre (1994a: 75), Tahtacılar Çepni Kızılbaş Yörükleri'yle karışık yaşayan bir toplumdur. Baha Sait, burada Sarıkız söylencesinden yola çıkmış ve Tahtacı Türkmenler, Çepni Türkleri'nden ayrı bir anlayış ve inanca sahiptir, diyerek Humann'ın (1880) tezini çürütmüş gözükmektedir. Bu durumda Çepni Türkleri Sünnî bir itikada sahiptir. Nitekim Baha Sait, eski İda Dağı, 'bugünkü Kazdağı', Balıkesir, Edremit, Çanakkale yörelerinin halkının Tahtacılara Çepni Türkmeni dediğini kaydederek tezini sağlamlaştırmıştır. Tahtacılara ağaç kesen, oduncu ve Şiiliğe yakın bir Anadolu Tarikatı'dır diyen Babinger ise Tahtacıları, XIV. yüzyılın sonundan itibaren, Çepni-Çetni olarak bilinen, Zeybek ya da Kızılbaş adı altında toplanan tarikat parçaları gibi görmektedir. O, ayrıca Tahtacıları, Humann gibi kökleri bugüne dek bilinmeyen Anadolu Halkı'nın bir parçası olduğunu belirtirken, diğer taraftan da onları İran'dan Batı Anadolu'ya gelen İranlı göçmenler şeklinde nitelemektedir. Yani Babinger zaten kendisi anlam kargaşası içerisinde. Banse, Tahtacıları gerçek Hititli olarak görmüş ve Tahtacıların Türk dilini, yüzeysel olarak da İslamiyet'i kabul ettiğini ileri sürmüştür. Ona göre Tahtacıların dininde, bütün eski kültür kalıntıları saklıdır (Engin, 1998: 13-21).

Alevîlik konusunda mezhebi tasavvurları araştıran Fırlalı, Osmanlı İmparatorluğu zamanında Anadolu'daki bazı Türkmen aşiretlerinin Safevilere bağlılık göstermelerinden yola çıkarak, Osmanlı'nın buna engel olmak için bazı Alevi topluluklarını Rumeli'ye sürdüğünü belirtmektedir. Ona göre, Tahtacılar hem bu sürgünden kurtulmak hem de Sünnilerle bir arada yaşamak istemedikleri için imkânlar aramışlardır (Fırlalı, 1991: 13). Yukarıdaki tüm araştırmalardan çıkan ortak sonuç, Tahtacı toplumunun ya Abdal-Kıpti ya da İran-Acem kimliğiyle özdeşleşme çabasında olduklarıdır (Engin, 1998: 37-40).

İsmail Engin'e göre, her Tahtacı Alevidir, her Alevi Tahtacı değildir ancak Çepni, Nalcı, Sıraç, Abdal, Zaza, Kırmanç vb olabilir. Zazaların çoğunluğu, Kırmançların bir kısmı Alevidir. Burada, öne çıkan husus Alevilik kavramının Tahtacılık kavramına dinî bir içerik katmasıdır. Ayrıca, her Tahtacı, Türkmenken; her Türkmen, Tahtacı değildir. Türkmen olan Tahtacı olabileceği gibi Çepni, Nalcı, Sıraç, Avşar, Barak vb olabilir. Çepnilerin ve Avşarların önemli bir kısmı, Bekdik Türkmenleri Sünni-Müslümandır. Türkmen olduğunu söyleyen Tahtacılar Ağaç-Eri olduklarını da söylerler. Örneğin, Nalcı ve Sıraçlar Alevi-Türkmen iken Ağaç-Erilik yalnızca Tahtacılar'a özgü bir durumdur. Tahtacılar üzerine yapılan ilk çalışmaların yabancı araştırmacılar tarafından yapıldığı göz önünde tutulursa, onların Tahtacılarla ilgili olarak Sünni-Müslüman olmadıklarını ve bu sebepten dışa kapalı bir topluluk olduklarını saptamaları yerinde bulunabilir. Çünkü söz konusu çalışmalarda, Tahtacıların dine dayalı sosyo-kültürel bir sistem geliştirdikleri öne çıkmıştır. Sonuç olarak, bugün bilim dünyası Tahtacıların Alevi ve Türkmen olduklarını konusunda hemfikirdir (Engin, 1998: 74-75).

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA SAHASININ GENEL COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

1.1. Yerşekilleri

Antalya'nın batısında Antalya ile Fethiye körfezleri arasında uzanan yarımada Teke Yöresi olarak adlandırılır. Oldukça eğimli olan yöre; kıyı, ova, eşik ve dağlık alanlar şeklinde morfolojik ünitelere ayrılır (Sarı, 1998: 164).

Araştırma sahasındaki yüksek dağ sıraları, Toros Dağları'nın batıdaki uzantısıdır. Batı Toroslar, Antalya Körfezi'nin doğusu ve batısında uzanır ve Göller Yöresi'nde birbirine yaklaşır. Körfez'in batısındaki Teke Yöresi ve Körfez'in doğusundaki Taşeli Yöresi de kıvrımlı-kırıklı dağ sıralarıdır. Bu sıradağların yükseklikleri genelde 2000-2500 m iken, bazen Kumluca'nın doğusundaki Yanartaş Dağı (3086) gibi 3000 m'lere kadar çıkabilmektedir. Kuzeyde, Elmalı Dağları ve Boncuk Dağları birine paraleldir. Daha kuzeydeki Katrancık Dağı, Eğirdir Gölü'nün güneyindedir. Batı Torosların kuzey sınırındaki Sultan Dağları'nın (1500-2000 m) boyu 100 km, eni 15 km'dir. Karakuş Dağları Sultan Dağları'na batıdan parçalı dağ sıraları halinde yaklaşır. Takiben, bu dağlar Eğirdir Gölü'nün kuzeyinde bileşir. Kıyı ile iç kesimler arasındaki ulaşım, bu dağ sıraları arasındaki geniş ovalar ve derin vadilerle sağlanır. Araştırma Sahasının meşhur Beydağları, güneybatı-kuzeydoğu yönünde uzanan kıvrımlı dağlar olup, en yüksek yeri 3086 m'dir (Akdağ'ın zirvesi). Uzunluğu 50 km eni 10 km olan bu sıradağlarda, kıvrılmış olarak ikinci ve üçüncü zaman tabakaları bulunur. Kalkerce zengin bu dağların üst kısımlarında, bol yağışlarla birlikte, çok sayıda geçici göller oluşmuştur (İzbırak, 1996: 42-75).

Teke Yarımadası; Fethiye Körfezi (Dalaman Çayı Vadisi)'yle Antalya Körfezi (Ovası) arasında kalan yarımadaı içine alır. Bünye ve yüzey şekilleri bakımından komşusu Taşeli'den derin farklılıkları vardır. Burası genellikle temel Jüra veya Eosen Flişi ve Serpantin tabakalarıyla doludur. Antalya-Korkuteli arası, Yenice Boğazı tarafları, Çubuk Beli, Yörük Bademlisi, Badem Ağacı üstündeki yamaçlar, Çeltikçi Beli Tarafları ve Kıravgaz Dağı'nın temeli, Fethiye'nin Karabel tarafları, Dirmil çevresi ve Fethiye tarafındadır. Teke yarımadasında, yani Teke yaylasında = Teke Yöresi'nde denizin hemen gerisinde uzanan sıra dağlar geniş ve çok yüksektir. Arazinin bünyesini esas itibarıyla kalker oluşturur; kıyı ile bu dağlar arasında, bazen çok kısa mesafeler üzerinde düzey farkı büyüktür ki bunun sonucunda buralara bol ve ani, çoklukla sağanak şeklinde yağışlar olur ve daha yükseklerle de bol kar yağar. Hiçbir sıradağ, Beydağları'nın Antalya körfezine bakan yüzünden daha sarp, daha çetin engebeli değildir, her taraf taraklı sivrilerle, yalçın kayalı ve adeta toprak maddesinden

yoksun, delik deşik olmuş yamaçlarla, pek dar ve derin vadilerle engebelenmiştir ve bu durum, R. Blanchard'a haklı olarak, "Lisya müstahkem kalesi" deyimini kullandırmıştır. Nitekim, Teke Yöresi'nin eski adı Likya' dır. Kıyı şeridinin Fethiye'ye doğru diğer kısımları, biraz daha bölmeli olmakla beraber, aşağı yukarı aynıdır. Kıyı şeridinin arkasındaki sıradağların yamaçları topraklı ve üst kısımları parça parça ovalarla doludur. Girdev Yaylası, Beydağları'nın Elmalı'ya bakan yamaçları ve Kızılcadağ böyledir (Saraçoğlu, 1989: 114-117).

Antalya Bölümü'nün en önemli özelliği, Finike, Eşme ovaları gibi kıyı ovalarının az yer tutmasıdır. İç kısımlarda ise, Bozova, Elmalı, Acıpayam, Tefenni, Göller Yöresi ovaları gibi daha çok karstik ovalar vardır. Bölümde, dağlar ovalardan daha geniş yer kaplamakla birlikte Teke Yarımadası Sıradağları, Geyik Dağları ve Göller Yöresi Dağlarıdır (İzbırak, 1985: 64). Teke Yarımadası Sıradağlarının ortasında Elmalı Ovası; kıyının üstünde aniden yükselen dağlar; devamında Çubuk Beli, Elmalı Beli, Avlan Beli, Karayel, Kazık Belleri ve daha ilerisinde yaylalarla şekillenmiştir. Yöre, Güneybatı-kuzeydoğu, kuzey-güney doğrultulu devamlı sıradağlar ve karstik ovalarla yarılmış kesik sıradağlar morfolojisidir, sıradağlar ve havzalardan (ovalar) oluşturmaktadır (Saraçoğlu, 1989: 116).

Kıyı düzlükleri, dağların denizden uzaklaşmalarına sebep olur. Ve, dağlardan inen akarsulara bağlı az eğimli sahaları oluştururlar. Bu sahalar genellikle Kuaterner depolarından yani alüvyonlardan meydana gelmiştir. Kemer, Kumluca, Finike, Demre, Kasaba ve Kaş ovaları bunların en önemlileridir (Sarı, 1998: 165).

Araştırma sahasının genel topoğrafyası, Antalya Körfezi'nin batısında kıyıya dik, birbirine paralel, yüksek ve devamlı sıradağlar, platolar, arada yalalar ve geniş çöküntü ovalarını içine alan geniş bir yarımada (Teke Yarımadası) şeklindedir (Saraçoğlu, 1989: 272). Burada, dağların kuzeydoğu-güneybatı, kuzey-güney doğrultulu uzanması (kıyıya dik), Akdeniz Bölgesi'nin en girinti-çıkıntılı kıyılarını meydana getirmiştir. Tekeli Yaylası'nda ovaların yükseklik ortalaması 800-1000 m arasındadır ve yörenin yarıdan fazlası oluşturan dağlar genel itibarıyla masif kalkerlidir. Yörede bazen dağların yüksekliği 3000 m'yi, ovaların yüksekliği de 1000 m'yi geçebilmekte ve bu sebeple iklim sertleşmektedir (İzbırak, 1985: 66). Böylece, yağışların beslediği akarsuların meydana getirdiği sahil ovaları, işte bu Toros dağları silsilesinin genellikle denize paralel uzanması nedeniyle içerilere kadar girememekte çok dar bir sahil şeridi manzarası arz etmektedir (Sarı, 1998: 16). Bu sebeple, iç kesimlerin en önemli geçim kaynağı tahıl tarımıdır. Lakin, bugün biraz içerilerde sera alanları ve nar bahçeleri de yoğunluk kazanmaya başlamıştır.

Genel morfolojisi dağ, plato ve çöküntü ovalarından teşkil sahada, farklı morfolojik şekiller üzerinde farklı doğal ortam şartları altında farklı yaşam alanları açığa çıkmıştır ki Tahtacı Coğrafyası bunun en ilgi çekici örneğidir.

Nitekim, Teke Yöresi'ndeki Tahtacı köylerinin morfolojik açıdan dağlık alanlarda kurulmasının sonucunda en önemli geçim kaynakları tahta işlemek olmuştur (Fırlıklı, 1991: 307).

1.2. İklim Özellikleri

Herhangi bir sahanın kültürel faaliyetlerini analiz edebilmek için önce iklim özelliklerini bilmek gerekir. Bu çerçevede araştırma sahasının sıcaklık, yağış, basınç ve rüzgâr gibi iklim elemanları Teke Yöresi'nin kültürel coğrafyasına etkileri doğrultusunda incelenmeye çalışılmıştır.

Araştırma sahasında, iç kesimde yer alan Elmalı'ya göre sahil kesimdeki Finike ve Kumluca'da Tahtacılığa has gelenek-görenek, örf, adet, inanç gibi kültüre özgü öğeler daha çok kaybolmuş ya da değişime uğramıştır. Bunun sebeplerinden bir tanesi iklim özelliklerindeki değişikliklerdir.

Araştırma sahası, kışın kutuplardan gelen serin ve yağışlı hava kütlesi ile yazın da ekvatorlardan gelen sıcak ve kurak hava kütlelerinin etkisi altına girer. Araştırma sahasındaki iklim özelliklerinin oluşmasında hava kütlelerinin etkisinin yanında coğrafi faktörlerin de etkisi önemlidir. Coğrafi faktörler, hava kütlelerinin etkisiyle makroklima şartlarını değiştirirler ve böylece bölgelerin iklim karakterlerini tayin ederler. Bakı, yükselti, denizden uzaklık durumu ve dağların denize uzanışı gibi coğrafi etmenler atmosfer sirkülasyonunda (dolaşım=devir daim) önemli değişimlere, sıcaklık ve yağış şartlarının kısa mesafeler içinde değişiklik göstermesine yol açarlar. Kıyıda iç kesimlere gidildikçe karasallık artmaktadır. Araştırma sahası içine giren kıyı kesimdeki Finike ve Kumluca'da denizsel etkiler hüküm sürerken iç kesimde yer alan Elmalı' da karasal etkiler hüküm sürer. Alçak sahalarda meydana getiren ovalar ve vadi tabanları ile bunların çevresinde yüksek sahalara geçiş basamağını oluşturan platolar ve yüksek kesimleri meydana getiren dağlık sahalarda, yükselti farkından dolayı sıcaklık ve yağış rejimlerinde değişiklikler görülmektedir. Dağların kıyıya paralel ya da dik uzanışı, hava kütlelerinin hareketini etkileyerek iklimde değişikliklere neden olmaktadır. Toros Dağları'nın kıyıya paralel uzanması kışın tropikal havanın iç kesimlere sokulmasını ve iç kesimlerde yer alan kutbi havanın güney kıyılara sokulmasını engelleyerek iklimi etkilemektedir. Kuzey-güney yönünde uzanan vadilerden denizel etkiler iç kesimlere, karasal etkiler de kıyı kesimlere sokulabilmektedir (Kocadağlı, 2012: 53-54).

Araştırma sahası içindeki Finike ve Kumluca'da, yazları sıcak ve kurak kışları ılık ve yağışlı geçen Asıl Akdeniz İklimi hâkimken, Elmalı'da kar yağışlı Akdeniz Yakını Dağ İklimi hâkimdir. Sıcaklık değerlerinde bakı durumu ve yükseltinin artmasına paralel olarak her 100 metrede 0,5 °C azalma görülmekte ve öyle ki Finike İlçe Merkezi ile Beydağlarının 3000 m yükseltisi arasında 15 °C sıcaklık farkı oluşmaktadır. Dolayısıyla deniz seviyesindeki Finike ovası ile 1095 metre yükselti değerine sahip Elmalı İlçe Merkezi arasında belirgin sıcaklık farkı ortaya çıkmaktadır. Araştırma sahasında beşeri ve ekonomik faaliyetler 0-500 metre arasında yoğunlaşmıştır ki Finike ve Kumluca şehirleri ve birçok kırsal yerleşme bu yükselti aralığında yer almaktadır. Kıyı ovalarını çevreleyen platoların ortalama yükseltisi ise, 500-900 m. arasında değişmektedir. Araştırma sahasında yükseltiyle birlikte sıcaklığın düşmesi, başta ziraat olmak üzere, beşeri faaliyetleri etkilemektedir. Kıyı ovalarında üretimi gerçekleştirilen birçok sebze ve meyve türü, yükseltiye bağlı olarak sıcaklık değerlerindeki azalmadan dolayı iç kesimlerde yetiştirme imkânı bulamamaktadır. Sahada turunçgil yetiştiriciliği, seracılık faaliyetleri ve deniz turizminin gelişmiş olmasında sıcaklık şartlarının büyük etkisi bulunmaktadır.

Akdeniz iklimi, Akdeniz kültürünü ortaya çıkarmıştır. İklim elemanlarının insan yaşamı ve etkinlikleri ile mekânsal kullanımlar üzerindeki etkisi büyüktür. Herhangi bir alandaki iklim özelliklerinin beşeri ve ekonomik faaliyetler üzerindeki etkilerini daha net bir şekilde ortaya koyabilmek için iklim elemanları olan *Sıcaklık*, *Basınç* ve *Rüzgâr*, *Nemlilik* ve *Yağış* ayrı başlıklar altında ele alınacaktır. Bunlar:

1.2.1. Sıcaklık Şartları

Bir yerin sıcaklığı o yerdeki yıllık, aylık ortalamalara, günlük en yüksek, en düşük sıcaklık derecelerinin ortalamasına, ara sıra uç değerler olarak beliren en yüksek sıcaklık, en düşük sıcaklık ortalamasına göre belli olur (İzbırak, 1992: 279). İklim elemanlarından biri olan sıcaklık şartları yıllık, mevsimlik ve aylık ortalama sıcaklıklar olarak değerlendirilir.

Sıcaklık, beşeri ve ekonomik faaliyetler üzerinde dolayısıyla da kültürel faaliyetler üzerinde etkili olan en önemli iklim elemanlarından birisidir. Sıcaklık özellikle de tarımsal faaliyetlerin ekim ve hasat zamanları, yetiştirilen mahsüllerin çeşitleri ve bu mahsüllerin sahadaki mekânsal dağılışı ve yoğunlukları üzerinde etkilidir (Gürbüz, 1994: 45). Zira en önemli geçim kaynağı tarım olan araştırma sahasında sıcaklık şartlarının ortaya çıkardığı sonuçları bariz bir şekilde görmek mümkündür.

1.2.1.1. Yıllık Ortalama Sıcaklıklar

Yıllık sıcaklık ortalaması Finike’de 19 °C, Kumluca’da 18.5 °C’dir. Yükselti arttıkça sıcaklığın her 100 metrede 0.5 °C azaldığı tezini doğrularcasına, deniz seviyesinden içeride 1095 metrede yer alan Elmalı’da ise yıllık sıcaklık ortalaması 12.9 °C’ye düşmektedir. Nitekim, kıyıda yer alan Kumluca ve Finike arasındaki sıcaklık farkı 0,5 °C’ken, Finike – Elmalı arasında 6.1 °C ve Kumluca – Elmalı arasında 5.6 °C’ye kadar çıkmaktadır. Kıyılarda sıcaklık farkının, kıyı ile iç kesimler arasındakinden az olma sebebi yükselti farkı ve karasallıktır. Araştırma sahasında yıllık ortalama sıcaklığın 10-20 °C arasında seyretmesi, araştırma sahasının Ilıman İklim Kuşağı’na dâhil olduğunun göstergesidir.

Kıyıda yer alan Finike ve Kumluca istasyonları arasında önemli sıcaklık farkı olmamakla birlikte araştırma sahasında 19 °C’le en yüksek sıcaklık ortalaması Finike’ye aittir. Çünkü, Finike İstasyonu, Kumluca İstasyonu’ndan 57 km alçaktadır.

1.2.1.2. Mevsimlik Ortalama Sıcaklıklar

Araştırma sahasında yaz ve sonbahar mevsimlerinin ortalama sıcaklığı yıllık ortalama sıcaklık değerinden yüksekken, kış ve ilkbahar mevsimlerinin ortalama sıcaklığı ise yıllık ortalama sıcaklık değerinden düşüktür. Yaz ile kış arasındaki sıcaklık farkı kıyıdan iç kesimlere doğru karasallığa bağlı olarak artmaktadır.

Kış mevsimi ortalama sıcaklığı, Finike’de 11.8 °C, Kumluca’da 10.9 °C ve Elmalı’da 3.2’dir. Kış ortalama sıcaklığı kıyıda 10 °C’nin altına düşmezken iç kesimde 10 °C’nin altına düşmektedir (Tablo 1.1). Kıyı kesimindeki Finike ve Kumluca’nın, kış mevsimi sıcaklık ortalamalarının yüksek olmasının sebebi denizin ılıman etkisinin yanı sıra sıcak karakterli fön rüzgârlarıdır. Bu rüzgârlar her mevsim ortalama sıcaklığı arttırmaktadır. Finike ve Kumluca sahilinin devamında yüksek Toros Dağlarının varlığı soğuk hava kütlelerinin sahile inmesini engellemekte ve bu durum kış mevsiminin ılıman geçmesine katkı sağlamaktadır. Kış mevsimi ortalama sıcaklık değerlerinin düşük olmaması başta tarım olmak üzere bütün beşeri ve ekonomik faaliyetler üzerinde olumlu etki yapmaktadır. Nitekim, düşük sıcaklıklara dayanıksız tarım ürünleri, araştırma sahasının alçak kesiminde yer alan Finike ve Kumluca’da kış mevsiminde bile yetiştirme olanağı bulabilmektedir. Ayrıca, araştırma sahasının denize yakın alçak kesimlerinde, kış mevsimi ortalama sıcaklık değerlerinin 10 °C’nin altına düşmemesi örtü altı bitki yetiştiriciliği faaliyeti için mekân hazırlamakta ve bu mekânı Türkiye’nin önemli turfandacılık ve narenciye alanı haline getirmektedir. Buna karşın iç kesimlerde yükseltinin artmasına bağlı olarak kış mevsimi ortalama sıcaklığı azalmakta, beşeri ve ekonomik faaliyetler sınırlandırılmaktadır. Nitekim kış mevsimi ortalama sıcaklık değeri

10 °C'nin altına düşen Elmalı'da daha çok verim elde edebilmek maksadıyla sadece yaz mevsiminde turfandacılık faaliyeti yapılabilmektedir.

Tablo 1.1 Mevsimlik Ortalama Sıcaklıklar (°C)

İSTASYON	MEVSİMLER			
	KIŞ	İLKBAHAR	YAZ	SONBAHAR
FİNİKE	11.8	16.9	26.9	20.5
KUMLUCA	10.9	16.4	26.7	20.0
ELMALI	3.2	11.3	22.7	14.2

Kaynak: Meteoroloji 4. Bölge Müdürlüğü, Antalya. (erişim tarihi: 17.04.2017)

Yaz mevsimi ortalama sıcaklığı Finike'de 26.9 °C, Kumluca'da 26.7 °C ve Elmalı'da 22.7'dir. Araştırma sahasında, yaz mevsiminin sıcaklık ortalaması, yıllık sıcaklık ortalamasından daha fazladır. Kıyıda, yazın yağışın çok az, nisbi nemin düşük, güneşlenme süresinin uzun ve buharlaşmanın fazla olması nedeniyle hava genellikle açıktır ve su sıkıntısı yaşanmaktadır. Bu durum tarımı olumsuz etkilemektedir. Ayrıca, eskiden beri devam eden yaylacılık faaliyeti de yaz sıcaklığının bir sonucudur. Yayla, eski Türkçede yaz mevsimi anlamına gelen yay kelimesi ile, hayvanları otlatmak anlamına gelen yaymak kelimesinden türemiştir. Şemsettin Sami, Kamusu Türki kitabında yayla ve yaylak kelimelerini eşanlamlı olarak belirtmiş ve yaylaya, *“yazın ikamet edilen yüksek ve serin yer, yaylamak”* ya da *“yazı yaylada geçirmek”* şeklinde tarif etmiştir (Alagöz, 1993: 1-2).

Kıyıda yer alan Finike ve Elmalı'da sonbahar mevsimi ortalama sıcaklığı, 20 °C'nin, ilkbahar mevsimi ortalama sıcaklığı ise 16 °C'nin üzerindedir. Sonbahar sıcaklık ortalamasının ilkbahar sıcaklık ortalamasından yüksek olması, yaz mevsiminin sonbahara doğru kaydığının göstergesidir. Sonbahar mevsiminin, yaz mevsiminin akabinden gelmesi ve denizlerin karalara göre geç soğuyup geç ısınması münasebetiyle yaz sıcaklığını sonbahara, kış da soğukluğunu yaza taşımıştır. O zaman, “20 °C'nin üzerindeki sıcaklık ortalamasıyla yaz ve sonbahar mevsimi sıcak; 10-20 °C arasında seyreden sıcaklık ortalamalarıyla da kış ve ilkbahar mevsimleri ılıman mevsim grubuna dahildir (Göney, 1975: 75-77). Kıyı kesimlerde sonbahar da sıcak mevsim sayılabilir. Çünkü, yaz mevsimi ile arasındaki sıcaklık farkı çok düşüktür. Sonuç olarak Akdeniz ikliminin hüküm sürdüğü Teke Yöresi'nin kıyı şeridinde kışlar ılık ve kısa geçer ki çalışma alanımız içinde, sıcaklığın en düşük olduğu kıştan sonra ilkbahar başlar. Bu mevsim sıcaklık değerlerinin bir önceki mevsime göre bariz bir şekilde

artması, artık yaz mevsimine geçişin habercisidir. İlkbaharın ardından sıcaklığın çok yükseldiği, en fazla olduğu yaz mevsimi gelir (Sarı, 1998: 33).

Kışın, iç kesimlerde yükselti ve karasallık nedeniyle mevsimlik ortalama sıcaklığın düşmesi kış mevsimini serin mevsim grubuna sokmuştur. Nitekim 1095 metrede yer alan Elmalı'da kış mevsimi ortalama sıcaklığı 3.2 °C, ilkbahar ortalaması 11.3 °C, yaz ortalaması 22.7 °C ve sonbahar ortalaması 14.2 °C'dir. Ve bu durumda yaz mevsimi sıcak mevsim, ilkbahar ve sonbahar mevsimi ılıman mevsim, kış mevsimi soğuk mevsim grubuna girer.

1.2.1.3. Aylık Ortalama Sıcaklıklar

Aylık sıcaklık ortalamasına göre Finike ve Kumluca'da en sıcak ay Ağustos'ken, Elmalı'da 0.1 °C'lik farkla Temmuz' dur. En soğuk ay Finike, Kumluca ve Elmalı'da da ocaktır. Finike ve Kumluca'da ocak ayı sıcaklıkları 10 °C'nin üzerinde seyretmesi nedeniyle ılıman, Elmalı'da ise, 0 °C - 10 °C arasında kalması nedeniyle serindir. İstisnasız, yükselti ve karasallığın artmasına bağlı olarak aylık ortalama sıcaklık değerlerinde düşüşler gözlenmektedir. Nitekim, Elmalı'da aylık ortalama sıcaklık, ocak ayında 2.3 °C'ye, Temmuz'da 23.9 °C' ye düşmektedir (Tablo 1.2).

Tablo 1.2 Aylık Ortalama Sıcaklıklar (°C)

İSTASYON	AYLAR												Yıllık Ort.
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
FİNİKE	11.2	11.6	13.6	16.6	20.5	24.9	27.8	27.9	24.8	20.6	16.0	12.6	19.0
KUMLUCA	10.2	11.0	13.1	16.2	19.9	24.4	27.5	28.3	24.6	19.9	15.5	11.5	18.5
ELMALI	2.3	3.3	6.9	11.2	15.8	20.5	23.9	23.8	19.8	14.3	8.5	4.0	12.9

Kaynak: Meteoroloji 4. Bölge Müdürlüğü, Antalya, (erişim tarihi: 17.04.2017)

1.2.2. Yağış Şartları

Yağış rejimi, yıl içerisinde yağışın farklı dağılışını ifade etmektedir. Ve, yağış miktarı kadar önemlidir. Yağışın mevsimlere ve aylara göre dağılış şekli ve bunun, zeminin nemlilik derecesi üzerindeki etkisi mekâna göre değişiklik arz etmektedir. Yağış rejimindeki mekânsal farklılıklar, mekânın fiziksel özellikleri ile sosyo-ekonomik faaliyetlerini etkilemektedir. Uzun kuraklıkların yaşandığı bir saha ile her mevsimi yağışlı geçen sahanın; akarsu rejimleri, toprak tipleri, bitki örtüsü, uygulanan tarım yöntemleri ve yetiştirilen ürünleri birbirinden farklıdır. Bu nedenledir ki, araştırma sahasındaki ilçelerin yağış rejimleri ve dolayısıyla da doğal ve beşeri faktörleri birbirinden farklıdır (Temuçin, 1990: 160).

Yörenin kuzeyinde, kışın soğuk ve yüksek basınç merkezleri oluşturan karalarla; güneyinde ise, devamlı alçak basınç merkezi oluşturan ılık, dolayısıyla devamlı su buharı kaynağı oluşturan geniş bir denizin yan yana bulunması sahada olduğu gibi tüm Akdeniz Bölgesinde yağışlara sebep olan iki ana faktördür (Sarı, 1998: 38).

Yağışın yıl içerisindeki dağılımını (yağış rejimi) tespit edip planlamalar yapmak, yağış miktarı kadar önemlidir. Tablo 1.3'e göre toplam yıllık yağış, en çok Finike'ye düşerken en az yağış Elmalı'ya düşmektedir. En çok yağışlı mevsim kış, en az yağışlı mevsim ise yazdır. Kıyıdaki Finike ve Kumluca ilçelerine göre daha içerideki Elmalı İlçesi'nde yaz yağışının daha fazla oluşu dikkat çekici olsa da Yöre'de, Akdeniz İklimi'ne özgü kış yağışı azamisi ve yaz yağışı asgarisi açıkça görülmektedir.

Tablo 1.3 Yağışın Mevsimlere Göre Dağılışı ve Yıllık Toplam Yağış Miktarına Oranı

İSTASYON									YILLIK	
	Kış		İlkbahar		Yaz		Sonbahar			
	Yağış (mm)	%	Yağış (mm)	%	Yağış (mm)	%	Yağış (mm)	%	Yağış (mm)	%
Finike	198.9	20.5	50.9	5.2	5.7	0.6	68.1	7.0	970.8	100
Kumluca	151.0	19.8	33.8	4.4	1.5	0.2	68.4	9.0	763.1	100
Elmalı	81.0	16.2	38.0	7.6	15.3	3.1	32.3	6.5	499.9	100

Kaynak: Meteoroloji 4. Bölge Müdürlüğü, Antalya. (erişim tarihi: 17.04.2017)

Maksimum yağış, Aralık-Ocak aylarına rastlamakta ve yağışın büyük bir kısmı Kış aylarında toplanmaktadır. Şöyle ki, yağışlar ekim ayından itibaren artmaya başlamakta, aralık-ocak ayında maksimum seviyeye ulaşmaktadır. Ve, ocak ayından itibaren yağış değerleri azalmaya başlamakta ve Yaz aylarında minimum seviyeye ulaşmaktadır (Tablo 1.4).

Tablo 1.4 Aylık Ortalama Yağışlar (mm)

İSTASYON	AYLAR												Yıllık Ort.
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
FİNİKE	223.4	15.7	85.7	46.5	20.5	9.8	4.2	3.1	15.4	66.9	121.9	222.7	970.8
KUMLUCA	163.2	128.7	52.9	30.8	17.7	1.1	2.4	1.0	20.3	89.2	95.8	161.0	763.1
ELMALI	86.6	64.7	49.9	34.8	29.4	23.3	12.7	9.9	9.6	36.6	50.6	91.8	499.9

Kaynak: Meteoroloji 4. Bölge Müdürlüğü, Antalya. (erişim tarihi: 17.04.2017)

1.2.3. Basınç ve Rüzgâr Şartları

Atmosfer olayları birbirine bağlı, karmaşık, çözülüp kanunlaştırılması zor, bazen devirli bazen devirsiz doğa hadiseleridir. Özellikle de basınç dağılışının ve onun bir sonucu olan rüzgârların; sıcaklık, bağıl nem ve yağış üzerindeki etkisi büyüktür. Bu yüzden araştırma sahasının iklim özelliklerini izah ederken basınç ve rüzgâr şartlarını da bilmek gerekir (Akyol, 1941: 1).

1.2.3.1. Basınç

Hava dinamiği açısından ve basınç kuşakları arasında Türkiye geneli içerisinde Akdeniz havzasını değerlendirecek olursak; ortalama değerlere dayanarak basınç ve rüzgârları hakkında şunları tespit etmek mümkündür. Çalışma sahasının sık sık değişen siklonlar ve gezici minimumlar yüzünden kışın yağışlıdır. Yazın ise bölge, subtropikal yüksek basınç hâkimiyeti altına girer (Akyol, 1941: 20).

Ülkemizin Akdeniz Bölgesi özellikle de Batı çevreleri yağış rejimi ise, maksimum yağış ve basınç şartlarının son derece kararsız olduğu ve gezici baskılayıcıların bölgeyi sürekli yokladıkları kış ortasında oluşurken; minimumu da mevsimin sıcak ve havanın son derece sabit olduğu yaz aylarına düşer. Rüzgâr rejimleri müddetine göre yaz ve kış yağış devreleri miktarları arasındaki oran genellikle 15-40 arasında oynamaktadır (Akyol, 1941: 28).

Atmosferdeki basınç, genel hava sirkülasyonuna bağlı olarak yıl içinde değişiklik arz eder. Finike'nin yıllık ortalama basıncı 1011.5 mb'tır. Araştırma sahası, ekim ayı itibariyle Orta ve Doğu Avrupa üzerinden gelen termik yüksek basıncın etkisine girer. Bu yüksek basıncın yaydığı kontinental polar (cp) hava kütleleri bütün Anadolu'yu etkisi altına alır. Bu dönemde Finike' de dolayısıyla da araştırma sahasında, yüksek basınç etkisi hüküm sürer. Özellikle, aralık-ocak aylarında, ekstrem basınç değerleri apmlitüdü en yüksek değerlere ulaşır. Kışın sahada ayrıca, İç Anadolu üzerinden gelen Sibiry antisiklonu soğuk hava akımı etkilidir. Sibiry antisiklonunun en önemli özelliği Toros yüksekliklerini aşarak kıyıya inebilmeleridir. Yazın ise saha, Güney Asya alçak basınç merkezli Basra Körfezi üzerinden gelen kontinental tropikal hava kütesinin etkisi altındadır. Yaz sıcaklığının artışı basıncı düşürür. Ortalama en düşük basınç değeri Temmuz ayında görülür. Bu ayda ekstrem sıcaklık değerleri arasındaki fark da minimuma iner (Yiğitbaşıoğlu, 2000: 120).

Yörede, yaz aylarının buharlı havası Eylül'den itibaren bozulmaya başlar. Karalar soğur, basınç dengesi bozulur, tersine döner. Yüksek basınç, ekimden itibaren karadan denize doğru, Akdeniz'i etkisi altına alır. Diğer taraftan Akdeniz'in soğuk suları en soğuk ayda bile

15.5 °C'dir. Soğuk kara ile ılık deniz arasında büyük sıcaklık farkları meydana gelir. Akdeniz'in en büyük alçak basıncı ekim ve şubat arasındadır (Sarı, 1998: 39).

1.2.3.2. Rüzgârlar

Akdeniz Bölgesi rüzgârları kuzeybatıdan güneydoğuya doğrudur. Nitekim, Antalya'da da ocak ayı rüzgâr yönü kuzeybatı, temmuz ayı rüzgâr yönü ise, kuzeydoğudur. Bölgede, kışın, cephesel faktörler nedeniyle kuzey güney merkezli rüzgârlar sık sık yer değiştirirken, yazın güney merkezli rüzgârlar hâkimdir. Eylül ayında genellikle kuzeybatından esen rüzgârların etkisiyle nem düşer, sıcaklık artar. Daha açıkçası Toroslar üzerinden gelen hava, kıyılarda sıkışarak sıcaklaşır (Sıcaklık 40 °C' ye ye kadar çıkar) ve fön rüzgârlarını oluşturur. Fön rüzgârları orman yangınlarını tetikler. Akdeniz kıyı şeridinde gündüz öğleden sonra denizden karaya, gece karadan denize esen meltemleri de görmek mümkündür (Atalay, 1998: 38). Fakat bu durum, iki büyük etkinin çarpışmaktan vazgeçtiği, meydana boş bıraktığı zamanlarda olur. Kıyı kesiminde asıl meltem mekanizması, ağır sıcakların hüküm sürdüğü kurak ve çok sade yaz aylarında, gece ile gündüz arasında, nöbetleşe, düzenli olarak işler. Güneş biraz yükseldikten, yani kara ısındıktan sonra deniz tarafından karaya doğru eser ve ikindiye kadar devam eder, sonra akşama, karanlığa kadar sükûnet devresidir. Bundan sonra basınç dengesi bozulur, tersine döner ve güneş doğuncaya kadar karadan denize doğru eser. Deniz meltemi yaz başlarında çok serin olur, yaz ortaları ve sonları hayli yumuşar; kara meltemi kurudur ve ancak gece yarısından sonra gerçek serinletici etkisini yapar. Fakat karada durum değişik olduğundan bu da ona göre değişir. Kara tarafına yağmur yağınca bu da kıyılara serin gelir (Sarı, 1998: 38).

1.3. Bitki Örtüsü Özellikleri

Araştırma sahasındaki doğal bitki toplulukları, yöre içerisindeki iklim farklılıklarını yansıtır. Şöyle ki, Torosların kuzey kesiminde kışın ortalama sıcaklık, kıyı kesimindekinden 8 – 10 derece daha düşüktür, kışlar karlı ve donlu, yağışlar daha azken yaz kuraklığı daha kısadır ve az da olsa yağış düşer. Bu sebeplerden dolayı iç kesimlerle kıyı kesimlerin tarım ürünleri birbirinden farklıdır. Doğal bitki örtüsü olarak da 5 – 600 metre arası, maki ve çam korulukları ile kaplıdır. Toros Dağları Türkiye'nin orman bakımından zengin alanlarından biridir. Toroslar ilk çağlarda Sedir Ormanları ile ünlenmişti. Buradan dünyanın birçok yerine kereste ve tomruk ihracatı yapılıyordu. Roma İmparatorluğu savaş ve ticaret gemilerini bu ağaçlardan yapıyordu. Sonraki yüzyıllarda, kesimler nedeniyle ormanlık alanlar büyük oranda azalmıştır (Erinç vd., 1984: 70). Yani bitkilerin bitkilere, hayvanların ve insanların bitkilere ve bitki topluluklarına önemli etkileri olmuştur denilebilir (İzbırak, 1996: 332).

Turunçgiller, Akdeniz Bölgesinde subtropik meyve türleri açısından en büyük paya sahiptir. Bölgede turnçgiller yanında, avokado, yenidünya, nar, zeytin, pikan cevizi ve hurmalar gibi diğer subtropik meyve türleri de ekonomik olarak yetiştirilmektedir. Tropik meyvelerden daha çok muzun yetiştirildiği bölgede, papayanın da örtü altında ekonomik olarak yetiştirilme imkânı oluşmuştur. Antalya ve çevresinin turizm açısından önemli bir potansiyeli barındırması, son yıllarda tropik meyvelerin tüketimine ve üretimine yönelik olumlu gelişmeler olmuştur (Gübbük vd., 2008: 234).

Akdeniz Bölgesi bitki örtüsünün dikkati çeken bir yönü de örtüaltı tarımıdır. Bu tür ekim şekli bitkilerin mevsimleri dışında yetiştirilmesini olanaklı kılan bir yetiştirme şeklidir. Örtü altı tarımında güneş ışığından faydalanarak erkencilik sağlanabilirken, gelişmiş seralarda ise açıkta yetiştiriciliğin mümkün olmadığı mevsimlerde sera içerisinde iklimi, kontrollü olarak ayarlanarak yetiştiricilik yapılabilir. Akdeniz bölgesi ve özellikle çalışma sahasımızda genellikle örtü altı yetiştiricilik faaliyetleri sebze yetiştiriciliğinde yoğunlaşmaktadır (Ercan vd., 2008: 228).

Teke Yöresi ot vejetasyonu yönünden zayıftır. Dağların genellikle kaya olması, kalkerli yapının kuruluk oranının yüksek olması, yazların kurak geçmesi sebebiyle bazı noktalar hariç kısa ve seyrek. Genellikle yağlı ve sert otlardır (Geven, çoban yastığı, sütleğen gibi). Yumuşak otlar da çoktur. Bütün ovalar kuraktır. Buğday, arpa için uygundur. Meyve üretimi ise genellikle dağ dipleri ve dağlardan su inen yerlerde yapılır. Birer vaha gibi kümelenmiştir. Yine kıyı şeridi hariç, Teke Yöresi orman bakımından çok zayıftır. Denizin etkisiyle kıyı şeridinin bazı yerleri geniş çam ve katran ormanlarıyla kaplıdır. Alakır Vadisi, Susuz Dağları ve batı çevresi, Maşta ormanları ve çevresi. İçerilere doğru orman seyrek. Kuru Dağı'nın doğu etekleri, Samas Ormanı (Bazı noktalar ardıc bakımından fakirdir). Daha içerideki dağlar orman bakımından çok fakirdir, birçoklarında yoktur. Bunun en önemli sebebi arazinin tabiatı ve insandır (Saraçoğlu, 1989: 118).

Araştırma sahasının kıyı kesiminde en yaygın tarım bitkileri turunçgiller (Finike Portakalı tescillenmiştir.), nar ve turfanda sebzecilik; iç kesimde meyvecilik, hububat tarımı ve son yıllarda artan seracılık faaliyetleridir. Yörede, kıyı Akdeniz'in tipik bitki örtülerinden biri olan zeytinin ziraati ve ticareti pek yaygın değildir. Muz ziraati yapılmamaktadır

Araştırma sahasında, Akdeniz flora bölgesinin birçok bitkisi bulunur. Deniz kıyısından birkaç yüz metre yüksekliklere kadar zeytin (*Olea sp.*), mersin (*Mrytuscommunis*), keçiboynuzu (*Ceratoniasiliqua*), erguvan (*Cercis siliquastrum*), sandal (*Arbutus andrachne*), menengiç (*Pistacia terebinthus*), sakız (*Pistacialentiscus*), akçakesme (*Phillyrea latifolia*),

dere kenarlarında zakkum (*Nerium oleander*), yaprağını döken hayıt (*Vitex agnus-castus*) vs. çoğunluktadır. Akdeniz kıyı bölgesinden uzaklaştıkça bunların arasına yapraklarını döken kocayemişi (*Arbutus unedo*), katran ardıcı, ağaç fundası, defne (*Laurus nobilis*), kermez meşesi (*Quercus coccifera*), karaçalı, taflan gibi ağaçlar ve ağaçcıklar da karışır. Bu topluluklar arasına karışmış olarak ve biraz daha yükseklerde her çeşit meşe ağaçları (palamut meşesi vs.) ve karaçam, kızılçam (*Pinus brutia*) birlikte bulunur veya ayrı topluluklar halinde yetişirler. Bu yüksek yerlerin çoğunda altta kızılçam ve karaçam, daha yukarılarda sedir ağaçları ile köknarlar ve ardıçlar bulunur. Gerek birçok maki alanlarında, gerekse daha yukarılardaki böyle yüksek yerlerde birtakım geniş yapraklı ağaçlar da araya karışmıştır. Bunların bazıları erik, kiraz, ahlat, kızcılık, elma, keçiboynuzu gibi yabani meyve ağaçlarıdır. Akdeniz ve benzeri bitki topluluklarının dikkati en çok çeken yüksek boylu ağaçlarından biri olan selvi; kozalakların selvigiller familyasından, çok uzun boylu, koyu yeşil yapraklı, kısa dallı ve koni biçimlidir (İzbirdir, 1996: 334-335).

Akdeniz ikliminin etkisi altında kalan Finike, Akdeniz bitki örtüsünün doğal yayılma alanındadır. Maki bitki örtüsünün tamamını bölgede görmek mümkündür. Geçmiş devirlerde ormanların tahrip edilmiş olması sebebiyle, sahilden iç kesimlere doğru genellikle taşlık ve zayıf bir toprak örtüsü bulunur ve makiler geniş yer tutar. 0-600 m yüksekliklere kadar bütün maki elemanları çalılık halindedir. İnsan tahribinden korunan alanlarda kızılçam, karaçam ve köknar ormanlarını görmek mümkündür. Alakır ve Akçay vadilerinden Avlan beline kadar olan alanda nemliliğin etkisiyle ormanlar daha geniş yer tutar. Selvi, akça ağaç, çınar, karaağaç, palamut ve diğer ağaç türleribunlardandır. 1000-1200 m yüksekliklerde sedir ağaçları karşımıza çıkmaktadır. Alacadağlar ve çevresindeki yüksek dağlık alanlarda alpin çayırlarını ve dağların zirvesine doğru tamamen çıplak kayalıkları görmek mümkündür (Karakuş, 2014: 31).

Finike’de, makinin tahrip edildiği alanlarda diz boyu yüksekliğinde garig vejetasyonu gelişmektedir¹. Bu vejetasyonu abdest bozan (*Sarcopoteris spinosa*), diken çalısı (*Poterium spinosa*), tüylü laden (*Cistus salvifolius*), sarıçiçekli yasemin (*Jasminum fruticans*), fundalar (*Erica arborea*, *E. Manipiflora*, *E. verticillata*) oluşturmaktadır (Atalay, 1990: 188).

Sahanın bitki örtüsü yönünden zengin olması önemlidir. Kumluca’nın batı, doğu ve kuzeyindeki yüksek yaylalar ve ormanlık alanlar bu açıdan değerlidir. Ormanlık alanların etek bölümlerinde maki ve yapraklı ağaçlar, yükseklerle doğru ibreli ve yapraklı ağaçlar, en yükseklerdeyse ibreli ağaçlar yayılış göstermiştir. Sıradağların zirveleri çıplaktır. Sırasıyla en

¹ Garig, Akdeniz ve Ege bölgesinin kıyı kesimlerinde makilerin tahrip edildiği alanlarda görülen çok kısa boylu dikenli çalılarından oluşan bitki topluluklarıdır. Lavanta çiçeği, kekik otu, funda, yasemin, süpürge çalısı, diken çalısı gibi türleri vardır (<http://turkiyedemaki.blogspot.com.tr/2010/12/garigler.html>, erişim tarihi: 11.06.2017).

çok çam, sedir, pıynar, meşe, ardıç, gök ağaç, yabani zeytin, yabani armut ve çınar gibi ağaçlar yetişmektedir. Bahçelerde çoğunlukla portakal, mandalina, limon ve greyfurt gibi turunçgillerle iğde, zeytin, yeni dünya (muşmula) ve nar gibi meyve ağaçları yetiştirilmektedir (Soytekin, 2016: 24).

Anadolu jeolojik süreç içerisindeki değişken yapısı, engebeli topoğrafyası, iklimsel çeşitliliği nedeni ile çok zengin bir floraya ve vejetasyon tiplerine sahiptir. Araştırma alanı Kumluca'da bu habitat zenginliğinden nasibini almıştır. Gökceoğlu'na göre Kumluca ve çevresinde 155 adet endemik bitki türü vardır. Kumluca ilçesi farklı iklim, toprak ve topoğrafya şartlarına sahip olduğundan doğal bitki örtüsünde de çok çeşitlilik görülür. Kumluca'nın doğu, batı ve kuzey kesimlerinde ormanlık alanlar ve yükseklerde stepler bulunmaktadır. Ormanlık alanların alt kesimlerinde her dem yeşil maki bulunurken kıyı kesimlerde kumul habitata özgü bitkiler bulunmaktadır. Yüksek dağların zirveleri ise karla kaplıdır. Karlar eridikten sonra ortamda birçok bitki türü görülmektedir. İlçede topoğrafya ve yükseltinin elverişli olması sebebiyle doğal bitki örtüsü olarak çok yıllık bitkiler esas teşkil eder. Kumluca'da; Deniz Kıyısı, Kumul Vejetasyonu, Maki Vejetasyonu, Orman Vejetasyonu, Yüksek Dağ Vejetasyonu ve Kaya Vejetasyonu olmak üzere başlıca 5 tip vejetasyon görülmektedir (Gökceoğlu, 2008: 181).

Elmalı İlçesi, Akdeniz Doğal Bitki Örtüsünün özellikleri taşımakta ve 1000 m yükseklik üzerinde çam ve sedir ormanlarına ev sahipliği yapmaktadır. Orman vejetasyonunu Ardıç (*Juniperus oxycedrus*) 9500.21 ha, Karaçam (*Pinus nigra*) 14391.45 ha, Kızılcıçam (*Pinus brutia*) 454.99 ha, Meşe (*Quercus cerris*) 9240.85 ha, Sedir (*Cedrus libani*) 14391.45 ha, Servi (*Cupressus sempervirens*) 25.38 ha alanda oluşturmaktadır. (Danacı, 2012: 39). Bunun dışında ilçedeki mevcut dere kenarlarında, sınırlı dere yatağı vejetasyonu ve sazlık-kamışlık vejetasyon ve dağların yüksek kesimlerindeki orman kayalıkları yer almaktadır. Karagöl ve Avlan gölünün çevresinde 1970'li yıllara kadar kamışlık ve sazlıklarla kaplıydı. Avlan Gölü düdenlerinin kapatılması yani göl haline dönüştürülmesiyle sazlık-kamışlık vejetasyonu tekrar oluşmuştur (Küçük, 1992: 9-11). Teke yöresi formasyonu, soğuktan hoşlanmayan kurakçıl bir karakter göstermektedir. Ancak saha dâhilinde yükselti, bakı, eğim ve toprak şartlarının farklılık göstermesine ilaveten insan faktörünün de devreye girmesiyle bitki örtüsü dikey ve yatay yönde değişiklikler göstermektedir. Ormanların doğal peyzajda önemli bir yeri vardır (Kocadağlı, 2012: 138-139). Ayrıca Ördübek, Tekke, Dokuzgöl, Çam Kuyuları, Elmalı'daki önemli ormanlık alanlardır. Elmalı'da, yüzyıllık anıt ağaçlar mevcuttur ve koruma altına alınmıştır. Bunlar, Koca Sedir, Koç Sedir, Katil Sedir, Aslan Ardıç, Şah Ardıç'tır. Mimaride kullanılan sedir (*Cedrus sp.*) ormanları oldukça önemli bir zenginlik

kaynağıdır (Çiftçi, 2008: 19-72). *Cedrus libani* (Lübnan Sediri veya Toros Sediri) olarak bilinen, *Cedrus libani* A. Rich (% 42.78) genel olarak 1000 - 2000 m yükselti aralığında yer almaktadır. Elmalı İlçesi sınırlarında yer alan Tabiatı Koruma Alanı Çığlıkara ormanında ise yaklaşık olarak 400 endemik bitki türü yaşamaktadır (Başaran vd., 2007: 331).

1.4. Toprak Özellikleri

Toprağın beşeri ve ekonomik faaliyetler üzerinde önemi çok büyüktür. Araştırma sahasında arazi kullanım türlerinin toprak türlerine göre değiştiği görülmektedir. Tarımsal faaliyetleri sürdürmeye elverişli, verimli toprakların yer aldığı kesimlerde arazi kullanımı gerek yoğunluk gerekse çeşitlilik bakımından fazlalaşmaktadır. Topraktan yoksun ya da zayıf bir toprak yapısına sahip sahaların ise, çeşitli kullanımlar açısından elverişli olmayan yerler olduğu görülmektedir.

Ekonomik faaliyetlerin dolayısıyla arazi kullanım şekillerinin büyük ölçüde toprağa dayalı olduğu araştırma sahasında, toprak tipleri ve sahip olduğu özelliklerinin bilinmesi önem taşımaktadır. Çünkü, sahadaki en önemli ekonomik faaliyet tarımdır. Nitekim, genel olarak Akdeniz Bölgesi'nde dolayısıyla da sahada toprakların gelişmesinde iklim, anakaya ve rölyef şartları hâkim rolü oynamaktadır (Atalay, 1973: 148).

Türkiye'de karstik şekillerin en yoğun olduğu bölge Akdeniz Bölgesi'dir. Batı Toroslar, Göller Bölgesi, Teke Yarımadası, Orta Toroslarda bu türlü şekillerin çeşitleri toplanmıştır. Buralarda küçük şekiller (çapır arazi=labyalar, küçük dolinler, düdenler ...) ve büyük şekiller çok yer tutar. Büyük şekiller gölova özellikleri gösteren düzlüklerdir. Kenarları girintili çıkıntılı olup, bazı yerlerde birbirleriyle bağlantıları vardır. Çoğu yer kabuğunun çöküntü alanlarıyla kalker erimelerinin birlikte oluşturdukları bu ovaların en önemlileri Elmalı, Kestel, Söğüt Gölü, Sekiova, Acıpayam, Tavas, Çölova, Kovada, Yılanlı'dır. Bunlardan araştırma sahasındaki Elmalı Ovası, Teke Yarımadası' nın ortasında, denizden 1100-1200 metre yükseklikte geniş bir ovadır. Kenarları tırtıklıdır ve yüksek dağlar arasına uzanan parçalı bir ovadır. Boyu 60 km, eni 20-30 km veya bunlardan daha dardır. Yüzölçümü 445 km²'dir. Güney bölümünde Avlan Gölü vardır. Büyük kaynaklardan beslenerek ovaya inen sular, düdenlerden (su yutan delikleri) sızar. Kuzeyden inen Dereköy Çayı ile batıdan çıkarak ovaya dökülen kaynak suları, yayvan bir çukurluğu doldurarak Karagöl Sazlığı'nı oluşturmuşlardır. Karagöl'ün seviyesi yıl boyunca çok değişiklik arzeder. Gölün suları Elmalı Düdeni denilen yerde dibe dalar. Bu dalış yerinin bazen tıkanması, suların fazla gelmesi gibi sebeplerden dolayı bu düden deliğinden geriye doğru taşmalar meydana gelir. Elmalı Ovası'nın çok yeri bu sebepten dolayı sular altında kalır. Ama bir süre sonra bu sular sızarak

ve dibe akarak çekilir. Bu durum bu ovanın gölova (polye) özelliğinin bir sonucudur. Bazı yıllar bu göl tamamen ortadan kalkar (İzbırak, 1996: 69).

Akdeniz ve Ege Bölgesi'nin kıyı kesimlerinde kalkerlerin çok bulunduğu sahalarda 'humuslu-karbonatlı topraklar' yaygındır. Kırmızımsı renkteki bu topraklar Terra-Rossa olarak anılırlar. Sulama ile verimli olurlar (İzbırak, 1986: 180). Tadı, aroması, ince kabuğuyla fark yaratan Finike Portakalı'nı ortaya çıkaran sebeplerden biri de Terra-Rossa topraklarıdır.

Finike İlçesi'nde sahil boyunca ve Alakır Çayı ile Akçay vadilerinde alüvyon depolar mevcuttur. Her türlü bitkinin yetiştiği bu topraklar ilçe tarımının gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. İlçede kolüvyal depolar da mevcuttur. Dağlık arazilerin eteklerinde, tarımsal verimin düştüğü, geçirgenlik oranının arttığı bu topraklar kuzeye gittikçe artmaktadır. İlçede bulunan bir başka toprak türü kahverengi orman topraklarıdır. Dağlık ve ormanlık alanlarda rastladığımız bu toprak türü sebze ve meyveciliğin yapıldığı alanlarda toplanmıştır. Kırmızı Akdeniz toprağı ilçede rastlanan bir diğer toprak türüdür. Orta derecede verimli bu topraklar kalkerlerin ayrışmasıyla oluşan alanlarda yoğunlaşmaktadır. İlçenin büyük bölümünde Kırmızı Kahverengi Akdeniz Toprakları yer almakta ve bu topraklar dağlar ile denizin birleştiği Finike İlçe merkezinin hemen batısından başlayarak Elmalı sınırına kadar uzanmaktadır. Ana kayanın yüzeye çıktığı yerler dışında her yerde bu toprağı görmek mümkündür. Bitki örtüsünün yoğunlaştığı alanlarda bu toprak yerini Kahverengi Orman Topraklarına bırakmaktadır. Akçay'ın yukarı çığırındaki vadilerde ve Finike' nin kuzeybatı sınırlarında bu topraklara rastlamak mümkündür. Her yerde olduğu gibi burada da arazi yapısı toprakların kullanımını büyük ölçüde şekillendirmektedir (Karakuş, 2014: 35-37).

Finike'de genel olarak akarsuların doldurduğu alüvyon alanlar sulu tarım alanlarıdır. Buralarda seracılık, turunçgiller ve çeşitli bahçe bitkileri yetiştirilmektedir. Bu alanlar Finike İlçe Merkezi'nden başlayıp doğuya doğru uzanmaktadır. Yer yer 15-20 km. derinlik gösteren bu ovanın hemen arkasında dağlar başlamaktadır. Finike Ovası'ndaki tarım alanlarına zarar vermemek için Finike İlçe Merkezi'nin batı yakasındaki tepe imara açılmıştır. Dağlar genellikle yerleşim yerlerine yakın olduğu için ormanların tahribi sonucu oluşan makilikler ve çıplak kayalıklarla örtülüdür. İç kesimlere doğru ilerledikçe ormanlık alanlar, yer yer kuru tarım alanları ve fundalıklar karşımıza çıkar. İlçenin en kuzey kısımlarında yükselti iyice artmakta, buralarda sıcaklığın da iyice düşmesi ile yine çıplak kayalar ve molozlar karşımıza çıkmaktadır.

Kumluca'da özellikle azonal topraklardan akarsu taşması ile Kumluca- Mavikent çevresinde oluşan alüvyon topraklar ile zonal topraklardan kalkerler üzerindeki Terra-Rosa toprakları iki büyük toprak grubunu oluşturmaktadır. Ayrıca, toprak örtüsünden ve profil

gelişmesinden yoksun bazı arazi tipleri de görülmektedir (Ayaz, 2010: 129-136). İlçede büyük toprak grupları ve özellikleri şöyledir: Başlıca alüviyal ovaları, ilçenin güneyindeki Kumluca ovası ile Alakır ve Göksu çaylarının kenarlarında yer alan alanlardır. Kumluca'da, kolüvyal toprakların kapladığı alan çok büyüktür. Kırmızı kahverengi Akdeniz toprakları, yükseltinin fazla olduğu alanlarda yaygındır. Kestane rengi topraklar, İlçe'nin kuzeybatısındaki alanlarda görülür. Doğal örtüsü dikenli çalılar ve bodur otlar olan Regrosol topraklar ise, İlçe'nin güney ve batı kıyı kesiminde görülür (Sarı, 1998: 44-47).

Elmalı'da tarım alanlarının çoğu, verimli alüvyon ve kestane renkli topraklarla kaplıdır. Elmalı Ovası'nın büyük bir bölümü verimli alüvyon topraklardan oluşmaktadır. Kestane rengi topraklar ilçenin kuzeydoğusunda yer almaktadır. Kırmızı kahverengi Akdeniz topraklarında kırmızı rengin nedeni, sıcak yaz döneminde toprak içeriğindeki demir oranının yükselmesidir. Daha çok İlçesi'nin güneyinde yer almaktadır. Dağlık ve tepelik arazilerin eteklerinde, dar vadi tabanlarında yer çekimi ve akıntılarla sürüklenmiş zerre büyüklüğüne göre alüvyonlardaki sıralanmamış birikintiler kolüvyal toprakları oluşturmuş olup, taşındıkları ana materyale göre özellikleri değişiklik göstermektedir. Kahverengi orman toprakları Elmalı'nın kuzeydoğusunda 11590.35 ha'lık bir alanı kaplamaktadır. Organik Topraklar Elmalı'da 1348.01 ha kadar küçük bir alanı kaplamaktadır. Kırmızı Akdeniz toprakları yüksek arazilerde, sert kristal kireç taşı ve çakıllı konglomera üzerinde oluşmuştur. Yaz sıcaklarında demirin yükseltgenmesi, kışın da toprağın yoğun yağmurla ıslanması sonucu kireç içeriği açısından fakirdir. Elmalı'nın kuzeybatısında ve güneydoğusunda toplam 41555.28 ha alan temsil etmektedir. Çıplak kayalar, genellikle kahverengi orman ve kireçsiz kahverengi orman ve kırmızı Akdeniz toprakları üzerinde geniş sert kalker oluşumlarıdır. Elmalı'da dağlık kesimlerin özellikle sırt ve tepe bölümlerinde 34526.40 ha bir alan kayalıktır (Danacı, 2012: 32-33).

1.5. Hidrografya Özellikleri

Araştırma sahası Teke Yöresi'nde göl boldur. Karagöl, Yeşilgöl, Girdev Gölü, Pozan Gölü gibi. Elmalı Ovası'nın batısındaki Akdağ'ın tepesindeki göllerden en yüksekteki ve geniş Karagöl'dür. Eteğindeki de Yeşilgöl'dür. Yazın karlar eridiğinde Yeşilgöl'ün yanındaki Uçarsu'yun Gömbe'ye, kışın Fethiye tarafına akması enteresandır ve bu vakanın efsaneye dayandırılması doğru olmamakla beraber aslında coğrafidir. Daha kuzeydeki Girdev Gölü (3km²) karstik bir göldür. Pozan Gölü de Bey Dağları'nın batısındadır. Yağmur ve karla beslendiğinden kış ve ilkbaharda genişlerken yazın çekilir. 1400 dönüm arazi çayır haline gelir. Düden temizlenirse kurulabilir.

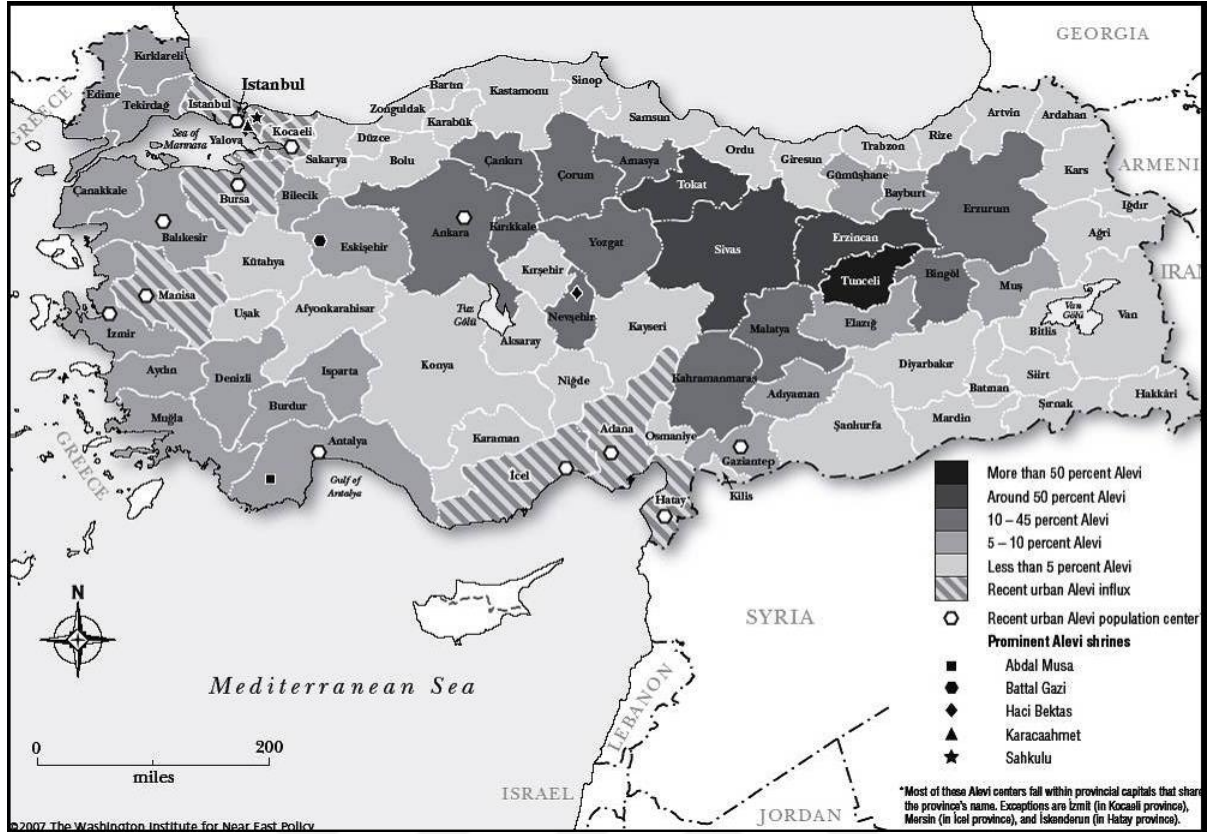
Araştırma Sahası içerisinde yer alan Finike Körfezi, kapladığı alan itibariyle küçük olsa bile, Antalya Ovası gibi su yönünden şanslı bir ovadır. Finike Körfezi'nin kuzeyindeki dağların kuzey-güney yönünde uzanması yani kıyıya az da olsa dik uzanması Körfez'i akarsular kollektörü haline getirmiştir. Buradaki suların güçlü ve devamlı olması tarımı zenginleştirmiştir. Bu sulardan en batıdaki Akçay, Avlan Beli'nin dibindeki Başgözden doğduktan sonra derin ve dar boğazlara girerek Gökbük Çayı'nı oluşturur. Gökbük Çayı'nın vadisi aşağıda Kurukemer mevkiinden itibaren genişlemeye başlar. Ve bu suyla yoğun bir meyve yetiştiriciliği başlar. Tocak Dağı'nın dibinde, Zengenler Kavağı (Dernek yeri de derler.) mevkiinden çıkan ve Akçay kadar kuvvetli olan Göksu, Akçay'ın ağzına yakın bir yerde dökülür. Alakır Çayı, Aksu ve Göksu'yun daha doğusundadır. Havzasının daha geniş ve uzun olması nedeniyle de daha kuvvetlidir. Alakır Çayı, Finike Ovası'na girdiği yer üzerindeki Kırkgöz Kemerinden (Köprüsü) geçerek Hasköy'ün batısından denize dökülürdü ve bu durum Kipert Haritası'nda gösterilir. Ancak, zaman içerisinde Alakır Çayı'nın Kırkgöz Köprüsü'nün gözlerini kapamasıyla, su yönünü doğuya dönmüş, birkaç km aktıktan sonra da güneye yönelmiştir. Bu sudan en çok Hasköy (Hasköy) yararlanır. Alakır Çayı, Çikince (Çirkince) mevkiinde denize dökülür. Salur'un Dağdibi Mevkii'nden çıkan Göksu da biraz aşağıda Alakır Çayı'na karışır (Aslında, Alakır Çayı yatak değiştirirken bu çayın yatağına girmiştir). Göksu, Finike Ovası'nın doğusundaki sulamalarda önemli paya sahiptir. Kumluca'nın batısından geçen Gavur Çayı yaz aylarında kurur ve burası ile birlikte artık Finike Ovası'nın kurak yerleri başlar. Kumluca'nın güneybatısında, Hızırkahya yakınlarında çıkartılan Kocakesik Suyu 10 km doğuya kadar uzanır ve bu suyla burada çok sulama yapılmaktadır. Alakır Çayı'nın yukarısındaki Dereboğazı'nda kurulan regülatör sayesinde de Ova'nın yukarı kesimi sulanacaktır. Finike Ovası, Akçay ve köylerin çevresi dışında çıplaktır. 1950' li yıllarda, Ova' da, yer yer karaağaçtan, mersinden, söğütten, tespih ağacından, yabani üzümünden oluşan hayli fundalık vardı. Ancak, şimdi bu alanlar tarla ya da bahçe haline getirilmiştir. Eskiden ovanın bazı kesimleri bataklık olduğundan su boldu, kısmen de olsa şimdi de böyledir. Bağyaka'nın doğusundaki Savoza'da ve Hasköy'ün hemen doğusundaki Domuzluk' ta da ekim-dikim yapılır. Yazın kuruyan Küçük Çanakçı Bataklığı'nın (Yeniceköy'ün altındadır.) yerinden henüz faydalanılmamakta ve kıyı kesimindeki bataklıkların da çoğu kurutulmuş bulunmaktadır. Nitekim, üzerinde zaten bir tepe, kayalık vs gibi bir çıkıntısı bulunmayan Finike Ovası'nın tamamına yakın kısmı tarım arazisi olmuştur. Sadece, kıyı boyunca uzanan kum tepelerinden henüz faydalanılmamaktadır (Saraçoğlu, 1989: 483-484).

1.6. Nüfus Özellikleri

Denize kıyısı olan kesimler, tarım, sanayi ve turizm potansiyelinin yüksek olması nedeniyle sürekli göç alırlar. Bunda, göç veren yerleşim yerlerinin tarım ve hayvancılığa uygun olmayışı, iklim şartlarının olumsuzluğu, iç güvenlikten yoksun olmasının yanında metropol şehirlerin çekiciliği, üniversitelerin büyük şehirlerde olması, daha rahat yaşama arzusu, sağlık ve evlilik gibi faktörler etkilidir. Araştırma sahasındaki yerleşimlerden çevre il ve ilçelere iş bulmak amacıyla yapılan göçlerin sayısı son yıllarda daha da artmıştır.

Türkiye’de bugün ne kadar Tahtacı’nın yaşadığı ile ilgili kesin bilgi bulunmamaktadır. Varolan bilgiler de tahminidir. Besim Atalay (1920), Tahtacı Nüfusu’ nun yaklaşık 100.000 civarında olduğunu, Yusuf Ziya Yörükkan (Makale-1929), Tahtacı dedelerinden aldığı bilgiler ışığında 20.000 hane Tahtacı’ nın yaşadığını, Taha Toros (1938), Toroslar’daki Tahtacılarla ilgili yaptığı bir araştırmada Türkiye genelindeki Tahtacı nüfusunun 100.000 olduğunu, Ülkütaşır (Makale-1968), Tahtacılar’ın 20.000 hane ve 100.000 nüfusa sahip olduklarını, Neşet Çağatay (1970), 40.000-50.000 hane ve 300.000-400.000 kişi civarında olduğunu, ileri sürmektedir (Atalay, 1920: 33; Yörükkan, 1929: 67; Toros, 1938: 6; Ülkütaşır, 1968: 840; Çağatay, 1970: 671). 1980’li yılların sonunda ise Tahtacıların toplam nüfusunun 100.000’den fazla olduğu ifade edilmektedir (Kehl-Bodrogi, 1988: 6).

Türkiye’nin Alevi nüfusu ile ilgili en kapsamlı araştırmalardan biri Washington Yakın Doğu Politikaları Enstitüsü (Washington İnstitute for Near East Policy) tarafından yapılmıştır. Bu çerçevede Enstitü tarafından oluşturulan haritayla, Alevi nüfusun yoğunlaştığı alanlar ortaya konulmuştur (Harita 1.1). Haritaya göre, Antalya, Alevilerin yoğun olarak yaşadığı kent merkezlerinden biridir. 2010 yılı verilerine göre, Türkiye nüfusunun % 5-10’luk dilimini (100000 – 200000 kişi) Alevi nüfus kaplamaktadır. Antalya’nın yerlisi Bektaş ve Tahtacı olan Aleviler ile diğer illerden gelen Aleviler bu dilimin içindedir (Erdoğan, 2011: 12).

Harita 1.1 Türkiye’de Alevi Nüfusun Coğrafi Dağılımı

Kaynak: Washington İnstitute for Near East Policy, (erişim tarihi 10.12.2018)

Araştırma boyunca Teke Yöresi’ndeki Tahtacıların direkt demografik bilgilerini tespiti yönelik bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak, bu çalışmadaki demografik bilgiler kesinlik içermektedir.

Araştırma sahasına giren ilçelerin son on yıllık nüfus rakamları Tablo 1.5’te gösterilmektedir. Nüfus, genel olarak dalgali bir artış seyri izlemektedir. İlçeler içerisinde, nüfus fazlalığı bakımından 67.605 nüfusuyla Kumluca birinci sırada, 47.498’le Finike ikinci, 38.623 nüfus rakamıyla da Elmalı üçüncü sıradadır (Harita 1.5). Son yıllarda, Suriye’deki savaş nedeniyle, Türkiye’ye yönelik ortaya çıkan göç dalgasından araştırma sahasına giren ilçeler de etkilenmişlerdir.

Tablo 1.5 Sayım Yıllarına Göre Finike, Kumluca ve Elmalı İlçelerinin Toplam Nüfus Miktarları (2007-2017)

İLÇELER	Nüfus Sayım Yılları										
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Finike	45.296	46.520	46.095	46.138	46.256	46.405	46.530	46.853	46.817	47.498	48.948
Kumluca	65.904	65.109	65.543	65.652	65.923	66.186	66.159	66.783	67.135	67.605	67.942
Elmalı	36.213	38.077	37.645	37.756	37.901	37.783	38.563	38.598	38.515	38.623	38.651

Kaynak: TÜİK, (erişim tarihi: 07.03.2018)

Toplam sekiz köyü (12.11.2012 tarihli, 6360 numaralı kanunla, köyler mahallelere çevrilmiş ve ilçelere bağlanmıştır) kapsayan araştırma sahasında Gökbük ve Akçenış Köyleri tamamen Tahtacı nüfusa sahiptir. Beşikçi, Toptaş, Hızırkahya, Tekke, Çatallar ve Menevşelik köylerinin nüfusu ise Tahtacı-Sünni karışıktır. Bir tane Çatallar'da bir tane de Akçenış'te Sünni kişi dışında bütün görüşmeler Tahtacı nüfusa uygulanmıştır (Görüşme uygulanan bu iki kişi de gelin olup Tahtacılar da dışarıdan kız almakta sakınca yoktur). Araştırma sahasındaki köylerde Orta Asya kültürünün getirisi ataerkil aile hayatının bir yansıması olarak, kızlar kendisi gibi Tahtacı olmayanlarla evlendirilmezken (kız verilmez), oğlanlar kendisi gibi Tahtacı olmayan kızlarla evlendirilebilmektedir (gelin alınır). Ancak, bugün bu uygulamada da kırılmalar yaşandığı gözlenmiş ki, artık Tahtacı kızlar da kendisi gibi Tahtacı olmayan Sünnilerle evlenebilmektedir. Çevre il ve ilçelere evlenme, iş bulma, eğitim, sağlık vb sebeplerden göçler olmaktadır ve bunların kayıtları nüfus müdürlüklerinde mevcuttur. Araştırma sahasındaki Tahtacı yerleşimleri üç kategoride ele alınabilir:

- A. Kırsal Mahallelerde Yaşayanlar (Köylerde yaşayanlar)
- B. Merkez ilçelerde yaşayanlar
- C. Merkez il ve diğer illerde yaşayanlar

Bu araştırmada kırsal mahallelerde yaşayan nüfus kategorisi üzerinde çalışılmıştır. Araştırma sahasındaki mahallelerin son on bir yılına ait nüfusu aşağıdaki gibidir. Menevşelik Mahallesi, 2012 yılında sokağa dönüştürüldüğü için 2013-2017 arasındaki nüfus bilgileri Turunçova Mahallesi'ne aittir. Çatallar Sokağı'nın nüfus verisi bağlı bulunduğu Arif Mahallesi'nin muhtarından elde edilmiştir (Tablo 1.6).

Tablo 1.6 Tahtacı Yerleşim Birimlerinin 2007-2017 Yılları Arasındaki Nüfusu

Yerleşim Yeri	Yıllar										
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Çatallar Sokak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	250 civarı
Gökbük Mahallesi	350	373	349	336	314	296	294	295	273	560	456
Meneşselik Sokak	429	423	433	387	377	353	7873	7835	7595	7516	7706
Beşikçi Mahallesi	523	507	493	488	513	517	572	566	574	590	575
Toptaş Mahallesi	712	751	751	729	763	792	819	805	788	802	791
Hızırkahya Mahallesi	904	893	899	898	913	841	788	803	800	757	734
Akçainiş Mahallesi	745	752	798	781	775	740	785	754	761	730	746
Tekke Mahallesi	1067	1102	1100	1115	1115	1098	1082	1103	1085	1072	1069

Kaynak: TÜİK, (erişim tarihi: 07.03.2018)

Araştırma sahasındaki mahallelerdeki nüfusun tamamı Tahtacı değildir. Araştırma Sahasından Antalya Merkeze göç eden Tahtacıların yoğunlaştığı mahalle Kızılarık Mahallesi olmakla birlikte Tahtacı nüfus bütün İl'e dağılmıştır. Yine Finike, Kumluca ve Elmalı ilçe merkezlerine göç eden Tahtacıların da ayrı mahalleleri yoktur ve yerleştikleri yerlere uyum sağlamışlardır. Bu araştırmada, bu kategorideki yerleşimlerde yaşayan Tahtacıların nüfusunu tespiti yönelik bilgilere yer verilmemektedir. Dolayısıyla, bu araştırma neticesinde sadece Tahtacı nüfusun olduğu ya da yoğunluk kazandığı mahallelerin nüfus bilgilerine yer verilmiştir ki 2016 verilerine göre aşağıda ayrı ayrı nüfusları verilen sekiz köyün toplam nüfusu 4519, toplam hane sayısı 2265' dir (Tablo 1.7).

Tablo 1.7 2016 Yılı Genel Nüfus Sayımına göre Tahtacı Yerleşim Birimlerinin Nüfusu ve Hane Sayısı

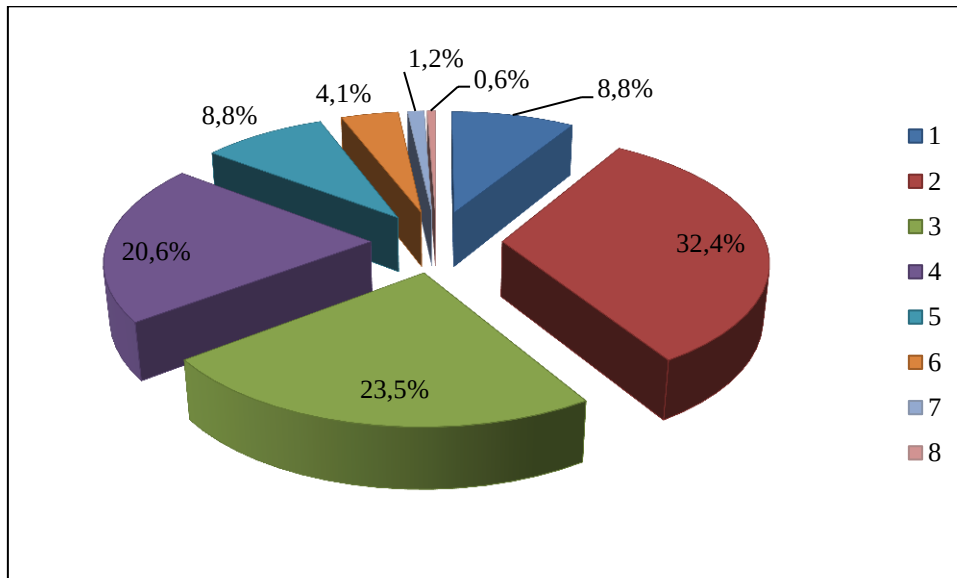
YERLEŞİM YERİ	Erkek	Kadın	Toplam	Hane Sayısı
Çatallar	97	117	210	105
Meneşselik	130	140	270	110
Gökbük	273	287	560	235
Beşikçi	287	303	590	249
Hızırkahya	358	399	757	326
Toptaş	419	383	802	250
Akçeniş	361	369	730	650
Tekke	273	387	560	340

Kaynak: Mahalle Muhtarları, (erişim tarihi: 07.07.2018)

Tablo 1.7'e göre; araştırma sahasının nüfus yoğunluğunun az olduğu yani Tahtacıların az çocuk (yaklaşık 2 civarı) yaptığı ve köylerin göç verdiği şeklindedir. Köylerden şehirlere göç sebebiyle, geride kalan nüfusun yaşlı ve hanede yaşayan kişi sayılarının az olduğu göze

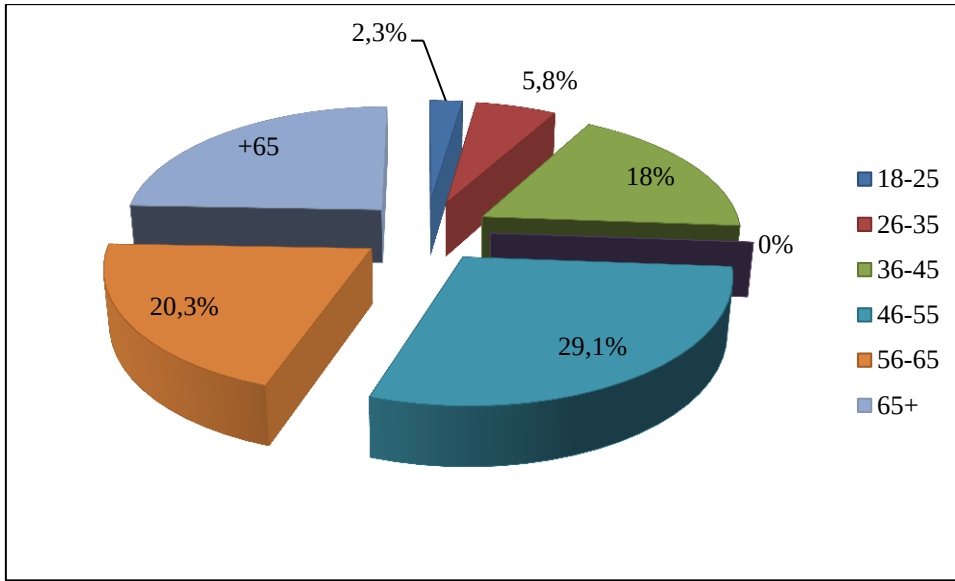
çarpmaktadır (Grafik 1.1 ve 1.2). Tablo 1.7’de verilen köylerin nüfus bilgileri ve hane sayıları mahalle muhtarlarından temin edilmiştir. Çatallarda, 105 tanelik hane sayısının 19’u Sünni; 113 kadın nüfusunun 32’si, 97 erkek nüfusunun ise 32’si Sünni nüfustur. Menevşelik’te ise toplam 270 kişilik nüfusun 70’i Sünni’dir. Görüşmeye katılan katılımcıların cinsiyet özellikleri Grafik 1.3’te gösterilmektedir.

Araştırmayı kabul eden katılımcıların, ‘Evde kaç kişi yaşıyorsunuz?’ sorusuna verdikleri cevapların dağılımına bakıldığında Grafik 1.1’de görüldüğü üzere, %8,8(15kişi)’i 1 kişi, %32,4(55kişi)’ü 2 kişi, %23,5(40kişi)’i 3 kişi, %20,6(35kişi)’sı 4 kişi, %8,8(15kişi)’i 5 kişi, %4,1(7kişi)’i 6 kişi, %1,2(2kişi)’si 7 kişi, %0,6(1kişi)’sı 8 kişi cevaplarını verdikleri görülmektedir.

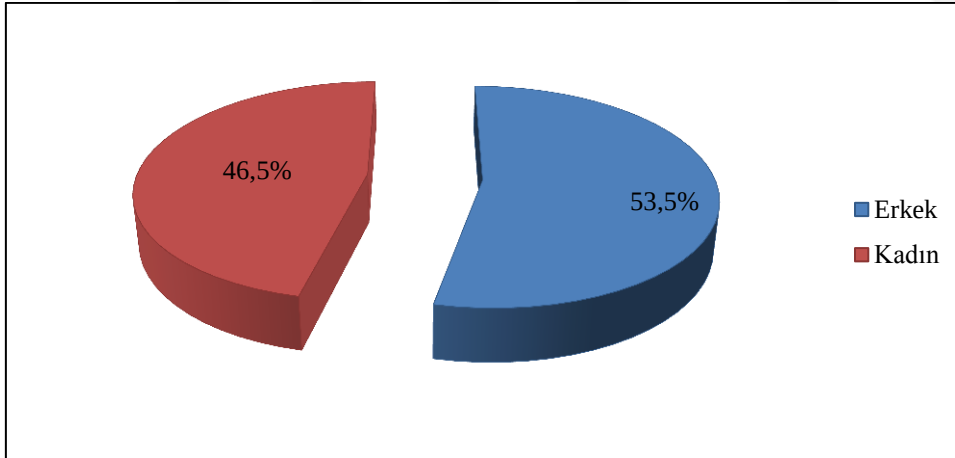
Grafik 1.1 Katılımcıların Evde Kaç Kişi Yaşadıklarının Dağılımı

Araştırmayı kabul eden katılımcıların yaş özellikleri Grafik 1.2’de görüldüğü üzere, %2,3(4kişi)’ü 18-25 yaş aralığında , %5,8(10kişi)’i 26-35 aralığında, %18(31kişi)’i 36-45 yaş aralığında, %29,1(50kişi)’i 46-55 yaş aralığı, %20,3(35kişi) 56-65 yaş aralığı, %24,4(42kişi)’ü 65 ve üstü yaşlarında olduğu görülmektedir.

Grafik 1.2 Katılımcıların Yaş Özellik Dağılımı

Araştırmayı kabul eden katılımcıların, cinsiyet özellikleri Grafik 1.3'te görüldüğü üzere %53,5(92kişi)'i erkek katılımcılardan, %46,5(80kişi)'i kadın katılımcılardan oluşan toplam 172 kişiye uygulanmıştır. Katılımdaki cinsiyet dağılımı birbirine yakındır.

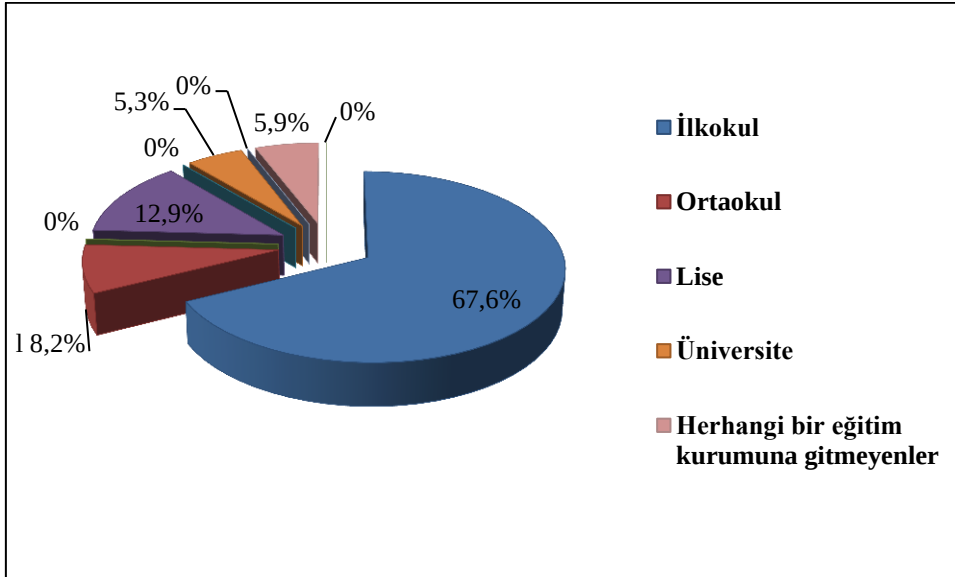

Grafik 1.3 Katılımcıların Cinsiyet Özellik Dağılımı

Son yıllarda araştırma sahasında ekonomik nedenlerle çevre il ve ilçelere göç ve evlilikler nedeniyle köylerin nüfusu azalmış dolayısıyla da çocuk nüfusu azalmıştır. Ve, köylerdeki okullar kapanmış, taşınalı eğitime geçilmiştir. Geçmişteki olanaksızlıklara rağmen bugün bütün köylerde okuma-yazma oranı yüksektir. Bu nedendir ki, Tahtacılar için “Aydın” tabiri kullanılmaktadır.

Araştırmayı kabul eden katılımcıların, eğitim durumu özellikleri Grafik 1.4'te görüldüğü üzere %67,6(115kişi)'si ilkököl mezunu, %8,2(14kişi)'si ortaokul mezunu,

%12,9(22kişi)'u lise mezunu, %5,3(9kişi)'ü üniversite mezunu, %5,9(10kişi)'unun ise herhangi bir eğitim kurumundan eğitim almadığı görülmektedir.

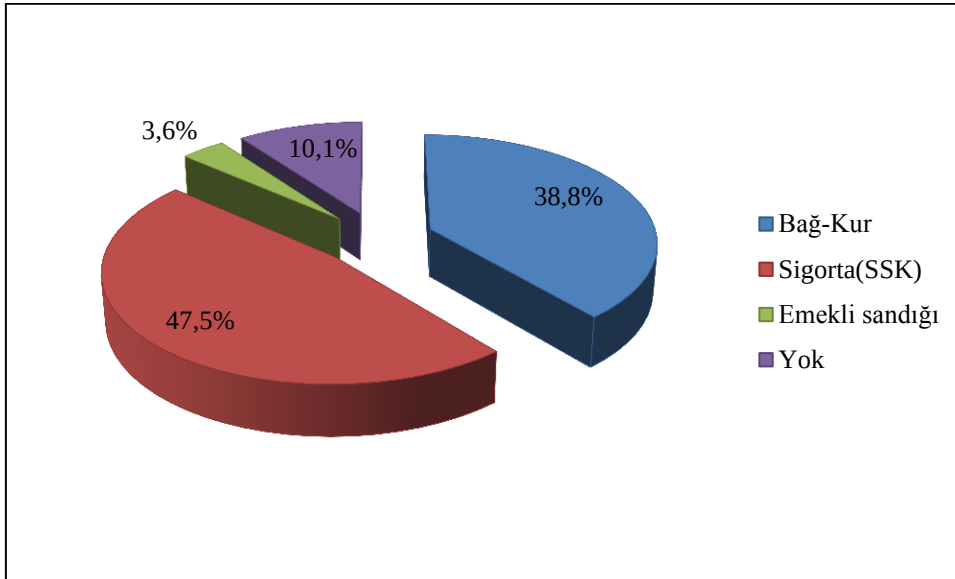
Grafik 1.4 Katılımcıların Eğitim Durumu Dağılımı

Araştırma sahasındaki mahallelerde, sera için ayrılan alan, kuru tarım için ayrılan alandan daha az olmasına rağmen, saha ekonomisine en büyük katkı seracılıktan gelmektedir. Bitkisel üretimde en büyük paya sahip seralarda sebze yetiştiriciliği ve turuncgil yetiştiriciliği ekonomik faaliyeti, birbirlerini tamamlayıcı fonksiyona sahiptirler. Tipik Akdeniz bitki örtüsü zeytin de ekonomik katkı sağlamaktadır. Bunun yanında tahıl yetiştiriciliği de vardır. İç kesimlerdeki mahallelerde ise, karasal iklim şartlarına uyan elma, armut, ayva, vişne, kiraz gibi meyve yetiştiriciliği en büyük ekonomik faaliyettir. Son yıllarda, kısa dönemli seracılık faaliyetleri Elmalı'da da, çoğalmaya başlamıştır. Sahada arıcılık da önemli bir ekonomik faaliyet olmakla birlikte deniz ve akarsu bakımından zengin olmasına rağmen yörede balıkçılığın ekonomik değeri yoktur.

Toplumları sosyo-ekonomik durumu ile sosyal güvence doğru orantılı iken ailelerin sahip oldukları çocuk sayısı ters orantılıdır. Şöyle ki, ekonomik olarak refah seviyesi yükseldikçe, sosyal güvencesi olan kişi sayısı artarken çocuk sayısı azalmaktadır. Görüşmeye katılanların sosyal güvence dağılımı ve çocuk sayılarının dağılımı grafikleri aşağıda gösterilmektedir (Grafik 1.5 ve 1.6).

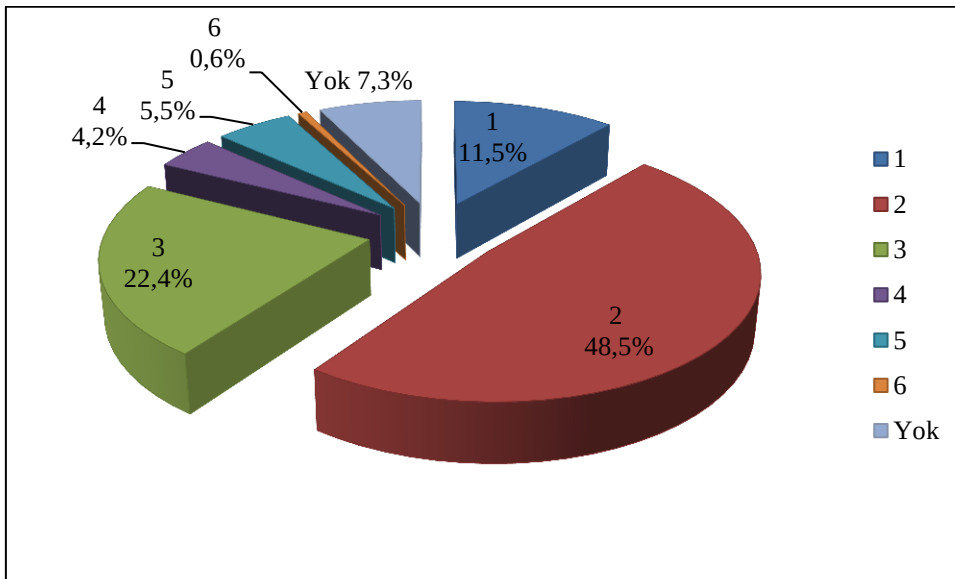
Araştırmayı kabul eden katılımcıların, sosyal güvencelerinin dağılımına bakıldığında Grafik 1.5'te görüldüğü üzere, %38,8(54kişi)'nin Bağ-Kur, %47,5(66kişi)'i Sigorta(SSK),

%3,6(5kişi)'sı Emekli sandığı, %10,1(14kişi)'inin ise herhangi bir sosyal güvencesi olmayan katılımcıların olduğu görülmektedir.

Grafik 1.5 Katılımcıların Sosyal Güvencelerinin Dağılımı

Araştırmayı kabul eden katılımcıların, çocuk sayılarının dağılımına bakıldığında Grafik 1.6'da görüldüğü üzere %11,5(19kişi)'i 1 çocuk, %48,5(80kişi)'i 2 çocuk, %22,4(37kişi)'ü 3 çocuk, %4,2(7kişi)'si 4 çocuk, %5,5(9kişi)'i 5 çocuk, %0,6(1kişi)'sı 6 çocuk, %7,3(12kişi)'ü ise hiç çocuğu olmayan katılımcıların olduğu görülmektedir.

Grafik 1.6 Katılımcıların Çocuk Sayılarının Dağılımı

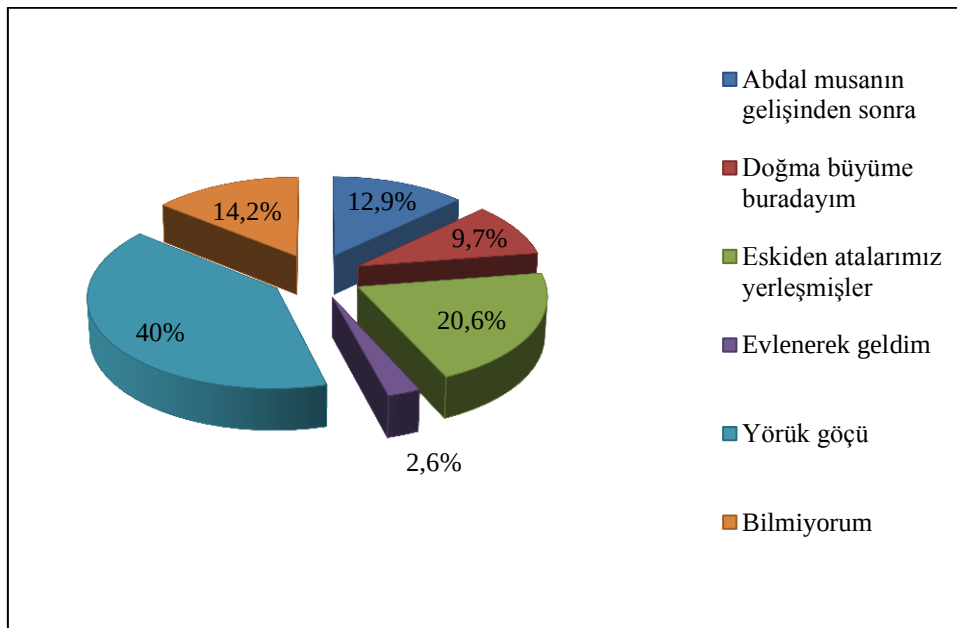
1.7. Yerleşme Özellikleri

Araştırma sahası kapsamındaki yerleşimlerin hepsinin sonradan kuruldukları ve yukarı kesimlerdeki ormanlık alanlardan göç yoluyla şuan bulundukları alana yerleştikleri tespit edilmiştir (Tablo 1.8 ve 1.9; Grafik 1.7 ve 1.8). Araştırma sahasındaki mahallelerden Beşikçi, Toptaş, Gökbük, Çatallar köyleri orman köyü, diğerleri ova köyleridir.

Araştırmayı kabul eden katılımcıların, “Köyünüze nasıl geldiğinizi biliyor musunuz?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımına bakıldığında Tablo 1.8 ve Grafik 1.7’de görüldüğü üzere, %12,9(20kişi)’u Abdal Musa’nın gelişinden sonra, %9,7(15kişi)’si Doğma büyüme, %20,6(32kişi)’sı Eskiden atalarının yerleşimlerinden beri,%2,6 (4kişi)’sı Evlenerek geldiğini, %40(62kişi)’ı Yörük göçü ile %14,2(22kişi)’si ise köylerine nasıl geldiğini bilmiyorum cevaplarını verdikleri görülmektedir. Göç yoluyla gelenlerin oranı yüksektir ki nitekim bütün köyler göç sonucunda kurulmuştur.

Tablo 1.8 Katılımcıların Köye Nasıl Geldiğinin Dağılım Durumu

	Kişi Sayısı	Yüzde
Abdal Musa’nın gelişinden sonra	20	12,9
Doğma büyüme buradayım	15	9,7
Eskiden Atalarımız yerleşmişler	32	20,6
Evlenerek geldim	4	2,6
Yörük Göçü	62	40,0
Bilmiyorum	22	14,2
Toplam	155	100,0

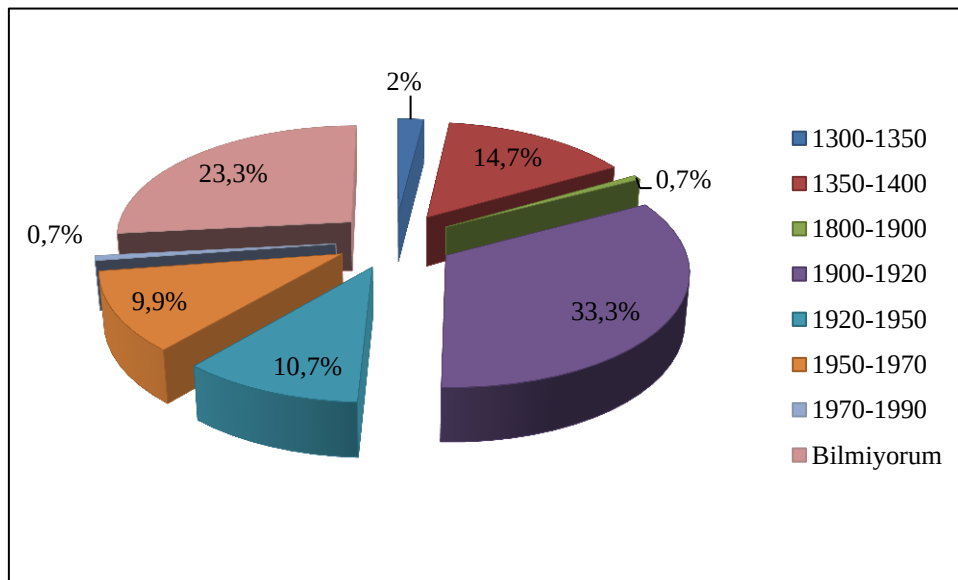

Grafik 1.7 Katılımcıların Köye Nasıl Geldiğinin Dağılım Durumu

Araştırmayı kabul eden katılımcıların, “Köyünüzün ne zaman kurulduğunu biliyor musunuz?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımına bakıldığında Tablo 1.9 ve Grafik 1.8’de görüldüğü üzere, %2(3kişi)’si 1300-1350 yıllarında ,%14,7(22kişi)’si 1350-1400 yıllarında, %0,7(1kişi)’si 1800-1900 yıllarında ,%33,3(50kişi)’ü 1900-1920 yıllarında , %10,7(16kişi)’si 1920-1950 yıllarında, %9,9(17kişi) 1950-1970 yıllarında, %0,7(1kişi) 1970-1990 yıllarında , %23,3(40kişi)’ü ise köylerinin ne zaman kurulduğunu bilmiyorum cevaplarının verdikleri görülmektedir.

Tablo 1.9 Katılımcılara Göre Köylerinin Ne Zaman Kurulduğunun Dağılımı (Yıl)

	Kişi Sayısı	Yüzde
1300-1350	3	2,0
1350-1400	22	14,7
1800-1900	1	0,7
1900-1920	50	33,3
1920-1950	16	10,7
1950-1970	17	9,9
1970-1990	1	0,7
Bilmiyorum	40	23,3
Toplam	150	100,0

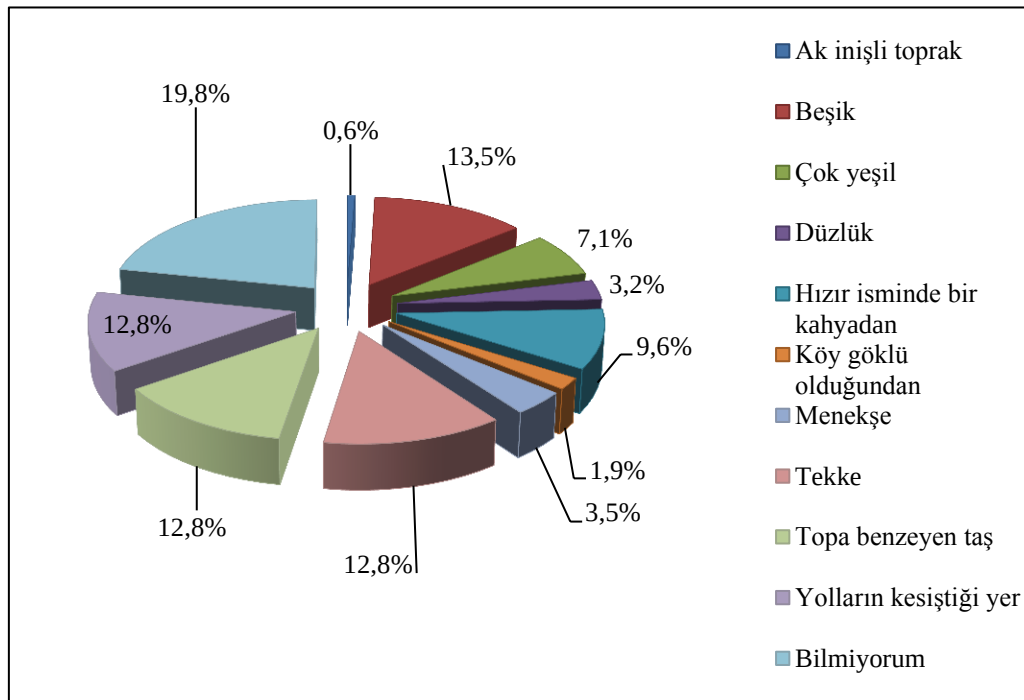
Grafik 1.8 Katılımcılara Göre Köylerinin Ne Zaman Kurulduğunun Dağılımı (Yıl)

Araştırmayı kabul eden katılımcıların, “Köyünüzün isminin anlamını biliyor musunuz?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımına bakıldığında Tablo 1.10 ve Grafik 1.9’da görüldüğü üzere, %0,6(1kişi)’sı Ak inişli toprak anlamında, %13,5(21kişi)’i Beşik

anlamında, %7,1(11kişi)'i Çok yeşil anlamında, %3,2(5kişi)'si Düzlük anlamında, %9,6(15kişi)'si Hızır isminde bir Kâhya'dan, %1,9(3kişi)'u göklü anlamında, %3,5(6kişi)'i Menekşe anlamında, %12,8(20kişi)'i Tekke anlamında, %12,8(20kişi)'i Topa benzeyen taş anlamında, %12,8(20kişi)'i Yolların kesiştiği yer anlamında, %19,8(34kişi)'i ise köylerinin isimlerinin ne anlama geldiğini bilmediği görülmektedir. Tablonun değerlendirilmesi yapılırken, her köyün isminin nereden geldiğinin farklı olması dikkate alınmalıdır.

Tablo 1.10 Katılımcıların, Yaşadıkları Köylerinin İsimlerinin Anlamının Nereden Geldiğinin Dağılımı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Ak inişli toprak	1	0,6
Beşik	21	13,5
Çok yeşil	11	7,1
Düzlük	5	3,2
Hızır isminde bir kâhyadan	15	9,6
Köy göklü olduğundan	3	1,9
Menekşe	6	3,5
Tekke	20	12,8
Topa benzeyen taş	20	12,8
Yolların kesiştiği yer	20	12,8
Bilmiyorum	34	19,8
Toplam	156	100,0

Grafik 1.9 Katılımcıların, Yaşadıkları Köylerinin İsimlerinin Anlamının Nereden Geldiğinin Dağılımı

Akçeniş ve Gökbük köylerinde ikamet edenlerin tamamı Tahtacı iken; Beşikçi, Toptaş, Hızırkahya, Menevşelik, Çatallar ve Tekke köylerinde ikamet edenlerin içinde çok az da olsa Sünni mevcuttur ve sonradan köye yerleşmişlerdir. Köylerin ne zaman, nasıl kuruldukları ve isimlerinin anlamı ve anlamının nereden geldiği aşağıdadır.

Beşikçi Köyü: Köye, ilk 1903 yılında yukarılardan göç yoluyla gelip yerleşen Hüseyin Kahya adında biridir (G 21). Köyde, tahta işleri ile uğraşı çok olunca, 1940'lı yıllarda Yörenin beşik ihtiyacı Beşikçi Köyü'nden karşılanıyormuş. Soyadı Kanunu'ndan sonra 1950 yılında köye Beşikçi ismi verilmiştir. Önceki ismi Baymak'tır (G 8).

Toptaş Köyü: Köyün ata yurdu Horasan olmakla birlikte İran (=Acem, G 15), Adana, Karaman (G 33), Isparta (G 33), Iğdır ve özellikle Tunceli(Mazgirt)'den Kusca ve Karacaören'e; Karacaören'den de göç yoluyla şimdi bulundukları yere gelip yerleşilmiştir (G 9). Mazgirt adı zamanla Mezgit'e dönüşmüştür. Köylüler yani Tahtacılar, Karacaören'de Yörüklerle birlikte yaşamışlar. 1322 yılında tapulu yer almışlar (G 4). Köyün bir kısmı 1955 yılına kadar Beşikçi'ye bağlı imiş. Bir kısmı da Erentepe'ye bağlıymış. 1955'te Beşikçi'den ayrılarak, ayrı bir köy olmuştur (G 31). Köyün eski adı Sırımlı'dır (G 4). Köyün tamamı Tahtacı, Türkmen'dir. Ancak köye sonradan gelip yerleşen Sünniler vardır (G 15). Köyün içinde eskiden top gibi yuvarlak iki büyük kaya varmış. Korsanların gemi bağladığı bu iki büyük taş DSİ tarafından kırılmıştır. Köy adını bu büyük top taşlardan almıştır.

Hızırkahya: H. Ergün kuruluş için 1800'lü yıllar demiştir (G 18). Köyün kuruluşu için 1924-26'lı yıllar (G 6 ve 32) diyenler olmakla birlikte tam olarak kuruluşu 1940'lı yıllardır. Toptaş köylüleri gibi Hızırkahyalılar da Karacaören'den göç yoluyla önce Salur Köyü'nün orman tarafına inmişlerdir. Sonra, Hızırkahya'nın bulunduğu yerden toprak satın almışlardır. Köye ilk gelenlerden biri Hızır Kahya adında bir aşiret reisi imiş. Köy adını bu kişiden almıştır (G 27). Hızırkahya'nın yöresel ve eski adı Çalka'dır. Mahalleye 1938 yılından sonra doğu illerinden gelenler olmuştur. Hızırkahya Tahtacılarının kendilerine ait mezarlığı vardır (Foto 1.1).

Fotoğraf 1.1 Hızırkahya Mezarlığı

Gökbük: Gökbük'ün bulunduğu köy eskiden Rum köyüymüş. Bu sebeple, şuan köyde birkaç Yunan evi ve mezarı mevcuttur (G 30). Osmanlı zamanında 'takriben 600 yıl önce' Ekinalanı (Kuyu Gediği) mevkiinde tahta işleriyle uğraşan köylüler, 'su var' diye şuan bulundukları alana inmişler. Nüfus mübadelesi kanunu ile Rumlar ülkelerine gitmişler (G 25). Değirmene gelen bir Hızırın buradaki yeşillığe ithafen *göklü*, *göklük* tabirini kullandığı, zamanla göklük tabirinin gökbük olarak değiştiği belirtiliyor (Foto 1.2).

Fotoğraf 1.2 Gökçük Köyü'nün Doğudan Görünümü

Sahada Tahtacı ve Türkmen köyleri yan yana yer alır (Foto 1.3).

Fotoğraf 1.3 Gökçük - Türkmen Köyü

Çatallar: Köy, Cumhuriyet'in ilanından önce (1915'li yıllarda) Fethiye, Alacadağ, Kaş ve Elmalı'dan yani yakın çevreden Yörük göçüyle gelenler tarafından kurulmuştur (G 20). Köyün ilk kurulduğu yer, bugünkü yerinden daha güneydedir ve köyün aşağısındaki eski köy mezarlığı ve eski değirmenin yıkıntıları ayaktaadır (Foto 1.4 ve 1.5). Kaş (Kasaba), Finike, Elmalı ilçeleri ile Yazır Köyü yollarının kesiştiği yerde yani çatallında kurulduğu için köy, zamanla Çatallar ismini almıştır (G 14). Bu çatallın biraz aşağısındaki Elmalı-Finike yolu kenarında yeni köy mezarlığını görmek mümkündür (Foto 1.6).

Fotoğraf 1.4 Eski Mezarlık (Çatallar)

Fotoğraf 1.5 Eski Değirmen Yıkıntısı (Çatallar)

Fotoğraf 1.6 Yeni Mezarlık (Çatallar)

Akçeniş: Köylüler önceleri, ormanda yaşıyorlarmış. Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda Koca Bektaş lakaplı bir kişinin önderliğiyle, Akçeniş Köyü'nün olduğu yer sulak olunca, buradan toprak satın alınmış. Köy, Zöhre Ana (Hacı Zöhre) isimli bir hanım ağanın tapusu altındaymış ve Bektaşiler ikamet etmekteymiş (G 2). Koca Bektaş, 5 oğlan kardeştir ve daha sonra köye muhtarlık yapmıştır. Akçenişli köylüler bundan 20-25 yıl öncesine kadar göçebe yaşamı

devam ettirmişler, ormancılık hiç bırakılmamıştır. O dönemde, kışın ormanda iş imkânı olarak çalışılmıştır. Köye Kumluca (G 26) ve Muğla'dan (G 35) geldiğini söyleyenler de olmuştur.

Çok önceleri, köyün bulunduğu ovada 5-6 hane varken, köyün girişindeki Keramettin Dede Türbesi'nin alt yanında bir değirmen varmış. Değirmenin olduğu alan, bu ovadan biraz yüksekçe imiş. Bu alanın toprağı ak (beyaz) toprak ve biraz da aşağı doğru eğimli yani inişli olduğu için köye bu isim verilmiştir. Akça pakça anlamında, akça inişli toprak anlamında (G 11).

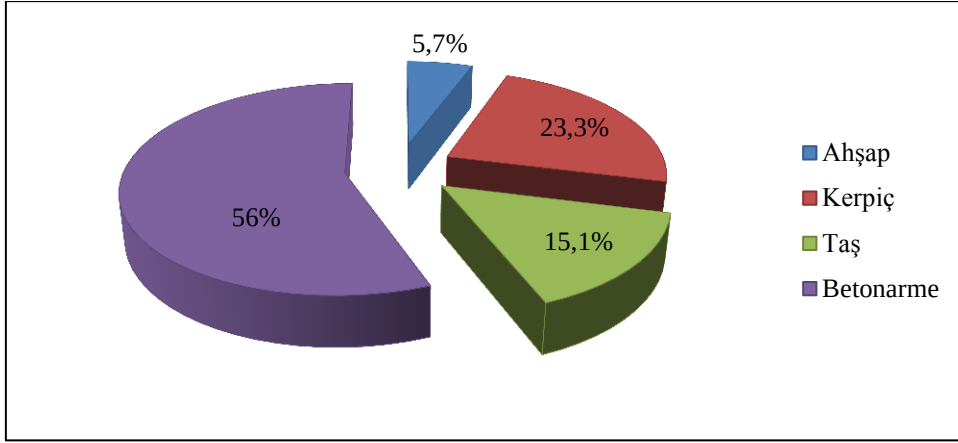
Tekke: Köy 1350-1400'lü yıllarında, Abdal Musa'dan sonra, çevre köy, il ve ilçelerden gelenler tarafından kurulmuştur (G 1). Örneğin, muhtarın ailesi Ernez Köyü'nden gelmiştir. Köy, ismini, köyün içinde bulunan Abdal Musa Türbesi'nden almaktadır.

Menevşelik: Menevşelik, bugün Bağyaka Mahallesi'ne bağlıdır. Bağlı bulunduğu Turunçova Mahallesi'nin eski adı Demircilik'tir. Menevşelik'te oturanların söylediğine göre, burada yaşayan Tahtacı halkın kökeni Orta Asya'ya (Horasan) kadar gitmektedir. Menevşelik 1943-1944 yıllarında Adala, Kızılcık ve Alacadağ'dan inen Tahtacılardan oluşmaktadır (G 24). Alacadağ'ın üst kısımlarındaki yatırların olduğu mekânlarda tahta işleriyle uğraşan Enseli kavmi, Turunçova Ovası'na dolayısıyla bugünkü yurtlarına inmişlerdir. O yıllarda, Alacadağ'da yaşayan Ali Gani Kahya tahta, ağaç, orman işleri ile uğraşır imiş (G 37). Günümüzde Menevşelik sakinlerinden bazıları Adala ve Kızılcık Yaylaları'na çıkmaktadır. Yaylada birkaç ev bulunmaktadır (G 38). Yılmaz'a göre, Menevşelik, adını eskiden buralarda çok yetişen Çitlembik ağacından (Yöre ağzıyla Çitemiktir.) alır. Bu ağaç Menevşelik ağacıdır. Ağacın ucundaki fisilleri ve mercimekten az büyücek meyvesi yenmektedir. Ancak, "Mahallede eskiden, çok menekşe çiçeği olduğu için bu adı almıştır." diyen katılımcı sayısı çoğunluktadır (Örneğin; E. Culluk gibi).

Araştırmayı kabul eden katılımcıların, "Evlerin malzemesi genelde nedir?" sorusuna verdikleri cevapların dağılımına bakıldığında Tablo 1.11 ve Grafik 1.10'da görüldüğü üzere, %5,7(9kişi)'si ahşap, %23,3(37kişi)'ü kerpiç, %15,1(24kişi)'i taş, %56(89kişi)'si betonarme cevaplarını verdikleri görülmektedir.

Tablo 1.11 Katılımcıların Evlerin Malzemesinin Ne Olduğunun Dağılımı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Ahşap	9	5,7
Kerpiç	37	23,3
Taş	24	15,1
Betonarme	89	56,0
Toplam	159	100,0

Grafik 1.10 Katılımcıların Evlerin Malzemesinin Ne Olduğunun Dağılımı

Araştırma sahasının kıyı kesimindeki yerleşmelerin yapı malzemesi ile iç kesimlerdeki farklılık göstermektedir. Kıyı kesimdeki evler daha çok betonarme ve taş iken iç kesimler kerpiç ve ahşaptır (Foto 1.7).

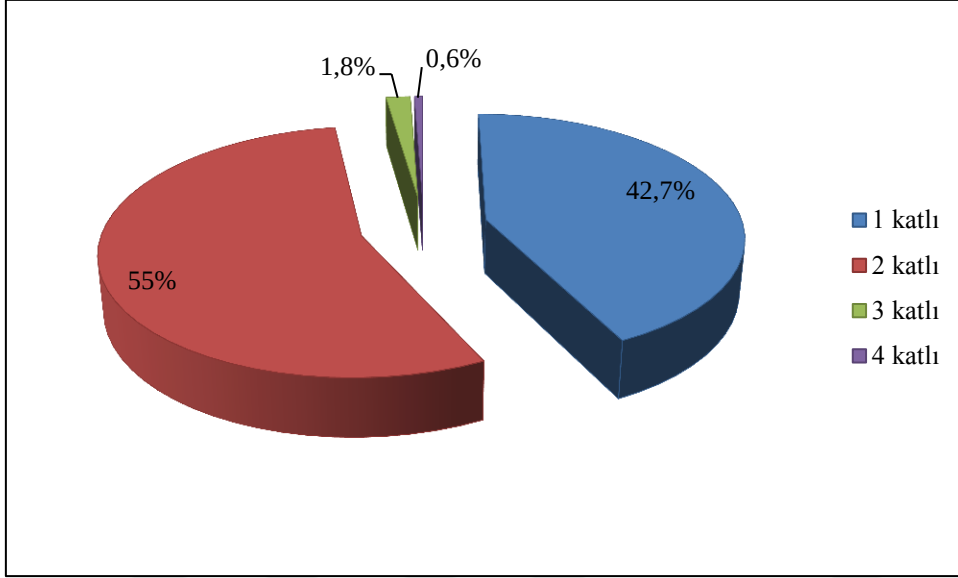
Fotoğraf 1.7 Gökbük Köyü'nde İki Katlı Cumbalı Kerpiç Ev

Araştırma sahasındaki evler daha çok bir ve iki katlıdır. Tek katlı evler yer evidir. İki katlı evlerde genellikle oğlan-gelinle yaşanmaktadır.

Araştırmayı kabul eden katılımcıların, “Eviniz kaç katlı?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımına bakıldığında Tablo 1.12 ve Grafik 1.11’de görüldüğü üzere, %42,7(73kişi)’si 1 katlı,%55(94kişi)’i 2 katlı, %1,8(3kişi)’i 3 katlı, %0,6(1kişi)’sı 4 katlı cevaplarını verdikleri görülmektedir.

Tablo 1.12 Katılımcıların Evlerinin Kaç Katlı Olduğunun Dağılımı

	Kişi Sayısı	Yüzde
1 katlı	73	42,7
2 katlı	94	55,0
3 katlı	3	1,8
4 katlı	1	0,6
Toplam	171	100,0

Grafik 1.11 Katılımcıların Evlerinin Kaç Katlı Olduğunun Dağılımı

İKİNCİ BÖLÜM

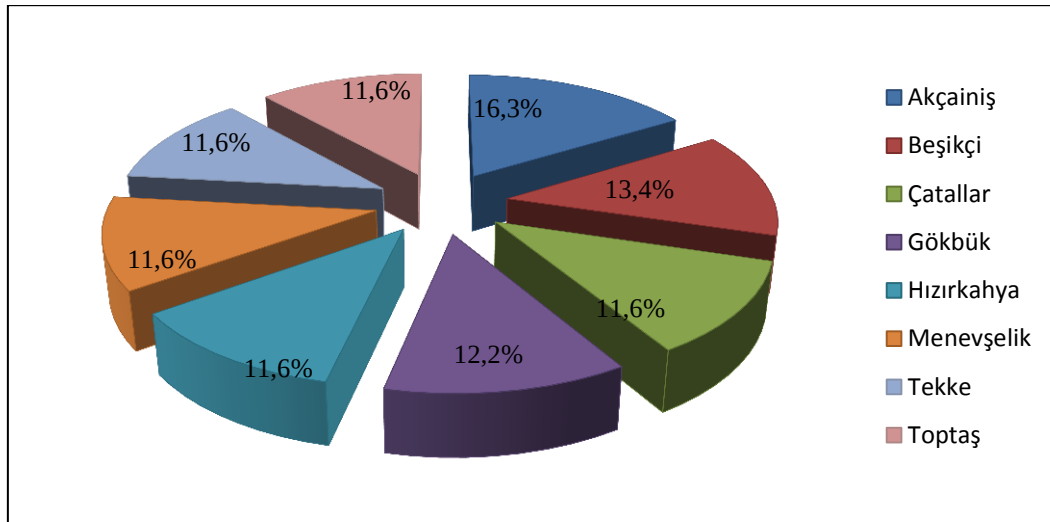
BULGULAR

2.1. Araştırma Sahasında Tabiatla İlgili İnanış ve Uygulamalar

Araştırmayı kabul eden katılımcıların, yaşadıkları köyler ve köylerde yaşayan katılımcıların dağılımına bakıldığında Tablo ve Grafik 2.1’de görüldüğü üzere %16,3(28kişi)’ü Akçainiş,%13,4(23kişi)’ü Beşikçi, %11,6(20kişi)’sı Çatallar, %12,2(21kişi)’si Gökbük,%11,6(20kişi)’sı Hızırkahya, %11,6(20kişi)’sı Menevşelik, %11,6(20kişi)’sının ise Tekke köylerinin olduğu görülmektedir. Akçeniş Köyü, tablo ve grafik içerisinde Akçainiş olarak kullanmıştır.

Tablo 2.1 Katılımcıların Yaşadıkları Köylere göre Dağılımı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Akçainiş	28	16,3
Beşikçi	23	13,4
Çatallar	20	11,6
Gökbük	21	12,2
Hızırkahya	20	11,6
Menevşelik	20	11,6
Tekke	20	11,6
Toptaş	20	11,6
Toplam	172	100,0

Grafik 2.1 Katılımcıların Yaşadıkları Köylere göre Dağılımı

Doğa, insan, hayvan ve sosyal yaşam bir bütündür. İnsan, yaşadığı mekânın fiziki ve beşeri coğrafya özelliklerine göre yaşamını düzenlemiştir. Yaşayacağı evi, yetiştireceği

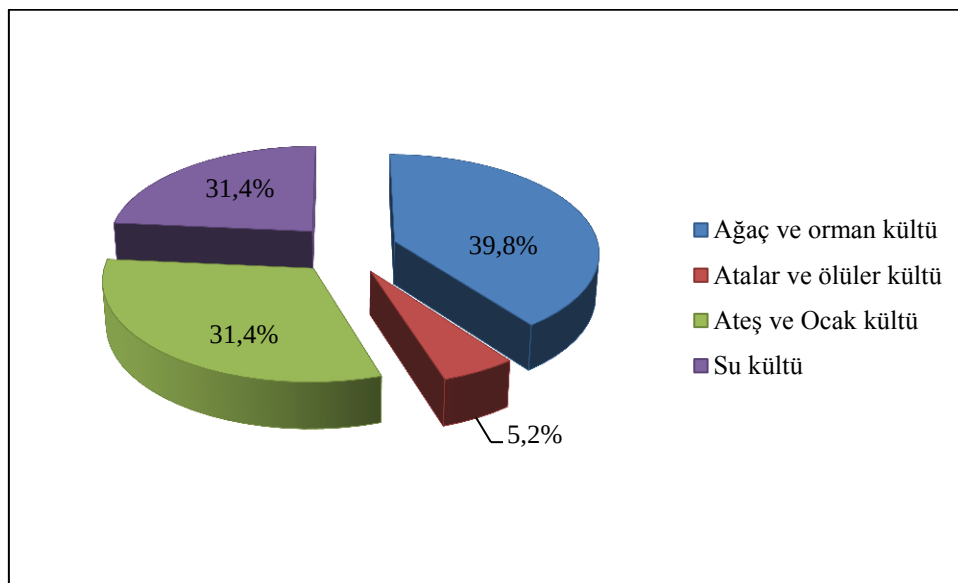
hayvanı, pişireceği yemeği, giyeceği kıyafeti, oynayacağı oyunu, yapacağı şenliği ve benzerlerini yaşadıkları yöre şekillendirmiştir. Nitekim, Teke Yöresi'ndeki Tahtacı köylerinin ağaç ve orman; su; ateş ve ocak; atalar ve ölümler; hayvanlar; olağanüstü varlıklar ve olaylar; kutsal mekânlar; adaklık ve kurbanlık; bahar bayramları ile ilgili inanış ve uygulamalar gibi kültürel coğrafya özellikleri, fiziki coğrafi özelliklerine göre şekillenmiştir. Böylece, yörede köyden köye değişen inanış ve uygulamalar ortaya çıkmıştır. Örneğin; bir su kültü olan Pıngıdık Ritüeli, Çatallar ve Gökbük köylerinde uygulanırken diğerlerinde uygulanmamaktadır.

Araştırmayı kabul eden katılımcıların, “Hangi Kültlere inanıyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımına bakıldığında Tablo ve Grafik 2.2’de görüldüğü üzere, %39,8(76kişi)’i ağaç ve orman kültü, %5,2(10kişi)’si atalar ve ölümler kültü, %31,4(60kişi)’ü su kültüdür.

Tablo 2.2’de kült; dinsel tören (eksisozluk.com, erişim tarihi: 06.12.2018), inanış, inanç anlamında kullanılmıştır.

Tablo 2.2 Katılımcıların İnanıtları Kültlerin Dağılımı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Ağaç ve orman kültü	76	39,8
Atalar ve ölümler kültü	10	5,2
Ateş ve Ocak kültü	60	31,4
Su kültü	45	23,6
Toplam	191	100,0

Grafik 2.2 Katılımcıların İnanıtları Kültlerin Dağılımı

2.1.1. Ağaç ve Orman ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Geçim kaynakları tahta olan Tahtacıların hayatında ağaç ve orman önemli bir yere sahiptir. Yeşil her daim kıymetlidir. Ve dolayısıyla, ağaç ve orman ile ilgili inanç ve uygulamaları yoğunluk arz etmektedir. Ağaç ve ormana verilen değerin bir göstergesi olarak araştırma sahasındaki yerleşimlerin mezar taşlarında ağaç figürünü görmek mümkündür (Foto 2.1). Mezar taşlarındaki ağaç figürü gibi, bazı inanç ve uygulamalar, yerleşim yerlerine göre farklılık göstermektedir.

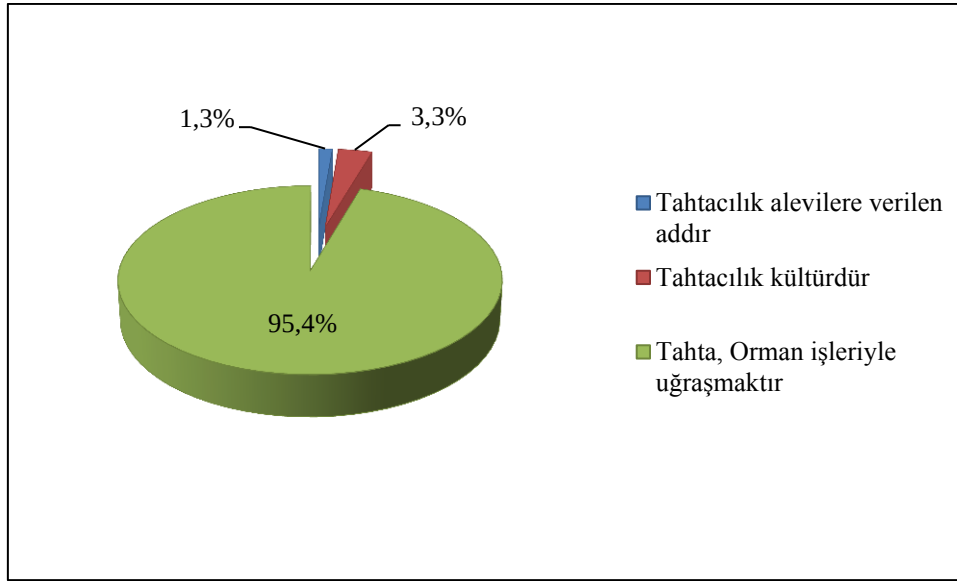
Fotoğraf 2.1 Ağaç Figürlü Mezartaşları (Menevşelik)

Tahtacılığın tanımına; “Tahta, orman işleriyle uğraşarak, geçimini temin eden zanaatkardır.” demek doğru bir yaklaşımdır. Nitekim, Tablo 2.3’te görüldüğü üzere, görüşmeye katılan kişilerin % 95,4’ü bu cevabı vermiştir. % 1,3’lük gibi çok az sayıdaki bir kesimin “Tahtacılık, Alevilik’ tir.” cevabını vermesi, araştırma sahasındaki dolayısıyla da Teke Yöresi’ndeki Tahtacıların, Alevi kimliklerini ikinci planda tuttuklarının göstergesidir.

Araştırmayı kabul eden katılımcıların, “Sizce Tahtacılık nedir?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımına bakıldığında Tablo ve Grafik 2.3’te görüldüğü üzere, %1,3(2kişi)’ü Tahtacılık alevilere verilen addır, %3,3(5kişi)’ü Tahtacılık kùltürdür, %95,4(146kişi)’ü ise Tahta, orman işleriyle uğraşmaktır, cevaplarını verdikleri gör÷lmektedir.

Tablo 2.3 Katılımcılara Göre Tahtacılığın Tanımının Dağılımı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Tahtacılık alevilere verilen addır	2	1,3
Tahtacılık kültürdür	5	3,3
Tahta, Orman işleriyle uğraşmaktır	146	95,4
Toplam	153	100,0

Grafik 2.3 Katılımcılara Göre Tahtacılığın Tanımının Dağılımı

Tahtacı kimliğinin, Alevi kimliğinden önde tutulduğunun diğer bir göstergesi de mezar taşlarındaki ağaç figürleridir. Mezar taşlarında Hz. Ali'nin kılıcı ve Oniki İmam gibi Aleviliği simgeleyen öge figürlerini görmek de mümkündür (Foto 2.2 ve 2.3). Tahtacılar, atalar ve ölümler kültürünün somut bir göstergesi olan mezarlıklara çok değer vermektedirler. Nitekim, ölen kişinin ruhunun yaşadığına ve öbür dünyada yaşayacağına inanılmasından dolayı bazı uygulamaları yerine getirmektedirler. Bunlar; ölenin geride kalan yakın akrabaları tarafından, ölümlü mutlu etmek ya da vasiyeti varsa vasiyetini yerine getirmek maksadıyla tuttuğu spor takımı ya da ideolojisini mezar taşına yazdırabilmektedirler (Foto 2.4).

Fotoğraf 2.2 Çift Başlı Kılıç Figürlü Mezartası (Çatallar)

Fotoğraf 2.3 Oniki İmam Figürlü Mezartası (Akçeniz)

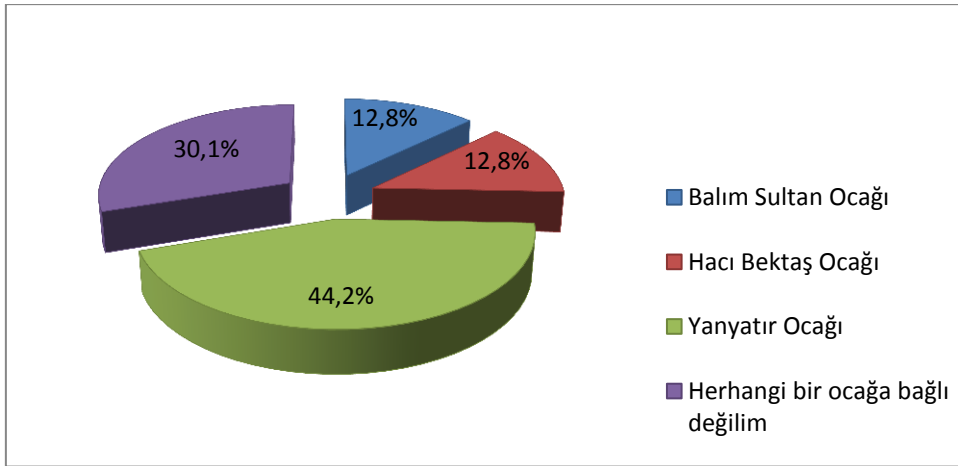

Fotoğraf 2.4 Spor Kulübü ve Atatürk Temalı Mezar taşı Örneği (Menevşelik)

Araştırmayı kabul eden katılımcıların, “Herhangi bir ocağa bağlı mısınız?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımına bakıldığında Tablo ve Grafik 2.4’te görüldüğü üzere, %44,2(69kişi)’sinin Yanyatır Ocağı, %12,8 (20kişi)’inin Hacı Bektaş Ocağı, 12,8 (20kişi)’inin Balım Sultan Ocağı, 30,1(47kişi)’inin ise herhangi bir ocağa bağlı olmadığı görülmektedir.

Tablo 2.4 Katılımcıların Bağlı Bulundukları Ocakların Dağılımı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Balım Sultan Ocağı	20	12,8
Hacı Bektaş Ocağı	20	12,8
Yanyatır Ocağı	69	44,2
Herhangi bir ocağa bağlı değilim	47	30,1
Toplam	156	100,0

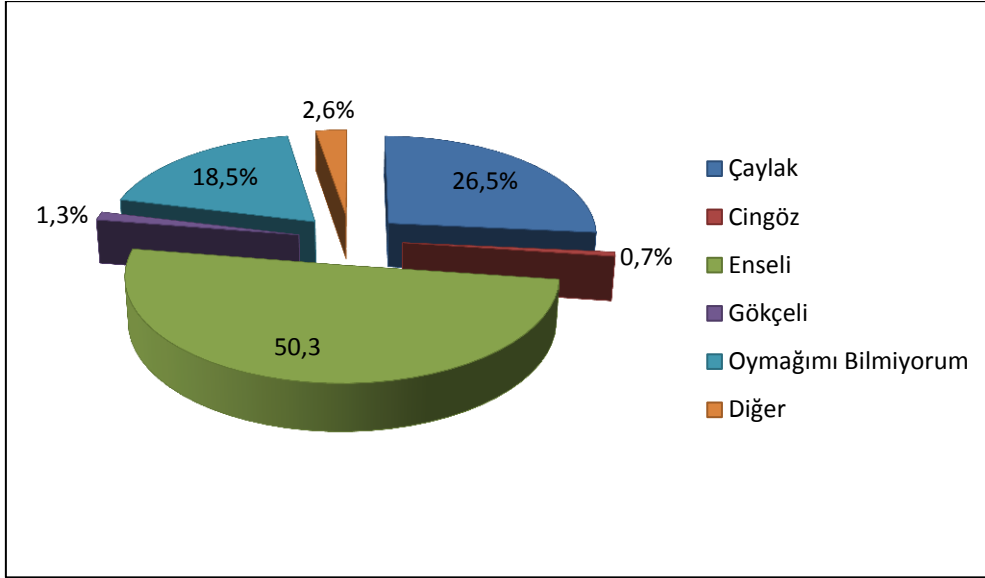
Grafik 2.4 Katılımcıların Bağlı Bulundukları Ocakların Dağılımı

Katılımcıların belli bir inanç sistemine dahil olmaları nedeniyle Tablo 2.4'teki soruyu cevaplarken çekindikleri gözlemlenmiştir.

Araştırmayı kabul eden katılımcıların, “Hangi oymaktansınız?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımına bakıldığında Tablo ve Grafik 2.5'te görüldüğü üzere, %26,5(40kişi)'i Çaylak, , %0,7(1kişi)'si Cingöz, %50,3(76kişi)'ü Enseli, %1,3(2kişi)'ü Gökçeli, %18,5(28kişi)'i oymağını bilmediği, %2,6(4kişi)'sının ise diğer oymaklardan oldukları görülmektedir. % 18,5' lik büyük bir dilimin oymağını bilmiyor olması dikkat çekicidir.

Tablo 2.5 Katılımcıların Oymaklarının Dağılımı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Çaylak	40	26,5
Cingöz	1	0,7
Enseli	76	50,3
Gökçeli	2	1,3
Oymağını Bilmiyorum	28	18,5
Diğer	4	2,6
Toplam	150	100,0

Grafik 2.5 Katılımcıların Oymaklarının Dağılımı

2.1.1.1. Kutsal Ağaçlar

Tahtacılar göre, dikili olan ağaçların hepsi, insan gibi canlıdır. Ancak, her ağaç kutsal değildir. Mezarlıktaki ve kutsal mekânlardaki ağaçlar, çok yaşlı olan ulu ağaçlar, zeytin ağacı (*olea europaea*) kutsaldır. Çatallar Köyü'nde Çam kuyusu, Işık Beleni'ndeki ağaçlar ve Beşikçi'nin yukarı kısmındaki Cinli Çınar ağacı 'Yaprakları yaz-kış dökülmez' ulu ağaçlardır. Tahtacılar göre, çınar ağacının (*platanaceae*) yaprak dökmemesi mucizevidir, çaput bağlanır (G 3). Ayrıca, Abdal Musa ve bütün kutsal mekânlardaki ağaç, taş, mezar da kutsal olup yatırın yüzü suyu hürmetine bez parçası bağlanır, dua edilir, dilek tutulur (Foto 2.5). Bağlanan çaput, daha çok kırmızı ve yeşil olmakla birlikte her renk olabilmektedir (Foto 2.6). Ancak, yeşil ve kırmızı murattır diyebiliriz. Kutsal mekânlardaki ağaçlar kesinlikle kesilmez. Kesilirse, başlarına kötü bir şey geleceğine inanılır.

Ölü mezara konduktan sonra baş tahtasına adı yazılırken ayak ucundaki tahtaya andız ağacının (*juniperus drupecea*) resmi çizilir. Andız ağacı, ardıç türüdür. Bu sebeple, andız ağacı ve dolayısıyla da ardıç ağacı (*juniperus*) Tahtacılar için kutsaldır denilebilir.

Fotoğraf 2.5 Abdal Musa Türbesi'nde Çaput Bağlanan Bölüm

Fotoğraf 2.6 Abdal Musa Türbesi'nde Yeşil ve Kırmızı Renk Çaput Bağlanan Mezar Taşı

Tahtacılar da, mersin ağacı (murt, *myrtus communis*) ile ilgili uygulamalar görebiliriz. Şöyle ki, ölü defnedildikten sonra, mezarın üstü mersin ağacının dalları (sazak) ile örtülür. Ayrıca, mezar ziyaretlerinde mezar niyaz edildikten sonra, mezarın üzerine sazak sokulmaktadır (Foto 2.7).

Fotoğraf 2.7 Sazak Bağlanan Mezartaşı (Beşikçi)

2.1.1.2. Tedavi Ritüellerinde Ağaç

Tahtacılar da, çocuğu olmayan kadınlar ve kırkları karışan, aydaş olan çocuklar varsa yerleşim yerine en yakın ya da ziyaret yerlerindeki ağaç kökünden üç defa geçirilir. Tedavi amaçlı yapılan bu uygulamayla şifa bulunulacağını inanılmaktadır.

Anne ve çocukları nazar, dolayısıyla kötü bakan gözlerden, kötülüklerden korumak amacıyla, çitlik ağacından (dağan, dağdağan, tağnaç, *celtis australis*) koparılan bir parça düzülür (eksisözlük.com, erişim tarihi: 20.12.2018). Bu küçük tahta parçası, nazar boncuğu göreviyle anne ve çocukların kıyafetlerine çengelli iğneyle takılır. Devamlı üzerlerinde bulundurulur. Çitlik tahtasının anne ve çocuğu kem gözlerden koruduğuna inanılmaktadır. Ayrıca, çitlembik tahtası da, çitlembik ağacının çok ince dalından elde edilen bir tür nazarlıktır. Nitekim, kuş yemi ağacı da denilen Çitlembik Ağacından elde edilen küçük tahta parçası sabilerin kıyafetlerine ilâştirilerek çocuklar korunmaya çalışılmaktadır (ufukotesi.com, erişim tarihi: 03.12.2018). Yörede çitlik ve çitlembik ağacından da nazarlık yapanlara rastlanmıştır. Nazar değen çocuk ise darı (mısır) ile yıkanarak tedavi edilmeye çalışılır.

Ayrıca, kutsal mekânlardaki ağaçlar da kutsal kabul edilir. Ve, bu ağaçlara bez bağlayarak tedavi olunabilineceğine inanılmaktadır. Nitekim, hastanın atleti kutsal ağaca bağlanırken; “Derdin hastalığın burada kalsın” gibi dileklerle bağlanır (G 5).

2.1.1.3. Rüyada Ağaç Görülmesi

Tahtacılar da rüyada fidan dikilmesi, yeni bir çocuğun dünyaya geleceği anlamına gelmektedir. Ayrıca, rüyada bir ağacın devrilmesi aileden yaşlı bir kişinin öleceğine, fidanın devrilmesi genç birinin öleceğine, ağacın dalının kopması bir çocuğun öleceğine işarettir.

2.1.1.4. Ağaç Kesilme Yasakları

Tahtacılar Salı ve Cuma günü kesinlikle ağaç kesmezler (G 33). Hiçbir işle uğraşmazlar. Ayrıca, Muharrem orucu döneminde de ağaç kesilmez (G 22 ve 27). Çünkü, ağaç, onlara göre canlıdır. Can alınmaz yani kan akıtılmaz. Et, süt, yumurta gibi hayvansal gıdalar tüketilmez. Buğday haşlanmaz. Normal, berrak su içilmez. Su bulanık içilir. Sakal kesilmez. Muharrem orucu, Kurban bayramından 20 gün sonra, 12 tane tutulur. Ağaç kesilme yasakları denemeler sonucunda ortaya çıkmıştır. O günlerde dinlenilir (G 3).

2.1.1.5. Orman ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Tahtacılar ormanda ağaç kesimine başlamadan önce, ortak bir koç alarak, onu kurban ederler. Etler kura ile eşit bir şekilde paylaştırılır. Buna kurban *pay kurbanı* denilir. Sonra evlere dağılır. Akşama dedenin evinde, bu etten yapılan yemekler topluca yenilir. Dede yoksa en yaşlı kişinin evinde toplanılabilir. Ancak, pay kurbanı merasiminden sonra orman işine başlanabilmektedir. Tahtacılar, ağacı canlı bir varlık olarak görmekte ve pay kurbanını ormanda iş kazasına uğramamak için kesmektedirler. Şöyle ki, geçmişte ormanda çok iş kazaları yaşanmıştır. Bugün bu uygulama tamamen terk edilmiştir.

2.1.2. Su ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Tahtacılar su kutsaldır.

2.1.2.1. Kutsal Mekânlarda Uygulanan Yağmur Duası Ritüeli

Her Tahtacı köyünde mutlaka yağmur duasına gidilen yerel bir ziyaret yeri vardır. Genel ve yerel ziyaret yerlerinin isimleri, çocuğu olmayan kadınların uygulamaları başlığında zikredilmiştir.

Kumluca Erentepe ve Güzören (Savrum)’e yağmur duasına çıkılmaktadır. Bu geleneğin amacı, hem ibadet etmek hem de birlik-beraberlik ve kaynaşmayı sağlamaktır. Bu

ritüele yöredeki bütün halk katılmaktadır Mürebbi H. Y. Etlican önderliğinde yapılan yağmur duası ritüelinin yapıldığı alan yerel ziyaret yeri olarak kabul edilir. Alanda piknik yapılır. Dileyen horoz keser. Orada yenilir, içilir.

Yağmur duası için gidilen ziyaret yerinde, niyaz etme ritüelinden sonra kurban kesilir. Kurban genellikle koç ya da horozdur. Evden getirilen bütün yiyecek ve içecekler ziyaret yerinde yenilir. Kesinlikle eve hiçbir şey götürülmez. Yemekten sonra yatır tekrar niyaz edilir. Ve ‘Yatır vasıtasıyla’ yağmur dilenir. Bu uygulamayla, yağmurun yağacağına inanılmaktadır.

Ziyaret yerinde uygulanan yağmur yağdırtma ritüelinde, yatırda ölenler için kesilen kurbanlığın karşılığında yağmur istenmekte olup atalar kültüyle alakalıdır. Araştırma sahasındaki yağmur yağdırtma ritüellerinde, yağmur Tanrı’dan doğrudan değil, Arap gibi (Pıngıdık Geleneği) bilinmeyen değişik kılıklara girilerek dilenmektedir. Burada, Tanrı ile doğrudan ilişkiye girilmemesi söz konusudur diyebiliriz.

Yörenin bir köyü olan Alasın’da narların çatlamaması için nar bahçelerine eşek başı asıldığı gözlemlenmiştir (Kasım 2018). Nar bahçesine eşek kafası asılınca yağmurun yağmayacağına inanılmaktadır.

2.1.2.2. Pıngıdık Geleneği

Pıngıdık geleneğinde, köyün gençleri yiğitbaşı başkanlığında güneş bastıktan sonra bir araya gelirler. Erkeklerin sorumlu olduğu kişi yiğitbaşdır. Kızların sorumlu olduğu kişi de vardır. Gençlerden birinin yüzü kömür ya da isle siyaha boyanır. Üzerine kuzu postu giydirilir. Post siyah keçi postu da olabilir. Tanınmasın diye kafasına da post giydirilir. Yüzü gözü belli olmayan bir varlık haline dönüştürülen bu Arap kişi, Öcü ya da Ummacı şeklinde isimlendirilir. Ya da oradakilerin belirleyeceği herhangi bir isimle çağrılır. Eline, ucunda bereketi simgeleyen çan verilir. Sırtına da, ucunda zil olan sopa takılır. Mahallenin gençleri ellerindeki tenekeleri çalarak ev ev dolaşırlar. Eskiden teneke yerine saz çalınır imiş. “Uncazcıkta buncazcıkta elinizden ne koparsa” diyerek mahalledeki bütün evlerden birazcık un, tuz, susam, çörekotu toplanılır, el arabasına konur. Eskiden heybelere konulmuş. Toplanan erzaklar, köy meydanında mayalı hamur yapan genç kızlara verilir. Genç kızlar gelen bu malzemelerle çörek (mayalı ekmek) yaparlar. Mayalı ekmeklerin üzerine çörek otu, susam edildiği için çörek ismini almıştır. Genç kızların yaptığı bu ekmekleri bekar genç erkekler çalmasın diye, yetişkin erkekler sacın başında nöbet tutar. Bekar genç ekmeği almayı başarsa, yetişkin, ekmeği bekar gençten alıp saca tekrar atar. Bu ritüel, eğlence amaçlıdır. Köy meydanına gençlerle giren Arap, alanda onları bekleyen kalabalık için, ortada yanan büyük birlik ateşinin etrafında üç defa dönerek, temsili dans

gösterisi yapar. Bu dansın, Orta Asya Şaman kültüründen geldiği söylenmektedir. Arabın arkasından köy meydanına büyük bir coşkuyla giren gençler, Araba daha sonra eşlik ederler ve alandaki herkesi coştururlar. Hep beraber, birlik ateşi çevresinde samah dönülür. Eskiden evlerde yapılan bu ritüelin, şimdi dışarıda daha özgür yapılmaktadır. Ayrıca, Pingıdık ritüeli için, günümüzde para toplandığı söylenmektedir. Eğlence geç saatlere kadar devam eder. Kesilen kurban etleri, çörekler yenilir, eğlenilir. Eğlence bitiminde hayır duası edilir. Bugün Gökbük'te bu duayı Güzel Kara yapmaktadır. Gece yarısından sonra, artan çörekler öncelikli olarak ihtiyaçlıların kapısına bırakılır. Herkesten bir parça malzeme alındığı için, bütün mahallelinin kapısına “Allah, Muhammed, Ali” diyerek niyaz edilir, çörek konulur, ev sahiplerinin hayır duası alınır. O gece, çörek geleceği için, sabaha kadar kapılar açıktır.

Tahtacıların soğuk ve uzun geçen kış günlerinde boş vakitleri çok olmaktadır. İki-üç kez eğlence tertiplemektedirler. Ancak, pingıdık senede bir defa düzenlenmektedir. Kışın işler bitince; yağmur yağdırtma, toprağın dirilmesi, böceklerin uyanması, baharı karşılama, bolluk-bereket, birlik-beraberlik kaynaşma, yardımlaşma olması amacıyla Pingıdık düzenlenmektedir. Pingıdık, günümüzde ise, sömestır tatiline denk getirilmektedir. Çünkü, pingıdık sayesinde mahalle dışında yaşayan mahalleliler bir araya gelebilmektedir. Eskiden dini temayla yapılan bu gelenekteki en büyük değişiklik, eskiden evleri dolaşanların başında Mürebbi ya da yiğitbaşı olurken şimdi herhangi bir kişi olabilmektedir. Bu uygulamanın, araştırma sahasındaki yerleşim yerlerinde ufak tefek farklılıkları olsa da genel olarak benzerdir. Araştırma esnasında, bu ritüelin, sadece Gökbük ve Çatallar' da uygulandığı tespit edilmiştir.

2.1.2.3. Tedavi Ritüelinde Su

Kırk basmış ve ayda olmuş çocuğa, dört yol ağzında uğrasa yapılır. Sembolik kazanın içine kırk tane küçük taş konur. Çocuğun elbisesi çıkarılarak üç kova suyla yıkanır. “*Derdin hastalığın burada kalsın.*” denir. Kazanın içinden alınan çocuğu, annesi arkasına bakmadan orada bulunanlara bırakır.

2.1.2.4. Temizlenme Ritüelinde Su

Tahtacılar göre lohusa kadın, kırkı çıkana kadar beden ve dinen kirlidir. Cem'e giremez, kurban etine dokunamaz. Kirlilikten arınmak, temizlenmek amacıyla, anne ve bebek kırklanır yöre ağzıyla kırkı çıkarılır. Kırk tane küçük taş, bir tasın içine konur. Tasın içine, içi oyulmuş yumurta kabuğu ile kırk kez temiz su konur. Varsa musahipli bir kadın, yoksa yaşlı ya da tecrübeli bir kadın, bebeği bu suyla yıkar. En son olarak, kırk taş ve yumurta kabuğuyla,

bebeğin kafası korunarak son tastaki su dökülür. Sonra anne de bu suyla aynı şekilde yıkanır. Böylece, anne ve bebeğin kırkı çıkmış olur. Anne ve bebek üzerindeki yasaklar kalkar.

Tahtacılar arasındaki diğer bir kırklama ritüeli; denizde kırk dalga altından geçme ya da akarsuya kırk defa dalıp-çıkma şeklindedir. Tahtacılar bu uygulamayla üzerlerindeki olumsuzluk ve uğursuzlukların sona ereceğine inanmaktadırlar.

2.1.2.5. Ölüm Ritüelinde Su

Tahtacılar ölüyü yıkadıktan sonra, cenaze evden götürülürken arkasından su dökerler. Aynı şekilde, bir kişi uzak yola çıkacağı zaman da arkasından su dökülür. Su gibi gidip su gibi geri dönsün diye.

Yağmur duasında, erzak toplayanların ve yatırın üzerine su serpilmesi de suyun mübarekliğinin göstergesidir.

2.1.2.6. Suya Konulan Yasaklar

Tahtacılar da suya tükürülmez, suyun içine tuvalet yapılmaz. Ayrıca, Muharrem orucu tutanlar su içmezler. Tahtacılar, orucu su yerine ayran, komposto gibi bulanık içeceklerle açarlar. Muharrem orucu boyunca banyo yapılmaz, çamaşır yıkanmaz. Mersin Tahtacılarında ölü sahipleri ölünün kırk yemeğine kadar banyo yapmaz.

2.1.3. Ateş ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Ateş, bütün Türk topluluklarında olduğu gibi Tahtacılar da kutsaldır. Ateş ve ateşin yakıldığı yer olan ocak ile ilgili çok çeşitli uygulamalar mevcuttur.

2.1.3.1. Düğün ile İle İlgili Ateş Ritüeli

Düğün bittikten sonra, güveyin babasının evinin önünde düğün yemeği ocağı yakılır. Gelin ile damat eve girmeden önce bu ocağın çevresinde üç kez döndükten sonra ocağa tereyağı sürüp niyaz eder, güvey evine girer. Bu uygulamanın adı ocak dönmedir.

2.1.3.2. Eve Taşınma ile İlgili Ateş Ritüeli

Tahtacılar da genelde, gelin ile damat maddi yeterliliğe sahip olana kadar damadın anne-babasının evinde yaşar. Baba evinden kendi evlerine taşındıklarında bazı ritüeller yapılmaktadır. Yeni evde, varsa dede ve ailenin ileri gelenleri toplanır. Dede ya da ev sahibinin babası, küçük bir kazmayla sırasıyla Ya Allah!, Ya Muhammed!, Ya Ali! diyerek sembolik olarak ocağın önce sağına sonra soluna en son olarak da ortasına vurur. Ocağın ilk ateşini yakar. Ev sahipleri ocağa niyaz eder. Ev sahibi kurban olarak keçi, koç ya da horoz

keser. İlk yemeği dedenin eşi pişirir. Dedenin olmadığı yerlerde damadın annesi pişirir. Ocak yakma geleneği adı verilen bu geleneğe ocak kazma ve ocak uyandırma da denilir.

2.1.3.3. Nekromantik Ateş Ritüeli

Ölünün gömüldüğü günün akşamında cenazenin yıkandığı yerde ateş yakılır. Bazı yerlerde, bu ateş üç akşam yapılabilir. Ayrıca, ilk gün ölü evinde sabaha kadar ışık yanık bırakılmaktadır. Yine bazı yerleşim yerlerinde ışıklar üç ya da yedi gün yanık bırakılabilir. Ölünün ruhunun, kendi evini ziyaret için döneceği inanışından dolayı ışık yakılması inancı vardır.

2.1.3.4. Mezar Ziyaretinde Ateş Ritüeli

Tahtacılar kutsal mekân ziyaretinde mum yakarlar. Abdal Musa'nın çevresinde bu uygulamayı görmek mümkündür. Mum, dilek tutmak amacıyla yakılmaktadır. Kimi evlenmeyi, kimi çocuk sahibi olmayı, kimi okumayı dilemektedir (Foto 2.8).

Fotoğraf 2.8 Mum Yakılan Bölüm (Abdal Musa Türbesi)

Cem törenine, delil adı verilen mumu delilcinin yakmasıyla başlanır. Delile ilk önce dede, sonra cem törenine katılanlar niyaz ederler. Sembolik eşik, niyaz edildikten sonra sürünerek delilin önüne gelinir. İki el, delil ortada kalacak şekilde semaya açılır ve yüze sürülür.

2.1.3.5. Ateşin Verilmediği Zamanlar

Araştırma sahasındaki yerleşim birimlerinde güneş battıktan sonra kimseye ateş verilmemektedir. Verilirse evdekilere zarar geleceği ve toprağın mühürleneceğinden korkulmaktadır. Ayrıca, lohusa kadına Albastının musallat olmaması için kırkı çıkana kadar dışarıya ateş verilmez.

2.1.3.6. Temizleyici ve Koruyucu olarak Ateş

Tahtacılar ölüyü, ölü evini tütsüledikleri zaman, kötü ruhların mekâna gelmesinin ve insanlara musallat olmasının önüne geçildiğine inanmaktadırlar. Üzerlik otuyla tütsüleme uygulaması, nazarın sebep olduğu hastalıkların tedavisinde de kullanılmaktadır.

2.1.3.7. Ateşin Söndürülmesi ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Tahtacılar, ocakta yanan ateşi suyla söndürmezler, toprakla söndürürler. Ateşin suyla söndürülmesi uğursuzluktur ve ölüm getireceğine inanılmaktadır. Yine bu uygulamanın bir uzantısı olarak ölüyü yıkamak için ısıtılan suyun ateşi de su dökülerek söndürülmezken ölü yıkandıktan sonra artan suyu ocağa dökerek söndüren Tahtacı köyleri de vardır.

Ocakta yufka ekmeği yaparken ekmeği pişiren kişi su içmeden önce ocaktaki ateşe biraz su döktükten sonra suyunu içer ve altında ateş yanan sacın önünden geçemez. Ayrıca, ateşe bıçak sokmak, tükürmek günahtır. Uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır. Bu uygulamayı bütün Teke Yöresi'nde görmek mümkündür.

2.1.4. Atalar ve Ölüler ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Tahtacılar için, atalara yani şimdiye kadar gelmiş-geçmiş olanlara ve dolayısıyla ölümlere değer verilir. Atalara ve ölüye saygı büyüktür. Nitekim, atalar ve ölümler kültürünün somut bir göstergesi olan mezarlıklara çok değer verilir. Varsa, ölünün vasiyeti mutlaka yerine getirilmeye çalışılır. Her arefe günü mutlaka mezar ziyareti yapılır. Bütün özel günlerde mezarlıklar temizlenir. Çiçek, sazak sokulur. Temiz giysiler giyilir. Şeker, lokum, bisküvi götürülür. Pişi yapılır. Kurban kesen olur. Yemek verilir.

Ayrıca, gece sakız çiğnenmemesi yasağı da ölümler kültürü ile ilgili bir inanıştır. Tahtacılar göre, gece sakız çiğnenirse ölü eti çiğnenmiş olur.

Atalar ve ölümler ile ilgili inanış ve uygulama örnekleri Tahtacılığın tanımı başlığı altında ele alınmıştır. Ayrıca, ölüm başlığı altında da ele alınacaktır.

2.1.5. Hayvanlarla İlgili İnanış ve Uygulamalar

Tahtacılar göre, bütün canlılar değerli olsa da bazı hayvanlarla ilgili değişik inanışları mevcuttur. Araştırma sahasında horoz, koç, geyik, turna, baykuş, çakal, köpek, tavşan ve yılan ile ilgili inanış ve uygulamalara rastlanmıştır.

Horoz; kurban edilen hayvanlar içinde ayrı bir yere sahiptir. Horoz beyaz görüntüsüyle Cebrail meleğine benzetilmekte, Cebrail kurbanı adı altında kurban edilmektedir. Sabahın yaklaştığını haber veren horozun, ilk ötüşüyle toprağın mühürlenmesi sona erer. Adak olarak çoğunlukla horoz kesilir. Kötü bir olayın gelmemesi için, kötü bir olay gelince, kötü rüya görülünce kan akıtılır yani adak olarak genellikle horoz kurban edilir.

Koç, keçi ve dana; sadece kurbanda kesilir. Adak olmaz. Adak olarak horoz kesilir.

Geyik; Abdal Musa' nın geyik kılığına girdiğine inanıldığı için, geyik avlayan kişilerin başına kötü bir şey geleceğine inanılır. Nazara karşı ev ya da seralara geyik kafası asılır.

Turna; tek eşli olduğu için Tahtacılar için kutsaldır (G 27).

Baykuş; Tahtacılar göre uğursuz bir hayvandır. Bir evin yakınında öten baykuş, o evde birinin öleceğine işarettir.

Çakal ve Köpek; Bir evin yakınında çakalın pavkırması, köpeğin uluması da, o evden birisinin öleceği anlamına gelmektedir. Köpeğin gündüz uluması şeytan geçiyor demektir (G 22).

Tavşan; Tahtacılar arasında en nefret edilen hayvandır ve etini yemek yasaktır. Tahtacılar göre, dişi tavşan adet (aybaşı) gördüğü için pis kabul edilmekte, eti yenmemektedir. Tavşan sadece kandan oluştuğu için eti yoktur. İslamiyet'e göre kan yemek haram olduğundan tavşan yemek de haramdır. Tavşan, Hz. Ali'nin kedisi olduğu için kutsaldır, kesilmez, eti yenmez (G 36). Ayrıca, bir yere giderken, kişinin önünden tavşan geçmesi de uğursuzluktur. Aynı durum, bir işe giden kişinin önünden kendisinden küçük bir kişi de söz konusudur. Bu durumun, kişinin işini engelleyeceğini inandıkları için, önünden geçirilmez.

Yılan; “Önceleri yürürmüş, insanoğlunu sokunca, Allah ‘sürün’ demiş, sürünen olmuş.” denmektedir (G 13).

Alasın köyünde yağmur yağmaması için nar bahçesine **eşek kafası** asıldığı gözlemlenmiştir. Yağmur yağdığında, olgunlaşan narlar yarılacağından eşek kafası asılınca bu durumun önüne geçileceğine inanılmaktadır.

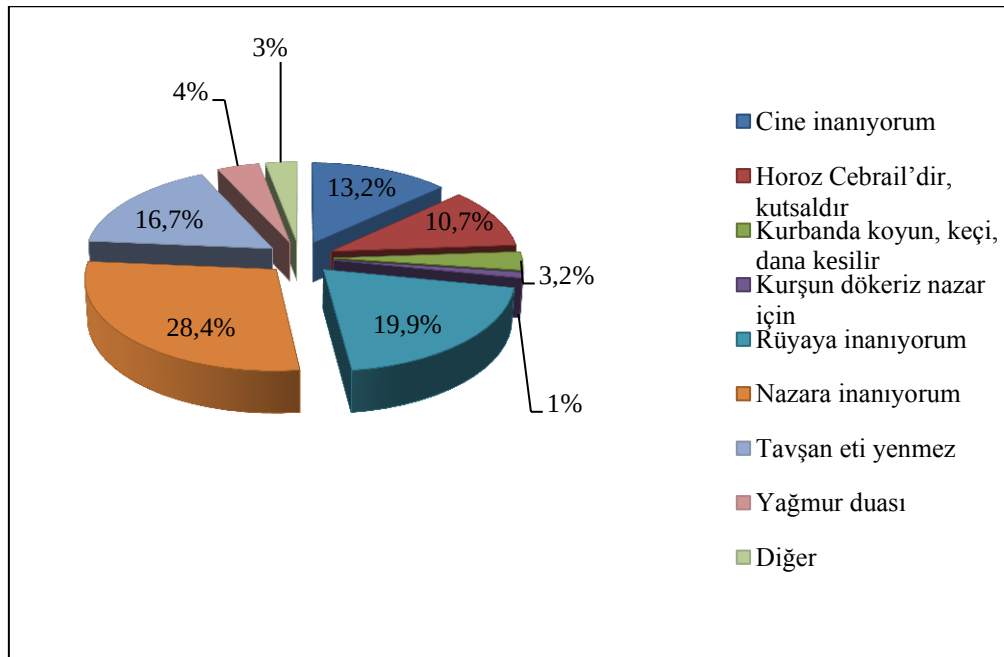
2.1.6. Doğaüstü Varlıklar ve Olaylar ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Araştırma sahasındaki yerleşim birimlerinin tümünde cin, şeytan, büyü, nazar, rüya gibi doğaüstü varlıklar ve olaylara inanıldığı gözlemlenmiştir.

Araştırmayı kabul eden katılımcıların, “Tabiat Olayları, olağanüstü varlıklar, hayvanlar, günlük hayat, rüya ve nazarla ilgili inanışlarınız var mı?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımına bakıldığında Tablo 2.6 ve Grafik 2.6’da görüldüğü üzere, %13,2(53kişi)’si cine inanıyorum, %10,7(43kişi)’si horoz Cebrail’dir kutsaldır, %3,2(13kişi)’si kurbanda koyun- keçi-dana kesilir, %1(4kişi)’i kurşun dökeriz nazar için, %19,9(80kişi)’u rüyaya inanıyorum, %28,4(114kişi)’ü nazara inanıyorum, %16,7(67kişi) tavşan eti yenmez, %4(16kişi)’ü yağmur duası, %3(12kişi)’ü diğer cevaplarını verdikleri görülmektedir.

Tablo 2.6 Katılımcıların Olağanüstü Varlıklar ve Olaylar ile İlgili İnanışlarının Dağılımı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Cine inanıyorum	53	13,2
Horoz Cebrail’dir, kutsaldır	43	10,7
Kurbanda koyun, keçi, dana kesilir	13	3,2
Kurşun dökeriz nazar için	4	1,0
Rüyaya inanıyorum	80	19,9
Nazara inanıyorum	114	28,4
Tavşan eti yenmez	67	16,7
Yağmur duası	16	4,0
Diğer	12	3,0
Toplam	402	100,0

Grafik 2.6 Katılımcıların Olağanüstü Varlıklar ve Olaylar ile İlgili İnanışlarının Dağılımı

2.1.6.1. Cin, Şeytan ve Büyü

İnsanlar, dünya kuruldu kurulalı doğaüstü olsun olmasın ruhani varlıkların var olduklarına inanmışlardır.

Araştırma sahasında cin, şeytan ve büyüye inanmayanlar olmakla birlikte, inananların sayısı çoğunluktadır. Örneğin; C. Yılmaz, eskiden nenesinin Sürtme’de Kavak ağacının (Çınar) dibinde cin gördüğünü ifade etmiştir (G 38). Cinlerin, genellikle çınar ağacının dibinde görülmesi dikkat çekicidir. Ağaç kültüyle de ilgilidir. Kaynar su pis yerlere dökülmez. Çünkü, kötü cinlerin pis yerlerde bulundukları ve sıcak su dökülünce cinin çocukları yanacağından, cinin gazabına uğramaktan korkulmaktadır. Ayrıca, çocuklar her yere iştendirilmez (yöre ağzı); pis, küllü yerlerden uzak tutulur.

Tahtacılar, sevmedikleri ya da yanlış hareketini gördükleri insanlara ‘şeytan görsün yüzünü’ diyerek beddua ederler. Köpeğin gündüz uluması hayra yorulmaz, şeytanın geçtiğine yorulur (G 22).

Araştırma sahasında büyü yapmak ve büyü bozmak gibi uygulamalara inanılmakla birlikte, yörenin tamamı büyüye başvurmanın yanlış olduğunu savunmaktadır.

2.1.6.2. Rüya

Araştırma sahasında, rüya için ‘bilinçaltımıza yerleşen olayların zihnimizde canlanmasıdır’ diyenler olmuştur (G 19).

Kötü rüya görülünce acıyı alsın diye soğanın dörde bölünüp evin dört bir yanına konulması (Bu uygulamaya ölümü düşündüren inanışlar başlığında değinilmiştir.), rüyada aile büyükleri görülünce sadaka maksatlı ihtiyaç sahibi olanlara bir şeyler dağıtılır. Bu kişiye göre değişir. Tuz, ekmek vs. olabilir.

Rüyada uçmak, yüzmek, berrak su, yeşil, beyaz görmek iyi; köpek, yılan, baykuş görmek kötüye yorulur. Ayrıca, rüyada görülenin tersinin çıkacağını söyleyenler de olmuştur.

2.1.6.3. Nazar

Nazar, halk arasında göz değmesi olarak bilinir. Bütün Türkmen geleneklerinde olduğu gibi Tahtacılar da nazara inanmakta ve nazardan korunmak için ve nazar değdikten sonra çeşitli uygulamalar icra etmektedir.

Yörük kültüründe, eskilerin tabirine göre, mezarlıklar hep çocuk mezarıyla doludur. Onlara göre, çocuk ölümlerinin sebebi de kötü gözler yani nazardır (G 7). Tahtacılar da yeni doğum yapmış lohusa kadın ve bebeğine kem gözlerden korunmak için, nazar boncuğu, altından maaşallah, karanfil, çıtlık tahtası (Bk. Tedavi Ritüelinde Ağaç), çitlembik tahtası (Bk. Tedavi Ritüelinde Ağaç) veya çingil takılmaktadır. Çatal iğneyle anne ve bebeğin elbisesine

tutturulan bu nazarlıklar, hiç çıkarılmaz. Aksi takdirde, ölüm olacağına inanılmaktadır. Çingil dikme (G 29) ise buğday, nohut, bakla ve karanfilin çatal iğneyle (çengelli iğne) dizilmesiyle edilen bir tür nazarlıktır. İpe dizilen çingillar, evlere de asılır (Toptaş ve Gökbük). Ayrıca, çok nadir de olsa çocuklara ve yetişkinlere muska takılır. Kurşun döktürülür (G 30). Nazar değen çocuklar ise darı ile yıkanarak tedavi edilmeye çalışılmaktadır.

Sadece anne ve çocuklar nazardan korunmamaktadır. Evlere, seralara ve mezarlıklara deniz kabuğu, deve boncuğu, nazar boncuğu, yumurta kabuğu, süs kabağı, öküz boynuzu, geyik boynuzu, koç kafası ve üzerlik asıldığı göze çarpmaktadır (Foto 2.9 ve 2.10). Üzerlik; Ortaasya'dan Anadolu'ya geçen, nazarı önlemek amacıyla evlerin duvarlarını süsleyen bir çeşit nazarlıktır. Üzerlik bitkisi yakılarak, kokusuyla nazara benzer kötü olan ne varsa uzaklaştırılmaya çalışılır. Buna benzer uygulamalar Kızılderililerde de muhtemeldir (<https://www.mynet.com>, erişim tarihi: 23.11.2018). Nitekim, Gökbüklüler üzerlik otunun tohumunu tütsü gibi yakarak nazar, cin, şeytan ve büyüye karşı kendilerini koruduklarını ifade etmişlerdir (G 5). Şaman dinine inananların ruhsal arınma ritüelinde üzerlik tohumunu aynı şekilde yaktıkları bilinmektedir (<https://www.mynet.com>, erişim tarihi: 23.11.2018). Anadolu'da yaygın olarak kullanılan bu otun Mısır, Kuzey Afrika, Fas ve İran'da aynı amaçlarla kullanıldığı görülmektedir (<https://www.sabah.com>, erişim tarihi: 23.11.2018).

Fotoğraf 2.9 Yumurta Kabuğu ve Süs Kabağı Asılı Köy Evi (Gökbük)

Fotoğraf 2.10 Üzerlik (Gökbük)

2.1.7. Kutsal Mekânlar

Araştırma sahasındaki yerleşim birimlerinin çoğunda ziyaret edilen mezar, ağaç, taş, yatır bulunmaktadır (Foto 2.11). Bu yerel ziyaret yerleri dışında, bütün Türkiye’ deki Tahtacıların ortak olarak ziyaret ettikleri genel ziyaret yerleri de vardır. Ayrıca, araştırma sahası dışında ziyaret edilen kutsal mekânlar da vardır. Kutsal mekân ziyareti yapan kadın ve erkek boy abdesti almış, temiz olmalıdır. Regl dönemindeki kadın kutsal mekân ziyareti yapamaz.

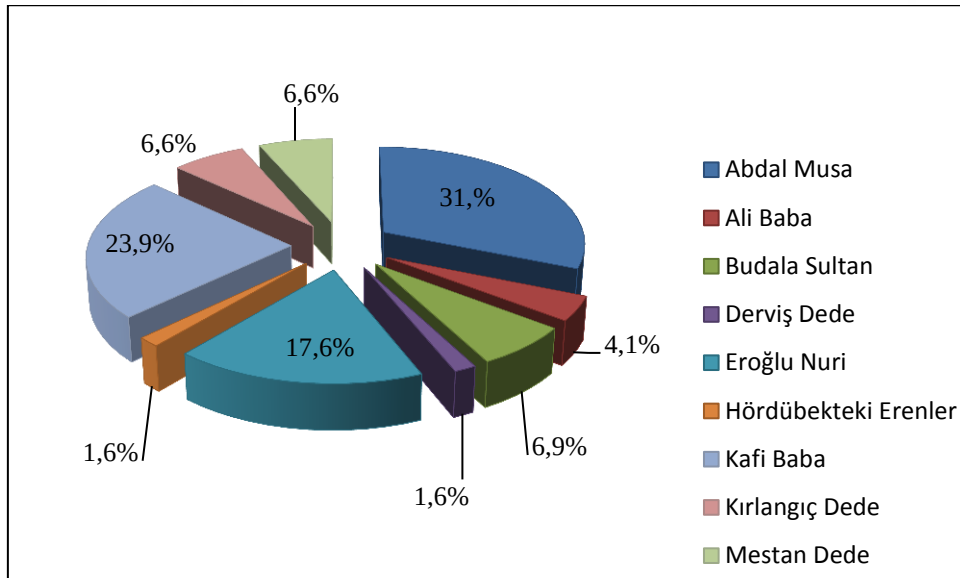

Fotoğraf 2.11 Abdal Musa'nın Ayak İzi (Tekke)

Araştırmayı kabul eden katılımcıların, “Yatırınız var mı?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımına bakıldığında Tablo 2.7 ve Grafik 2.7’de görüldüğü üzere, %31,1(99kişi)’Abdal Musa, %4,1(13kişi)’i Ali Baba, %6,9(22kişi)’u Budala Sultan, %1,6(5kişi)’sı Derviş Dede, %17,6(56kişi)’sı Eroğlu Nuri, %1,6(5kişi)’sı Hörbüdeki Erenler, %23,9(76kişi) Kafi Baba, %6,6(21kişi)’sı Kırlangıç Dede, %6,6(21kişi)’sı Mestan Dede cevaplarını verdikleri görülmektedir.

Tablo 2.7 Katılımcıların “Yatırınız Var mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Dağılımı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Abdal Musa	99	31,1%
Ali Baba	13	4,1%
Budala Sultan	22	6,9%
Derviş Dede	5	1,6%
Eroğlu Nuri	56	17,6%
Hördübeğteki Erenler	5	1,6%
Kafi Baba	76	23,9%
Kırlangıç Dede	21	6,6%
Mestan Dede	21	6,6%
Toplam	318	100,0

Grafik 2.7 Katılımcıların “Yatırınız Var mı?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Dağılımı

Araştırma sahasındaki yerel ziyaret yerleri Çatallar’da; Hördübek (Ordu-beg) Yaylası’nın kırındaki (Dağın zirvesi) iki eren (asker) mezarı, Menevşelik’te; Eroğlu Nuri (Alacadağ’da), Kırlangıç Dede (Tocak Dağı’nda), Kafi Baba (Saklısu’da), Ali Baba (Halaç’ta), Gökbük Mahallesi’nin içinde Derviş Dede mezarı, Kızılcık Dağı’nın tepesindeki Eren Dede Türbesi, Beşikçi Mahallesi’nin içindeki isimsiz eren, Savrun Mahallesi yatırı, Toptaş Mahallesi’nin içerisinde Şekerci Dede, Savrun Mahallesi (Güzören) yatırı (Kumluca’nın üstünde), Akçeniş’in içindeki Keramettin Dede Türbesi, Tekke Mahallesi’nin içindeki Abdal Musa, Budala Sultan (Abdal Musa’nın aşçısı), Mestan Dede (Abdal Musa’nın fırıncısı) yatırılarıdır (Foto 2.12, 2.13 ve 2.14). Ayrıca, Abdal Musa’nın annesi Ana Sultan ve kız kardeşi Hüsnüye Bacı’nın mezarları da Abdal Musa Tekkesi’nin içindedir. Saydığımız bütün bu yatırların içerisinde Tahtacıların en çok ziyaret ettikleri ve üstün tuttıkları kutsal

mekân Abdal Musa Tekkesi, ikincisi ise Kafi Baba'dır diyebiliriz. İzmir Narlıdere'deki Yanyatır Ocağı ve Aydın Reşadiye'deki Hacı Emirli Ocağı da bu gruptadır. Kutsal Mekân konusuna *adaklık ve kurbanlık ile ilgili inanış ve uygulamalar ve doğum öncesinde ziyaret yerleri ile ilgili uygulamalar* başlıkları altında değinilecektir.

Fotoğraf 2.12 Keramet Dede Türbesi (Akçenış)

Fotoğraf 2.13 Abdal Musa Türbesi'nin Doğudan Görünümü (Tekke Köyü)

Fotoğraf 2.14 Abdal Musa Yaturı ve Niyaz Etme Ritüeli (Tekke Köyü)

Abdal Musa ile ilgili en bilindik menkıbeler Uçarsu ve Solak Değirmen menkıbeleridir. Sahadaki Tahtacıların bazıları, özellikle de Tekke Mahallesi sakinleri “Hacı Bektaş pirimizdir” demektedir, araştırma sahası dolayısıyla da Teke Yöresi dışındaki Kırşehir’deki Hacı Bektaş-ı Veli Türbesi’ni ziyaret etmektedirler. Ayrıca, Tekke köyünde Denizli Balım Sultan Ocağı’na bağlı olanlar saptanmıştır. Tekke Köyü’nde Dede (Ali Eriş) olmasına rağmen farklı bir ocağa bağlı olmaları dikkate değerdir. Beşikçi Köyü’nde de Mürebbi (Hasan Yüksel Etlican) mevcuttur.

Araştırma sahasındaki Tekke Mahallesi dışındaki bütün yerleşim birimlerinin bağlı oldukları ocak, İzmir Narlıdere’deki Yanyatır Ocağı’dır. Tekke mahallesindekilerin bağlı

bulundukları ocak Hacı Bektaş Ocağı ve Denizli’deki Balım Sultan Ocağı’dır. Teke Yöresi’ndeki diğer bir ocak da Aydın Reşadiye’deki Hacı Emirli Ocağı’dır.

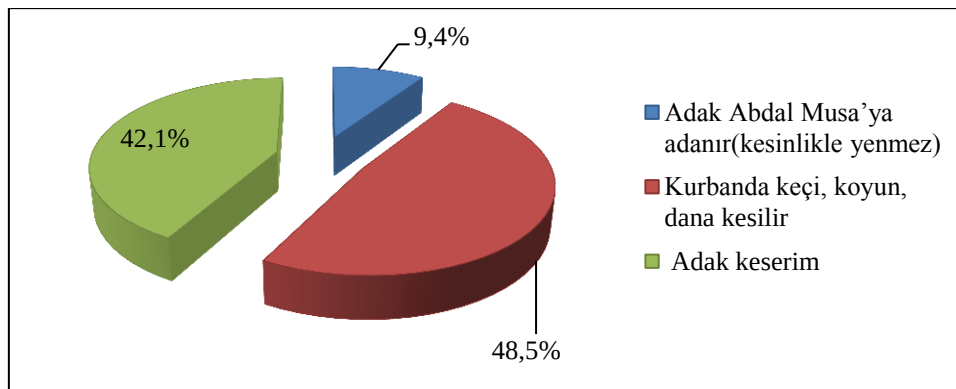
Yanyatırlılar, Horasan’da Hoca Ahmet Yesevi’ye ikrar verirken, niyaz ve gülbenklerde sağ tarafa doğru eğilerek dara durdukları için bu ismi almışlardır (<https://www.uludivan>, erişim tarihi: 21.11.2018). Yanyatır Ocağı’nın piri Adana Seyhan’da türbesi bulunan Durhasan Dede’dir. Durhasan Dede Adana’ya Bağdat’tan gelmiştir. Adana’dan Mersin, Antalya, Isparta, Burdur, Muğla, Aydın’a ve oradan Ege Bölgesi’ne dağılmışlardır. Durhasan Dede’nin torunu Körüklü Hasan Dede’nin iki oğlundan Hızır Dede Narlıdere’ye, Ali Efendi Bergama’ya yerleşmiştir (<http://ismail-engin.blogspot.com>, erişim tarihi: 17.11.2018). Durhasan Dede, Horasan’a (Meşhed Eyaleti) giderek İmam Rıza’dan secere almıştır. İmam Rıza, İslam peygamberi Hz. Muhammed’in yedinci göbekten torunu on iki imamdan sekizincisidir. Yani, Şiiğin İsnaaşeriyye mezhebinde ve onun kolları olan Caferilik ile Alevilikte sekizinci imamdır (<http://www.sozkimin.com>, erişim tarihi: 19.11.2018). Alevilere göre, İslam peygamberi Hz. Muhammed’in soyu, Ehlibeyt soyudur ve Peygamber’in soyu da Hz. Ali aracılığıyla devam etmektedir.

2.1.8. Adaklık ve Kurbanlık İnanışı

Araştırmayı kabul eden katılımcıların, “Adaklık ve kurbanlık adetleriniz nasıl?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımına bakıldığında Tablo 2.8 ve Grafik 2.8’de görüldüğü üzere, %9,4(22kişi)’ü Adak Abdal Musa’ya adanır(kesinlikle yenmez), %48,5(113kişi)’i kurbanda keçi, koyun, dana kesilir,%42,1(98kişi)’i adak keserim cevaplarını verdikleri görülmektedir.

Tablo 2.8 Katılımcıların Adaklık ve Kurbanlık Adetlerinin Dağılımı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Adak Abdal Musa’ya adanır(kesinlikle yenmez)	22	9,4
Kurbanda keçi, koyun, dana kesilir	113	48,5
Adak keserim	98	42,1
Toplam	233	100,0

Grafik 2.8 Katılımcıların Adaklık ve Kurbanlık Adetlerinin Dağılımı

Kurban bayramında koç, davar (keçi) kesilirken, adaklık ve diğer uygulamalarda Cebrail horozu kesilir. Adağın etini, adak sahibi kesinlikle yemez.

Tahtacılar da en yaygın kurban, *kanlı kurbandır*. Kanlı kurban; *İçeri (İç)* ve *Dışarı (Dış)* kurbanı olarak ikiye ayrılır. *İçeri kurbanı*, içeri cemi adı verilen musahiplik töreninde kesilen tercüman kurbanıdır. Onun haricindekilerin hepsi *dışarı kurbanıdır*. Bunlar; Kurban Bayramı kurbanı, Arefe kurbanları, adak kurbanları, yağmur duasında sunulan kurbanlar, musahiplik töreni dışındaki tüm cemlerde kesilen kurbanlar, pay kurbanı ve güz kurbanıdır.

Kanlı kurban olarak kesilen hayvanlar Cebrail, koç ve davadır. Kesilme oranı ve çeşidi yerleşim yerine ve maddi imkânlar göre değişmektedir. Tahtacılar göre beyaz horoz Cebrail' i temsil eder ve sabahın geldiğini insanlara bildirdiği için diğer kurbanlardan daha kıymetlidir. Allah'a yakın olduğu için ona bu ismi vermişlerdir. Ötüşüyle tüm kötülüklerin uzaklaştığına inanılmaktadır.

Kanlı kurban kesilirken kibleye doğru yatırılır. Sağ göz sağ kulakla kapatılır. Sağ ön ayak serbest bırakılır, diğer üç ayak bağlanır. Cebrail kurbanında ise, horozun sağ gözü sağ kanatla kapatılır. Kurban sakat, hasta, kör, dişi olmamalıdır. Azaları tam olmalıdır. Kurban bayramında kesilen kurbanlığın kafasına ve ayaklarına bir gün önceden kına yakanlar da olur. Kurbanın hiçbir organı ziyan edilmez. Kurbanın derisi genellikle hayır kurumlarına bağışlanır.

Kurban bayramında kesilen kurban Tanrı'ya sunulan kurbandır. İbrahim peygamber bir oğlu olursa, oğlunu Allah'a kurban edeceğine dair adakta bulunur. Oğlu İsmail dünyaya gelir. İsmail, yedi yaşına gelince rüyasında, adağının yerine getirilmesi konusunda uyarılır. Hz. İbrahim, oğlu İsmail' in eli, ayağı ve saçına kına yakar. Tahtacılar da el, ayak ve saç kına yakma geleneğinin temeli buraya dayanmaktadır. Hz. İbrahim, oğlunu bir dağın tepesine götürür. Elini, ayağını, gözünü bağlar. Tahtacılar da kesilecek olan kanlı kurbanın el-ayak ve gözünün bağlanması altında yatan sebep budur ki Hz. İbrahim, tam oğlunu kesecekken Cebrail gelir, İsmail yerine yanında getirdiği koçu kesmesini ister. Ve Hz. İbrahim, oğlu İsmail yerine Allah'ın gönderdiği koçu kurban eder. O koçun hikayesi ise şöyledir; Hz. Musa'nın koyun sürüsünü Eyüp peygamber gütmektedir. Cebrail kurt postuna girerek, sürünün içinde kuzulacı (hamile) olan koyunun karnındaki kuzuyu Eyüp peygamberden ister. Eyüp peygamber; "Musa peygamberden izin almalısınız." der ve Musa peygamber kabul eder. Cebrail, kuzuyu alır ve göğe yükselir. İsmail' in kurban edileceği anda Allah'ın Cebrail aracılığıyla gönderdiği koç, Cebrail'in göğe götürdüğü bu kuzudur. O gün bugündür kurban bayramı olarak kullanılmaktadır.

Allah, Hz. İbrahim'i, oğlu İsmail'i kurban etmesi için uyardığında, Hz. İsmail yedi yaşındaydı ki Gökbük Köyü'nde mülakat yapılan katılımcılardan biri uzun süre çocuğu olmamasının ardından çocuğu dünyaya gelince, hem Allah' a şükür, teşekkür anlamında hem de doğan çocuğa bir şey olmamasının karşılığı olarak çocuğu yedi yaşına gelene kadar yedi yıl boyunca Abdal Musa' ya gidip Allah' a koç kurbanı adadığını ifade etmiştir (G 5).

Tahtacılar *yatır ziyaretlerinde ve arefe günlerinde de* geçmişleri için kurban keserler. Geçmişler yani ölmüşler için kesilen kurbanlardan biri de, yılda iki defa İmam Hüseyin için kesilen kurbanlardır. Atalar kurbanıdır. Muharrem orucu sonunda kesilen Cebail kurbanı ve İmam Hüseyin'e adak olarak sıkıntılardan kurtulma amaçlı sunulan koç kurbanıdır. Bütün olarak yenen bu kurbanlara tüm kurbanı ya da yıl kurbanı da denilmektedir.

Pay kurbanı ormanda ağaç kesimine başlamadan önce, ailelerin ortak kestikleri kurbandır. Orman ruhu için kesilen bu kurban korunma amaçlıdır. Tahtacılar, ayrıca ağaç kesimi sona erdikten sonra, ormanda herhangi bir iş kazası ve ölümle karşılaşılmasının şükürü olarak *güz kurbanı* keserler.

Ölünün ruhunu rahatlatmak için üç, yedi, kırk ve yılında kesilen kurban kanlı kurban; yemek, pişi, çörek, çorba vb. gibi sunumlar kansızdır. Aynı zamanda korunma amaçlıdır.

Kansız kurban uygulamasının en önemlisi doludur. Cem ve düğün törenlerinde içilen rakı, dedenin hayırlı vermesiyle *dolu* adını almaktadır. İkrar alma, musahiplik ve meydandan geçme merasimlerinde dolu içmek zorunludur. Düğün bayrağı dikildikten sonra kesilen kurbandan önce dolu içilmesi, bayrak diken en az üç kişiye üç defa dolu içirilmesi gibi.

Ölünün yıkandığı yere ya da mezarlığa bir tabak yemek, bir parça ekmek, bir şişe su bırakılması, ölüyü anma merasimlerinde kanlı kurban dışında pişi, helva, çorba ikram edilmesi vb. *kansız kurban* örnekleridir.

Tahtacıların *kansız kurban* sunumları olarak; dolu, ekmek, yemek, su, arılık (para), buğday, arpa, şeker, lokum, helva, kömbe, pişi, bez parçası (çaput) vb sayılabilir.

2.1.9. Tahtacıların Bahar Bayramları

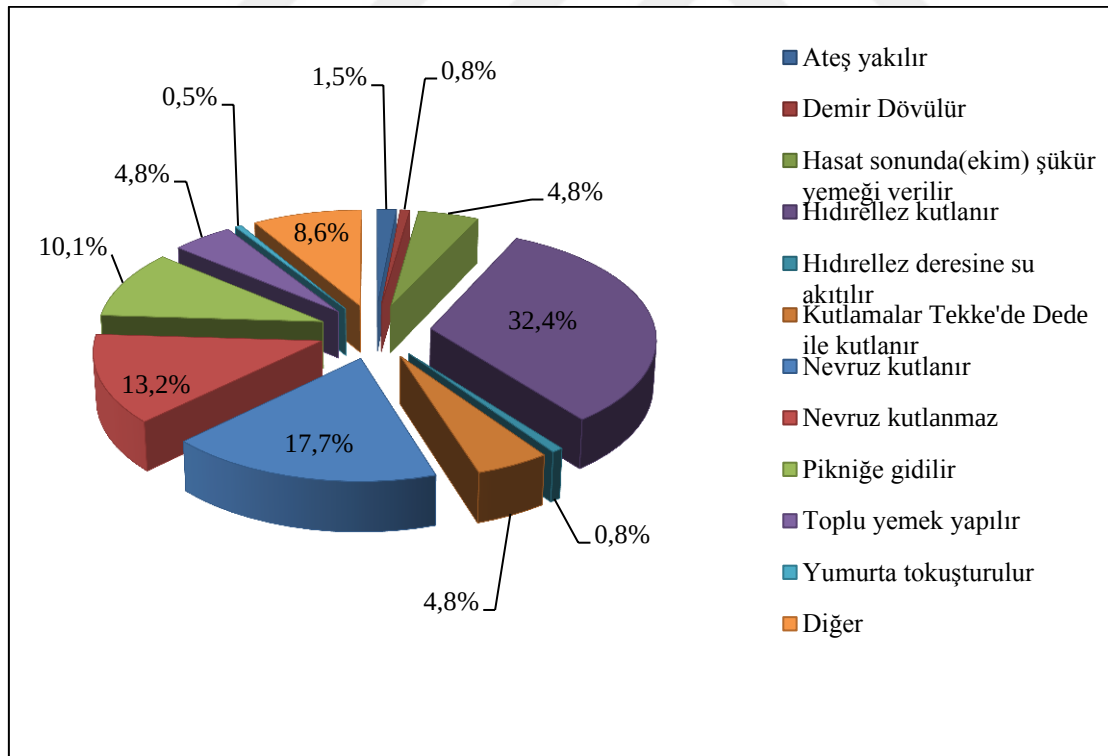
Tahtacıların bahar bayramları 21 Mart'ta kutlanan Nevruz ve 6 Mayıs'ta kutlanan Hıdırellez bayramlarıdır. Ayrıca, araştırma sahasındaki köylerden sadece Gökbük ve Çatallarda kutlanan Pingıdık ritüeli de bahar bayramı olarak nitelendirilmektedir. Ancak, Pingıdık ritüeli aynı zamanda bir yağmur duası ritüeli olduğu için su ile ilgili inanış ve uygulamalar başlığında verilmiştir.

Araştırmayı kabul eden katılımcıların, "Nevruz ve Hıdırellez'de neler yaparsınız?" sorusuna verdikleri cevapların dağılımına bakıldığında Tablo 2.9 ve Grafik 2.9'da görüldüğü üzere, %1,5(6kişi)'i ateş yakılır,%0,8(3kişi)'i demir dövülür,%4,8(19kişi)'i Hasat sonunda(ekim) şükür yemeği verilir, %32,4(128kişi)'ü Hıdırellez kutlanır, %0,8(3kişi)'i

Hıdırellez deresine su akıtılır, %4,8(19kişi)'i Kutlamalar Tekke'de Dede ile kutlanır, %17,7(70kişi)'si Nevruz kutlanır, %13,2(52kişi)'si Nevruz kutlanmaz, %10,1(40kişi)'i pikniğe gidilir, %4,8(19kişi)'i toplu yemek yapılır, %0,5(2kişi)'i yumurta tokuşturulur, %8,6(34kişi)'si diğer cevaplarının verdikleri görülmektedir.

Tablo 2.9 Katılımcıların, Nevruz ve Hıdırellez'de Yaptığı Uygulamaların Dağılımı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Ateş yakılır	6	1,5
Demir Dövülür	3	0,8
Hasat sonunda(ekim) şükür yemeği verilir	19	4,8
Hıdırellez kutlanır	128	32,4
Hıdırellez deresi su akıtılır	3	0,8
Kutlamalar Tekke'de Dede ile kutlanır	19	4,8
Nevruz kutlanır	70	17,7
Nevruz kutlanmaz	52	13,2
Pikniğe gidilir	40	10,1
Toplu yemek yapılır	19	4,8
Yumurta tokuşturulur	2	0,5
Diğer	34	8,6
Toplam	395	100,0

Grafik 2.9 Katılımcıların, Nevruz ve Hıdırellez'de Yaptığı Uygulamaların Dağılımı

2.1.9.1. Nevruz Bayramı

Tahtacılar Nevruz Bayramını 21 Mart'ta kutlar. Onlara göre, Hz. Ali gece ile gündüzün eşitlendiği gün olan 21 Mart'ta dünyaya gelmiştir.

Nevruz, yeni yıl anlamını taşımakta, tabiatın uyanışını temsil etmektedir (G 2). Nevruz günü işe gidilmez, ağaç kesilmez. Önce yerleşim yerine en yakın yatır ya da mezarlık ziyaret edilir. Mezar ziyaretinde herkes kendi yakınının mezarını temizler, sazak (Mersin dalı) koyar. Mezarı niyaz ederek yedikleri yiyeceklerden bir parça bırakırlar. Böylece atalarını unutmadıklarını göstermiş olurlar. Nevruz, günümüzde yerleşim yerlerine yakın açık alanda gençler tarafından kutlanmaktadır. Ateş yakma ve demir dövme geleneği yerleşim yerine göre değişmektedir. Keçi, koç ya da horoz kurban edilmekte, getirilen yiyecekler (Kömbe vs) ve pişirilen etler hep birlikte yenmektedir.

2.1.9.2. Hıdrellez Bayramı

Türk inanç geleneğinde olduğu gibi Tahtacılar da Hıdrellez 6 Mayıs'ta kutlanır. Tahtacıların bir inancına göre Hızır, gökyüzünden yeryüzüne elindeki asayı atar ve sabah gün ağarana kadar her yer yemyeşil olur. Kış, yaza devşirilir. Güneş ve su toprakla buluşur.

Tahtacıların diğer bir inancına göre, küçük yaşlarda birbirinden ayrılan Hızır ve İlyas kardeşler, 5 Mayıs gecesini 6 Mayıs sabahına bağlayan vakitte, bir araya gelirler. Kış, bahara döner. Hızır Aleyhisselam denizlerin, İlyas Aleyhisselam karaların piridir. Hıdrellez günü ağaç kesilmez, iş tutulmaz, canlı öldürülmez, hayvanlar salınır. 5 Mayıs gecesini, dualar okunur, dilekler bir kağıda yazılıp gül ağacının dalına asılır. 6 Mayıs sabahı gün ağarmadan önce, dilek kağıtları akarsuya bırakılır. Aynı uygulama denize yakın yerleşimlerde denize bırakılarak yapılır. Dileyen, dileklerini gül ağacının dibine de çizebilir. Bu uygulama, bölgedeki tüm yerleşimlerle benzerlik arz etmektedir. Eskiden, Gökbük ve Çatallar' da, gün ağarmadan Hıdrellez deresinden ırbıklar (ibrik) getirilen su, köylülerin kapıları niyaz edilerek hiç konuşmadan evlere dağıtılır imiş. Lakin bu gelenek artık yapılmaz olmuş. Hızırkahya'da yapılan aynı uygulamada Alakır Çayı'ndan alınan suyla önce boy abdesti alınmakta, su sonra evlere dağıtılmaktadır.

Araştırma sahasındaki Tahtacılar Hıdrellezi, pikniğe giderek kutlarlar. Salıncaklar kurulur. Her haneden un, tuz gibi malzemeler alınarak birlik kurbanı adı verilen bir eğlence yaparlar (G 25). Pikniğe getirilen bazlama, sarma vs yemekler yenir. Sofra hayırlısı verilir. Nevruz Bayramı'nda olduğu gibi arzu eden yatır ya da mezarlık ziyareti yapar. Keçi, koç ya da horoz kesebilir. Yatır niyaz edilir. Herkes önce kendi yakınının mezarına niyaz eder ve temizler. Sonra da bütün mezarlığın genel temizliği yapılır. Yenilen yiyeceklerden birer parça konulur.

2.2. Araştırma Sahasında Hayata Geçiş - Giriş İle İlgili İnanış Ve Uygulamalar

Hayata geçiş-giriş ritüelleri doğum, sünnet, evlenme ve ölüm ile ilgili inanış ve uygulamalardır.

2.2.1. Doğum

Doğum, hayata geçiş-giriş ritüellerinin birincisidir. Doğum, doğurganlık doğal bir olgudur. Tahtacılar, doğurganlığı sağlamak ya da çoğaltmak amacıyla gelin alması töreninde gelin arabasının önüne oyuncak bebek konulması; gelin, kaynana-kaynata evine geldiği zaman damadın akrabaları tarafından gelinin kucağına küçük çocuk verilmesi; gelin ve damadın yatağına oyuncak bebek ya da küçük çocuk bırakılması gibi uygulamalar halen yapılmaktadır. Evlenme ritüelleriyle içi çe geçmiş olan bu uygulamaların tek amacı çocuk sahibi olmaktır.

2.2.1.1. Doğum Öncesindeki Uygulamalar

Tablo 2.10’da görüldüğü üzere, “Doğum öncesi adetleriniz var mı?” sorusuna katılımcıların %89,3 (134kişi)’ü var, %10,7 (16kişi)’si ise yok cevabını vermiştir.

Tablo 2.10 Doğum Öncesinde Uygulanan Adetlere Göre Katılımcıların Dağılımı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Var	134	89,3
Yok	16	10,7
Toplam	150	100,0

Doğum öncesindeki uygulamaları; doğum hazırlığı, kısırlılığı giderme-gebe kalma, aşerme, gebe kadının kaçınması gerekenler, doğumdan önce bebeğin cinsiyetini tespit etmeye yönelik tahminler başlıkları altında değerlendirebiliriz.

2.2.1.1.1. Doğum Hazırlığı

Doğum hazırlığı olarak eskiden ilk olarak tahta beşik yaptırılırmış. Kuşak (yörek bağı), bebeğin altına çişini ve kakasını yaptığı yuvarlak delik yani sülbünç beşiğin iç malzemeleridir. Şimdi tahta beşiğin yerine bebek yatağı alınmaktadır. Ayrıca bebek odası hazırlanır. Doğum hazırlığı olarak, öncelikle bebek doğduğunda hemen giydirilsin diye zıbın takımı, çamaşır, kundak vs alınır ya da yapılır. Çatallar ve Gökbük’te doğumdan önce çeşit çeşit gül kurtulduğu tespit edilmiştir. Kurutulan güller daha sonra çocuk tuzlanırken kullanılır.

2.2.1.1.2. Kısırlığı Giderme-Gebe Kalma

Araştırma sahasında görüşme yapılan kişilerin hepsi “Bugün kısırlık yani çocuk sahibi olamamanın tek sebebi sadece kadın değildir. Erkeklerde de kusur olabilir.” demektedirler. Geçmişte, Anadolu’nun pek çok yerinde olduğu gibi Tahtacılar da kısırlığın sebebi, kadın olarak görülmekteydi. Ve kadınlara kısırlığı gidermek için tıbbi, dini, ananevi uygulamalar yapılmaktaydı ki bugün bu düşüncede tamamen değişiklik olsa da “Yuvayı yapan dişi kuştur” un bir gereği olarak bu uygulamalara başvurmak yine kadının görevi olmuştur. Çocuk sahibi olmak istemesine rağmen çocuk sahibi olamayanlar, öncelikle tıbbi tedavi yöntemine başvurumaktadırlar. Tahtacılar da bu uygulamalar kutsal mekân ziyareti, çaput bağlama, çocuk kırklama merasiminde kırılan çocuğu kısır veya çocuk sahibi olmak isteyen kadına verme, muska taşıma, kurt postundan geçme, kocanın şalvarından geçme gibi uygulamalardır. Araştırma sahasında bugün kurt postundan geçirme geleneğinin uygulanmadığı ifade edilmiş (G 22) olmasına karşılık kısır kadının kocasının şalvarından geçirilmesi geleneği Teke Yöresi genelinde uygulanan bir gelenektir. Şalvardan geçirme geleneğinde, pantolonun bacak arası sökülür. Kısır kadın, üç defa sökülük olan yerden geçer. Hızırkahya’da bu geleneğin olduğu zikredilmiştir.

2.2.1.1.2.1. Ziyaret Yerleri ile İlgili Uygulamalar

Araştırma sahasında, kutsal mekân için adak adamak en çok başvurulan kısırlığı giderme yöntemidir. Gebe kalamayan kadın “Çocuğum olursa keçi, koyun, horoz vs kestireceğim.” şeklinde dua ederek ziyaret ettiği mekâna adak adanmış olur. Böylelikle çocuk sahibi olabileceğine inanır. Bu ziyaret yerleri araştırma sahasındaki mahalle ya da sokağa en yakın kutsal mekânlar olmakla beraber daha ziyade Elmalı Tekke mahallesindeki Abdal Musa Türbesi’dir. Ayrıca, Abdal Musa’daki dilek ağacına çaput bağlamak ve delik taştan üç defa geçmekle de çocuk sahibi olunacağına inanılır. İnanılan herhangi bir yatıra, boynuna ip takarak bağlanıp orada bir süre bebek için dua etmek de ibadet etmek de araştırma sahasında görülen inanışlardandır. Yatıra bağlanan kişi eteğindeki şekerleri yatırın dışındakilere dağıtır. Yatıra arılık da (bozuk para) bırakılır. Bu uygulamaların adı kansız kurbandır. Ayrıca, Yatırın dışına salıncak kurulur. Salıncak kendiliğinden sallanırsa çocuğun olacağına inanılır. Kutsal mekân ziyaretinden sonra doğan çocuğa genelde kutsal mekâna uygun adlar verilir. Örneğin, Abdal Musa’yı ziyaretten sonra çocuk sahibi olan aile çocuğuna Musa adını koyabilmektedir. Bu durum tamamen kişinin istek ve inancına bağlıdır.

Gebe iken Abdal Musa’ya ziyarete gidilmez, “Girilirse boş çıkılır” , “Dolu giren boş çıkar” denilir (G 5).

Araştırma sahasındaki Tahtacı köylerinde kutsal mekân ziyaretiyle çocuk sahibi olunacağı inancı çok yaygındır. Yatır vasıtasıyla çocuk sahibi olduğu için çocuk doğduktan sonra mutlaka yatıra gidilip kurban kesilmesi gerekir. Aksi takdirde başına kötü şeylerin geleceğine inanılır.

2.2.1.1.2.2. Kırklanan Çocuğu, Çocuk Sahibi Olmak İsteyen Kadına Verme

Herhangi bir kişinin çocuğu kırklama merasiminde kırklandıktan hemen sonra çocuğu olmayan ya da çocuk sahibi olmak isteyen kadına verilir. Ya da yeni doğan bebek doğum anında ilk olarak çocuğu olmaya kadına verilir. Çocuğu ilk o kucaklamalıdır ki çocuk sahibi olabilsin. Bu uygulama da araştırma sahasında görülmektedir.

2.2.1.1.2.3. Muska Yazdırma

Muska yazabilen büyü yapabilen hoca sıfatlı kişiler, hamile kalamayan kadın için muska yazar. Bu hocanın Tahtacı-Alevi-Dede olma şartı yoktur. Çocuk isteyen kadın hocanın yazdığı bu muskayı doğum yapıncaya kadar üzerinden hiç çıkarmaz. Muska yazdırma uygulamasının olmadığı, görüşme yapılan kişiler tarafından, vurgulanmıştır (G 22).

2.2.1.1.2.4. Apıç Arasından (Bacak Arası) Geçirme

Bu gelenek, baba evinden gelin alma merasimi ile güveyin baba evine girmeden önce, geline uygulanan geleneklerden biridir. Gelin kapıdan içeri girerken ‘çok çocuğu olması için’, orada bulunan çok çocuklu bir kadının bacaklarının arasından geçirilir. Sonra, içeri girer. Gelinin çocuğunun olup olmayacağı henüz belli olmamasına rağmen, önceden böyle bir uygulamaya tabi tutulmasının sebebi, neslin devam etmesine verilen önemden kaynaklanmaktadır. Delik taştan, ağaç kökünden, kurt postundan geçirilme buna benzer uygulamalardır.

2.2.1.1.3. Aşerme

Aşerme, kadının gebe kalmasıyla birlikte vücudundaki hormonal değişiklik sonucunda mide bulantısı ve kusma tepkilerini vermesidir. Gebe kadının aşerme sürecinde tamamen psikolojik nedenlerle elde edilmesi zor yiyecek ve içecekleri canı çeker. Örneğin, kışın ortasında karpuz canı çeker. Aslında bu zamansız istekler tamamen duygusaldır. Çünkü, aşermenin en doğal sonucu mide bulantısı ve kusma şikayetidir. Geleneksel bir inanç olan aşermeye görüşme yapılan kişilerin hepsinin inanmakta olduğu tespit edilmiştir. Eğer gebe kadının istediği şey bulunamaz ve gebe kadın onu yiyemezse, bebeğin bir yerlerinin eksik

doğacağı yani sakat doğacağına inanılmaktadır. Bu yüzden, gebe kadının aşerdiği şey mutlaka temin edilmeye çalışılır.

2.2.1.1.4. Gebe Kadının Kaçınması Gerekenler

Araştırma sahasındaki bütün doğumların artık hastanelerde olduğu göz önünde bulundurulursa, gebe kadının kaçınması gerekenler de doğal olarak genel geçer şeylerdir. Şöyle ki, gebe kadın kendisine ve dolayısıyla bebeğe zarar verebilecek bütün hareketlerden sakınmalıdır. Bu hareketler; alkol, sigara, uyuşturucu gibi zararlı alışkanlıklardan uzak durmak, ağır işlerde çalışmamak, ağır yük kaldırmamak, korkmamak, korkutulmamak, stresli olmamak ve benzerleridir. Söylenenlere göre eskiden kaçınma kaçınma yokmuş. Gebe kadın dağda çalışıp dağda doğum yaparmış (G 34).

2.2.1.1.5. Bebeğin Cinsiyetinin Tayini

Bebeğin cinsiyetini Allah bilir. Ancak, bebek doğmadan önce bebeğin cinsiyetinin ne olacağı hep merak edilmiş ve bebeğin cinsiyetine yönelik değişik tespitler ve uygulamalar yapılmıştır. Eskiden yaşlı kadınlar elle muayene ile bebeğin cinsiyetine dair yorum yaparlarmış. Araştırma sahasında da gebe kadının karnının dışarıdan görünümüne göre farklı yorumlar yapılır. Örneğin, “Gebe kadının karnı sivri olursa erkek, yaygın ve geniş olursa kız olacak” denilir. Ayrıca, gebenin yüzü lekelenirse de bebek kız olacak diye yorumlanır. Gebenin çillenip çirkinleşmesiyle, gebenin çirkinliği kendisine, güzelliğini bebeğine verdiği düşüncesi hâkimdir. Araştırma sahasında, bu inanışın oranı kayda değerdir. Anne karnındaki bebek çok hareketliyse kız, az hareketiyle erkek olacak derler. Hatta tembel erkek olacak derler (G 36).

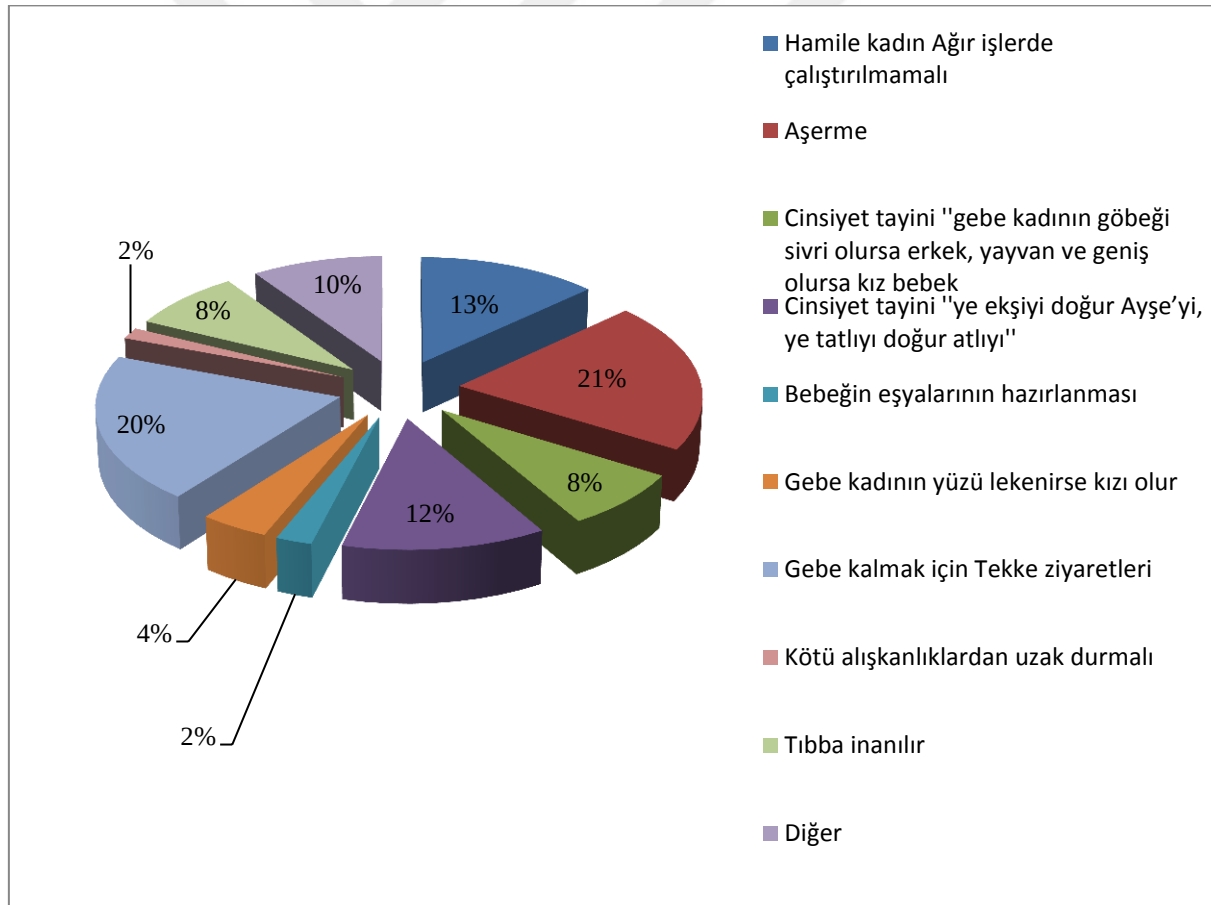
“Ye ekşiyi doğur Ayşe’yi, ye tatlıyı doğur atlıyı” söyleminin de araştırma sahasında, bebeğin cinsiyetinin tayini için önemli bir yeri vardır (Tablo 2.11 ve Grafik 2.10).

Araştırmayı kabul eden katılımcıların, “Doğum Öncesinde neler yapıyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımına bakıldığında Tablo 2.11 ve Grafik 2.10’da görüldüğü üzere, %13,1(59kişi)’i Hamile kadın ağır işlerde çalışmamalı, %20,7(93kişi)’si Aşermenin olduğunu, %7,8(35kişi)’i Cinsiyet tayinlerinde "gebe kadının göbeği sivri olursa erkek, yaygın ve geniş olursa kız bebek olacağını, %12,4(56kişi)’ü Cinsiyet tayinlerinde "Ye ekşiyi doğur Ayşe’yi, ye tatlıyı doğur atlıyı", olarak inandıkları, %2,2(10kişi)’si Doğum öncesinde Bebeğin eşyalarını hazırladıklarını, %4,2(19kişi)’si Cinsiyet tayinlerinde “Gebe kadının yüzü lekelenirse kızı olur” diye inandıklarını, %20,2(91kişi)’si Gebe kalmak için Tekke ziyaretleri yaptığını, %1,6(7kişi)’si gebe kadının kötü alışkanlıklardan uzak olması

gerektiğini, %8,2(37kişi)'si doğum için tıba inandıkları, %9,6(43kişi)'sı ise Diğer cevaplarını verdikleri görülmektedir.

Tablo 2.11 Katılımcıların Doğum Öncesi Yaptıkları Uygulamaların Dağılımı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Hamile kadın Ağır işlerde çalıştırılmamalı	59	13,1
Aşerme	93	20,7
Cinsiyet tayini "gebe kadının göbeği sivri olursa erkek, yayvan ve geniş olursa kız bebek	35	7,8
Cinsiyet tayini "ye ekşiye doğur Ayşe'yi, ye tatlıya doğur atlıyı"	56	12,4
Bebegin eşyalarının hazırlanması	10	2,2
Gebe kadının yüzü lekenirse kızı olur	19	4,2
Gebe kalmak için Tekke ziyaretleri	91	20,2
Kötü alışkanlıklardan uzak durmalı	7	1,6
Tıba inanılır	37	8,2
Diğer	43	9,6
Toplam	450	100,0

Grafik 2.10 Katılımcıların Doğum Öncesi Yaptıkları Uygulamaların Dağılımı

Bebegin cinsiyet tayini için, Gökbük köyünden G. F. Kalaycı; “ Hamile kadının başından aşağıya tuz dökülür. Hamile kadın, göğüs bölgesini kaşırsa erkek; belden aşağısını kaşırsa kız çocuğu doğar.” demiştir.

Görüşmeye katılanların ifadelerine göre, cinsiyet tayini ile ilgili dulgarı işi ilginç bir uygulama daha vardır. Bu uygulamada herhangi bir keçi ya da koyun kesilir. Bu adak da olabilir, kurbanlık da olabilir. Davarın kellesi şişlerle ütülür. Kellenin dış kısmı kafasından ayrılırken, falancanın doğacak çocuğunun cinsiyetine diye tutulur. Ayrılan dış, etli gelirse kız (kız saçlıdır), et az olursa erkek olacak denir (G 22).

Araştırma sahasındaki ilginç uygulamalardan biri de şudur; Gebe kadın görmeden iki ayrı minderden birinin altına makas ya da bilezik, diğerinin altına da bıçak konur. Gebe kadın makas (bilezik) olan minderin üstüne oturursa kızı, bıçak olan minderin üstüne oturursa oğlu olacak yorumu yapılır. Bu yorumun hiçbir dayanağı ve geçerliliği yoktur (G 5).

Doğum öncesindeki uygulamalara bir örnek de; gebe kadın gebeliği esnasında ayva yerse çocukta gamze olacağına inanılır (G 19).

2.2.1.2. Doğum Sırasındaki Uygulamalar

Araştırmayı kabul eden katılımcıların, “Doğum Sırası Adetleriniz var mı?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımına bakıldığında Tablo 2.12’de görüldüğü üzere, %93,1(135kişi)’i var, %6,9(10kişi)’sı yok cevaplarını verdikleri görülmektedir.

Tablo 2.12 Doğum Sırasında Uygulanan Adetlere Göre Katılımcıların Dağılımı

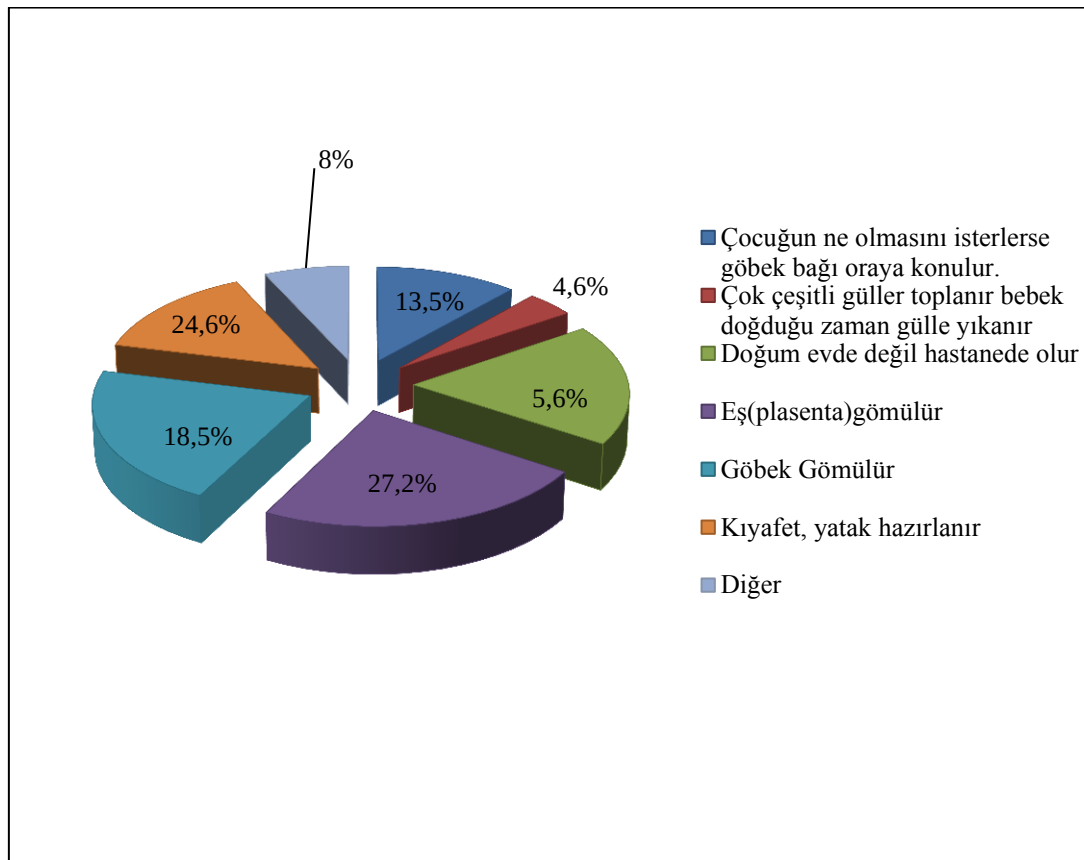
	Kişi Sayısı	Yüzde
Var	135	93,1
Yok	10	6,9
Toplam	145	100,0

Araştırma sahasına giren bütün yerleşim yerlerinde artık doğumların hepsinin hastanede yaptırıldığı, geleneksel doğum yönteminin (ebeyle doğum) tamamen ortadan kalktığı saptanmıştır (Tablo 2.13 ve Grafik 2.11).

Araştırmayı kabul eden katılımcıların, “Doğum Sırasında neler yapıyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımına bakıldığında Tablo 2.13 ve Grafik 2.11’de görüldüğü üzere, %13,5(47kişi)’i Çocuğun ne olmasını isterlerse göbek bağına oraya konulur, %4,6 (16kişi)’sı çok çeşitli güller toplanır bebek doğduğu zaman gülle yıkanır, %5,4(76kişi)’ü doğum evde değil hastanede olur, %27,2(95kişi)’si eş(plasenta)gömülür, %18,5(86kişi)’i göbek gömülür, %24,6(58kişi)’sı kıyafet, yatak hazırlanır, %8(28kişi)’i diğer cevaplarını verdikleri görülmektedir.

Tablo 2.13 Katılımcıların Doğum Sırası Yaptıkları Uygulamaların Dağılımı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Çocuğun ne olmasını isterlerse göbek bağı oraya konulur.	47	13,5
Çok çeşitli güller toplanır bebek doğduğu zaman gülle yıkanır	16	4,6
Doğum evde değil hastanede olur	76	5,4
Eş(plasenta)gömülür	95	27,2
Göbek Gömülür	86	18,5
Kıyafet, yatak hazırlanır	58	24,6
Diğer	28	8,0
Toplam	349	100,0

Grafik 2.11 Katılımcıların Doğum Sırası Yaptıkları Uygulamaların Dağılımı

On ikinci ay olmasına rağmen doğum yapamayan gebe kadın, eteğindeki yemi deveye yedirip devenin önünden geçer. Yani devenin uğurunu almış olur. O gün bebeğin dünyaya geleceğine inanılır (G 13).

Bebek mutlaka emzirilir. Anne sütü olmayınca keçi sütü verilir. Ya da süt annesi olur. Süt kardeşliği vardır ve kesinlikle birbirleriyle evlenmemeleri gerekir. Yoksa, çocukları sakat olur (G 28).

2.2.1.2.1. Doğum Anı ve Göbek Bağı

Doğum anı ile ilgili tek uygulama, yeni doğan bebek, doğum anında ilk olarak çocuğu olmayan kadına verilir. Böylelikle doğum yapan kadının doğurganlığının ona da buluşacağı inanılır.

Geleneksel doğum yöntemiyle doğan bebeğin göbeğini kesecek olan ebe “bıçak ya da makasın bebeğin göbeğini kesmediğini” söyler. Ebeğin amacı, büyüklerden bahşış alabilmektir. Ebe, gelinin kaynanası bahşışı verdikten sonra göbeği keser ki sevindirici bir an olduğu için bahşış vermeyen hiç olmaz (G 2).

Günümüzde göbek bağı, bebek doğarken artık doktor tarafından kesilmektedir. Anne ile bebek arasında, bebeğin beslenme ihtiyacını karşılayan bu bağ yaklaşık bir hafta içerisinde kendiliğinden bebekten düşer. Kurumuş olan bu göbek bağı ile ilgili farklı yerleşimlerde farklı ritüeller olsa da genelde benzerdir. Göbek bağı genelde gömülür. Kesinlikle atılmaz. Bunun sebebi, kurdun kuşun eline geçmemesi, mundar olmamasının istenmesidir. Çocuğum okusun diye okumasını istediği okulun dibine gömenler, yanında ayrılmasını istemediğinden evinin dibine gömenler ve yatır dibine gömenlerin sayısı oldukça fazladır. Ayrıca, çocuğunun okumasını isteyen bir kesim de göbeği kaleme bağlamakta ya da kitap arasına koymaktadır (Gökbük ve Akçenış'te). Akçenış'te bazıları göbek bağını saza bağladıklarını söylediler. Bu uygulamada, çocuğun saz çalabilen bir kişi olması arzulanmaktadır. Beşikçi mahallesinde çocuğunun eve bağlı kalmasını isteyen tahtacı, bebeğin göbek bağını eve asarken (Asılan göbek bağı kuruyacak böylece bebeğin göbeği de iyileşecek inancı) babasına bağlı olmasını isteyen de babasının cebine koymaktadır.

2.2.1.2.2. Eş (Plasenta)

Plasentanın halk arasındaki adı eştir. Araştırma sahasının bütün yerleşkelerinde eşin, eskiden gömüldüğü tespit edilmiştir. Ancak, günümüzde köylerdeki doğumların bile hastanede yapılmasından dolayı artık bütün eşler, hastanelerde çöpe atılmaktadır. Gökbük Tahtacılarına göre, gömülmeyip atılan eş, köpek yerse, eş köpek tarafından yenilen çocuk ‘köpek gibi gezmeci’ olurmuş eskiden.

2.2.1.3. Doğum Sonrasındaki Uygulamalar

Araştırmayı kabul eden katılımcıların, “Doğum Sonrası Adetleriniz var mı?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımına bakıldığında Tablo 2.14'te görüldüğü üzere, %99,4(158kişi)'ü var, %0,6(1kişi)'sı yok cevaplarını verdikleri görülmektedir.

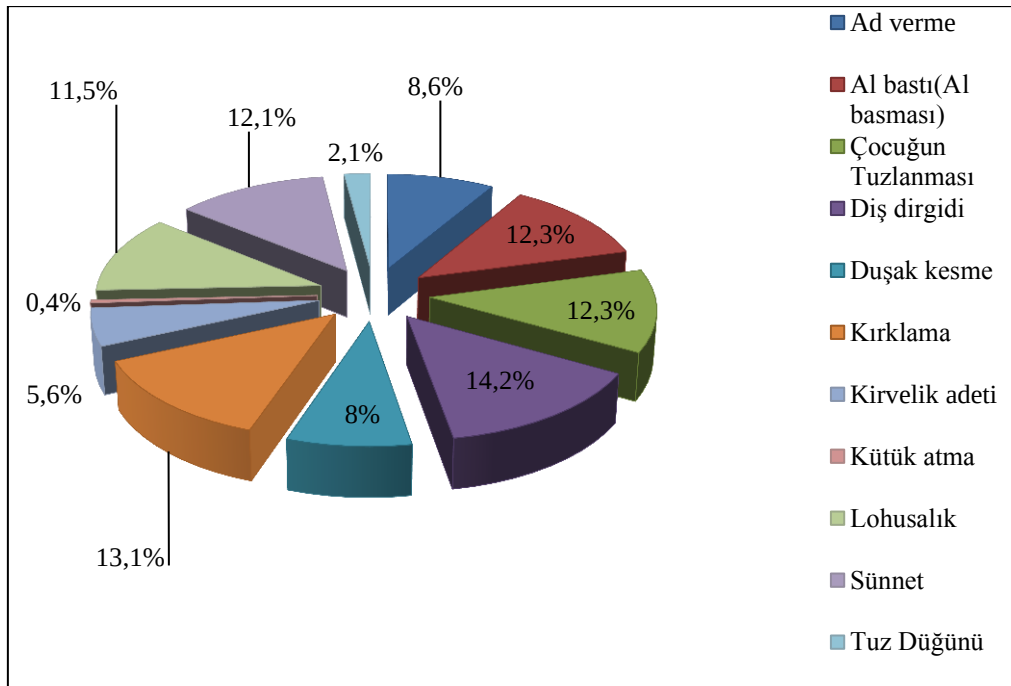
Tablo 2.14 Doğum Sonrasında Uygulanan Adetlere Göre Katılımcıların Dağılımı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Var	158	99,4
Yok	1	0,6
Toplam	159	100,0

Araştırmayı kabul eden katılımcıların, “Doğum sonrası neler yapıyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımına bakıldığında Tablo 2.15 ve Grafik 2.12’de görüldüğü üzere, %8,6(82kişi)’si ad verme, %12,3(117kişi)’ü al bastı(al basması), %12,3(117)’ü çocuğun tuzlanması, %14,2(135kişi)’si dış dirgidi-dış hediği, %8(76kişi)’i duşak kesme, %3,1(125kişi)’i kırklama, %5,6(53kişi)’si kirvelik adeti, %0,4(4kişi)’ü kütük atma, %11,5(110kişi)’i lohusalık, %12,1(115kişi)’i sünnet, %2,1(20kişi)’i ise tuz düğünü cevaplarını verdikleri görülmektedir.

Tablo 2.15 Katılımcıların Doğum Sonrası Yaptıkları Uygulamaların Dağılımı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Ad verme	82	8,6
Al bastı(Al basması)	117	12,3
Çocuğun Tuzlanması	117	12,3
Dış Köllesi	135	14,2
Duşak kesme	76	8,0
Kırklama	125	13,1
Kirvelik adeti	53	5,6
Kütük atma	4	0,4
Lohusalık	110	11,5
Sünnet	115	12,1
Tuz Düğünü	20	2,1
Toplam	954	100,0

Grafik 2.12 Katılımcıların Doğum Sonrası Yaptıkları Uygulamaların Dağılımı

2.2.1.3.1. Lohusalık

Lohusalık; gebe kadının doğum yapmasından itibaren kırkıncı güne kadar geçen süreyi kapsar. Lohusa kadın hasta kabul edilir. Bu süreçte anne ve bebeği korumaya yönelik birtakım uygulamalar yapılır. Albastı (Albasması), Kırklama (Kırk Çıkarma) bunlardandır.

2.2.1.3.2. Ad Verme

Tahtacılar bebek doğduğunda ya da birkaç gün içerisinde bebeğin adını koyarlar. Araştırma sahasında, “Tuz silkince ad verilir” diyen olmuştur (G 29). Günümüzde Dedelerin etkinliğinin azalmasından dolayı çocuğun adını ya büyükbabası ya da babası koymaktadır. Bebek doğduğunda büyükbaba ya da baba, bebeğin kulağına “Ya Allah, Ya Muhammet, Ya Ali” diyerek (G 15) daha önceden belirlenen adı üç defa söylemektedir. Bir işe başlamadan önce genelde “Ya Allah, Ya Muhammet, Ya Ali” söylemi kullanılır. Ayrıca “Benim ellerim değil Eşe Fatıma Anamızın elleri” sözlerini söyleyerek de işe başlamanın, yapılacak olan işi kolaylaştıracağını inanılır. Örneğin; doğum yaptıran kadın, doğum esnasında doğumu kolaylaştırmak için “El benim elim değil eşe Fatma anamızın eli” diyerek doğum yapacak kadının karnını eliyle ovarak doğum yaptırmaya başlar. Bu söylem ile doğumun kolaylaşacağına inanılır.

Tahtacılarda bebeğin kulağına ezan okuma veya kamet getirme ritüeli yoktur. Tekke mahallesinde, “Şeriat (hanefilik), Tarikat’tan (Bektaşî Tarikatı) önce gelir.” düsturuyla hocaya ezan okutulur (G 17). Tekke mahallesinde inanç dolayısıyla geleneksel ritüellerde farklılıklar

gözlenmiştir. Burada, inancın geleneksel ritüeller üzerindeki etkisini görmek mümkündür. Şöyle ki, Tekke Mahallesi Abdal Musa'dan sonra çevreden gelenler tarafından kurulmuş bir mahalledir. Dolayısıyla, buraya gelenlerin hepsi Abdal Musa'nın bağlı bulunduğu tarikata bağlıdırlar. “Biz Tahtacı değiliz. Atalarımız tahta işleriyle uğraşmamışlar. Biz Hacı Bektaş'ız. Çocuklarımız, Tahtacılar gibi Tahtacı olarak değil, insan olarak dünyaya gelirler. Bizim felsefemiz sevgi, saygı, hoşgörüdür.” demektedir ve Tahtacılığı reddetmektedirler. Bu sebeple, mahallenin yakınındaki Akçenış Mahallesi ile kız alıp-verme ve benzerleri yoktur.

Konulan isimler de artık eskisi gibi büyükanne, büyükbaba isimleri değildir. Bazen kadın, çocuğuna, doğum yapmadan önce rüyasında gördüğü sevdiği kişinin adını da koyabilmektedir. Eskiden genellikle Ali, Hasan, Hüseyin, Musa (Bk. Ziyaret Yeri ile İlgili Uygulamalar), İsmail, Ayşe, Fatma, Zeynep gibi dede-nene isimleri konulurken şimdi çok farklı yeni isimler (Eymen vs) konulmaktadır. Ayrıca, eski ve yeni isimleri bir arada koyanlar çoktur. Çocuğu yaşamayan bazı aileler de çocuklarına Durhasan, Dursun, Durmuş, Duran, Durali, Durdu, Durkadın, Döndü, Yaşar adlarını koyarlarsa çocuklarının artık ölmeyip yaşayacaklarına inanırlar. Ve bu isimleri koyarlar. Tahtacılar çocuklarına kesinlikle Yavuz, Selim, Ebubekir, Ömer, Osman isimlerini koymamaktadırlar. Araştırma sahasında bütün bu uygulamaların hepsi mevcuttur. Lakin uygulamalar tamamen kişilerin kendi inisiyatiflerindedir. Değişmeyen tek gerçek bu geleneklerin genelinin artık kaybolduğu, eskisi gibi uygulanmadığıdır.

2.2.1.3.3. Kütük Atma

Türk kültüründeki ataerkil aile yapısı geleneğinin devamı olarak Tahtacılar da erkek çocuk kız çocuğundan daha önemlidir. Araştırma sahasında Tahtacı olmayana kız verilmezken, Tahtacı olmayan kız, gelin olarak alınır. Görüşme yapılan kişilerin çoğunluğu bu durumun gerekçesi olarak “Biz, bize gelin olarak gelen kızların kılık-kıyafet, gezme vesairelerine karışmayız. Onlar, her yönden rahat yaşarlar. Ancak, bizim kızlarımız Tahtacı olmayana gelin olarak gittikleri yerde özellikle kılık-kıyafet yönünden bizdeki rahatlığı bulamayabilirler.” demektedirler (G 19). Aslında, bu, uygulama da erkeğin kadından önemli olduğunun göstergesidir. Şöyle ki, kız Tahtacı olmayanla evlenince saf Tahtacılığının ortadan kalktığı düşüncesi vardır. Nitekim, Akçenış'te “Doğan her çocuk Tahtacı olarak dünyaya gelir.” denmektedir (G 23). Akçenış'in hemen yakınındaki Tekke'de durum farklıdır. “Her yeni doğan çocuk, Sünni olarak doğar.” Türkiye'deki Tahtacılar da, kız çocuğu doğduğunda herhangi bir kutlama yapılmazken erkek çocuk doğduğunda ise kütük atma töreni yapılır. Herhangi bir ailenin erkek çocuğu doğduğu için, köyün bekar gençleri ormandan ardıç ağacı

keserler. Sonra bu ağacın gövdesinden yaklaşık bir metre uzunluğundaki bir parçayı (kütük) kesip doğumun olduğu evin önüne atar, havaya ateş ederler. Ve, “Kütüğü ardıç gibi dallı, babası gibi döllü olsun.” derler. Erkek çocuğu doğan baba, bu sevincin şerefine bu töreni düzenleyenlere rakı ve koç hediye eder (Mersin Tahtacıları; Kuzucubelen, Kızılkaya).

Yukarıda anlatılan kütük atma merasimine araştırma yapılan yerleşim yerlerinin hiçbirinde rastlanmamıştır. “Geçmişte de yoktu.” demektedirler.

Araştırma sahasında ardıç ağacı ile ilgili de herhangi bir uygulamaya rastlanmamıştır.

2.2.1.3.4. Çocuğun Tuzlanması

Tahtacılar, çocuğun vücudunun kötü kokmaması için onu tuzlamaktadırlar. Tuzlamayla ter bezlerinin açılması önlenmiş olur. Yeni doğan bebeğin göbeği yaklaşık bir hafta içerisinde düşer. Tuzlama, göbek bağı düştükten sonra yapılır. Araştırma sahasına giren bütün köylerde tuz yemeği verilmektedir. Bugün tuz yemeğini bebeği tuzladıktan bir süre sonra yapanlar da vardır. Aynı durum sünnet düğünü için de geçerlidir. Tuz yemeğinin adı Tekke mahallesinde, tuz düğünü olmuştur. Bu yemeğe kadınlar şeker verilerek davet edilir. Tuz, şeker, bal, karanfil, daha önceden hazırlanmış gül yaprakları vs. iyice dövülür ve karıştırılır. Tuz önce elenir. Tuzun elenmesinin ve dövülmesinin sebebi, iri tuzların bebeğe zarar vermemesi içindir. Karışıma kurutulmuş gül yapraklarının konulması Çatallar ve Gökbük’e özgüdür. Çocuk önce yıkanır. Merasimde, tuzlama işinden anlayan biraz yaşlıca kadın, bebeğin özellikle koltuk altı, boyun, apıç arası (ayaklarının arası) gibi terlemenin daha çok olduğu eklem yerlerine karışımdan sürer. Sonra bebek bu şekilde bir beze saralanır (sarılır). Gökbük’te bebeğin, babasına bağlı olması için babasının atleti ya da gömleğine sarıldığı gözlemlenmiştir. Ayrıca, bebeğin çişini erken öğrenmesi için, bebek adıyla örneğin; “Fatma çiş, çiş; Fatma çiş, çiş; Fatma çiş, çiş” denilir. Çocuk yaklaşık iki-üç saat kadar böyle bekletilir. Bu bekletilme süresi bebeğin durumuna bağlıdır. Tuzlama yapıldıktan sonra bebek uyuyabilir. En son olarak bebek tekrar yıkanır.

Tahtacıların tuz yemeği merasiminde, kurban kesme geleneği mevcuttur. Kurban edilecek hayvan ailenin ekonomik durumuna göre koç veya horoz olabilir. Kesilen kurbanın etiyle yemek yapılır ve törene katılanlar tarafından yenilir. Bebeğe hediye getirenler, yemeklerini yedikten sonra hediyelerini sofraya bırakıp evlerine dönerler. Hediye getirme geleneğindeki hediye, genellikle para ve altın şeklindedir. Tuzlama merasimi böylelikle sona erer. Doğum sonrası geleneklerinin ilk en kapsamlı olanı budur. Çünkü, doğumdan sonra halkın çağrıldığı ilk genel merasimdir. Diğeri, sünnet düğünü merasimidir.

2.2.1.3.5. Duşak-Köstek Kesme

Araştırma sahasında bu geleneğin adı sadece duşak kesmedir. Köstek kesme tabiri kullanılmamaktadır. Burada duşaktan kastedilen şey, iptir. Bu örf-adet, yürüme çağına gelmesine rağmen yürüyemeyen çocuklara uygulanır. Amaç, yaşlıları gibi yürüyebilmesini sağlamaktır. Uygulama evin önündeki açık alanda yapılır. Çocuğun boynuna, kuru incir dizilmiş bir ip dolanır (bağlanır). Ayaklarına da ip, (duşak) vurulur (bağlanır). Köyün gençlerine yaklaşık bir kilometrelik mesafede yarış yaptırılır. Yarışı kazanan genç koşarak gelir, evin önünde onları bekleyen yürüyemeyen çocuğun önce ayağına vurulan duşağı sonra boynundaki incir dizili ipi keser. Önce ayaktaki ipin kesilmesinin sebebi, çocuğun yürümesi ayakla olduğu içindir. Yarışı kazanıp duşağı kesen gence gömlek vs. gibi hediye verilir. İkinci ve üçüncüye hediye verilmez. Kesilen incirli ipteki incirler, orada bulunan misafirlere dağıtılır. Ayrıca lokum, bisküvi dağıtılır. Bu uygulamadan sonra çocuğun, duşağını kesen kişi gibi düzgün yürüyeceğine inanılır. Araştırma sahasındaki bütün yerleşimlerde bu geleneği görmek mümkündür. Fakat bu geleneklerin artık eskisi gibi yapılmadığından yakınılmaktadır. Tabi, bu gelenek-görenekleri yaşatıp yaşatmamak tamamen kişilerin bu tarz gelenek-göreneklere yaklaşım tarzıyla alakalıdır.

Düzgün yürüyemeyen, zayıf, çelimsiz, fiziksel olarak gelişmemiş çocuğun sahadaki adı aydaştır. Aydaş çocuklar, varsa sahanın yakınında yoksa Abdal Musa'nın yakınındaki delik taştan üç defa geçirilir. Böylece, aydaşlığının sona erip düzgün yürümeye başlayacağına inanılır. Çelimsiz, hıra (Zayıf, güçsüz olan) çocuğa üç yol ağzında kırklama (uğrasa) yapan da vardır (G 13).

Gelişmemiş çocuk için aydaş aşısı pişirilir. İki bayan yapar. Ocağın gür olsun denir. Sembolik iki çöple yapılır. Aslında aş yoktur (G 3).

2.2.1.3.6. Diş Köllesi

Diş küllesi tabiri Teke yöresine has bir tabirdir. Ancak, Anadolu'nun farklı yerlerinde diş dirgiti, diş hediği gibi farklı isimler olsa da uygulamaların içeriği hemen hemen aynıdır. Çocuğun dişi çıktıktan sonra, ailenin belirlediği herhangi bir günde komşular, akrabalar, yakınlar evde toplanırlar. Merasime, yere çarşaf sererek başlanır. Serilen çarşafın üstüne makas, bıçak, kitap gibi nesneler konur. Bebek konulan bu nesnelerden hangisini aldıysa, ileriki hayatında bu mesleği yapacağına inanılır. Örneğin, makası alan berber, kitabı alan okuyacak denilir. Ayrıca, merasimde bulunan hiç dişi çekilmemiş bir kişi seçilip bu kişi, külle kabından ağzıyla külle alıp üç defa, bebeğin kafasından döker. Ve üç defa; "Otuz iki dişin eksilmesin" der.

Yukarıdaki merasimden sonra, daha önceden yapılmış kölleler tabaklarda ikram edilir. Köllenin içinde, yoğunluklu olarak buğday ve ayrıca fasulye, nohut, bakla vardır. Bu malzemeler, suyun içinde dişe gelinceye kadar kaynatılır. Konuklara dağıtılır. Konuklar, arzusuna göre tuz, karabiber, kırmızıbiber, ceviz, limonla soslayarak kölle tabağını bitirir. İsteğine göre merasime katılmayan tanıdıklarına da dış köllesinden yollar. Merasime katılan konuklar ev sahibine para, bebek kıyafeti, ev eşyası gibi hediyeler getirirler. Getirilen paralar çocuğundur, onun ihtiyaçları karşılanır.

Bu uygulamayla çocuğun dişlerinin kölledeki malzemeler gibi tane tane, sağlam, köklü, bereketli olacaklarına inanmaktadırlar. Nitekim, çocuğun ilk çıkan süt dişinin, kiremit gibi sağlam olsun diye tavana atılması geleneği de mevcuttur (G 38). Ayrıca, Toptaş mahallesinde köllenin pişirilen malzemeleri olan buğday, nohut, fasulye, bakla bir ipe dizilir. Evin içindeki bir köşeye asılır (G 30). Ya da, anne ve çocuğa çatal iğneyle (kilitli iğne) takılır ya da boynuna asılır (G 25 ve 29). Bu uygulamanın amacı anne ve çocuğa nazar değmesini önlemektir.

2.2.1.3.7. Kırklama

Tahtacılar pisliklerden arınmak, temizlenmek amacıyla, doğumdan sonraki kırkinci gün, bebek ve annesi kırklanır, kırkı çıkarılır. Kırklama uygulamasını yapacak kişi bu işi daha önceden yapmış, becerikli ve genellikle yaşlıca olur. Tahtacı olması şartı yoktur. Kırkinci gün öncelikle kırk tane küçük, düzgün taş bulunur. Bu taşlar banyoda kullanılan herhangi bir tasın içine konur. Kovanın içine bebeğin yıkanacağı su konur. Yumurtanın içi çıkarılır. Yumurtanın delik kısmıyla kovadan kırk tane su tasın içine konur. Bu işlemi, isteyen hapaz yani avucuyla da yapabilir. Bu işlemler yapılırken “Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali” denilir. Denizden kırk dalganın suyunu getirip yıkayan da olur (G 15 ve 30). Bebek önce kovadaki suyla normal banyo yaptırılır. Son olarak, tasa konan kırk taşlı su, bebeğin kafasından aşağıya dökülür. Bu arada bebeğin kafası elle korunur. Sonra da anne ayrı bir suyla yıkanır. Bebeğin yıkandığı leğendeki kirli su ayak altına dökülmez. Çocuk köklü kökenli olsun, çoğalsın, üresin diye yeşil ağaç dibine dökülür. Hangi ağaç olduğu fark etmez. Kırklama töreninde kurban kesme yoktur. Tuz yemeğinde vardır. Çocuğun kırklanması merasimine katılan kadınlar, bu merasime hediyeyle gelirler. Hediye, genellikle para, bebek kıyafeti gibi şeylerdir (G 5).

2.2.1.3.8. Albastı (Albasması) ve Kırk Ermesi (Kırk Basması)

2.2.1.3.8.1. Albastı (Albasması)

Tahtacılar albastının tarifi yoktur. Albastıyı gören kişinin öleceğine inanmaktadırlar. Karabasan gibi bir şeydir. Aslında Albastı, ayrıca, kötü göz yani kem göz gibi bir şeydir (G

5). Bu tarife göre nazara benzemektedir. Albasan gebe kadın ve bebek kendinden geçer, hastalanır (G 36). Gebe kadının doğum yapmasından itibaren kırk gün boyunca lohusa kadına ve bebeğe zarar vereceğine inanılır. Araştırma sahasında, doğum yapan lohusa kadının albasmasının diye başına kırmızı renkli yani al renkli yazma ya da başlık (taç) takılır. Bebeğin yüzüne de al yazma örtülür. Ayrıca bebek sarılık olmasın diye sarı yazma da örterler (G 22). Çocuğun yatağının altına bıçak konulur. Ve kırk gün boyunca lohusa kadın ve bebek evden dışarı gitmez. Bu uygulamalar kırk gün boyunca sürdürülür. Bebeğin yatağının altına bıçak, demir, ayna, ekmek parçası, kırık oklavadan (Mersin Tahtacıları; Kızılkaya, Kaşdışlen, Erdemli, Tömük, Kuzucubelen ve Köprübaşı) farklı olarak Teke yöresinde sarımsak ve çörek otu koyanlara da rastlanmıştır. Aslında, Teke yöresinin Tahtacı-Sünni gelenek-görenekleri, içeriğinde bazı farklılıklar dışında, hep birbirine benzerlik göstermektedir.

2.2.1.3.8.2. Kırk Ermesi (Kırk Basması)

Doğum sonrasındaki kırk gün içinde lohusa kadın ve bebeğin yakalandıkları hastalıkların genel adı “Kırk Basması”dır. Sahada “Kırk Ermesi” söylemi daha yaygındır. Nitekim, Teke Yöresi’nin bütün Tahtacı-Sünni yerleşimlerinde, “Lohusa kadın ve bebeğin mezarının ağzı kırk gün açık kalır” ifadesi kullanılmaktadır. Bu sebeple, lohusa kadın ve bebeği kırk gün boyunca kırk basmaması için hiçbir şekilde evden dışarı çıkarılmaz. İki kırklı kadının karşılaşmamasına dikkat edilir. Karşılaşırlarsa da dikiş iğnesi değiştirilir. Beşikçi Tahtacılarında iki lohusa kadın karşılaştığında, çocukların değiştirilip emzirildiği de görülmüştür. Karşılıklı emzirilen çocuklar artık süt kardeş olmakta ve kesinlikle birbirleriyle evlenmemeleri gerekmektedir. Çünkü, bebekleri sakat doğacaktır. Kırkı çıkmayan çocuğun saçı ve tırnakları kesinlikle kesilmez. Regl döneminde ya da cenabet olan kadın, kırkı çıkmayan bebeğin yüzüne baktırılmaz. Eğer bakarsa olursa, ondaki olumsuz enerjinin bebeğe geçeceğine ve bebeğin hastalanacağına inanılmaktadır. Böyle bir durumla karşılaşılnca, kirli kadının elbisesinden bir parça kesilip, o parçayla bebek korkutulur (Mersin Tahtacıları).

Doğumdan sonraki kırk günlük süreç içerisinde hastalanan bebek için “kırk ermiş”, “kırk basmış” ya da “aydaş olmuş” denilmektedir. Sebep olarak da, yukarıda bahsedilen uygulamaların yerine getirilmemesi gösterilmektedir. Kırkı eren bebekler için de bazı tedavi yöntemleri uygulanmaktadır. Ve bu yöntemleri yani uğrasayı sadece belli başlı kadınlar yapabilmektedir. Araştırma sahasında “Aydaş Pişirme” adı verilen uygulama yapılmaktadır. Bu uygulamada, dört yolun birleştiği yere sembolik olarak bir kazan kurulur. Kırk eren bebeğin elbiseleri çıkarılarak bu kazanın içine yatırılır. Orada bulunan herkes kazanın altına odun atar, en yaşlı kadın da kazan kepçesiyle bebeği kazanın içinde 3 defa döndürür. Ve,

bebek kazanın içinden çıkarılır. Daha sonra, uğrasa yapılan bebeğin annesi arkasına bakmadan oradan uzaklaşır.

Ayrıca, birbirleriyle kırkı karıştığına (iki bebeğin ve kadının kırk günün içinde olması durumudur), aydaş olduğuna inanılan bebekler yörede bulunan delikli taştan veya ağaç kökünden geçirilir. Ancak, bu uygulama sadece kırkı çıkmamış çocuklara değil kırkı çıkmış çok zayıf ve hasta olan çocuklara da uygulanmaktadır. Bu uygulamayla, aydaş ve hasta olan çocukların iyileşeceklerine inanılmaktadır.

2.2.1.3.9. Çocuğu Yaşamayan Kadınların Uygulamaları

Her doğan bebeği ölen aileler, bebeklerini yaşatabilmek için bazı uygulamalara ‘yöre ağzıyla uğrasalara’ başvururlar. Bebekleri sürekli ölen kadınların uygulamaları, kısırlığın gidermek için yapılan uygulamalarla benzerdir. Bu uygulamaları kutsal mekân ve çocuğa verilen isim ilgili uygulamalar, başlıkları altında toplayabiliriz:

2.2.1.3.9.1. Kutsal Mekân ile İlgili Uygulamalar

Çocuğu sürekli ölen kadının, kutsal mekâna gidip adak adamasıyla, çocuğun ölmeyeceğine inanılır. Bu ziyaretten sonra doğan çocuk ölmezse, kadın bebekle kutsal mekâna gidip adak kurbanlığını kestirir. Adağı adayan kişinin arzusuna göre, yedi yıl adak kurban edenler vardır. Kutsal mekânda yenilir, içilir, eve hiçbir şey götürülmez. Artan kısımlar, yatacın herhangi bir yerine gömülür.

2.2.1.3.9.2. Çocuğa Verilen İsimle İlgili Uygulamalar

Çocuğu yaşamayan kadın, sonra doğan ve ölmeyen kız çocuğuna Durdu, Durkadin vb; erkek çocuğuna da Durhasan, Durali, Duran, Durmuş vb gibi isimler koyar. Ayrıca, kutsal mekân ziyareti sonrası sahip olunan çocuğa o ziyaret yerinin ismini koyanlar da vardır. Musa gibi. Çocuğa verilen bu isimlerle onun ölmeyeceğine inanılır. Ancak, eskisi gibi bu isimleri koyma geleneği kalmamıştır. Dolayısıyla, bu uygulama geçerliliğini yitirmiştir.

Ölüm ruhunu yanıltmakla ilgili ve kurt postundan geçirme uygulamalarına araştırma sahasında rastlanmamıştır.

2.2.2. Sünnet

Tahtacılar, çocuğun sünnet edilmesiyle birlikte Müslümanlığa girdiklerine inanırlar. Sünnet Sünnilerde de Müslümanlığın olmazsa olmaz bir parçasıdır. Sünnet töreni, bugün Anadolu’nun her yöresinde Müslümanların uyguladığı dini bir gelenektir. İslam peygamberi Hz Muhammed’ in yeni Müslüman olan bir kişinin sünnet olması gerektiğini ifade eden

hadisi, bu geleneğin İslamiyet'te devamlılığını sağlamış ve bugüne ulaşmıştır (Davud, 1992: 253). Hristiyanlıkta sünnet ayini olmamasına rağmen Sami Kültürü etkisi altındaki Kıpti ve Habeşistanlı Hristiyanlarda vardır. Dolayısıyla, bugün Türkiye'deki Tahtacıların sünnet töreni uygulamasının Sami kültürünün etkisiyle ortaya çıktığı söylenebilir. Nitekim, geleneksel Türk dininde sünnet olma geleneği yoktur.

Tahtacılar sünnet olma yaşı genellikle yedi ile on iki yaş arasındır. Sünnet ettirmede alt sınır olmamakla birlikte üst sınır, genelde o kadar bekletilmese de erkek çocuk ergenliğe girene kadardır. Aslında, çocuk sünnet olarak erkek olmakta, büyümüş olmakta böylelikle, sünnetle çocuk yeni bir gruba katılmaktadır.

Tahtacılar sünnet düğünü yapar. Düğün için günler öncesinden tanıdıklara davetiye dağıtılır. Düğün sabahı eve bayrak asılır. Dileyen koç keser. Bayrak asılırken; “Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali” denilir ve bayrak üç defa öpülür. Konuklar gelince, sünnet edilecek olan çocuğa moral olması için önce konvoy halinde arabayla gezdirilir. Önceden atla gezdirilmiş. Çocuğun işaret parmağına kına yakanlar da olabilmektedir (G 30). Eskiden köyde, çolpa ismini verdikleri gözü kara, becerikli insanlar sünnet yaparken şimdi sünnet hastanede yaptırılıyor (G 30). Eski usul bu geleneksel sünnette, sünneti yapan kişi yüzüğe benzer bir alet kullanılır. Sünnet edilen çocuğun yatağının dantelleri vesairesi günler öncesinden hazırlanır. Sünneti yapıldıktan sonra, sünnet edilen çocuk yatağında istirahat eder. Hediyeleri kabul eder. Yemeğini yiyen hediyesini takıp, sünnet düğününden ayrılır. Hediyeler genellikle altın veya para şeklindedir. Dedesi zengin olan çocuğa, dedesi tarla verebilir (G 28). Yemekten sonra, eğlenceye başlanır. Davullu-zurnalı eğlenceye genellikle, yakınlar katılır. Eğlenceden sonra herkes evine dağılır.

Sünnet edilen çocuğu, *kirvelik* geleneğinin olduğu yerleşimlerde *kirve*, kirvelik geleneğinin olmadığı yerleşimlerde ise babası kucağında tutar. *Kirve*, maddi-manevi elinden gelen her şeyi yapmaya çalışır. Masrafları çeker (G 17 ve 34). Baba gibi, ailenin ferdi olur. Kirve olan kişinin Tahtacı olması şart değildir. Sünni birisi de kirve olabilir. Böylelikle, Tahtacı-Sünni kan bağı kurulmakta ve iki tarafın çocukları arasına yedi nesil evlenme yasağı konmaktadır. Daha ziyade doğu bölgelerde uygulanan bir gelenektir. Araştırma sahasında, kirvelik geleneğinin eskiden var olduğu ancak günümüzde önemini yitirdiği ortaya çıkmaktadır. Toptaş, Hızırkahya ve Gökbük'te kirvelik geleneğine rastlanmamıştır.

2.2.3. Evlenme

Araştırmayı kabul eden katılımcıların, medeni durum özellikleri Tablo 2.16’da görüldüğü üzere, %80,5(136kişi)’i evli, %5,3(9kişi)’ü bekâr, %14,2(24kişi)’si ise dul olduğu görülmektedir.

Tablo 2.16 Katılımcıların Medeni Durum Tablosu

	Kişi Sayısı	Yüzde
Evli	136	80,5
Bekar	9	5,3
Dul	24	14,2
Toplam	169	100,0

Tahtacılar da monogami esastır. Poligami düşkünlüktür. Araştırma sahasında, düşkünlük uygulaması eskisi kadar yaygın olmasa da monogami devamlılık göstermektedir.

Cumhuriyetin kurulduğu yıllardan önce Tahtacılar, kendi toplulukları dışında kimseyle hatta diğer Alevi topluluklarıyla bile evlenmemekteydiler. Sünni birisi ile evlilik yapmayı bırak, Tahtacı bir kıza Sünni bir erkek dokunursa o kıızı kirlenmiş sayıp hor görmekteydiler (Yörükân, 1930: 74-75; Atalay, 1991: 33; Atabeyli, 1950: 175; Ülkütaşır, 1968: 841). Teke Yöresi Tahtacılarında tam bir endogami vardır. Daha sonraki yıllarda diğer Alevi topluluklarıyla ve çok ender de olsa Sünni kızlarla evlilikler görülse de endogami baskındır. Son dönemlerde Yörede artık Sünnilerden kız alınırken, Sünnilere kız verilmez. Onlara göre “Kanımıza başkasının kanı yarışmamalıdır.” Şöyle ki, mülakata katılan katılımcılardan sadece iki kişi Sünni’dir ve Tahtacı gelinidir. Günümüzde az da olsa diğer gruplarla evliliklerin gerçekleştirildiği göz önünde bulundurulursa, endogamiden egzogamiye geçiş sürecinin başladığını söylemek mümkündür.

Evlilik kurumunda uygulanan bu yasak musahiplik kurumunda geçerli değildir. Nitekim, dini kardeşlik ritüeli olan musahiplikte Tahtacı olma zorunluluğu yoktur. Sünni kan kardeşliğini de beraberinde getiren bu ritüelle musahipli ailelerin çocuklarına yedi nesle kadar evlenme yasağı konmuştur. Aynı yasak kirvelik kurumunda da geçerlidir.

Araştırmayı kabul eden katılımcıların, “Evlenirken adetleriniz var mı?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımına bakıldığında Tablo 2.17’de görüldüğü üzere, %100(160kişi)’ü var, yok cevabını verdikleri görülmektedir.

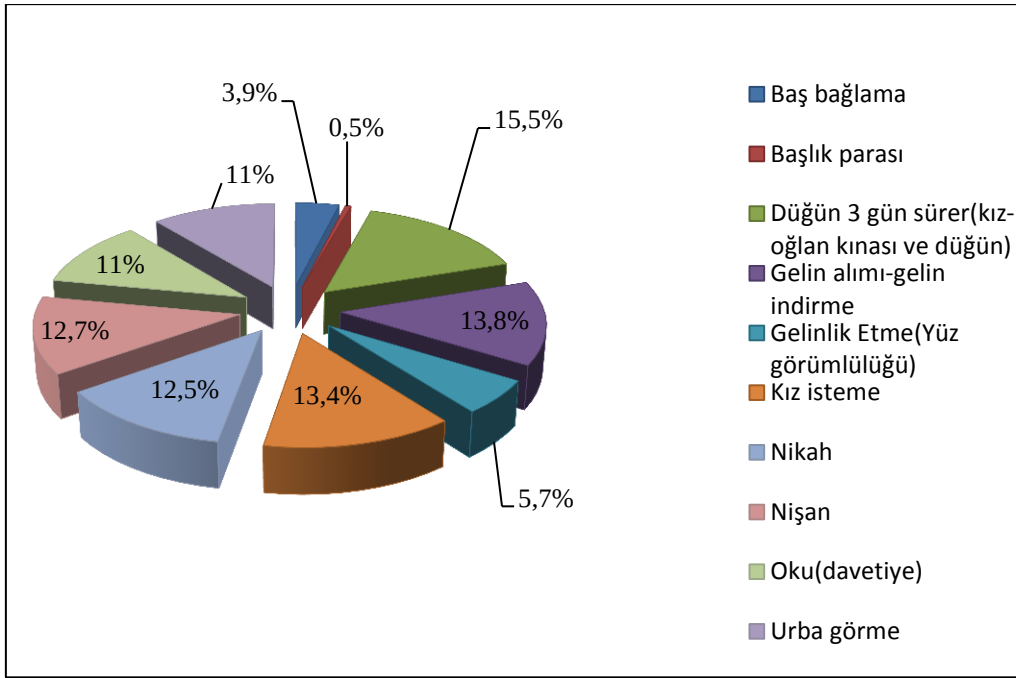
Tablo 2.17 Evlenirken Uygulanan Adetlere Göre Katılımcıların Dağılımı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Var	160	100,0
Yok	-	
Toplam	160	100,0

Araştırmayı kabul eden katılımcıların, “Evlenirken neler yapıyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımına bakıldığında Tablo 2.18 ve Grafik 2.13’de görüldüğü üzere, %3,9(38kişi)’u baş bağlama, %0,5(5kişi)’i başlık parası, %15,5(150kişi)’i düğün 3 gün sürer(kız-oğlan kınası ve düğün), %13,8(134kişi)’i gelin alımı-gelin indirme, %5,7(55kişi)’si gelinlik etme(yüz görümlülüğü), %13,4(130kişi)’ü kız isteme, %12,5(121kişi)’i nikah, %12,7(123kişi)’si nişan, %11(107)’i oku(davetiye), %11(107)’i ise urba görmek cevaplarını verdikleri görülmektedir.

Tablo 2.18 Katılımcıların Evlenirken Yaptıkları Uygulamaların Dağılımı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Baş bağlama	38	3,9
Ağırlık	5	0,5
Düğün 3 gün sürer(kız-oğlan kınası ve gelin alma)	150	15,5
Gelin alma-gelin indirme	134	13,8
Yüz görümlülüğü	55	5,7%
Kız isteme	130	13,4
Nikah	121	12,5
Nişan	123	12,7
Oku(davetiye)	107	11,0
Urba görme	107	11,0
Toplam	970	100,0

Grafik 2.13 Katılımcıların Evlenirken Yaptıkları Uygulamaların Dağılımı

2.2.3.1. Kız İsteme, Söz, Nişan

Tahtacılar da evlilik, genellikle oğlan ve kızın anlaşmasıyla gerçekleşir. Ancak, ailenin rızasının olmadığı durumlarda kız kaçırma söz konusu olur. Görücü usulüyle ve kız kaçırarak evlenme eskiden çokken, şimdi azdır. Evlilik çağına gelen oğlan ya da kız, evlenmek istediği kişiyi annesine söyler. Aile uygun görürse, ‘ki genellikle uygun görülür’ Cuma akşamı kıza dünürücü gönderilir. Dünürücü, oğlan tarafının yakınıdır. Mekânda ağırlığı olan özü-sözü dinlenen, yaşça büyük biridir. Bugün, dünürcünün musahipli olması şartı aranmamaktadır. Kızı; “Allah’ın emri, peygamberin kavli ve sünneti üzerine kızınız ...yı oğlumuz ...ya istiyoruz.” şeklindeki bir konuşmayla bazıları diz çökerek bazıları çökmeden ister (G 10). Diz çökerken mutlaka “Hak Allah, Ya Muhammet, Ya Ali” diyerek niyaz edilir. Kız isteme merasimine, kız tarafı da aile büyüğünü ve yakınlarını çağırır. Bu merasimden önce olumlu karar verilmiştir. Ancak, karar olumlu bile olsa, “Kız evi naz evidir.” anlayışının bir sonucu olarak hemen cevap verilmez. Karar olumsuzsa zaten genellikle dünürücü kabul edilmeden araçlar vasıtasıyla oğlanın dünürücü yollaması reddedilir ve kız isteme merasimi gerçekleşmez. Karar verme sürecinin ardından yine bir Cuma akşamı aynı ritüel tekrarlanır. Kız tarafının olumlu cevabından sonra, kucaklaşırlar, kahveler içilir. Oğlanın sabrını sınamak için, kahvesine tuz katanlar da olabilmektedir. Kız tarafına nişan töreni isteyip istemediği sorulur. Nişan töreni istiyorsa, nişan tarihi ve yeri kararlaştırılır. Nişan töreninde, kurban kesilir, arzu eden yemek verir. Veremeyen tatlı ikram eder. Sonra, salavatlarla yüzükler

takılır. Nişan töreni istenmiyorsa, iki tarafın yakın, akraba ve komşularıyla evde söz kesilir. Kız ve oğlanın yüzük kurdeleleri kesilir. Yüzük takılırken salavat getirilir.

2.2.3.2. Oku (Davetiye) Dağıtma

Oku, bir çeşit davetiye niteliği taşımaktadır. Oku, verilen kişinin yakınlığı ve aradaki ilişkiye göre, gömlek, donluk kumaş, atlet, havlu vs olabilir. Herhangi bir yakınlık söz konusu değilse sadece düğün davetiyesi vermekle yetinilir. Kibrit de dağıtılabilir (G 28). Nişan ve söz merasimi için oku dağıtma geleneği yoktur. Sadece, düğün için oku dağıtılır. Düğünden yaklaşık on beş gün öncesinde belirlenen kişilere oku verilerek düğün daveti yapılmış olur.

2.2.3.3. Urba Görme (Pırtı Alma)

Araştırmayı kabul eden katılımcıların, “Geleneksel kıyafet giyiyor musunuz?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımına bakıldığında Tablo 2.19’da görüldüğü üzere, %51,5(85kişi)’i evet, %48,5(80kişi)’i hayır cevaplarını verdikleri görülmektedir.

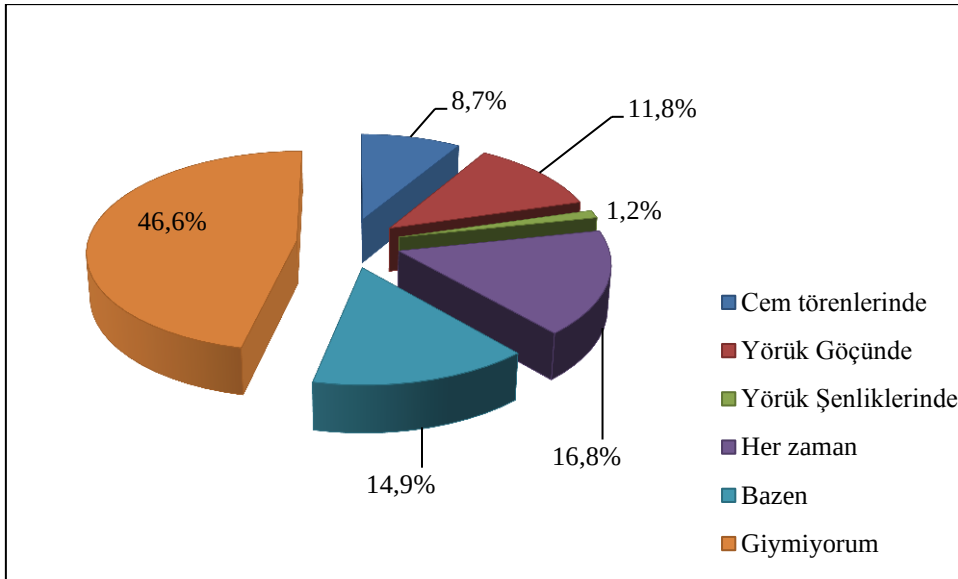
Tablo 2.19 Katılımcıların Geleneksel Kıyafet Giyme Durumunu Gösteren Dağılım

	Kişi Sayısı	Yüzde
Evet	85	51,5
Hayır	80	48,5
Toplam	165	100,0

Araştırmayı kabul eden katılımcıların, “Geleneksel kıyafetleri nerede ne zaman giyiyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımına bakıldığında Tablo 2.20 ve Grafik 2.14’te görüldüğü üzere, %8,7(14kişi)’si cem törenlerinde, %11,8(19kişi)’i yörük göçlerinde, %1,2(2kişi)’si yörük şenliklerinde %16,8(27kişi)’i her zaman, %14,9(24kişi)’u bazen, %46,6(75kişi)’si giymiyorum cevaplarını verdikleri görülmektedir.

Tablo 2.20 Katılımcıların Geleneksel Kıyafetleri Nerede ve Ne Zaman Giyindiklerini Gösteren Dağılım

	Kişi Sayısı	Yüzde
Cem törenlerinde	14	8,7
Yörük Göçünde	19	11,8
Yörük Şenliklerinde	2	1,2
Her zaman	27	16,8
Bazen	24	14,9
Giymiyorum	75	46,6
Toplam	161	100,0

Grafik 2.14 Katılımcıların Geleneksel Kıyafetleri Nerede ve Ne Zaman Giyindiklerini Gösteren Dağılım

Tablo 2.25’te her zaman geleneksel kıyafet giyiyorum diyen katılımcıların kasteddikleri kıyafetler; kadınların giydiği üstdonu, basma göynek, basma fistan, yazma, üçetek, zıbın, erkeklerin giydiği şalvar, şapka ve poçu denilen eşarpır (Foto 2.22).

Fotoğraf 2.15 Saçı Kınalı, Üsdonlu ve Başı Çelgi Yazmalı Tahtacı Kadın (Çelik, F. (2018). yş 70, K, Çatallar)

Yörede, pırtı biçme tabiri yerine pırtı alma tabirinin (G 15), kullanımına rastlanmakla birlikte daha çok urba görme tabiri kullanılmaktadır. Urba; düğünden önce gelin ve damat için alınan kılık-kıyafet tarzı eşyaların tümüdür. Düğünden yaklaşık bir hafta önce belirlenen bir

günde, kız ve oğlan tarafı alışverişe çıkar. ‘Şimdi sadece gençler kendileri urba görmeye gidebilmektedir’ (G 5). Gelin için alınan eşyaların (İç-dış kıyafet, pijama takımı, makyaj takımı vs) masrafını oğlan tarafı, damat için alınan eşyaların (İç-dış kıyafet, pijama takımı, traş takımı vs) masrafını kız tarafı karşılar. Alınan eşyalar kofa denilen leğen gibi bir kaba konur ve gelenlere gösterilir. Urba görme yani gösterme merasiminin Cuma günü olmasına özen gösterilir. Hayır duası edilir. Hayır duası; “Allah Allah Allah Aliyyüveliyüllah seksenbin Şam evliyası yüzseksenbin gayıberenleri yüzseksenbin Horasan Piri gerçekler demine Hu.” şeklindedir. Bir işe başlarken, her zaman bu duayla başlanır (G 36).

2.2.3.4. Ağırlık Parası

Düğünden önce oğlanın babası kızın babasına ağırlık parası süt hakkı parası adı altında para verir. Gelin olacak kızın yetiştirilmesinde harcanan emeğe karşılık verilen bu paranın yöredeki adı ağırlıktır. Başlık parası tabiri yaygın değildir. Başlık parası tabiri doğu illerinde kullanılmaktadır. Bu paranın miktarı, oğlan tarafının maddi durumuna göre değişmekle birlikte kız tarafı tarafından belirlenir. Oğlan tarafından alınan bu para ile genelde kıza eşya alınır (G 34). Gökbük ve Akçenış dışındakiler başlık parası uygulamasını reddetmektedirler.

2.2.3.5. Düğün Töreni

Nişan töreninden sonra iki aile görüşüp düğün gününü kararlaştırır. Oku dağıtılır. Düğün hazırlıklarına başlanır. Düğünden yaklaşık bir hafta önce iki taraf da düğün ekmeği yapar.

Düğün başlamadan bir gün önce oğlan tarafı gelin sandığını almaya gelir. Kız tarafından bir kişi sandığı vermek istemez ve sandığın üstüne oturur. Bahşiş verilince sandığı verir. Verilen bu sandık gelinin evine götürülüp konur.

Tahtacı düğünleri eskiden salı, çarşamba, perşembe, cuma günleri yapıldı. Salı; oğlan kınası çarşamba kız kınası, perşembe gelin alması, cuma yüz açımı (baş bağlama) merasimleri yapıldı. Günümüzde düğünler ise; cuma, cumartesi, Pazar, pazartesi olmak üzere üç gün sürer. Cuma günü, kız ve oğlan evinde imamın duası eşliğinde köyün gençleri bayrak asar (diker) ve düğün başlar. Kimileri bayrak dikilme merasiminden sonra kimileri daha öncesinden düğün okusunu dağıtır. Bayrağı asan gence bayraktar denir. Gençler içinde damadın yakın arkadaşı olur. Devamlı onunladır, ona refakat eder. Ona da sağdıç denir. Bayrak asıldıktan sonra kurban kesilir. Kesilen kurbanın etiyle yemek verilir, gelen-giden ağırlanır. Cuma oğlan kınası, cumartesi kız kınası, pazar gelin alması ve pazartesi baş bağlama merasimi de yapılabilmektedir ki, tatile denk geldiği için bugün daha çok bu günler tercih edilmektedir.

Bayrak asıldığı günün akşamında oğlan kınası merasimi yapılır. Düğünden önce damat, damat traşı olur. Merasimde damat, damadın arkadaşları kısacası köyün tüm erkekleri dolu (içki) içerek eğlenirler. Bu merasim, bir nevi bekarlığa veda kutlaması gibidir.

2.2.3.6. Kına Yakma

Cumartesi günü düzenlenen, kız kınası merasiminde gelinin elleri ve ayaklarına kına yakılarak eğlenilir, kına türküleriyle gelin ağlatılır. Damada da kına yakılır. Kız kınası merasimi salonda yapılır. Bu kına genel bir düğün niteliği taşımaktadır.

Pazar günü öğleden sonra oğlan tarafı gelini almaya gider. Damat, kız tarafının evine girmez. Gelini dışarıda bekler. Gelin, baba ocağından çıkmadan önce, baba ya da baba yoksa erkek kardeş, gelinin alnından öperek gelinin duvağını kapatır, gittiği eve bağlı olsun diye beline kırmızı kuşak bağlar ve gelinin etrafında üç defa dönerek hayır duası eder. Bu duayı, bu merasim boyunca hep yapar. Ayrıca, gelinin ayakkabısının içine bir miktar para konur. Bu para, gittiği yerde ihtiyacı olursa diye konan uğur parasıdır. Ayrıca, gelinin ayakkabısının altına, evlenmesi istenilen bekar bir kızın adını yazanlar da olabilmektedir. Gelin, dışarıda bekleyen damada teslim edilir. Gelin ve damat kız evinden ayrılmadan misafirlerin ellerini öper. Gelin evden çıkarken, imam ya da dede dua eder.

Ayrıca, Tahtacılar da saça kına yakma geleneği vardır. Bu geçmişten beri varolan bir gelenektir. Sağlıklı olduğuna inanılmaktadır.

Tahtacı düğünlerinde mengi oynama geleneği vardır. Mengi, en az iki kişi ile oynanan bir Tahtacı oyunudur.

2.2.3.7. Gelin İndirme (İndirmelik)

Gelin oğlan evine varınca, arabadan inmeden kurban kesilir. Arabadan inerken kana bastırılır. Bu kurban gelini korumaya yöneliktir. Gelin kana ayağını bastıktan sonra bayraktar bayrağı indirir. Oğlan tarafı, bayraktara bahşiş olarak para verir. Gelin oğlan evinin toprağına ayak bastığı anda, kaynanası ya da kayınbabası, geline tarla, bahçe, para, davar, koyun, ev eşyası gibi hediyeler verir. Bu hediyein yöredeki adı indirmelik ve bu merasimin adı gelin indirmedir.

Gelin, kapıdan girmeden, kaynana, gelinin başından buğday-arpa, bozuk para saçar. Gelini, sağıcak ve süpürge üstünden geçirerek sınırlar. Ayrıca, geline, kapıya yeşil yaprakla tereyağı sürdürülür ve at nalı ya da çivi çaktılır (çivi gibi çakılsın anlamında), kapı önüne bırakılan ibrik ya da testi gibi su kabını tekmelettirilir ‘Yüreklenmesi için bu uygulama yaptırılır’. Gelin, kaynananın sözünü tutsun diye apıç arasından yani bacak arasından geçirilir. Ya da gelinin çok çocuğunun olması amacıyla çok çocuklu bir kadının bacaklarının arasından

geçirilir. Dili tatlı olsun diye de ağzına bal sürülür (G 13). Gelin ile damat eşige niyaz eder ve kapıya gerilen ipi gelin kopararak içeri girer, tereyağlı kağıdı ocağa yapıştırır ve ocağı niyazlar. Bu uygulamalar kansız kurban ritüeline örneklerdir. Damat, gelini evin içine bıraktıktan sonra gider, gerdeğe girmeden önce eve gelir. Sağdıç ve bayraktar olan yakın arkadaşlarıyla vakit geçirir. Gelin, misafirlerin elini öptükten sonra sandalyeye oturup süzülür. Gelin telinden isteyen çocuklara verir. Varsa, doğurganlık için, gelinin kucağına küçük çocuk oturtulur. Yatağına küçük çocuk ya da bebek yatırılır. Bu uygulama ile ilgili bilgiye, kısırlığın giderme-gebe kalma ve çocuğu olmayan kadınlar ve uygulamaları başlığı altında değinilmiştir.

2.2.3.8. Nikah

Tahtacılar da resmi nikah işlemleri düğünden önce olabileceği gibi düğünden salonunda da olabilmektedir. Tahtacılar da dede yani tarikat nikahı mevcuttur. Fakat, araştırma sahasında tarikat nikahının yerleşim birimlerine göre değişiklik gösterdiği tespit edilmiştir. Şöyle ki, araştırma sahasındaki köylerin hepsinde Cami ve imam vardır. Ve, tarikat ya da imam nikahı yaptırmak köye göre farklılık arz etmekle birlikte kişilerin isteklerine de bağlıdır. Yöredeki araştırma sahalarında dede olmadığı için, bağlı oldukları dede düğünden sonra köye geldiğinde, tarikat (dede) nikahı yaptıranlar olabilmektedir (G 23). Tarikat nikahını, genellikle yola (Cem'e) girenler yaptırır (G 23). Tekke ve Akçeniş köylerinde Cem Evi, Tekke Mahallesi'nde dede, Beşikçi Mahallesi'nde Mürebbi mevcuttur. Arzu eden, onlara tarikat nikahını yaptırabilmektedir. Tarikat nikahı, gelin, oğlan evine geldiği günün akşamında gelin ile damat gerdeğe girmeden önce yapılır. Dede ya da dedenin akrabası, musahipli kişiler, gelin ile damadın akrabaları merasime katılırlar. Merasim oğlan evinde de Cem Evi'nde de olabilir. Lakin, görüşme yapılan kişilerin ortak kanaati, eskisi gibi dede nikahının kıydırılmadığıdır.

2.2.3.9. Yüz Görümlüğü

Gerdek gecesinde, damat yatak odasına girince, gelinin duvağını açmadan önce, geline kolye, bilezik, yüzük vs gibi hediyeler takar. Takılan hediye, gelinin yüzünü açtırmasının karşılığıdır.

2.2.3.10. Baş Bağlama (Gelin Yüzü, Duvak) Töreni

Akşam kıyılan tarikat nikahından sonra, gelin, yatak odasına geçer. Gelin, ana evinden çeyiz olarak getirdiği küçük beyaz çarşafı yatağa sererek damadın gelmesini bekler. Bu kızın bakireliğinin ispatı için önemlidir. Sonra, damadın arkadaşları, damadı sırtından

yumruklayarak gerdeğe (odaya) sokar. Gelin ile damadın cinsel ilişkiye girmesinden sonra gelin bakire ise, bekaretin ispatı olarak kanlı çarşaf, baş bağlama merasiminde gelinin annesi, kaynanası ve konuklara gösterilir. Çarşafa para, altın atılır.

Gerdek sabahı, baş bağlama merasiminde yemek için kurban kesilir. Kurbanlık; horoz (Cebrail), koç, keçi olabilir. Kurban olarak koç kesilmişse, koçun kellesi gelin ve damada yedirilmez. Kelle, dede ya da musahipli kişilere yedirilir. Köydeki bütün kadınlar baş bağlama merasimine davet edilir. Konuklar geldikten sonra, baş bağlama merasimine geçilir. Geline, önce konukların ortasında üç etek denilen geleneksel elbise giydirilir. Daha sonra, başı bağlanır. Gelinin başı bağlanırken, her parça için üç defa salavat getirilir. Salavat; “Sallin salavat Allah’ına Muhammed, akıbeti mutlu olsun.” şeklindedir. Son olarak, tomaka adı verilen gümüş aksesuarlı başlık, çene altından bağlanır. Başlığın çene altından bağlanması, kadının evli olduğu, başının bağlandığının göstergesidir. Gelin daha sonra büyük-küçük bütün konukların elini öper ve tören sona erer.

Bu geleneğin Teke Yöresi’ndeki diğer isimleri gelin yüzü ya da duvaktır. Şimdi, bu gelenek terk edilmiştir.

2.2.3.11. Gelinlik Etme

Gelin almasıyla, damat gelini eve getirdiğinde odaya sokulur. Damat gelinin yüzünü (duvağını) açmak ister. Gelin, konuşmaz, duvağını açtırmak istemez. Damadın ana-babasından hediyesini aldıktan sonra yüzünü açtırır ve konuşmaya başlar.

Gelinin, evlendikten sonra, kayınana ve kayınbabasından hediye almayınca, onlarla konuşmaması ana-baba dememesidir. Hediyesini alan gelin, ana-baba der, konuşmaya başlar.

2.2.3.12. Ocak Kazma

Araştırma sahasında yeni evlenen çift, ekonomik olarak belli bir erişkinliğe ulaşana kadar, damadın ana-babasının evinde yaşar. Bu durum aile yapısına göre değişiklik arz etmekle beraber yeme-içme, gelir-gider vs. ortak olur. Gelin ile damat, ayrı bir eve taşındıkları zaman, ocak yakma merasimi, yeni evde yapılır. Merasime, ailenin yakınları ve dede gelir. Dede, eline aldığı küçük bir kazmayla, sırasıyla, *Ya Allah!*, *Ya Muhammed!*, *Ya Ali!* diyerek, ocağın önce sağına, sonra soluna, son olarak da ortasına temsilen vurur. Ve, ilk ateşi yakar. Dedenin etkinliğinin azaldığı günümüzde, bu görevi güveyin babası yerine getirmektedir. Sonra, gelin ile damat ocağı niyaz eder. Ev sahibi eğer dilerse, geçmişlerinin ruhu için kurban kestirebilir. Bu kurban atalara adanan kurbandır. Niyaz edilen ocakta pişirilen ilk yemek, kesilen kurbanın etidir. İlk yemeği, damadın annesi yani kaynana pişirir. Bu merasime; ocak yakma, ateş yakma, ateş uyandırma da denir.

2.2.3.13.Boşanma-Ayrılma

Tahtacılar da boşanmak ve ayrılmak yoktur. Sadece, zina yapan kadını ve erkeği, eşi boşayabilir. Onun dışında karısını ya da kocasını boşayan erkek düşkün sayılır, dışlanır. Boşanan erkeğin düşkün sayılma gerekçesi, düğün ve tarikat nikahındaki uygulamalardır. Araştırma sahasında toplumsal cezaların ve uygulamaların etkisi azalmasına rağmen, boşanma yasağına genellikle uyulduğu tespit edilmiştir.

2.2.3.14.Levirat

Levirat, gelinin kocası öldüğü zaman kendisinden küçük kayınbiraderiyle evlendirilmesidir. Böylece, gelinin namusu koruma altına alınmış ve malın dışarıya gitmesi önlenmiş olmaktadır. Günümüzde, bu evlilik türü tamamen ortadan kalkmıştır.

2.2.4. Ölüm

Araştırmayı kabul eden katılımcıların, “Ölüm öncesi adetleriniz var mı?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımına bakıldığında Tablo 2.21’de görüldüğü üzere, %86,8(105kişi)’sı var, %13,2(16kişi) yok cevabını verdikleri görülmektedir.

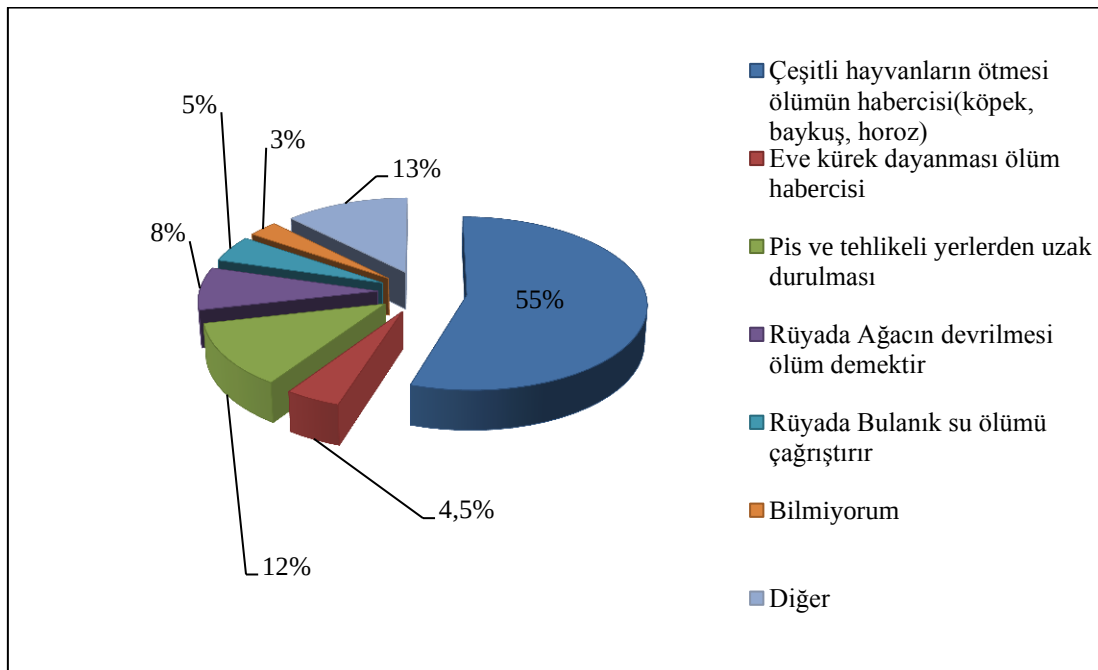
Tablo 2.21 Ölüm Öncesi Uygulanan Adetlere Göre Katılımcıların Dağılımı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Var	105	86,8
Yok	16	13,2
Toplam	121	100,0

Araştırmayı kabul eden katılımcıların, “Ölüm öncesinde yapılanları anlatır mısınız?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımına bakıldığında Tablo 2.22 ve Grafik 2.15’te görüldüğü üzere, %55(110kişi)’i çeşitli hayvanların ötmesi ölümün habercisi(köpek, baykuş, horoz), %4,5(9kişi)’i eve kürek dayanması ölüm habercisi, %12(24kişi)’si pis ve tehlikeli yerlerden uzak durulması, %8(16kişi)’i rüyada ağacın devrilmesi ölüm demektir, %5(10kişi)’i rüyada bulanık su ölümü çağrıştırır, %3(6kişi)’ü bilmiyorum, %12,5(25kişi)’i diğer cevaplarını verdikleri görülmektedir.

Tablo 2.22 Katılımcıların Ölüm Öncesinde Yaptıkları Uygulamaların Dağılımı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Çeşitli hayvanların ötmesi ölümün habercisi(köpek, baykuş, horoz)	110	55,0
Eve kürek dayanması ölüm habercisi	9	4,5
Pis ve tehlikeli yerlerden uzak durulması	24	12,0
Rüyada Ağacın devrilmesi ölüm demektir	16	8,0
Rüyada Bulanık su ölümü çağrıştırır	10	5,0
Bilmiyorum	6	3,0
Diğer	25	12,5
Toplam	970	100,0

Grafik 2.15 Katılımcıların Ölüm Öncesinde Yaptıkları Uygulamaların Dağılımı

2.2.4.1. Ölüm Öncesi İnanış ve Uygulamalar

Araştırma sahasında, ölümü düşündüren ve ölümden sakınmaya yönelik inanış ve uygulamalar tespit edilmiştir.

2.2.4.1.1. Ölümü Düşündüren İnanışlar

Tahtacılar arasında ölümü düşündüren inanışlar; baykuş ötmesi, çakal veya köpek uluması, ev duvarına kürek dayanmamasıdır, rüyada ağaç kesilmesi ya da devrilmesidir. Bir evin yakınında baykuşun ötmesi, çakal veya köpeğin uluması, o evden birinin öleceğine işarettir. Öten baykuş, uluyan çakal veya köpek, önce hemen oradan uzaklaştırılır ya da öldürülür. Üzerlerine, ya ocaktan ateş parçası alınıp atılması ya da kesilmiş kuru soğan

atılması geleneği (Mersin ili Tahtacıları) yoktur. Ancak, rüyasında ölen bir yakını çok fazla gören kişi, ölümü evden uzaklaştırmak için, eve ölüm gelmesin, acıyı alsın diye kuru soğanı dörde bölünüp evin dört bir yerine atılır (G 4). Soğan üçe de bölünebilmekte ve “Umduğun gördüğün bu olsun” diyerek ölüm uzaklaştırılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca, akşam vakti yani hava karardıktan sonra, eve soğan gibi acı yiyeceklerle girilmez (G 5). Bir kişinin rüyasında yaş bir ağacın devrildiğini ya da kesildiğini görmesi halinde o evden ölü çıkacağına yorulur. Ağaç kökünden devrilirse aileden yaşlı birisi, fidan göçerse genç birisi, dal koparsa çocuk öleceğine inanılır. Rüya da diş çektirmek, diş çıkması da ölüm ya da hasta olunacağına yorulur. Ayrıca, rüyada; gemiye, uçağa binip gitmek, düğün-dernek görmek ‘ölüm var’ demektir. Rüyasında çıplak kadın ya da erkek görenin işi rast gitmez derler. Yıldızın kaydığını gören kişi “Yıldız, düşmanların üstüne” diyerek ölümü kovmaya çalışır. Ölümü düşündüren inanışlar konusuna, rüya ile ilgili inanışlar başlığında da yer verilmiştir.

2.2.4.1.2. Ölümünden Sakınmalar

Mersin Tahtacıları, erkek çocuğun saçlarını yedi yıl kesmeyerek kötü ruhu yanıltmaya çalışmakta ve sonrasında kutsal mekânda, adak kurban ederek şükretmektedirler. Ayrıca, doğan çocukları hep ölen kadın, yanında bir kadınla mezarlığa gider, yeni doğan bebeğini mezarlığa bırakır, bebeği diğer kadın alarak annesine verir, böylece ölüm ruhunun yanıltılmaya çalışılarak, bebekten ölümün uzaklaşacağına inanılmaktadır. Ölüm ruhunu yanıltmaya yönelik yapılan bu uygulamalara alanda rastlanmamıştır.

Akşam vaktinde, evden ateş, süt, tuz, soğan gibi acı yiyecekler kimseye verilmez. Ayrıca, yanan ateş su ile söndürülmez, ateşe bıçak sokulmaz. Yeni doğan bebeği ziyarete gelenin arkasından da yer üç defa temsili olarak bıçaklanarak, bıçak kapı önüne atılır. Böylece, bebeğe nazar değmesin engellenmiş olacak, ölümünden sakınılmış olacaktır.

Ölüm olayı gerçekleşikten sonra, evde uyuyan birisi varsa ağırlık basmasın diye uyandırılır. Cenaze defnedilene kadar ev süpürülür. Ölünün yatağı evden çıkarılır. Cenaze evden kalktıktan sonra, cenazenin kalktığı yere taş konur, evin içinde günlük tüttürülür (G 5). Günlük, bayram arefesi, perşembe akşamlarında da tüttürülür. Mezarlığa sazak, çiçek konur. Ölü, mezarlığa defnedilince, toprağa su dökülür. Kırkıncı gün yemeğinden sonra, ölünün bütün kıyafetleri, ihtiyaç sahiplerine verilir.

Bu konuya, ad verme ve çocuğu yaşamayan kadınların uygulamaları başlıkları altında değinilmiştir.

2.2.4.2. Ölüm Sırasında Yapılan İşlemler

Ölüm döşğinde sıkıntı çeken kişiyi rahatlatmak için, “Ya Allah! Ya Muhammed! Ya Ali!” diyerek ölünün üzerine yeşil yaprak atılır. Böylece, ölü rahatça ölür inancı hâkimdir.

2.2.4.3. Ölüm Olayının Ardından Yapılan İşlemler

Araştırmayı kabul eden katılımcıların, “Ölüm sonrası adetleriniz var mı?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımına bakıldığında Tablo 2.23’te görüldüğü üzere, %99,3(150kişi)’ü var, %0,7(1kişi)’si yok cevabını verdikleri görülmektedir.

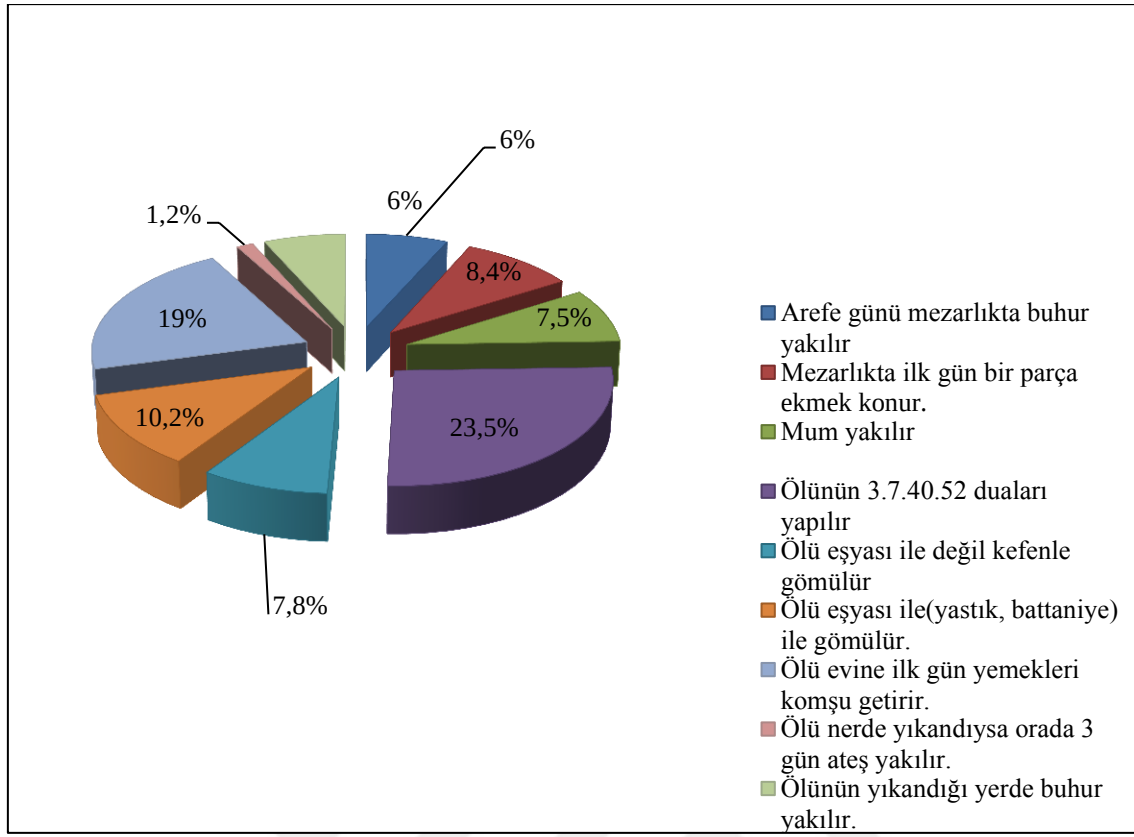
Tablo 2.23 Ölüm Sonrası Uygulanan Adetlere Göre Katılımcıların Dağılımı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Var	150	99,3
Yok	1	0,7
Toplam	151	100,0

Araştırmayı kabul eden katılımcıların, “Ölüm Sonrasında Yapılanları Anlatır mısınız?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımına bakıldığında Tablo 2.24 ve Grafik 2.16’da görüldüğü üzere, %6(20kişi)’sı arefe günü mezarlıkta buhur yakılır, %8,4(28kişi)’ü mezarlıkta ilk gün bir parça ekmek konur, %7,5(25kişi)’i mum yakılır, %23,5(78kişi)’i Ölünün 3.7.40.52 duaları yapılır, %7,8(26kişi)’i ölü eşyası ile değil kefenle gömülür, %10,2(34kişi)’si ölü eşyası ile(yastık, battaniye) ile gömülür, %19(63kişi)’ü ölü evine ilk gün yemekleri komşu getirir, %1,2(4kişi)’si ölü nerde yıkandıysa orada 3 gün ateş yakılır, %6(20kişi)’sı ölünün yıkandığı yerde buhur yakılır cevaplarını verdikleri görülmektedir.

Tablo 2.24 Katılımcıların Ölüm Sonrasında Yaptıkları Uygulamaların Dağılımı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Arefe günü mezarlıkta buhur yakılır	20	6,0
Mezarlıkta ilk gün bir parça ekmek konur.	28	8,4
Mum yakılır	25	7,5
Ölünün 3.7.40.52 duaları yapılır	78	23,5
Ölü eşyası ile değil kefenle gömülür	26	7,8
Ölü eşyası ile(yastık, battaniye) ile gömülür	34	10,2
Ölü evine ilk gün yemekleri komşu getirir.	63	19,0
Ölü nerde yıkandıysa orada 3 gün ateş yakılır.	4	1,2
Ölünün yıkandığı yerde buhur yakılır.	20	6,0
Toplam	332	100,0

Grafik 2.16 Katılımcıların Ölüm Sonrasında Yaptıkları Uygulamaların Dağılımı

Tahtacılar, bedenen ölen insanın, ruhunun ölmediğini inanmaktadırlar. Onlara göre, ruh, kuş gibi uçarak bedenden ayrılmaktadır. Hemen pencereler açılmakta, evde ya da odada günlük tütürülmektedir. Bu uygulamada aynı yörede farklılıklar göze çarpmaktadır. Şöyle ki, Tekke mahallesinde günlük yerine tespih ağacının altından toplanan buhur kömürün üstünde yakılarak eve güzel koku yayılır. Ayrıca, üç gün mezarlıkta da delil adı verilen mum yakılmaktadır. Hızırkahya Mahallesi'nde, ölünün mezarında üç gün tütsü yakıldığı (Günlük Ağacı) söylenmiştir (G 27). Diğer Tahtacı köylerinde bu uygulamanın değişik şekillerini görmek mümkündür. Kısacası, ölünün ardından ve bayram arefelerinde etrafa güzel kokular saçan buhur ve tütsü tütürülmektedir (Foto 2.16). Ölünün elbisesi çıkarılıp çarşafa sarılmakta, çenesi çatılmakta, gözleri kapatılmakta, ayak baş parmakları birbirine bağlanmaktadır. Ölen kişi kadınsa; el, ayak ve saçına kına yakılmakta, musahipli ise; önce tercüman kurbanı kesilmektedir. Sonra, yukarıdaki işlemler yapılmaktadır. Bu işlemlerden sonra, ölü ortaya konulmakta, üstüne, bıçak ya da demir parçası konulmaktadır. Defnedilme işlemleri, güneş batmadan önce bitirilmek zorundadır. Yoksa defin işlemleri, bir sonraki güne bırakılır. Gelenler, ölünün etrafında oturup, ağıtlar yakar. Ağıt, saz eşliğinde değildir, tintına vurma denilen bir uygulamadır (Gökbük).

Fotoğraf 2.16 Buhur ve Tütsü Uygulamasının İzleri (Toptaş)

2.2.4.3.1. Ölünün Yıkanması

Ölüyü yıkamak için kazanda su ısıtılır. Teneşir tahtasına konan ölü; köyde devamlı yıkama işini yapanlar, ölünün yakınları ya da imam tarafından yıkanır (Foto 2.17). Ölünün yıkandığı yer genellikle mezarlığın içinde olur (Foto 2.18 ve 2.19). En sonunda kazan, ağız yere gelecek şekilde, ölünün yıkandığı tahtanın üstüne bırakılır. Ölünün yıkandığı yerde üç gün mum yakılır. Ayrıca ölü yıkanan yere üç gün boyunca bir tabak yemek, bir parça ekmek ve bir şişe su bırakılır. Bu uygulamaya kansız kurban ritüelidir denilebilir. Aynı uygulama, cenaze defnedildikten sonra da uygulanmaktadır.

Fotoğraf 2.17 Ölünenin Yıkandığı Teneşir Tahtası (Gökbük)

Fotoğraf 2.18 Mezarlık İçindeki Ölü Yıkama Yeri (Gökbük)

Fotoğraf 2.19 Mezarlık İçindeki Ölü Yıkama Yeri (Toptaş)

2.2.4.3.2. Ölüye Elbise Giydirilmesi

Cenazenin yıkanmasından sonra, ölü eğer isterse, elbise giydirilir (G 5). Elbise yeni olmak zorundadır. Ölen erkek ise takım elbise giydirilir, evlenmemiş kız ise gelinlik giydirilip sürme çekilir. Erkek ölünün eline mendil ve çiçek demeti verilirken kadın ölülerin eline yazma (tülbent) ve çiçek demeti verilir. Bu uygulamada yerleşim yerine ve ölünün isteklerine göre değişiklikler olabilmektedir.

2.2.4.3.3. Ölünün Keflenmesi

Ölüye elbise giydirilesi işlemi bittikten sonra, ölü kefenlenir. Ölünün kefeni kesilirken makas kullanılmaz. Yırtılarak kesilir.

2.2.4.3.4. Cenazenin Taşınması

Keflenme işleminden sonra, ölü, mezarlığa götürülmek üzere düşmemesi için baş, bel ve ayaklarından sal adı verilen tahtadan yapılmış bir araca bağlanarak yerleştirilir. Salda, ölünün başına yastık konur, üzerine de yeşil örtü ya da battaniye örtülür ve mezarlığa götürülür. Cenazeyi kadınlar taşımaz. Cenaze alayının en önünde bir genç bayrak taşır. Alaydakiler, sürekli “Allahümme salli ala seyyidina Muhammed... götürene aşk olsun.” derler.

2.2.4.3.5. Cenaze Namazı

Tahtacılar yakın zamana kadar, cenaze namazlarını kendi topluluklarından Dede, Mürebbi gibi bilgili kişilere kıldırırmaktaydılar. Yerleşik hayata geçişten sonra bu görevi Cami İmamaları devralmışlardır ve bugün hemen bütün cenaze namazları Camide kılđırılmaktadır (Foto 2.20). Tahtacılar; Kuran eğitimi, namaz dua ve süreleri vs konularında bilgisiz olmalarına rağmen cenaze namazlarına herkes katılmaktadır. Namaz esnasında, “Meftayı nasıl bilirdiniz?” sorusunu cemaat üç defa “İyi biliriz.” diyerek cevaplar. Sonra, namazı kıldırın; “Allah taksiratını affetsin.” der. Cemaat, üç defa; “Allah rahmet eylesin diyenin akıbeti hayrolsun.” der ve cenaze namazı sona erer.

Fotoğraf 2.20 Cami ve Şadırvan (Menevşelik)

2.2.4.3.6. Mezarın Kazılması

Mezar kazma işlemine başlamadan önce, mezarın kazıldığı yerde önceden mezar olma ihtimaline karşı, kazılacak toprağa, demir (madeni) para atılır. “Ya Allah! Ya Muhammed! Ya Ali! denilerek mezar kazılır. Mezarı kazanlara para verilmez. Mezarın yönü doğu-batı yönünde olmak zorundadır. Kuzey-güney yönlü olamaz. Olursa da ayak tarafı asla kıbleye denk getirilmez. Önü kıbleye baktırılır. Ölünün kıble tarafındaki bölüm 40-50 cm içeriye doğru daha fazla kazılır. Bu bölüme, sapıtma denir. Ayrıca, erkek mezarı göbek boyuna, kadın mezarı göğüs boyuna kadar kazılır.

2.2.4.3.7. Ölünün Defnedilmesi

Mezarın sapıtma bölümüne mersin yaprakları (sazak) atılır. Buraya, yastık ya da döşek konur. Nitekim, Tahtacıların defin merasimine “Ölüyü yataklama.” demelerinin sebebi bu yüzdendir. Sonra, üç kişi, ölünün başı batıya yüzü kıbleye gelecek şekilde, ölüyü döşeğe yatırılır. Baş kısmı açılarak gözünü toprak doyursun mahiyetinde ölünün gözüne toprak atılır. Sonra, tekrar kapatılır. Sapıtma bölümü, yere yatay bir şekilde iyice kapatılır. Sonra, toprağa ilk yazmayı vuran kişi, mezara ilk toprağı atar. Mezar, tümsek oluşturacak kadar kapatılır. Baş ve ayak kısmına tahta dikilir. Baş kısmındaki tahtaya baş tahtası denir ki, ölüye ait bilgiler buraya yazılır. Tahtacılığın simgesi olan ağaç resmi (Andız Ağacı) ayak kısmına çizilir. Ölü mezara indirildikten sonra çözülen kefen bağı ve kırmızı bir bez parçası, bu tahtaların arasına

bağlanır. Evlenmemiş genç kız ve erkeğin mezarına kırmızı bayrak, şehit mezarına Türk Bayrağı dikilir (Foto 2.21). Kadın mezarına yazma bağlanır (Foto 2.22). Ve sulanır. Tahtacılar ölümden sonra dirilişe inandıkları için, ilk gün ihtiyacı olur düşüncesiyle mezar başına su kabı, bir parça ekmek, yemek vs koyarlar. Araştırma sahasındaki bazı yerleşimlerde bu uygulamanın ilk gün dışındaki mezar ziyaretlerinde de gerçekleştirildiği göze çarpmaktadır (Foto 2.23). Son olarak, cenaze namazını kıldırın kişi baş sahasının tam karşısına durur ve talkın verir. Tahtacılar, ölen kişinin üç defa Sapıtma tahtasına vurduklarına inanmaktadırlar.

Fotoğraf 2.21 Türk Bayraklı Mezar (Meneşelik)

Fotoğraf 2.22 Al Yazmalı Kadın Mezarı (Akçainiş)

Fotoğraf 2.23 Eski Mezara Yiyecek Bırakılması İnanç (Beşikçi)

2.2.4.3.8. Ölü Elbisesi

Ölü sağken üzerindeki elbise (Soyka), ölü yıkandıktan sonra, kazandan artan suyla yıkanır. Ölünün yıkandığı yerde üç gün serili kalır. Üçüncü gün yemeğinden sonra birisine

verilir. Tahtacılar arasında soykası çıkasica şeklinde bir bedduanın var olma sebebi budur. Mersin'deki Tahtacılar da görülen bu uygulama Teke Yöresi'nde yoktur. Ölünün öldüğü anda üzerinde bulunan elbisesi, 'kirli, kanlı bile olsa' ölüyle birlikte gömülmektedir (G 5).

2.2.4.3.9. Ölüm Sonrası Yapılan Uygulamalar

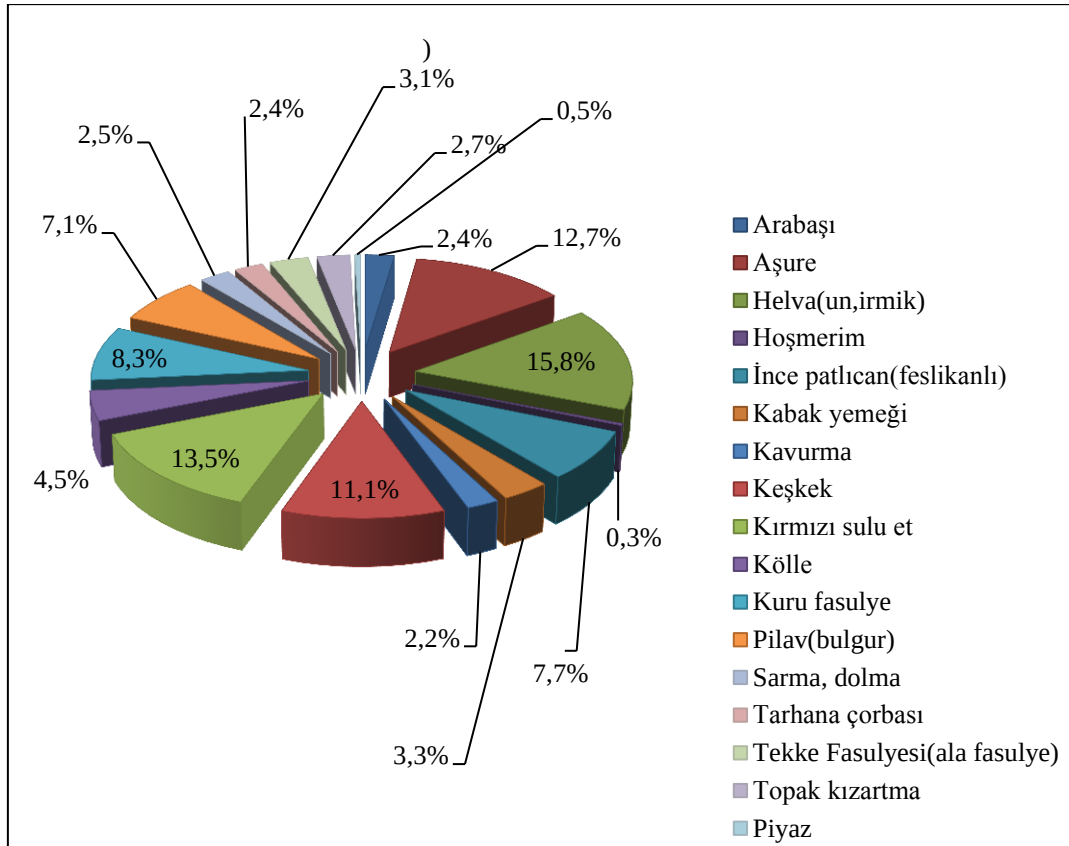
2.2.4.3.9.1. Baş Sağlığı ve Yas Evindeki Uygulamalar

Katılımcıların genel olarak yaptığı ve doğum, evlenme, sünnet, ölüm ritüelleri, tabiatla ilgili inanış ve uygulamalarda en çok yaptıkları yemeklerin dağılımı Tablo 2.25 ve Grafik 2.16'da gösterilmektedir

Araştırmayı kabul eden katılımcıların, "En çok bilinen yemekleriniz nelerdir?" sorusuna verdikleri cevapların dağılımına bakıldığında Tablo 2.25 ve Grafik 2.17'de görüldüğü üzere, %2,4(15kişi)'ü arabaşı, %12,7(81kişi)'si aşure, %15,8(101kişi)'i helva(un, ırmık), %0,3(2kişi)'ü hoşmerim, %7,7(49kişi)'si ince patlıcan(fesli kanlı), %3,3(21kişi)'ü kabak yemeği, %2,2(14kişi)'si kavurma, %11,1(71kişi)'i keşkek, %13,5(86kişi)'i kırmızı sulu et (Fotoğraf 31), %4,5(29kişi) kölle, %8,3(53kişi)'ü kuru fasulye, %7,1(45kişi) pilav(bulgur), %2,5(16kişi)'i sarma-dolma, %2,4(15kişi)'ü tarhana çorbası, %3,1(20kişi)'i tekke fasulyesi(ala fasulye), 2,7(17kişi)'si topak kızartma, %0,5(3kişi)'i piyaz cevaplarını verdikleri görülmektedir.

Tablo 2.25 Katılımcıların En Çok Bilinen Yemeklerinin Dağılımı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Arabaşı	15	2,4
Aşure	81	12,7
Helva(un, ırmık)	101	15,8
Hoşmerim	2	0,3
İnce patlıcan(fesli kanlı)	49	7,7
Kabak yemeği	21	3,3
Kavurma	14	2,2
Keşkek	71	11,1
Kırmızı sulu et	86	13,5
Kölle	29	4,5
Kuru fasulye	53	8,3
Pilav(bulgur)	45	7,1
Sarma, dolma	16	2,5
Tarhana çorbası	15	2,4
Tekke Fasulyesi(ala fasulye)	20	3,1
Topak kızartma	17	2,7
Piyaz	3	0,5
Toplam	638	100,0

Grafik 2.17 Katılımcıların En Çok Bilinen Yemeklerinin Dağılımı

Başsağlığı merasiminde, cenazenin defnedildiği günün akşamı mahalledekiler, yas evine yemek götürüp yemeklerini yas evinde yerler. Acılarını paylaşmaya çalışırlar. Bu yemeğe yas yemeği, cenaze evine de yas evi denir. Araştırma sahasında yas evi tabirinden çok ölgülük tabiri kullanılmaktadır. Ölgülüğe gelenler siyah elbise giyer, siyah başörtüsü takar. Yas, kırkinci gün yemeğiyle son bulur. Bu sebeple, kırk gün boyunca radyo dinlenmez, televizyon seyredilmez, düğün vb. gibi ortamlarda eğlenilmez. Ancak, ölen kişi yol ehli ise, Tahtacı geleneğine göre, gece yarısından sonra sazlı-sözlü nefes ve deyişlerle ölünün başında bulunulur (G 2).

Ölü suyu ısıtılan ocak üç gün boyunca söndürülmez. Ocak devamlı harlandırılır. Evin ışıkları da üç gün yanık bırakılır. Tahtacılar, ölünün yıkandığı yere ve mezarlığa bir parça ekmek, yemek ve su bırakırlar (Foto 24). Bırakılan yiyecekleri ölünün ruhunun gece gelip yediğine inanılır. Ölen kişi, aç veya susuz öldüyse ve ölünün ruhu geldiği yerde yiyecek bulamazsa evdekilere musallat olmasın, evdekilere zarar vermesin düşüncesiyle bu uygulama gerçekleştirilir.

Fotoğraf 2.24 Su Şişesi ve Yiyecek Bırakılan Mezarlar (Toptaş)

2.2.4.3.9.2. Ölüyü Anma Törenleri

Tahtacılar üçüncü, yedinci, kırkinci ve yıl yemeği yaparlar. Son yıllarda elli ikinci gün yemeği de yapılmaya başlanmıştır. Bu yemeklere can aşısı adını verirler. Yemeklerde mutlaka koç ya da horoz (Cebrail) kesilir. Yemeklerde kırmızı sulu et mutlaka vardır (Foto 2.25). Toptaş köyünde arzu eden toprak kızartma yapabilmektedir. Yemek sonrasında yemek yiyenler kişi, ölü sahibine “Ölünün ruhuna varsın.” , “Ölünün canına değsin.” dileklerinde bulunur. Verilen bu yemeklerle ölünün ruhunun rahatlayacağını inanılmaktadır. Bu uygulamanın amacı ölüyü, ölüm sonrası hayata alıştırmak, rahatlatmak içindir, günahlarını azaltmak için değil.

Fotoğraf 2.25 Ölünün Yıl Yemeğinde Sunulan Kırmızı Sulu Et ve Keşkek Örneği (Toptaş)

Üçüncü gün yemeğinde; koç veya Cebrail kesilmesinin yanı sıra, helva ve çörek yapıp komşulara dağıtılır. Topluca yenilen üçüncü gün yemeğinden sonra, ölünün kendisinden önce ölen akrabalarının ruhlarıyla karşılaşılacağına inanılmaktadır.

Yedinci gün yemeğinin özelliği; koç ya da Cebrail kurban edildikten sonra, ölünün kefinden çıkacağı inancı hâkimdir.

On İkinci Gün Yemeğinde; çörek yapıp komşulara dağıtılır. Ölü evinde, Cebrail bütün yemeklerde mutlaka kesilir. Çörek dağıtılması kansız, Cebrail kurban edilmesi kanlı kurban uygulamasıdır.

Kırkinci Gün Yemeğiyle; ölünün kemiklerinin eklemelerinden ayrıldığına inanılmaktadır. En önemli yemektir. Bu yemekten sonra yas sona erer. Dede ya da mürebbinin olduğu yerlerde ölü yemeğinde bazı ritüeller uygulanmaktadır.

Elli İkinci Gün Yemeği; araştırma sahasındaki bazı yerleşim birimlerinde yapılmakla beraber, bu yemek son yıllarda verilmeye başlanmıştır. Yemekte imam Kur'an okur.

Yıl Dönümü Yemeğiyle; ölünün unutulmadığının ölüye hatırlatıldığı inancı vardır. Ölünün mezarı bu yemekten sonra yaptırılmaktadır. Çünkü, toprak ancak bir yıl içerisinde yerleşir, çöker.

SONUÇ

Tahtacılar, Türkiye’deki Alevi-Türkmen topluluklarından biridir. Ağaçeri Türkmenleri soyundandır. Ormanlık alanlarda ağaç işleriyle geçimlerini sağladıkları için bu ismi almışlar ve bugün hala bu isimle anılmaktadırlar. Zeki Velisi Togan’ a göre, Ağaçeri Türkmenlerinin bir kısmı Türklerin İslamiyet’i kabulünden önce 465 yılında Kafkasya’dan Azerbaycan’a gelmişlerdir. Anadolu’da ilk ortaya çıkışları 1193 yılındadır. Elbistan’ın dağlık bölgelerinde yaşayan Ağaçerilerin, Adana bölümüne asıl büyük göçü Moğol istilasından sonradır (<https://www.uludivan.de/>, erişim tarihi: 17.11.2018). 18. yüzyıla kadar göçebe bir yaşam sürmüşlerdir. Ve, aynı yüzyılda Osmanlı Devleti tarafından iskan edilmişlerdir. Cumhuriyetin ilanına kadar dışa kapalı, göçebe bir yaşam süren bu topluluk, kültürel hayattaki değişiklikler ve eğitimin öneminin giderek artması sebebiyle, bugün ise, tamamen yerleşik hayata geçmişler ve dolayısıyla, orman işlerinde çalışmayı bırakmışlar, farklı mesleklere yönelmişlerdir.

Tahtacılığın tanımına, neredeyse katılımcıların tamamı “Tahta orman işleriyle geçimini sağlayandır.” cevabını vererek Tahtacı kimliğini Alevi kimliğinden daha önde tuttuğunu göstermiştir ki atalarına dolayısıyla ölümlerine çok ehemmiyet veren Tahtacılar bunu mezartaşlarına ağaç figürü çizerek ispatlamak istemişlerdir. Ağaç figürünü, bütün köylerdeki mezartaşlarında görmek mümkündür.

Araştırma kapsamındaki ilçelerin mevsimlik sıcaklık sonuçlarına göre; kıyıda olmaları nedeniyle Finike ve Kumluca İlçelerinin sıcaklık değeri birbirine yakın olmakla birlikte Finike en yüksek mevsimlik sıcaklık değerlerine sahiptir. Elmalı ise en düşüktür. Dolayısıyla, Finike ve Kumluca’ ya göre iç bölümde yer alan Elmalı’da mevsimler arası sıcaklık farkı daha fazladır.

Aylık ortalama sıcaklıklar sonuçlarına göre, bütün ilçelerde en düşük sıcaklık ocak; en yüksek sıcaklık Finike ve Kumluca’ da ağustos, Elmalı’ da temmuzdur. Yıllık ortalama sıcak değerleri en yüksekten en düşüğe doğru sırasıyla Finike, Kumluca ve Elmalı’dadır.

Bütün ilçelerde metrekareye en fazla yağış kışın düşerken, en az yağış yazın düşer. Kış yağmurlarının oranı en fazladan en aza doğru Finike, Kumluca, Elmalı şeklindedir. Yaz aylarında Elmalı’da; Finike ve Elmalı’nın aksine oran daha yüksektir. Yıllık yağış miktarı da aynıdır. Yaz yağmurları ise sırasıyla Elmalı, Finike, Kumluca şeklindedir. Keza, en fazla yağışın görüldüğü aylar aralık, ocakken; en az yağışın görüldüğü aylar ise temmuz, ağustostur.

Araştırma kapsamındaki ilçelerde en fazla nüfus Kumluca'ya aittir. En az nüfus ise, Elmalı'ya aittir. Köylerin 2007-2017 yılları arasındaki nüfus sonuçları incelendiğinde, bariz dalgalanmaların olmadığı, genel itibariyle nüfusta artma yerine azalma yaşandığı göze çarpmaktadır. Bunun en büyük sebebi ekonomik sebeplerle merkez il ve ilçelere göçlerin yaşanmasıdır. Köylerin 2017 yılı nüfus sayım sonuçları ise, sırasıyla Toptaş 802 kişi, Hızırkahya 757 kişi, Akçeniş 730 kişi, Beşikçi 590 kişi, Gökbük 560 kişi, Tekke 560 kişi, Menevşelik 270 kişi ve Çatallar 210 kişidir. Toptaş ve Hızırkahya'nın nüfusunun diğer yerleşimlere göre fazla olmasının sebebi merkeze yakın olmasıdır. Çatallar nüfusunun az olma sebebi merkezden ve yol güzergahından uzak, dağlık bir alanda ve sokak statüsünde olmasındandır.

Teke Yöresi Tahtacıları İzmir Narlıdere'deki Yanyatır Ocağı'na bağlıdır ki nitekim mülakata katılanların büyük çoğunluğu Yanyatır Ocağı'na bağlı olmakla birlikte herhangi bir ocağa bağlı olmayanların oranı da yüksek çıkmıştır ki, bunun sebebi çekiniyor olmalarıdır. Hacı Bektaş-ı Veli'yi ziyaret ve bağlanmaların, son yıllarda ortaya çıktığı söylenmektedir.

Yanyatırılıların mürşidi Durhasan Dedeli köylülere ala nakışlı aba giydikleri için ala abalı denmiştir. Kazdağı (Çanakkale), Narlıdere (İzmir) gibi yerlere Adana dağılmışlardır. Çukurova'daki Tahtacı aşiretlerinden olan Enseli, Gökçeli, Nacarlar, Çaylaklar aşiretlerinin türbe ve mezarlarında görülen Kazayağı damgası araştırma sahasında tespit edilmemiştir. Coğrafi konumu birbirine yakın olan sahil kesimindeki Beşikçi, Toptaş, Hızırkahya, Menevşelik köylerinin Enseli Oymağı; iç kesimdeki Gökbük ve Çatallar köylerinin Çaylak oymağı; yayla kesimindeki Akçeniş Köyü'nün Enseli, Eseli, Gökçeli, Danabaşlar, Tömenler, Gardışlılar Oymağı; Tekke Köyü'nün de çevre yerleşimlerden gelenlerce kurulmuş olduğundan oymaklarının çeşitli olduğu tespit edilmiştir. Nitekim, mülakat sonuçlarına göre, Enseli Oymağı'ndan olanlar çoğunluktadır. Ancak oymağını bilmeyenlerin oranı da ikinci sıradadır.

Araştırma sahasındaki Tahtacı yerleşimleri, Türkiye' nin diğer Tahtacı yerleşimlerinde olduğu gibi dışa kapalı bir toplum özelliği göstermekte, kendilerini diğer sosyal-dini topluluklardan tecrit etmektedirler. Ancak, Tahtacıların, geçmişteki gibi, göç ettikleri şehirlerde Tahtacı Mahalleleri oluşturma (Antalya Merkez Kızıllık Mahallesi) olgusunda bugün çözümler yaşandığı gözlemlenmiştir. Küresel dünyamızın getirisinden Teke Yöresi'ndeki Tahtacılar da etkilenmişlerdir.

Sahada, araştırmayı kabul eden katılımcıların çoğunun evli olduğu, boşanmanın neredeyse hiç olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Tahtacı kimliğine sahip olmak için, Tahtacı anne-babadan doğma şartının araştırma sahasındaki yerleşim birimlerinde hala geçerli olduğu

tespit edilmiştir. Her Tahtacı çocuğu Tahtacı olarak dünyaya gelir demektedirler (Özellikle Akçeniş'te). Tekke' dekiler Bektaş olarak doğduklarını söylemektedirler. Nitekim, Türkiye'deki Tahtacılar da hâkim olan endogami ve monogami, araştırma sahasında da hâkimdir. Bugün, dedelerin fonksiyonlarının azalması, yerleşim yerlerinde dedenin olmaması gibi sebeplerle düşkünlük kurumu işlevini yitirmiş dolayısıyla da endogami ve monogami evliliklerinin hâkimiyeti azalmıştır. Az da olsa boşanma ve Tahtacı toplumu dışındakilerle evlilik vakaları görülmektedir. Orta Asya'dan bu yana devam eden ataerkil toplum yapısının bir göstergesi olarak, Tahtacı toplumu dışındakilerden kız alınmada sakınca yokken dışarıya kız verilmemektedir. Bu tarz evlilik sonucu doğan çocuklara Melez demektedirler. O zaman, saf Tahtacı ırkı bozulmaktadır.

Araştırma sahasına giren toplam sekiz köye görüşme formu uygulanmıştır. Akçeniş'te 28, Beşikçi'de 23 ve Gökbük'te 21 kişi, diğer köylerde 20 kişiyle mülakat yapılmıştır. Her köyde görüşme yapılan kişi sayısının alt sınırı 20 olmak üzere sayısı fazla olanlar tamamen tesadüfidir.

Araştırma sahasındaki Akçeniş ve Gökbük yerleşiminde yaşayanların tamamı Tahtacı iken; Beşikçi, Toptaş, Hızırkahya, Menevşelik, Çatallar ve Tekke'de yaşayanların içinde çok az da olsa Sünni mevcuttur ve sonradan köye yerleştikleri tespit edilmiştir.

Teke yöresi kapsamına giren Finike, Kumluca ve Elmalı ilçelerinde dağılışı gösteren Tahtacı yerleşimlerinde yaşayan 172 kişinin cevapladığı 28 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formlarından çıkan sonuçlara göre;

Katılımcıların demografik bilgileri; en fazla çocuk sayısı ve evde yaşayan insan sayısı 2, ilköğretim mezunu oranı ve sigorta oranı yüksek, erkek nüfus ve 46-55 yaş arası nüfus fazla, evli olanların oranı yüksektir. Çocuk sayısı ve evde yaşayan insan sayısının az olması ve sigortalı insan sayısının çok olması Tahtacı nüfusun sosyal refah seviyesinin yüksek olduğunun göstergesidir. Erkek nüfusun çoğunluk arzemesi kadınların daha çabuk öldüklerinin göstergesi sayılabilir. Katılımcı yaş aralık tablosunda, çoğunluk üretken (46-55) sınıftan oluşmakla birlikte genç nüfusun (18-25) iş bulmak amacıyla il ve ilçelere göç ettiği tespit edilmiştir. Bu durumun önüne geçmek için köylerde iş imkânı yaratılmalıdır. Araştırma sahasındaki köylerde eğitim seviyesinin düşük olma sebebi, köylerin göç vermesinden dolayı köylerde yaşlı nüfusun ikamet ediyor olmasıdır. Köylerin genelinde çocuk nüfusu yeterli olmadığı için okul açılmamıştır. Bu sebeple eğitim taşımalı olarak sağlanmaktadır. Evlenme oranı yüksektir. Çünkü, evlenmemek, boşanmak vb. Tahtacılar için düşkünlüktür, dışlanılır. Tahtacılar, Cem ritüeliyle kendi iç hukuk sistemlerini kurmuşlardır. Akçeniş ve Tekke'de Cemevi vardır. Herhangi bir olayı mahkemeye taşımadan bu mecrada çözmektedirler. Cemevi

olmayan köylerde, Dede çağrılarak evde toplanılmaktadır. Tekke köyünde Dede ve Beşikçi köyünde Mürebbi vardır. Ancak, bütün köylerde, bu uygulama eskisi kadar yaygın değildir. Akçeniş'te Cemevi'nin ve Tekke'de Cemevi ve Dedenin olması, Alevi-Tahtacı kimliği farkındalığı beslemiştir ki sonucunda bu köyde yaşayanların hayata geçiş-giriş ritüelleri ve tabiatla ilgili inanış ve uygulamaları daha canlı kalmıştır. Yani burada, Cemevi ve Dede gibi varolan maddi varlıkların varlığının, beynimizde varolan ancak maddi olmayan Cem İnancı varlığından baskın geldiğini söylemek mümkündür.

Araştırma sahasındaki köylerin çoğunluğu 1900'lü yıllarda Yörük göçüyle kurulmuştur. Katılımcıların çoğunluğu köylerinin isimlerinin nereden geldiğini bilmemekle birlikte her köyün hikayesi farklı olduğu için her köyün mülakat formu ayrı değerlendirmeye tabi tutulunca sağlıklı veri elde edilebilecektir. Bütün köylerin nereden, ne zaman, nasıl geldikleri ve isimlerinin anlamları ortaya çıkartılmıştır.

Araştırma sahası içerisindeki 8 yerleşim yerinden Hızırkahya ve Menevşelik ova yerleşmeleridir. Onların dışındaki Beşikçi, Toptaş, Gökbük, Çatallar, Akçeniş ve Tekke Mahalleleri dağ yerleşmesi özelliğinde olup şehir merkezinden uzaktadır. Bütün yerleşim yerlerinde toplu yerleşme vardır.

Evlerin malzemesi genellikle betonarme olmakla beraber sonra sırasıyla kerpiç, taş ve ahşap gelir. Ayrıca, kıyılardaki ve merkez köylerdeki evlerin malzemesi daha çok betonarme iken iç kısımlardakiler kerpiç ya da ahşaptır. Yerleşmelerde, eski ve yeni evler bir aradadır.

Araştırma sahasındaki evler daha çok bir ve iki katlıdır Tek katlı evler yer evidir. İki katlı evlerin üst katında genellikle gelin ve oğlanla yaşanmaktadır.

Doğum, evlenme ve ölüm merasimlerinde yapılan yemekler özeldir. Un helvası, kırmızı sulu et, aşure, keşkek sırasıyla en çok yapılan yemeklerdir.

Geleneksel kıyafetleri çoğunluk giymemekle birlikte, kıyafetlerin daha çok Yörük göçü şenliği ve Cem törenlerinde giyildiği tespit edilmiştir. Bunlar, kadınların giydiği üç etek, zıbın, oyalı göynek, basma fistan, üsdonu, oyalı yazma; erkeklerin giydiği şalvar, şapka ve poçu denilen eşarptır.

Tahtacıların hayata giriş-geçiş ritüelleri melez bir yapıdadır. Doğum, sünnet, evlenme ve ölüm ile ilgili gelenekleri, Orta Asya Türk kültürünün izlerini taşımaktadır. Nitekim, doğumda; güvey evine gelen gelinin kucağına doğurganlık için küçük çocuk verilmesi, kaynananın apıç arasından geçirilmesi evlenmede; indirmelik geleneği, ölümden; ölüyü anma törenleri uygulaması, ölen kişinin çenesinin çatılması ve üstüne bıçak konulması vb gibi geleneklerin yörede yaşayan Yörük toplumuyla benzerlik göstermesi, varolan delillerdendir. Kısacası, araştırma sahasında, geleneksel Türk inancındaki uygulamalar hâkimdir. Nitekim,

Tahtacılardaki musahiplik kurumunun, Türk-Moğol devletlerindeki antlık kurumunun dinselleştirilmiş devamıdır denilebilir. Tahtacılar arasında musahipliler arasındaki evlenme yasağı, süt kardeşler ve kirveler arasında da mevcuttur. Buna benzer yasakları, bugün bazı Orta Asya Türk devletlerinde ve Türk kültüründe görmek mümkündür. Araştırma sahasındaki bütün yerleşim birimlerinde musahiplik geleneği devam ettiği tespit edilmiştir. Kışın, İzmir Yanyatır Ocağı'ndan gelen Dede, Yöre'deki bütün Tahtacı köylerini gezerek, musahiplik ritüelini gerçekleştirmektedir. Tekke'deki Dedenin rolü geri plandadır.

Katılımcılara yöneltilen; “Doğum öncesi, doğum sırası, doğum sonrası, evlenirken, ölüm öncesi, ölüm sonrası adetleriniz var mı?” sorularına çok büyük bir çoğunluk “Var” cevabını vermiştir. “Yok” cevabını verenlerin sayısı hiç yok denecek kadar azdır.

Köylerdeki doğum öncesi gelenekler benzerlik göstermekle birlikte köylere göre geleneklerde değişiklikler de vardır. Genel kabul gören en büyük gelenek, gebe kalmak için Abdal Musa Tekkesi'ne gidilmesidir.

Doğum sırasında, bebeğin sonu diye bilinen eşin (plasenta) ve göbeğin gömülmesi, bütün köylerin ortak uygulamasıdır. Çocuğun olmasını istediği mesleğe yönelik uygulamalar köye göre değişiklik göstermektedir. Ayrıca, doğumların artık tamamen hastanede yapıldığı tespit edilmiştir.

Doğum sonrası adetleri en çoğundan en azına doğru sırasıyla diş köllesi, kırklama, albasması, çocuk tuzlama, sünnet, lohusalık, ad verme, duşak kesme, kirvelik, tuz düğünüdür. Kütük atma geleneği yoktur.

Tahtacılardaki sünnet geleneği Türklerin 11. Yüzyılda İran'a gelmesiyle, Sami kültüründen etkilenecek oluşmuştur. Sünnet geleneğinde yeri olan kirvelik kurumu ise Anadolu Yarımadası'nda oluşmuştur.

Evlenirken uygulanan adetler, en çoğundan en azına doğru sırasıyla oğlan-kız kınası-gelin alması, gelin indirme, kız isteme, nişan, nikah, oku, urba görme, yüz görümlüğü, baş bağlama, ağırlık parası şeklindedir. Yörede ağırlık parası ve baş bağlama geleneğinin artık uygulanmadığı tespit edilmiştir.

Çakal ve köpeğin uluması, baykuşun ötmesi, pis ve küllü yerler, rüyada ağacın devrilmesi, rüyada bulanık su görülmesi, eve kürek dayanması ve benzerleri ölümü çağrıştırmaktadır.

Ölüm sonrası adetlerin başında; üç, yedi, oniki, kırk, elliiki ve yıl yemeğinin yapılması, ölü evine ilk gün yemekleri komşuların getirmesi, ölünün yastık ve battaniye ile gömülmesi, ilk gün mezarlığa yiyecek-içecek konması, ölünün kefenlenmesi, ölünün

yıkandığı yerde ilk gün mum yakılması, ölünün yıkandığı yerde ve arefe günü günlük, buhur tütürülmesi uygulamaları vardır.

Araştırma sahsından elde edilen sonuçlara göre, adak olarak Cebrail Horozu, kurban olarak koç, keçi kesildiği ortaya çıkmıştır. Adağın Abdal Musa'ya adandığı ve adak etini adak sahibinin kesinlikle yemediği tespit edilmiştir.

Tahtacılarıdaki kurbanlık ve adaklık geleneği, ağırlıklı olarak geleneksel Türk kültürünün izlerini taşısa da Sami, Şii ve Hristiyan dinindeki uygulamaların karışımıdır. Kurban edilen hayvanın boğazlanarak kesilmesi Sami kültürü ile, Muharrem orucu Şii ile, Hızır orucu da Hristiyanlıktaki Ninova orucu ile ilgilidir.

Antalya'daki Alevileri iki kategoride ele almak mümkündür. Bunlar; Antalya'nın yerlisi olan Tahtacılar ve Türkiye'nin diğer illerinden göçle gelen Aleviler' dir. Antalya' ya Türkiye'nin diğer illerinden gelen Alevilerle, Antalya'nın yerlisi Tahtacılar arasında kültürel öğelerden kaynaklanan uyumsuzluklar söz konusuysa, yerli Tahtacılar arasında uyum vardır.

Birbirine yakın köylerin hayata giriş-geçiş ritüelleri ve tabiatla ilgili inanışları uzak olan köylerdekinden içerik olarak küçük farklılıklar göstermektedir. Örneğin rüyasında ölen bir yakınını gören Toptaş Mahallesiindekiler eve ölüm gelmesin diye evin dört bir yanına soğan koyarken, Gökbük Mahallesiindekiler soğanı akşam vakti eve sokmamaktadırlar. Ayrıca, bir köyde varolan uygulama, diğer köylerde olmayabilmektedir. Bingidık geleneğinin Gökbük ve Çatallar'da varolduğu diğer köylerde varolmadığı gibi.

Ağaç ve orman ile ilgili inanış ve uygulamalar en yoğun olanıdır. Sırasıyla ateş ve ocak, su, atalar ve ölümler ile ilgili inanış ve uygulamalardır. Ortaya çıkan bu tablo, Tahtacıların tabiatla olan ve özellikle de ağaç ve orman ile olan yoğun ilişkileriyle açıklanabilir.

Doğüstü varlıklar ve olayların dağılımı incelendiğinde, cin, rüya ve nazara inanıyoruz cevabını verenlerin istatistiği sırasıyla nazar, rüya ve cin şeklindedir. Ayrıca horozun kutsal olduğu, tavşan etinin yenmediği ve yağmur duası ritüeli yaptıkları ortaya konulmuştur. Beşikçi ve Gökbük'te Bingidık yağmur ritüelleridir. Cin, şeytan, büyü ve nazardan korunmaya yönelik uygulamalar olmakla birlikte nazara yönelik uygulamalar daha çoktur. Kurşun dökmenin yaygın olmadığı göze çarpmaktadır.

Mülakat sonuçlarına göre en önde tutulan yatır Abdal Musa, daha sonra Kafi Baba ve Eroğlu Nuri'dir. Köy içindeki yatırlar köyde ikamet edenlerce mutlaka ziyaret edilmesine rağmen totalde az bir yer işgal eder.

Araştırma sahasındaki köylerde Hıdırellez kutlamalarının Nevruz kutlamalarından daha yaygın olduğu ortaya çıkmıştır. Ortak etkinlik pikniğe gidilmesidir. En yakındaki Hıdırellez Deresi'nden getirilen suyun bütün köye dağıtılması ritüelidir.

Tahtacı köylerinde ikamet edenlerin, son yıllarda şehir hayatının çekiciliği ve özgürlüğü, ekonomik nedenlerle çevre il ve ilçelere göç ettikleri; dışa kapalı toplum karakteristiğinde kırımlar yaşandığı, az da olsa egzogami ve poligami görüldüğü tespit edilmiştir. En önemlisi de, ortaya koydukları inanış ve uygulamalardan Tahtacı kimliğini Alevi kimliğinden önde tuttukları, Alevi kimliğini sonradan öğrendikleri saptanmıştır.

Sünnilerle iç içe yaşayan Beşikçi, Toptaş, Hızırkahya, Menevşelik, Çatallar ve Tekke yerleşimlerinde, gerek yaşadıkları coğrafyada Sünnilerle iç içe olmaları ve birbirlerine yakın olmaları gerekse ılıman iklimin etkisiyle Tahtacılığa özgü bazı inanış ve uygulamaların terk edildiği veya azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunda teknolojik gelişmelere bağlı sosyal ağ kullanımının da olsa etkisi vardır. Çünkü, aynı tablo, aynı yöredeki Sünni halk için de geçerlidir.

Nitekim, Teke Yöresi Tahtacı coğrafyasındaki birçok uygulamanın diğer topluluklardaki (Sünniler) uygulamalarla benzerlik gösterdiği ve birçoğunun terk edildiği saptanmıştır. Sonuç olarak, aynı coğrafyada bulunmak, inanış ve uygulamalardaki farklılığı ortadan kaldırmıştır.

KAYNAKÇA

- Akyol, İ. H. (Nisan 1941). “Türkiye’de Basınç Rüzgârlar ve Yağış Rejimi”. *Türk Coğrafya Dergisi*, İstanbul, II(V-VI).
- Alagöz, C. A. (1993). “Türkiye’de Yaylacılık Araştırmaları”. *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Türkiye Coğrafyası Dergisi*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Atabeyli, N. K. (Haziran 1950). “Türkmen, Yörük ve Tahtacılar Arasında Tetkikler, Görüşler”. *TFA*, (11): 175-176.
- Atalay, B. (1920). *Bektaşilik ve Edebiyatı*, Matbaa-i Amire, Hicri 1340, İstanbul.
- Atalay, B. (1991). *Bektaşilik ve Edebiyatı*, (Çev. V. Atila), İstanbul.
- Atalay, İ., Sezer, İ., ve Çukur, H. (1998). *Kızılçam Ormanlarının Ekolojik Özellikleri ve Tohum Nakli Açısından Bölgelere Ayrılması*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.
- Atalay, İ. (1973). “Toros Dağları’nda Karstlaşma ve Toprak Teşekkülü Üzerine Bazı Araştırmalar”. *Jeomorfoloji Dergisi*, Sayı: 5, Ankara.
- Atalay, İ. (1990). *Vejetasyon Coğrafyasının Esasları*, Dokuz Eylül Üniversitesi Basımevi, İzmir.
- Ayaz, A. (2010). *Kumluca İlçesinde Doğal Ortamın Beşeri Faaliyetlere Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı. Şanlıurfa.
- Bey, B. S. (1994). *İttihat ve Terakki’nin Alevilik-Bektaşilik Araştırması*. (Çev. N. Birdoğan). Berfin Yayınları, İstanbul.
- Başaran, M. A., Başaran, S., Baş, M. N., Kaçar, M. S., Tolunay, D., Makineci, E., Kavgacı, A. ve Deniz, G. (2007). *Elmalı Sedir Araştırma Ormanında Aktüel Durumun Coğrafi Bilgi Sistemi Tabanlı Sayısal Haritalarla Ortaya Konulması*. Çevre ve Orman Bakanlığı Batı Akdeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü, Antalya.
- Çağatay, N. (1970). “Tahtacılar”. *İA*, Cilt XI, İstanbul.
- Çiftçi, A. (2008). *İlçenin Coğrafi, İdari ve Sosyal Yapısı*. R. Günay (Ed.), Elmalı ve Yöresel Mimarlığı, Ege Yayınları, İstanbul, s.19-72.
- Danacı, H. M. (2012). *Yöresel Mimari ve Kültürel Peyzaj Analizi: Antalya Elmalı Örneği*. Doktora Tezi. Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Antalya.
- Doğanay, H. (1997). *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, M.E.B. Yayınları, İstanbul.
- Davud, E. (1992). *Sünen*, Cilt: I, İstanbul.

- Engin, İ. (1998). *Tahtacı Kimliğine ve Demografisine Giriş*. ANT Yayınları, İstanbul.
- Ercan, N., Ayar Şensoy, F. ve Aydoğan, N. (2008). “Örtüaltı Yetiştiriciliğinde Düünden Bugüne Gelişmeler”, *Akreolojisi, Tarihi, Doğası ve Tarımıyla Kumluca Rhodiapolis*, N. Çevik (Ed.), Kumluca Belediyesi Yayınları, Antalya, s.228.
- Erdoğan, C. (2011). *Antalyadaki Alevilerin Siyasi Eğilimleri*. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Antalya.
- Erinç, S. ve Öngör, S. (1984). *Türkiye Coğrafyası*. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Fırlalı, E. R. (1983). “Tahtacılar”, *Yeni Türk Ansiklopedisi*, C. 30, Ankara.
- Fırlalı, E. R. (1991). *Türkiye’de Alevilik Bektâşilik*, Selçuk Yayınları, İstanbul.
- Gökceoğlu, M., Ünal, O. ve Göktürk, S. (2008). “Kumluca’nın Florastik Zenginliği”, 50. *Kuruluş Yıldönümünde Kumluca*, Kumluca Belediyesi Yayınları.
- Göney, S. (1975). *Büyük Menderes Bölgesi*, İstanbul Üniversitesi Yayın No: 1895, İstanbul, s.75-77
- Gübbük, H. ve Yaşın Güven, D. (2008). “Akdeniz Bölgesinin Turnçgiller Açısından Önemi ve Bölgede Yetiştirme Şansı Olan Tropik Meyveler”, *Akreolojisi, Tarihi, Doğası ve Tarımıyla Kumluca Rhodiapolis*, N. Çevik (Ed.), Kumluca Belediyesi Yayınları, Antalya.
- Güngördü, E. (1997). *Türkiye’nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası*, Ankara.
- Gürbüz, A. (2016). *Maturidi’nin Melek, Cin, Şeytan Anlayışı*, Isparta.
- Gürbüz, O. (1994). *Van Gölü Çevresi’nin Coğrafyası (Beşeri ve İktisadi Coğrafya Açısından)*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güvenç, B. (1994) *İnsan ve Kültür*. Remzi Kitabevi. İstanbul.
- İzbırak, R. (1985). *Coğrafya II*. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- İzbırak, R. (1986). *Coğrafya I*. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- İzbırak, R. (1992). *Coğrafya Terimleri Sözlüğü*, İstanbul.
- İzbırak, R. (1996). *Türkiye I*. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Karakuş, A. (2014). *Finike İlçesi’nin Coğrafi Etüdü*. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, Isparta.
- Kehl-Bodrogi, K. (1988). *Die Tahtacı. Vorlaeufiger Bericht Übereineethnisch-religiöse Gruppentraditioneller Holzarbeiter in Anatolien*, Berlin.
- Kocadağlı, A. Y. (2012). *Kalkan - Kumluca Arasında Kıyı Alanları Kullanımı Ve Sorunları*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, İstanbul.

- Koday, S. ve Yılmaz, E. (2017). “*Osmaniye Türkülerinde Coğrafi Motifler*”, *Türkiye Coğrafyası Araştırmaları*, F. Arslan (Ed.), Pegem Akademi Yay. Ankara.
- Köse A. ve Arı, Y. (2005). “İnsan Çevre Etkileşimini Yorumlamada Yeni Bir Alternatif: Kültürel Coğrafya”, *Ulusal Coğrafya Kongresi, (Prof. Dr. İsmail Yalçınlar Anısına), Bildiri Kitabı*, S. Avcı ve H. Turoğlu (Ed.), İstanbul, s.52-59.
- Köse A. ve Arı, Y. (2005). “İnsan Çevre Etkileşimini Yorumlamada Yeni Bir Alternatif: Kültürel Coğrafya”, *Ulusal Coğrafya Kongresi, (Prof. Dr. İsmail Yalçınlar Anısına), Bildiri Kitabı*, S. Avcı ve H. Turoğlu (Ed.), İstanbul.
- Kutluer, İ. (2003). “Mekân”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 28, İstanbul.
- Küçük, H. (1992). “Karagöl ve Avlan Gölü’nün Kurutulmasının Ekolojik ve Sosyal Dengeye Etkileri, Elmalı’da Ormancılığımız”. *Yedi Çınar Dergisi*, 1: 9-11
- Kültür Bakanlığı Yayınları (1994). *1. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Tahtacılar) Sempozyumu Bildirileri 26-27 Nisan 1993 Antalya*, Ankara.
- Mecek, S. (2014). *Serik Yöresi Tahtacı Alevilerinin Halk Bilgisi Üzerine bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Afyon.
- Oğan, S. (2016). *Tunceli İli Ekonomik Faaliyetlerinin Kültür Coğrafyası Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, Elazığ.
- Önal, M. N. (2013). *Muğla’da Alevi-Tahtacı Kültürü*. Ankara.
- Özbayrı, K. (1976). *Tahtacılar ve Yörükler*. Paris.
- Parlak yıldız, H. (2011) “Kültür Kavramının Tarihi ve Coğrafi Temeli”, 38. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (Inrenational Congress of Asian and North African Studies (ICANAS)*, s. 555-564 www.aykgov.tr/wp-content/uploads/201501/PARLAKYILDIZ-Hayrettin-KÜLTÜR-KAVRAMININ-MADDİ-TARİHİ-VE-COĞRAFI-TEMELİ.pdf, (erişim tarihi: 22.12.2018)
- Saraçoğlu, H. (1989). *Akdeniz Bölgesi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Sarı, C. (1998). *Kumlucu İlçesi Coğrafyası*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sarı, C. ve Ertürk M. (2017/9/15) “Batı Toroslarda Yörük Göç Yollarının Turizm Amaçlı Kullanımına Yönelik Planlama Önerileri”. *Electronic Turkish Studies*, 12(24): 164.
- Sarı, C. ve Tepeli Y. (Güz 2012) “Bir Kültür Coğrafyasında Yerleşme Adları: Teke Yöresi Örneği”. 35: 161-179.
- Selçuk, A. (2004). *Mersin Tahtacıları Üzerine Bir Araştırma*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul.

- Soytekin, N. (2016). *Kumluca İlçesi Kültürü*. Yüksek Lisans Tezi. Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Halk Bilimi Eğitimi Ana Bilim Dalı, Lefkoşa.
- Sümer, F. (2010). “Tahtacılar”, *DİA*, C.39, İstanbul.
- Tanci, E. A. İ. B. (2005). *İbn Batûta Seyahatnâmesi*, (Çev. A. S. Aykut), YKY Yayınları, İstanbul.
- Temuçin, E. (1990). “Aylık Değişme Oranlarına Göre Türkiye’ de Yağış Rejimi Tipleri”. *Ege Coğrafya Dergisi*, 5: 160
- Toros, T. (1938). *Toroslarda Tahtacı Oymakları*, Mersin.
- Turhan, M. (2015). *Kültür Değişmeleri, Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Tetkik*, Altınordu Yay., İstanbul.
- Tümertekin, E. (1972). “İktisadi Faaliyetler”. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayını*, 67.
- Tümertekin, E. (1997). Beşeri). *Beşeri Coğrafya İnsan, Kültür, Mekân*, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2009). *Beşeri Coğrafya İnsan, Kültür, Mekân*, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Türkdoğan, O. (1995). *Alevi Bektaşî Kimliği, Sosyo-Antropolojik Araştırma*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Ülkütaşır, M. Ş. (Eylül 1968). Tahtacılar, *Türk Kültürü Dergisi*, (71): 840-843.
- Yetişen, R. (1940). *Ege Tahtacıları*, İzmir.
- Yılmaz, A. (1948). *Tahtacılar Gelenekler*. Ulus Basımevi, Ankara.
- Yiğitbaşıoğlu, H., (2000). Finike ve Yakın Çevresi’nin İklim Özellikleri, *Ankara Üniversitesi DTCTF Dergisi*, 40(1-2), e-ISSN 2459-0150
- Yörükân, Y. Z. (1929). Tahtacılar, *DİFM*, (12): 61-80.
- Yörükân, Y. Z. (1930). Tahtacılar, *DİFM*, (14): 73-80.
- Yörükân, Y. Z. (1998). *Anadolu’da Aleviler ve Tahtacılar*, (Eklerle Yayına Haz. T. Yörükân), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

İnternet Kaynakları

- <http://ismail-engin.blogspot.com/2013/11/tahtaclar-yanyatr-mursid-ocag-seyh.html>, (erişim tarihi: 17.11.2018).
- <http://turkiyedemaki.blogspot.com.tr/2010/12/garigler.html>, (erişim tarihi: 11.06.2017)
- <https://www.eksisözlük.com>, (erişim tarihi: 20.12.2018).
- <https://www.mynet.com>, (erişim tarihi: 23.11.2018).

<https://www.mynet.com/cok-esrarengiz-bitki-nazar-ve-buyuye-karsi-kullaniliyor-1169576-myyemek>, (erişim tarihi: 23.11.2018).

<https://www.sabah.com.tr/uzerlik-nedir-faydalari-nelerdir>, (erişim tarihi: 23.11.2018).

<https://www.ufukotesi.com>, (erişim tarihi: 03.12.2018).

<https://www.uludivan.de/Yan-yat%26%23305%3Br-o%26%23287%3B%26%23305%3B.htm>, (erişim tarihi: 21.11.2018).

<http://www.sozkimin.com/a/1182-imam-ali-riza-kimdir-sozleri-ve-hayati.html>, (erişim tarihi: 19.11.2018).

<http://www.washingtoninstitute.org/mapImages/4616b6127d683.pdf>, (erişim tarihi: 10.12.2018).

www.aykgov.tr/wp-content/uploads/201501/PARLAKYILDIZ-Hayrettin-KÜLTÜR-KAVRAMININ-MADDİ-TARİHİ-VE-COĞRAFI-TEMELİ.pdf, (erişim tarihi: 22.12.2018)

Kaynak Kişiler

- Görüşme 1 Akgüneş, C. (2018). yş 57, E, Tekke.
- Görüşme 2 Akın, V. (2018). yş 66, E, Akçeniş.
- Görüşme 3 Aktaş, A. (2018), yş 52, K, Toptaş.
- Görüşme 4 Aktaş, H. (2018), yş 77, E, Toptaş.
- Görüşme 5 Ataş, A. (2018). yş 60, K, Gökbük.
- Görüşme 6 Aslan, H. (2018). yş 49, E, Hızırkahya.
- Görüşme 7 Benli, R. (2012). 85, K, Karacaören.
- Görüşme 8 Beşikçi, H. (2018). 59, E, Beşikçi.
- Görüşme 9 Bozkaya, F. (2018). yş 44, E, Toptaş.
- Görüşme 10 Bozkaya, Z. (2018). yş 70, E, Toptaş.
- Görüşme 11 Coşkun, Doğan. (2018). yş 68, E, Akçeniş.
- Görüşme 12 Çulluk, E. (2018). yş 54, E, Menevşelik.
- Görüşme 13 Çelik, İ. (2018), yş 74, E, Çatallar.
- Görüşme 14 Çelik, M. (2018). yş 77, E, Çatallar.
- Görüşme 15 Çetin, T. (2018). yş 69, E, Toptaş.
- Görüşme 16 Demir, N. (2018). yş 79, K, Gökbük.
- Görüşme 17 Durma, F. (2018). yş 39, E, Tekke.
- Görüşme 18 Ergün, H. (2018). yş 70, E, Hızırkahya.
- Görüşme 19 Ergün, M. (2018). yş 41, E, Hızırkahya.

- Görüşme 20 Erol, F. (2018), yş 68, E, Çatallar.
- Görüşme 21 Etlican, N. (2018). yş 80, E, Beşikçi.
- Görüşme 22 Etlican, V. (2018). yş 44, E, Beşikçi.
- Görüşme 23 Göz, M. (2018). yş 53, E, Akçeniş.
- Görüşme 24 Kahyaoğlu B.(2018). yş 62, K, Akçeniş.
- Görüşme 25 Kalaycı, G. F (2018). yş 21, K, Gökbük.
- Görüşme 26 Karabulut, M. (2018). yş 39, E, Akçeniş.
- Görüşme 27 Koçman, S. (2018), yş 59, E, Hızırkahya.
- Görüşme 28 Koçyiğit, A. (2018). yş 55, E, Toptaş.
- Görüşme 29 Koçyiğit, Ş. (2018), yş 75, K, Toptaş.
- Görüşme 30 Korkmazer, Y. (2018). yş 52, K, Gökbük.
- Görüşme 31 Panuş, B. (2018). yş 45, E, Toptaş.
- Görüşme 32 Sarıçiftçi, A. (2018). yş 49, E, Hızırkahya.
- Görüşme 33 Sirili, A. (2018). yş 62, E, Toptaş.
- Görüşme 34 Sivri, H. (2018). yş 53, E, Akçeniş.
- Görüşme 35 Söğüt, İ. (2018). yş 39, E, Akçeniş.
- Görüşme 36 Uysal, A (2018). yş 81, E, Menevşelik.
- Görüşme 37 Uysal, M. (2018). yş 74, K, Menevşelik.
- Görüşme 38 Yılmaz, C. (2018). yş 58, E, Menevşelik.

Kaynak Kurumlar

- Akçeniş Mahallesi Muhtarlığı, Temmuz 2018.
- Arif Mahallesi Muhtarlığı, Temmuz 2018.
- Beşikçi Mahallesi Muhtarlığı, Temmuz 2018.
- Gökbük Mahallesi Muhtarlığı, Temmuz 2018.
- Hızırkahya Mahallesi Muhtarlığı, Temmuz 2018.
- Meteoroloji 4. Bölge Müdürlüğü, Antalya. (erişim tarihi: 17.04.2017)
- Tekke Mahallesi Muhtarlığı, Temmuz 2018.
- Toptaş Mahallesi Muhtarlığı, Temmuz 2018.
- Turunçova Mahallesi Muhtarlığı, Temmuz 2018.
- TÜİK, erişim tarihi: 07.03.2018

EK 1- GÖRÜŞME FORMU

Değerli Katılımcı,

Bu görüşme formu “ **Bir Kültür Coğrafyası Araştırması: Teke Yöresi Tahtacıları Örneğini** “ araştırmak amacıyla hazırlanmıştır. Görüşme formundan elde edilen veriler katılımcıların kişisel görüşlerini yansıtacak şekilde kesinlikle kullanılmayacak sadece araştırma amaçlı toplu ve genel değerlendirmeler yapılacaktır. Elde edilen veriler bilimsel araştırma amacıyla kullanılacağından, görüşme formunun yanıtlanmasına verdiğiniz önem görüşme formunun güvenilirlik düzeyini yükselterek bilimsel gelişime katkı sağlayacaktır.

Görüşme formu sonuçları ile ilgili bilgi almak istiyorsanız, lütfen e-posta adresinizi yazınız:

.....

Araştırmacılar

Araştırmacı Sevgi ALTUNKAYA

saltunkaya2011@hotmail.com

Doç. Dr. Cemali SARI

cemsari@yahoo.com

DEMOGRAFİK BİLGİLER

- 1) Adınız Soyadınız:
- 2) Cinsiyetiniz :
- 3) Yaşınız:
- 4) Medeni Durumunuz :
- 5) Eğitim Düzeyiniz :
- 6) Kaç Çocuğunuz var (İsim, Yaş, Cinsiyet, Eğitim Durumu vs) ? :
- 7) Yaşadığınız yerin adı :
- 8) Sosyal Güvencemiz Var mı? Varsa adı nedir?

KÜLTÜREL ÖZELLİKLER

- 1) Köyünüze zaman ve nasıl geldiğinizi biliyor musunuz?
- 2) Köyünüzün ne zaman ve nasıl kurulduğu biliyor musunuz?
- 3) Köyünüzün isminin anlamı ve isminin anlamının nereden geldiğini biliyor musunuz?
- 4) Sizce Tahtacılık nedir?

- 5) Herhangi bir ocağa bağlı mısınız? Adını söyler misiniz?(Yanyatır Ocağı, Hacı Emirli Ocağı, Hacı Bektaş Ocağı)
- 6) Hangi oymaktansınız? (Yanyatır Ocağı: Çobanlı, Çaylak, Sivri Külahlı,Cingöz, Üsküdarlı, Enseli, Ala Abalı, Çiçili,, Mazıcı, Kahyalı, Gökçeli ve Nacarlı. Hacı Emirli Ocağı: Şehepli, Kabakçı ve Aydınlı)
- 7) Doğum öncesi adetleriniz var mı? Bunlar nelerdir?
- 8) Doğum öncesinde neler yapıyorsunuz? (Kısırlığı Giderme-Gebe Kalma, Aşerme, Gebe Kadının Kaçınmaları, Bebeğin Cinsiyetinin Tayini)
- 9) Doğum sırası adetleriniz var mı? Bunlar nelerdir?
- 10) Doğum sırasında neler yapıyorsunuz? (Doğum Hazırlığı, Doğum Anı, Göbek Kesme ve Eş (Plasenta))
- 11) Doğum sonrasında adetleriniz var mı? Bunlar nelerdir?
- 12) Doğum sonrasında neler yapıyorsunuz? (Çocuğun Tuzlanması, Loğusalık, Albastı (Al Basması), Kırklama, Kütük Atma, Ad Verme, Çocuğu Olmayan Kadınlar ve Uygulamaları, Duşak-Köstek Kesme, Diş Dirgiti-Diş Hediği, Sünnet)
- 13) Evlenirken adetleriniz var mı? Neler?
- 14) Evlenirken neler yapıyorsunuz? (Kız İsteme, Nişan, Oku (davetiye) Dağıtma, Pırtı Biçme (urba görme), Düğün, Kına Yakma, Gelin Alımı-Gelin İndirme, Nikah, Baş Bağlama, Gelinlik Etme)
- 15) Ölüm öncesi adetleriniz var mı? Neler?
- 16) Ölüm öncesinde (Ölümü düşündüren inanışlar, Ölümünden sakınmalar) yapılanları anlatır mısınız?
- 17) Ölüm sonrası adetleriniz var mı? Neler?
- 18) Ölüm sonrasında (Ölüm Sırasında Yapılan İşlemler, Ölüm Olayının Ardından Yapılan İşlemler, Ölünün Hazırlanması, Ölünün Defnedilmesi, Ölüm Sonrası Yapılan Uygulamalar ve Yas Evi) yapılanları anlatır mısınız?
- 19) Tabiat olayları, olağanüstü varlıklar, hayvanlar, günlük hayat, rüya ve nazarla ilgili inanışlarınız var mı? Neler?
- 20) Yatırınız var mı? Varsa kaç tane? Hikayesini biliyor musunuz?
- 21) Adaklık ve kurbanlık adetleriniz nasıl?
- 22) Nevruz ve Hıdırellez' de neler yaparsınız?
- 23) Hangi kültlere inanıyorsunuz? (Ağaç ve orman kültü, Atalar ve Ölüler Kültü, Ateş ve Ocak Kültü, Su Kültü)
- 24) Evlerin malzemesi genelde nedir? (Ahşap, Kerpiç,Taş vb)

25) Evde kaç kişi yaşıyorsunuz?

26) Eviniz kaç katlı?

27) Geleneksel kıyafet giyiyor musunuz? Giyiyorsanız nerede ve ne zaman?

28) En çok bilinen yemekleriniz nelerdir?

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Sevgi ALTUNKAYA
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Finike Cumhuriyet Lisesi
Lisans Diploması	Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
İŞ DENEYİMİ	
Çalıştığı Kurumlar	Milli Eğitim
E-Posta	saltunkaya2011@hotmail.com